

MODERNÉ VZDELÁVANIE PRE VEDOMOSTNÚ SPOLOČNOSŤ / PROJEKT SPOLUFINANCOVANÝ ZO ZDROJOV EÚ

Metodicko-pedagogické centrum

Evalvačná správa z projektu PRINED - PProjekt INkluzívnej EDukácie

Záverečná evalvačná správa

Kolektív autorov

2015

MODERNÉ VZDELÁVANIE PRE VEDOMOSTNÚ SPOLOČNOSŤ / PROJEKT SPOLUFINANCOVANÝ ZO ZDROJOV EÚ

Metodicko-pedagogické centrum

Národný projekt

PRINED – PROjekt INkluzívnej EDukácie

Evalvačná správa z implementácie inkluzívneho
modelu vzdelávania v materských a základných školách na Slovensku

Záverečná evalvačná správa

Kolektív autorov

2015

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor: Kolektív autorov

Odborní garanti: doc. PaedDr. Vladimír Klein, PhD.
PhDr. Viera Šilonová, PhD.

Názov: Evalvačná správa z projektu PRINED – Projekt
Inkluzívnej edukácie. Záverečná evalvačná správa

Rok vytvorenia: 2015

ISBN 978-80-565-1415-3

EAN 9788056514153

Tento dokument bol vytvorený z prostriedkov národného projektu PRINED – Projekt inkluzívnej edukácie. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov Európskej únie.

Text neprešiel jazykovou a grafickou úpravou.

OBSAH

ZOZNAM TABULIEK.....	5
ZOZNAM GRAFOV	8
ÚVOD.....	9
1 POPIS PROJEKTU	10
2 METODIKA EVALVÁCIE.....	14
3 EVALVÁCIA PROJEKTU INKLUZÍVNEJ EDUKÁCIE (<i>Jozef Liba</i>)	17
4 PRIPRAVENOSŤ ŠKÔL ZAPOJENÝCH DO PROJEKTU PRINED (<i>Beata Kosová</i>)	27
5 VYHODNOTENIE VÝSLEDKOV DIAGNOSTICKÉHO A STIMULAČNÉHO PROCESU (<i>Katarína Žilková</i>).....	43
6 PRÍNOS A REFLEXIA ODBORNÝCH ZAMESTNANCOV PROJEKTU PRINED (<i>Pavol Janoško</i>)	61
7 NÁZORY ŽIAKOV NA ODBORNÝCH ZAMESTNANCOV (<i>Tatiana Matulayová</i>)	78
8 SWOT ANALÝZA PROJEKTU PRINED (<i>Tatiana Matulayová</i>)	84
9 DOBRÁ PRAX – PRÍPADOVÉ ŠTÚDIE (<i>Tatiana Matulayová, Pavol Janoško</i>)	93
ZÁVERY EVALVÁCIE A ODPORÚČANIA	120
PRÍLOHY	123

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1: Harmonogram práce hlavnej evalvačnej skupiny.....	15
Tabuľka 2: Výskumné súbory.....	16
Tabuľka 3: Výsledky - odpovede riaditeľov škôl v projekte PRINED.....	18
Tabuľka 4: Hodnotenie vplyvu odborných zamestnancov na rozšírenie profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov.....	18
Tabuľka 5: Vplyv projektu PRINED na zlepšenie klímy školy.....	18
Tabuľka 6: Vplyv projektu PRINED pri podpore spolupráce s ďalšími poradenskými organizáciami.....	20
Tabuľka 7: Akceptácia rodinných podmienok žiakov pri realizácii projektu PRINED.....	20
Tabuľka 8: Prospešnosť stimulačného programu v rámci projektu PRINED.....	20
Tabuľka 9: Didaktický balíček ako efektívny podporný prostriedok projektu PRINED.....	20
Tabuľka 10: Celodenný výchovný systém ako efektívna forma edukácie v rámci projektu PRINED.....	21
Tabuľka 11: Vplyv projektu PRINED na zvýšenie počtu záujmových útvarov v škole.....	21
Tabuľka 12: Odborní zamestnanci v škole pred zapojením do projektu PRINED.....	21
Tabuľka 13: Potreba odborných zamestnancov v škole.....	22
Tabuľka 14: Činnosti odborných zamestnancov podporujúce inkluzívnu edukáciu.....	22
Tabuľka 15: Úspechy odborných zamestnancov v projekte PRINED.....	23
Tabuľka 16: Problémy odborných zamestnancov pre realizáciu projektu PRINED.....	23
Tabuľka 17: Prínosy projektu PRINED.....	23
Tabuľka 18: Nedostatky projektu PRINED.....	24
Tabuľka 19: Návrhy na skvalitnenie projektu PRINED.....	24
Tabuľka 20: Dôležitosť činností inkluzívneho tímu.....	30
Tabuľka 21: Dôležitosť činností pedagogických asistentov.....	31
Tabuľka 22: Celkový a čiastkové indexy inkluzivity slovenských škôl.....	32
Tabuľka 23: Počty škôl v jednotlivých pásmach indexu inkluzivity.....	33
Tabuľka 24: Počty škôl v jednotlivých pásmach čiastkových indexov inkluzivity.....	34
Tabuľka 25: Porovnanie indexov inkluzivity medzi materskými a základnými školami v projekte PRINED.....	35
Tabuľka 26: Počet položiek v pásmach podľa priemerného hodnotenia položky.....	36
Tabuľka 27: Zoznam diagnostikovaných oblastí v rámci skupinovej a individuálnej depistáže.....	44
Tabuľka 28: Oblasti a položky evalvačného nástroja.....	45

Tabuľka 29: Rámcový časový harmonogram overovania diagnostického a stimulačného procesu.....	46
Tabuľka 30: Početnosť súboru podľa krajovej príslušnosti.....	47
Tabuľka 31: Výsledky t- testu pre párované dva závislé výbery (vstupná depistáž a výstupná depistáž).....	48
Tabuľka 32: Porovnanie výsledkov vstupnej a výstupnej depistáže podľa oblastí.....	50
Tabuľka 33: Vstupná depistáž – porovnanie výsledkov intaktnej populácie a detí zo SZP.....	51
Tabuľka 34: Výstupná depistáž – porovnanie výsledkov intaktnej populácie a detí zo SZP.....	51
Tabuľka 35: Porovnanie posunu detí medzi vstupným a výstupným meraním intaktnej populácie a detí zo SZP.....	52
Tabuľka 36: Porovnanie celkových výsledkov detí, ktoré absolvovali stimulačný program a detí, ktoré program neabsolvovali.....	54
Tabuľka 37: Porovnanie individualizovaných posunov vo výsledkoch detí, ktoré absolvovali stimulačný program a detí, ktoré program neabsolvovali.....	54
Tabuľka 38: Vstupná depistáž – porovnanie výsledkov chlapcov a dievčat.....	56
Tabuľka 39: Výstupná depistáž – porovnanie výsledkov chlapcov a dievčat.....	56
Tabuľka 40: Výstupná depistáž – porovnanie výsledkov chlapcov a dievčat v oblasti „Motorika a grafomotorika“.....	56
Tabuľka 41: Výstupná depistáž – porovnanie výsledkov chlapcov a dievčat v oblasti „Sociálne a emocionálne spôsobilosti“.....	56
Tabuľka 42: Rozdiely medzi vstupným a výstupným meraním za všetky oblasti a všetky MŠ výskumného súboru.....	57
Tabuľka 43: Rozdiely medzi vstupným a výstupným meraním všetkých detí výskumného súboru v jednotlivých oblastiach (absolútne čísla).....	58
Tabuľka 44: Kódy škôl a počet respondentov.....	61
Tabuľka 45: Argumenty v prospech zavedenia pozície OZ/ Sociálni pedagógovia.....	63
Tabuľka 46: Argumenty v prospech zavedenia pozície OZ/ Školskí psychológovia.....	64
Tabuľka 47: Argumenty v prospech zavedenia pozície OZ/ Špeciálni pedagógovia.....	64
Tabuľka 48: Činnosti OZ/ Sociálni pedagógovia.....	64
Tabuľka 49: Činnosti OZ/ Školskí psychológovia.....	65
Tabuľka 50: Činnosti OZ/ Špeciálni pedagógovia.....	65
Tabuľka 51: Činnosti OZ prispievajúce k inklúzii /Sociálni pedagógovia.....	66
Tabuľka 52: Činnosti OZ prispievajúce k inklúzii /Školskí psychológovia.....	66
Tabuľka 53: Činnosti OZ prispievajúce k inklúzii /Špeciálni pedagógovia.....	66
Tabuľka 54: Ťažkostí detí/ žiakov - OZ spolu.....	67
Tabuľka 55: Prínosy OZ/ OZ spolu.....	67

Tabuľka 56: Nedostatky spojené so zamestnaním OZ/ OZ spolu.....	68
Tabuľka 57: Úspechy OZ v priebehu projektu PRINED.....	68
Tabuľka 58: Zhodnotenie spolupráce odborných zamestnancov s cieľovými skupinami.....	69
Tabuľka 59: Silné stránky spolupráce SP so žiakmi zo SZP.....	69
Tabuľka 60: Silné stránky spolupráce psychológov so žiakmi zo SZP.....	70
Tabuľka 61: Silné stránky spolupráce špeciálnych pedagógov so žiakmi zo SZP.....	70
Tabuľka 62: Silné stránky spolupráce sociálnych pedagógov s rodičmi žiakov.....	71
Tabuľka 63: Silné stránky spolupráce psychológov s rodičmi žiakov.....	71
Tabuľka 64: Silné stránky spolupráce špeciálnych pedagógov s rodičmi žiakov.....	71
Tabuľka 65: Silné stránky spolupráce sociálnych pedagógov s učiteľkami/učiteľmi.....	72
Tabuľka 66: Silné stránky spolupráce psychológov s učiteľkami/učiteľmi.....	72
Tabuľka 67: Silné stránky spolupráce špeciálnych pedagógov s učiteľkami/učiteľmi.....	73
Tabuľka 68: Hodnotenie materiálno-technických podmienok školy odbornými zamestnancami.....	73
Tabuľka 69: Záujem odborných zamestnancov o ďalšie vzdelávanie.....	73
Tabuľka 70: Čo považujú OZ za najdôležitejšie vo svojej práci.....	74
Tabuľka 71: Návrhy pre skvalitnenie práce – odborní zamestnanci spolu.....	75
Tabuľka 72: Pripomienky, podnety odborných zamestnancov v rámci projektu PRINED.....	76
Tabuľka 73: Počet respondentov – žiakov z jednotlivých základných škôl.....	78
Tabuľka 74: Problémy žiakov.....	79
Tabuľka 75: Poskytnutá pomoc.....	80
Tabuľka 76: Hodnotenie spolupráce známkou.....	80
Tabuľka 77: Ocenenie spolupráce.....	81
Tabuľka 78: Silné stránky projektu PRINED.....	84
Tabuľka 79: Slabé stránky projektu PRINED.....	87
Tabuľka 80: Príležitosti.....	89
Tabuľka 81: Ohrozenia.....	91
Tabuľka 82: Scenáre rozhovorov.....	94

ZOZNAM GRAFOV

Graf 1: Vnímanie vplyvu inkluzívneho tímu.....	29
Graf 2: Účasť respondentov z vyhodnocovaných škôl na vzdelávaní súvisiacom s inkluzívnou edukáciou.....	31
Graf 3: Percentuálny podiel škôl v jednotlivých pásmach indexu inkluzivity.....	33
Graf 4: Čiastkové indexy inkluzivity slovenských škôl.....	34
Graf 5: Percentuálny podiel škôl v jednotlivých pásmach čiastkových indexov inkluzivity.....	35
Graf 6: Porovnanie indexov inkluzivity medzi materskými a základnými školami v projekte PRINED.....	36
Graf 7: Percentuálny podiel položiek v jednotlivých pásmach.....	37
Graf 8: Rozdiel v skóre jednotlivých položiek medzi školami bez intervencie (MRK) a školami v projekte PRINED.....	38
Graf 9: Rozdiel v skóre jednotlivých položiek medzi materskými a základnými školami v projekte PRINED.....	38
Graf 10: Percentuálne zastúpenie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia.....	47
Graf 11: Percentuálne zastúpenie detí s absolvovaným stimulačným programom.....	47
Graf 12: Korelácia medzi výsledkami vstupnej a výstupnej depistáže.....	49
Graf 13: Porovnanie výsledkov vstupnej a výstupnej depistáže.....	49
Graf 14: Výsledky a posuny detí zo SZP a ostatných detí medzi vstupnou a výstupnou depistážou (porovnanie).....	53
Graf 15: Výsledky a posuny detí, ktoré absolvovali stimulačný program a detí, ktoré ho neabsolvovali medzi vstupnou a výstupnou depistážou (porovnanie).....	55
Graf 16: Posun detí zo sociálne znevýhodneného prostredia a ostatných detí, posun detí medzi vstupným a výstupným depistážnym meraním.....	58
Graf 17: Pracovná pozícia respondentov.....	62
Graf 18: Rodová príslušnosť respondentov.....	62
Graf 19: Vek respondentov.....	62
Graf 20: Dĺžka praxe respondentov.....	62
Graf 21: Vzdelanie respondentov.....	63

ÚVOD

„Problém nikdy nevyriešite, pokiaľ budete uvažovať ako ten, ktorý ho vytvoril.“ Albert Einstein

V posledných rokoch je téma inkluzívneho vzdelávania aj v podmienkach Slovenskej republiky intenzívne diskutovaná predovšetkým v súvislosti s narastajúcim počtom detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, zdravotným znevýhodnením či inými životnými ťažkosťami, ktoré majú vplyv na ich školskú úspešnosť.

Súčasne sa zvyšuje tlak na uskutočnenie takých legislatívnych zmien v školskej legislatíve, ktoré sú v súlade s európskymi trendmi v oblasti vzdelávacej politiky a vytvárajú podmienky pre inkluzívne školstvo.

Národný projekt PRINED svojou komplexnosťou a inováciami jedinečným spôsobom prispieva k uľahčeniu prechodného obdobia od integrácie k inklúzii vo vybraných materských a základných školách po celom Slovensku. Môžeme ho považovať (napriek mimoriadne krátkemu času jeho implementácie) za projekt s výrazným prínosom pre zavádzanie inkluzívneho modelu školy v podmienkach Slovenskej republiky.

Evalvačnú správu spracovala hlavná evalvačná skupina, ktorú tvorili:

Dr.h.c. Prof. PhDr. Beáta Kosová, CSc.

Prof. PaedDr. Jozef Liba, CSc.

Doc. PaedDr. Katarína Žilková, PhD.

Doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD.

Mgr. Pavol Janoško, PhD.

Pomerne rozsiahla predkladaná evalvačná správa prináša množstvo dát, ktoré môžu byť využité exekutívou a politikmi pri vytváraní legislatívnych, finančných a organizačných podmienok nevyhnutných pre zavádzanie inkluzívneho modelu školy.

Zistenia evalvačnej správy umožňujú konštatovať, že aktivity národného projektu PRINED reflektovali potreby slovenských materských a základných škôl, detí/ žiakov a ich rodičov. Súčasne ich implementácia ukázala, že pedagogickí a odborní zamestnanci vcelku vítajú spoločenskú objednávku systémovej zmeny, ale na druhej strane nevyhnutne potrebujú finančnú, materiálnu a odbornú podporu. Materské a základné školy zapojené do projektu PRINED ešte nie sú dostatočne pripravené v oblasti konkrétnej školskej praxe k inkluzívnemu vzdelávaniu. V každom prípade vďaka zapojeniu sa do projektu PRINED vykonali ďalší kus práce na ceste k zmene.

1 POPIS PROJEKTU

Projekt PRINED- PProjekt INkluzívnej EDukácie (ITMS projektu 26130130110) bol realizovaný v rámci operačného programu Vzdelávanie. Prijímateľom finančného príspevku vo výške 15 773 883, 50 EUR bolo Metodicko-pedagogické centrum. Pre riadenie projektu boli zriadené dve projektové kancelárie v Banskej Bystrici a v Prešove.

Projekt trval od 1. 4.2014 do 30.11.2015 (20 mesiacov) a bol realizovaný vo všetkých krajoch SR (NUTS III) okrem Bratislavského kraja.

Projekt nadväzuje na niekoľko predchádzajúcich projektov a to najmä:

- projekt **Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii MRK** (01/10/2011 – 31/01/2015) ITMS kód: 26130130051, ktoré cieľom bolo prostredníctvom vzdelávania pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov zlepšiť vzdelanostnú úroveň osôb z marginalizovaných rómskych komunít a tým vytvoriť potrebné kompetencie pre ich ďalšie vzdelávanie a úspešnú adaptáciu pre potreby trhu práce. Špecifickým cieľom projektu bolo skvalitniť profesijné kompetencie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov podieľajúcich sa na edukácii žiakov pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít.
- projekt **Inkluzívny model vzdelávania na predprimárnom stupni školskej sústavy** (28/02/2013 – 30/11/2015), ITMS kód: 26130130095, ktorého cieľom projektu bolo prostredníctvom vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov zlepšiť vzdelanostnú úroveň detí pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít a tým vytvoriť potrebné kompetencie pre ich vstup na primárny stupeň vzdelávania

Národný projekt PProjekt INkluzívnej EDukácie cielene reaguje na prioritné odporúčania Koncepcie výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania, kde v 1. bode sa uvádza, že v rámci Operačného programu Vzdelávanie sa majú v rokoch 2008 -2013 vytvoriť národné projekty a výzvy na podporu a rozvoj vzdelávania detí z marginalizovaných rómskych komunít (Podrobný opis projektu).

Strategickým cieľom Národného projektu PProjektu INkluzívnej EDukácie (ďalej len PRINED) bolo *„modelovanie inkluzívnej školy prostredníctvom zmeny slovenského školského systému smerom k inkluzívnemu vzdelávaniu“* (Podrobný opis projektu, s. 14). Stanovenie strategického cieľa vychádza z predpokladu, že *„prostredníctvom zavedenia inkluzívneho modelu vzdelávania (práca inkluzívnych tímov na ZŠ, depistáže v MŠ, pomoc pri vstupe detí na ZŠ a ich sprevádzanie v prostredí ZŠ) sa vytvoria lepšie šance pre žiakov z MRK na úspešné ukončenie základného vzdelania a pokračovanie vzdelávania na ďalších stupňoch škôl, a tým pádom aj získavanie zručností potrebných na trhu práce.“* (Podrobný opis projektu, s. 14).

Špecifické ciele projektu sú v Podrobnom opise projektu (s. 14) formulované takto:

„Obsahovo a personálne podporiť inklúziu v prostredí MŠ skvalitnením diagnostického procesu a stimulácie, ako aj zapojením pedagogických asistentov v MŠ a v ZŠ vytvoriť inkluzívne edukačné prostredie zapojením inkluzívneho tímu pedagogických a odborných zamestnancov.“

Projekt PRINED pozostával z **troch hlavných aktivít**:

- aktivita 1 Podpora inkluzívneho prostredia,

- aktivita 2 Podpora celodenného výchovno-vzdelávacieho systému (ďalej len CVVS) na základnej škole a podporiť užšiu spoluprácu s rodinou a komunitou rómskych detí a žiakov,
- aktivita 3 Didaktická a technická podpora ZŠ a MŠ – didaktické balíčky.

Hlavné aktivity - tvorené podaktivitami - boli navrhnuté tak, aby vzájomne na seba nadväzovali a vytvárali v komplexné podmienky pre modelovanie inkluzívnej školy.

Cieľom aktivity 1 bolo prostredníctvom akceleračných programov zameraných na stimuláciu rómskych detí skvalitniť diagnostický proces v MŠ.

V rámci tejto aktivity bol realizovaný výber materských a základných škôl zapojených do projektu. Na základných školách boli vytvorené **inkluzívne tímy**, pre ktoré boli zrealizované inštruktáže. Vznikla aj metodická príručka pre prácu v inkluzívnych tímoch.

V materských školách boli realizované odbornými zamestnancami (školský psychológ a/lebo špeciálny pedagóg) **depistážne screeningové vyšetrenia**. Pre ich realizáciu bol vytvorený manuál pre depistáž ako metodická pomôcka.

Dôležitou súčasťou aktivity boli **akceleračné programy** zamerané na stimuláciu rómskych detí. Učiteľky materských škôl trénovali oslabené oblasti u detí, u ktorých sa na základe výsledkov depistáží predpokladali ťažkosti pred nástupom do základnej školy. Pre realizáciu stimulačných programov bol vytvorený manuál a bola poskytnutá aj inštruktáž k jeho využívaniu.

V rámci projektu PRINED bol uskutočnená aj **personálna podpora inklúzie v prostredí materských škôl a to zapojením 50 pedagogických asistentov** (50 materských škôl v projekte).

Samostatnou aktivitou bolo vytvorenie **Pedagogického modelu inkluzívneho vzdelávania** na základných školách – špecifického pedagogického nástroja. Model využíva inovačné metodické prístupy, ktoré komplexne reflektujú potreby výchovy a vzdelávania žiakov z marginalizovaných rómskych komunít nielen vo výučbe, ale aj vo výchove vo voľnom čase.

Aktivita 2 spočívala v **realizácii celodenného výchovno-vzdelávacieho systému** (ďalej len CVVS) na ZŠ a **podpore užšej spolupráce s rodinou a komunitou rómskych detí a žiakov**. CVVS je jedným z nástrojov inklúzie v prostredí základnej školy. Je to usporiadanie výchovného vplyvu na žiakov, v ktorom sa realizuje systematické komplexné výchovné pôsobenie na dieťa a príprava na vyučovanie prípadne doučovanie, pričom sa zároveň v čo najväčšej miere eliminujú negatívne vplyvy rodinného a širšieho sociálneho prostredia na dieťa. Používajú sa zaujímavé, hravé a aktivizujúce pedagogické metódy, ktoré majú za úlohu rozvíjať záujmovú sféru a motivovať dieťa k zmysluplnej činnosti. Zároveň nedochádza k narušeniu citových väzieb k rodičom.

Žiaci na základných školách mali možnosť **po ukončení vyučovania pracovať v záujmových útvaroch (rôzneho zamerania) a v školskom klube detí**. V rámci popoludňajších mimo vyučovacích aktivít bola na školách realizovaná aj **príprava na vyučovanie**. Súčasťou podpory CVVS na ZŠ zapojených do národného projektu bude okrem didaktického balíčka, ako nástroja pre zvýšenie záujmu žiakov a informovanosti školskej aj

rodičovskej verejnosti, pravidelné **mesačné vyhlasovanie tematických** výtvarných a slohových **súťaží medzi projektovými školami** prostredníctvom projektového webmastera, spojené s motivačnou vecnou odmenou pre víťazné školy v každom mesiaci.

Aj táto aktivita bola **personálne podporená a to zapojením pedagogických asistentov a odborných zamestnancov**. Významnou podaktivitou boli aj **odborné konzultácie členov inkluzívneho tímu pre rodičov žiakov a detí z marginalizovaných rómskych komunít**. Boli zamerané na vytvorenie pozitívneho vzťahu ku škole a pritiahnutie záujmu týchto rodičov o školu, výchovu a potrebu vzdelávania. Súviseli s nástupom detí na plnenie povinnej školskej dochádzky, účasťou žiakov na celodennom výchovnom systéme, podporou záujmu končiacich žiakov na pokračovaní v štúdiu na stredných školách; multikultúrne témy, protipredsudkové témy, osveta vo vzťahu k významu a podpore vzdelávacích hodnôt.

V tejto aktivite boli využité aj **osvetové programy**, ktoré boli prioritne zamerané na celovýchovný výchovný systém a inklúziu, prípravu na vstup do ZŠ a kariérne poradenstvo. Pre zvýšenie motivácie a zlepšenie spolupráce s rodinou žiaka z marginalizovaných rómskych komunít bol realizovaný **multikultúrne zameraný výchovný a kultúrny program** v 7 vybraných spádových lokalitách. Cieľom tejto aktivity bola podpora inkluzívneho a multikultúrneho prostredia nielen ZŠ a MŠ, ale aj v širších súvislostiach sociálnej inklúzie v danom regióne. Zámerom bolo priblíženie rómskej kultúry širšej verejnosti s akcentom na kultúrnu diverzitu medzi majoritnou a minoritnou skupinou obyvateľstva. V rámci aktivity vystúpili rómske hudobné súbory z oblasti ľudovej a populárnej hudby a hudobno-tanečné súbory prezentujúce rómske a regionálne ľudové tradície.

Celá aktivita bola elektronicky podporená **webovými stránkami projektu** (www.priined.sk).

Cieľom **aktivity 3 Didaktická podpora MŠ a ZŠ – didaktické balíčky** bolo podporiť efektívnu implementáciu pedagogického modelu školy s celodenným výchovno-vzdelávacím systémom a modernizovať vyučovací proces na zapojených základných a materských škôl prostredníctvom moderných didaktických pomôcok a materiálneho vybavenia potrebného pre činnosť záujmových útvarov. Pre každú školu zapojenú do projektu bol určený jeden didaktický balíček.

Didaktické balíčky pozostávali z prostriedkov slúžiacich ako kurikulárna podpora projektu v oblasti osvojovania sebaobslužných a hygienických návykov detí a taktiež slúžiacich na sociálnu inklúziu, športových potrieb, hudobných nástrojov, pomôcok pre umeleckú činnosť, didaktických hier a hračiek (pre deti v materských školách), záhradného náradia, kuchynského vybavenia či vybavenia dielní (pre základné školy). Treťou kategóriou boli didaktické prostriedky pre kognitívny rozvoj detí.

Cieľové skupiny projektu boli stanovené nasledujúco:

- 250 pedagogických asistentov,
- 400 odborných zamestnancov,
- 250 detí pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít vo veku 3 až 7 rokov,
- 2000 žiakov ZŠ pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít,
- 1000 rodičov žiakov zo ZŠ pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít,
- 100 rodičov detí pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít.

Z vyššie prezentovaného stručného popisu projektu je zrejmé, že zámerom Národného Projektu PRINED bolo nielen nadviazať na predchádzajúce projekty, ale aj čo možno najkomplexnejšie riešiť potreby detí, žiakov a rodičov zo sociálne znevýhodneného prostredia. **Najvýznamnejšou inováciou so zásadným dopadom na inklúziu v materských a základných školách je vytvorenie inkluzívnych tímov.**

Inkluzívny tím tvorili pedagogickí zamestnanci školy (učitelia, pedagogickí asistenti, riaditeľ školy alebo ním poverený zástupca) a **odborní zamestnanci** (školský psychológ, školský špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg, príp. aj liečebný pedagóg alebo logopéd). V rámci projektu mohli byť na školách vytvorené až 4 pracovné miesta odborných zamestnancov. Výber kategórie odborných zamestnancov určoval riaditeľ školy. Zloženie inkluzívneho tímu (podliehalo schváleniu odborného garanta aktivity) sa na jednotlivých základných školách líšilo podľa špecifických potrieb žiakov, ale aj podmienok na lokálnom trhu práce.

Významnú metodickú a poradenskú pomoc inkluzívnym tímom poskytovala hlavná skupina expertov inklúzie, ktorú tvorilo 10 odborníkov.

Vďaka NP PRINED bolo **novovytvorených celkom 604 pracovných miest:**

- 354 novovytvorených miest pre odborných zamestnancov podľa zákona č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch (aj čiastočné úväzky);
- 250 novovytvorených miest pre pedagogických zamestnancov podľa zákona č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch.

V rámci NP PRINED vzniklo niekoľko **metodických materiálov:**

- Pedagogický model inkluzívneho vzdelávania v ZŠ;
- Manuál pre depistáž;
- Manuál pre realizáciu stimulačných programov;
- Metodická príručka pre prácu v inkluzívnom tíme.

Dôležitým výstupom projektu je **50 nových školských vzdelávacích programov so zapracovaním prvkov inklúzie v materských školách a 100 nových školských vzdelávacích programov so zapracovaním prvkov inklúzie v základných školách.**

2 METODIKA EVALVÁCIE

Zámerom evalvácie bolo nielen získať dáta o plnení výstupov a merateľných ukazovateľov, ale aj zhodnotiť pôsobenie inkluzívnych tímov v základných školách, osobitne odborných zamestnancov a súčasne získať informácie o výsledkoch depistážnych vyšetrení a aplikácie stimulačného programu v materských školách. Významným cieľom evalvácie vzhľadom na strategický cieľ projektu bolo získať dáta o pripravenosti materských a základných škôl zapojených do projektu PRINED k inkluzívnemu vzdelávaniu.

V rámci evalvácie bolo podstatné získať názory a hodnotenie projektu z čo najširšieho spektra odborníkov zapojených do projektu – od členov skupiny hlavní experti inklúzie cez učiteľov a odborných zamestnancov až po žiakov základných škôl.

Ďalším cieľom evalvácie bolo identifikovanie príkladov dobrej praxe implementácie modelu inkluzívneho vzdelávania v základných školách zapojených do projektu.

Hlavné evalvačné otázky:

Ako boli naplnené kvantitatívne ukazovatele projektu?

Sú materské a základné školy zapojené do projektu pripravené k inkluzívnemu vzdelávaniu?

Prispieva inkluzívny tím k zvýšeniu indexu inkluzivity školy?

Je rozdiel vo výsledkoch detí získaných vstupnými a výstupnými depistážnymi vyšetreniami?

Je rozdiel vo výsledkoch detí získaných vstupnými a výstupnými depistážnymi vyšetreniami, ktoré absolvovali stimulačný program oproti deťom, ktoré ho neabsolvovali?

Aké výsledky získané výstupnými depistážnymi vyšetreniami dosiahli deti zo sociálne znevýhodneného prostredia v porovnaní s intaktnými deťmi?

Aké intervencie poskytovali a pri riešení akých problémov zasahovali odborní zamestnanci?

Ako hodnotia PRINED riaditelia základných škôl zapojených do projektu?

Ako hodnotia PRINED učitelia základných škôl zapojených do projektu?

Ako hodnotia PRINED odborní zamestnanci zapojení do projektu?

Ako hodnotia spoluprácu s odbornými zamestnancami žiaci základných škôl zapojených do projektu?

Ako hodnotia projekt členky a členovia skupiny expertov inklúzie?

Bola zvolená **kombinácia kvantitatívnej** (technika dotazníka) a **kvalitatívnej** výskumnej **stratégie** (štruktúrované rozhovory, prípadové štúdie).

Celkovo bolo v rámci zberu dát využitých **5 dotazníkov**. Štyri dotazníky boli vytvorené členmi hlavnej evalvačnej skupiny a to: **dotazník zameraný najmä na plnenie výstupov a merateľných ukazovateľov projektu**, dotazník pre odborných zamestnancov, dotazník pre žiakov a dotazník pre členov hlavných expertov inklúzie. So zámerom získať informácie

o sebaevalácii základných škôl zapojených do projektu bol využitý aj **upravený dotazník Josefa Lukasa (2011), „Pripravenosť školy k inkluzívnemu vzdelávaniu“**.

Dotazník pre odborných zamestnancov zisťoval ich subjektívne hodnotenie ich prínosu pre vytváranie inkluzívneho modelu školy, hodnotenie ich činnosti a osobitne spolupráce s učiteľmi, rodičmi a žiakmi. Odborní zamestnanci mali možnosť formulovať argumenty v prospech systémového zavedenia ich pracovných pozícií v regionálnom školstve. **Dotazníkom pre žiakov** boli zisťované názory žiakov druhého stupňa, ktorí spolupracovali s aspoň jedným odborným zamestnancom po dobu viac ako 3 mesiace a so zapojením do evalvácie súhlasili. Žiaci mali možnosť ohodnotiť spoluprácu s odborným zamestnancom, pomenovať riešené ťažkosti a výsledky spolupráce, silné aj slabé stránky spolupráce.

Pre získanie hodnotenia projektu zo strany členov skupiny **hlavní experti inklúzie** bol vytvorený **dotazník**, v rámci ktorého mali experti zhodnotiť silné a slabé stránky projektu PRINED, rovnako ako príležitosti a ohrozenia.

Pre zhodnotenie výsledkov v oblasti **diagnostiky a stimulácie** detí materských škôl zapojených do projektu PRINED bol vytvorený **vlastný evalvačný nástroj**. Základom pre jeho tvorbu sa stali dva vyhodnocovacie depistážne hárky, ktoré zaznamenávali výsledky individuálneho a skupinového screeningového vyšetrenia. Oba hárky boli prevzaté z Manuálu pre depistáž (Leskovjanská, 2014), ktorý vznikol pre potreby projektu PRINED.

Pre spracovanie prípadových štúdií dobrej praxe boli zostavené **scenáre 3 štruktúrovaných rozhovorov** pre riaditeľov základných škôl, učiteľov a odborných zamestnancov. Rozhovory boli zamerané na dve hlavné témy: inkluzívna škola (jej charakteristiky, spolupráca a prínosy pôsobenia odborných zamestnancov v škole) a hodnotenie dosiahnutých úspechov v rámci projektu PRINED. Pri formulovaní otázok rozhovorov, ako dotazníkov pre odborných zamestnancov a žiakov bol dodržaný princíp triangulácie metód zberu dát.

Dotazníky pre odborných zamestnancov a žiakov boli overené v **predvýskume** na vybranej základnej škole, ktorá nebola zaradená do výskumného súboru. Rovnako na tejto škole bola v predvýskume overená aj zrozumiteľnosť otázok štruktúrovaných rozhovorov. Na základe výsledkov predvýskumu boli tieto nástroje upravené.

Zberom dát bola poverená **14 členná skupina realizačných evalvátorov**, ktorým bola poskytnutá inštruktáž. Realizovali **terénny výskum** – štruktúrované rozhovory a administrovanie dotazníkov pre odborných zamestnancov a žiakov. Súčasťou ich pracovnej náplne bolo aj zaznamenávanie výpovedí a údajov do vopred pripravených elektronických tabuliek.

Tabuľka 1: Harmonogram práce hlavnej evalvačnej skupiny

Časové obdobie	úlohy
september 2014 – november 2014	obsahová analýza projektovej dokumentácie a printových výstupov projektu formulácia cieľov evalvácie, príprava metodiky
december 2014 – január 2015	príprava evalvačných nástrojov predvýskum špecifikácia kritérií na výber výskumných súborov príprava pokynov pre realizačných evalvátorov
február 2015 – máj 2015	inštruktáž pre realizačných evalvátorov terénny výskum - zber dát skupinou realizačných evalvátorov

	elektronická distribúcia dotazníka „Pripravenosť škôl k inkluzívnemu vzdelávaniu“
máj 2015 - jún 2015	elektronická distribúcia dotazníka pre riaditeľov
jún 2015 – júl 2015	spracovanie údajov analýza a interpretácia zistení
august 2015	spracovanie záverečnej správy

Výskumné súbory

V projekte bolo zapojených **50 materských škôl a 100 základných škôl**, ktoré predstavovali **základný súbor**.

Pre hlbšie zisťovanie a jednotlivé výskumné techniky boli stanovené tieto **výskumné súbory**:

Tabuľka 2: Výskumné súbory

Technika	Počet škôl	Počet respondentov
dotazník pre riaditeľov	28 základných škôl	98
dotazník „Pripravenosť školy k inkluzívnemu vzdelávaniu“	18 materských škôl	54
	75 základných škôl	1298
dotazník pre odborných zamestnancov	28 základných škôl	91
dotazník pre žiakov	28 základných škôl	376
štruktúrované rozhovory - učitelia, odborní zamestnanci, riaditelia	14 základných škôl	182
hodnotenie diagnostiky a stimulácie – deti	14 materských škôl	195

Dotazník SWOT analýza vyplnilo **9 hlavných expertov inklúzie** (z celkového počtu 10).

3 EVALVÁCIA PROJEKTU INKLUZÍVNEJ EDUKÁCIE

Jozef Liba

Úvod

Inkluzívne vzdelávanie ako dynamický proces pozitívneho akceptovania rôznorodosti žiakov umožňuje rovnosť, nediskrimináciu a právo na kvalitnú výchovu a vzdelanie každého žiaka. Ak akcentujeme pozitívne východisko inklúzie vo vzdelávaní - *môže zlepšiť kvalitu vzdelávania pre všetkých* – potom inkluzívne vzdelávanie implikuje mobilizačný potenciál v procese potrebných zmien školskej edukácie. Ide o určujúci mechanizmus komplexnej spoločenskej inklúzie.

Inkluzívna škola je nepochybne zložitý mechanizmus. Rešpektovať, naplniť a uspokojiť potreby všetkých žiakov nie je a nebude jednoduché. Do procesu edukácie vstupuje celý rad premenných - etnicita, náboženstvo, kultúra, sociálne zázemie, zdravotný stav, vedomosti, zručnosti, záujmy, skúsenosti, špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby, motivácia, pohlavie, rodinná výchova, osobná história a pod. Platí preto, že rešpekt medzi všetkými účastníkmi edukačného procesu predstavuje dominantný princíp inkluzívneho vzdelávania (podľa Kratochvílová, J., Havel, J., Filová, H. 2013).

Systém riadenia, procesy prebiehajúce v škole, participáciu všetkých zamestnancov usmerňuje a koordinuje *riaditeľ školy*. Manažment školy a jeho inkluzívny tím je nepochybne podmienkou a predpokladom kreovania a verifikácie výsledkov (úspechov) inkluzívnej školy, teda stratégie, prístupu a postupu sprevádzajúceho školu pri zavádzaní inkluzívneho vzdelávania. Významným predpokladom prínosu a implementácie atribútov inkluzívneho vzdelávania môže a má byť zistenie a spätná väzba od riaditeľov škôl, ako manažérov, ktorí sú priamo zodpovední za realizáciu inkluzívnej edukácie v konkrétnej škole.

Každý riaditeľ školy, ktorá bola zapojená do realizácie inkluzívneho vzdelávania a výchovy žiakov participoval v Projekte inkluzívnej edukácie (PRINED) tým, že na základe poznania podmienok a možností školy usmerňoval aplikáciu cieľov tak, aby boli flexibilne prispôbené konkrétnemu edukačnému kontextu.

Metodika zisťovania a vyhodnocovania

V zmysle projektových cieľov je potrebné vyhodnotiť účinnosť realizovaného projektu PRINED a následne formulovať závery a odporúčania – aplikačné dimenzie projektu determinujúce možnosti implementácie inkluzívnej edukácie (reálna edukačná prax) do podmienok škôl (inkluzívny model školy).

Uplatnili sme metódu dotazníka ako exploračnú metódu získavanie údajov a informácií prostredníctvom výpovedí respondentov (riaditeľia škôl). Dotazník obsahoval 27 položiek (zatvorené - štrukturované, otvorené - neštrukturované) a umožnil získať veľké množstvo údajov - dát, ktoré bolo potrebné spracovať – usporiadanie dát a zostavenie tabuliek početností. Konštatujeme vyššiu reliabilitu zatvorených položiek, ale aj ich limitovanosť v identifikovaní okolností a kauzality odpovedí. Otvorené položky doplnili niektoré zistenia, vo viacerých prípadoch umožnili hlbšie poznanie a priniesli relevantné odporúčania vo vzťahu k predmetu zisťovania – PRINED. Formulované položky boli konzultované s tímom

odborníkov (HES) a premyslene zoradené tak, aby umožnili kvantifikáciu údajov a primeranú interpretáciu odpovedí.

Zisťovali sme kvantitatívne údaje reflektujúce zmeny súvisiace s realizáciou projektu PRINED. Následne sme v tabuľkách spracovali odpovede respondentov vo výberových položkách, kde títo uviedli stupeň svojho súhlasu s formulovaným tvrdením. Uvedomujeme si potrebu istej opatrnosti pri hodnotení inkluzívnej pedagogickej reality – vplyv osobného prístupu a možného subjektívneho posudzovania – pozícia riaditeľa hodnotenej školy. Počet škôl a získaných dát, ale umožnil zabezpečenie zodpovedajúcej validity, reliability a tým relevanciu hodnotených zistení. Pri triedení, tabelovaní a spracovaní odpovedí sme sa rozhodli ponechať znenie otázok ako orientujúce pre následnú interpretáciu.

Uvedomujeme si, že výsledky získané dotazníkovým šetrením je potrebné objektivizovať pomocou ďalších metód (napr. pozorovanie, rozhovor, štúdium dokumentov, etc.). Napriek tejto skutočnosti uplatnený dotazník umožnil objasniť a konkretizovať skúmanú pedagogickú realitu a naznačiť prognózu ďalšej perspektívy inkluzívnej edukácie.

Tabuľka 3: Výsledky - odpovede riaditeľov škôl v projekte PRINED

		n	Priemer na školu
1.	Počet žiakov v PRINED	22 983	234,52
2.	Počet učiteľov v PRINED	2 028	20,69
3.	Počet pedagogických asistentov v PRINED	200	2,04
4.	Počet odborných zamestnancov v PRINED	356,50	3,64

5. Prítomnosť odborných zamestnancov umožňuje rozšírenie profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov.

Tabuľka 4: Hodnotenie vplyvu odborných zamestnancov na rozšírenie profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov

	n	%
úplne súhlasím	44	45
súhlasím	44	45
nemám vyhranený názor	6	6
nesúhlasím	4	4
úplne nesúhlasím	0	0
Súčet	98	100

6. Realizácia projektu PRINED zlepšila klímu školy.

Tabuľka 5: Vplyv projektu PRINED na zlepšenie klímy školy

	n	%
úplne súhlasím	38	39
súhlasím	50	51
nemám vyhranený názor	6	6
nesúhlasím	4	4
úplne nesúhlasím	0	0
Súčet	98	100

7. Uveďte (číselný údaj):

- ✓ počet znížených známok zo správania za celú školu v školskom roku 2013/2014 - 1827
(priemer na školu – 18,64)
- ✓ počet znížených známok zo správania za celú školu v prvom polroku 2014/2015 - 1145
(priemer na školu – 11,68)

8. Projekt PRINED zlepšil dochádzku žiakov (číselný údaj):

- ✓ počet vymeškaných hodín na žiaka za celú školu v školskom roku 2013/2014 - 58 014,54 (priemer na školu – 591,99)
- ✓ počet vymeškaných hodín na žiaka za celú školu v prvom polroku 2014/2015 - 27 134,51
(priemer na školu – 276,88)

9. Projekt PRINED (inkluzívna edukácia) zlepšil školské výsledky žiakov (číselný údaj):

- ✓ počet neprospievajúcich žiakov za celú školu v školskom roku 2013/2014 - 1648
(priemer na školu – 16,82)
- ✓ počet neprospievajúcich žiakov za celú školu v prvom polroku 2014/2015 - 1954
(priemer na školu – 19,94)

Poznámka: niektorí riaditelia uviedli, že počet neprospievajúcich za prvý polrok je vyšší ako za školský rok.

10. Uveďte:

- ✓ počet žiakov, ktorí boli preradení do špeciálnych tried alebo škôl v prvom polroku šk.roku 2014/2015 - 44 (priemer na školu – 0,45)
- ✓ predpokladaný počet žiakov, ktorí môžu byť preradení do špeciálnych tried alebo škôl v šk. roku 2015/2016 - 176 (priemer na školu – 1,8)

11. Uveďte:

- ✓ počty špeciálnych tried na škole v prvom polroku šk. roku 2014/2015 - 72 (priemer na školu – 0,73)
- ✓ predpokladané počty špeciálnych tried na škole v šk. roku 2015/2016 - 74 (priemer na školu – 0,74)

12. Naša škola spolupracuje vo zvýšenej miere s ďalšími poradenskými organizáciami pri realizovaní projektu PRINED.

Tabuľka 6: Vplyv projektu PRINED pri podpore spolupráce s ďalšími poradenskými organizáciami

	n	%
úplne súhlasím	34	35
súhlasím	50	51
nemám vyhraný názor	9	9
nesúhlasím	5	5
úplne nesúhlasím	0	0
Súčet	98	100

13. Projekt PRINED zohľadňuje rodinné podmienky žiakov

Tabuľka 7: Akceptácia rodinných podmienok žiakov pri realizácii projektu PRINED

	n	%
úplne súhlasím	47	48
súhlasím	43	44
nemám vyhraný názor	5	5
nesúhlasím	3	3
úplne nesúhlasím	0	0
Súčet	98	100

14. Realizáciu stimulačného programu v rámci projektu PRINED považujem za prospešnú pre našu školu.

Tabuľka 8: Prospešnosť stimulačného programu v rámci projektu PRINED

	n	%
úplne súhlasím	58	59
súhlasím	36	37
nemám vyhraný názor	3	3
nesúhlasím	1	1
úplne nesúhlasím	0	0
Súčet	98	100

15. Didaktický balíček (podporný prostriedok projektu PRINED) zvyšuje efektivitu výchovno-vzdelávacieho procesu.

Tabuľka 9: Didaktický balíček ako efektívny podporný prostriedok projektu PRINED

	n	%
úplne súhlasím	56	57
súhlasím	32	33
nemám vyhraný názor	8	8
nesúhlasím	2	2
úplne nesúhlasím	0	0
Súčet	98	100

16. Celodenný výchovný systém, tak ako bol nastavený v projekte PRINED, je efektívny v inkluzívnej edukácii.

Tabuľka 10: Celodenný výchovný systém ako efektívna forma edukácie v rámci projektu PRINED

	n	%
úplne súhlasím	37	38
súhlasím	51	52
nemám vyhranený názor	8	8
nesúhlasím	2	2
úplne nesúhlasím	0	0
Súčet	98	100

17. Uveďte počet záujmových útvarov v škole: 3 107 (priemer na školu – 31,70)

18. Projekt PRINED zvýšil počet záujmových útvarov v škole.

Tabuľka 11: Vplyv projektu PRINED na zvýšenie počtu záujmových útvarov v škole

	n	%
Áno	92	94
Nie	6	6
Spolu	98	100

19. Ak ste v predchádzajúcej otázke odpovedali áno, uveďte počet (o koľko) a konkretizujte novovzniknuté záujmové útvary.

0 krúžkov	12	(12.25%)
1 – 10 krúžkov	43	(43.88%)
11 – 20 krúžkov	25	(25.51%)
21 – 30 krúžkov	10	(10.20%)
Viac ako 30 krúžkov	8	(8.16%)

20. Pracoval vo vašej škole pred zapojením do projektu PRINED:

Tabuľka 12: Odborní zamestnanci v škole pred zapojením do projektu PRINED

	Áno		Nie	
	n	%	n	%
Asistent učiteľa	71	72	27	28
Školský psychológ	11	11	87	89
Špeciálny pedagóg	47	48	51	52

Sociálny pedagóg	3	3	95	97
Liečebný pedagóg	0	0	98	100

21. Na našej škole potrebujeme:

Tabuľka 13: Potreba odborných zamestnancov v škole

	Plný úväzok		Čiastočný		Nepotrebujeme		Viac zamestnancov	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Asistent učiteľa	36	37	2	2	0	0	60	61
Školský psychológ	56	57	33	34	7	7	2	2
Špeciálny pedagóg	64	66	10	10	3	3	21	21
Sociálny pedagóg	55	56	27	28	6	6	10	10
Liečebný pedagóg	21	21	22	23	55	56	0	0

22. Konkretizujte činnosti odborných zamestnancov (inluzívneho tímu), ktoré najúčinnnejšie podporujú inkluzívnu edukáciu.

Tabuľka 14: Činnosti odborných zamestnancov podporujúce inkluzívnu edukáciu

Oblasti	Počet škôl	% Vyjadrenie
<i>Komunikácia a spolupráca s rodičmi žiakov</i>	32	32,65
<i>Individuálny prístup k žiakom zo SZP, MRK a ŠVVP</i>	22	22,44
<i>Mapovanie a prevencia sociálno-patologických javov:</i>	16	16,32
<i>Individuálne a skupinové aktivity (besedy, netradičné hodiny, stimulačné programy)</i>	14	14,28
<i>Odborná pomoc pedagógom</i>	12	12,24
<i>Práca v teréne – návšteva rodín</i>	12	12,24
<i>Formovanie pozitívnej klímy</i>	11	11,22
<i>Zapájanie žiakov zo SZP do školských a mimoškolských aktivít</i>	9	9,18
<i>Odstraňovanie jazykových bariér (rómski asistenti)</i>	8	8,16
<i>Diagnostická činnosť</i>	6	6,12
<i>Depistáž</i>	6	6,12
<i>Spolupráca s logopédom:</i>	5	5,10
<i>Napomáhanie k zlepšovaniu dochádzky žiakov</i>	5	5,10
<i>Napomáhanie k zlepšovaniu hygienických návykov žiakov</i>	4	4,08
<i>Napomáhanie k zlepšovaniu správania žiakov</i>	4	4,08
<i>Príprava na vyučovanie v poobedňajších hodinách</i>	3	3,06
<i>Zmysluplné trávenie času v rámci mimoškolskej činnosti:</i>	3	3,06
<i>Spoluvytváranie plánov pre deti so ŠVVP</i>	2	2,04
<i>Práca so žiakmi s poruchami učenia a správania:</i>	2	2,04

23. Konkretizujte úspechy odborných zamestnancov (inkluzívneho tímu) pri realizácii projektu PRINED.

Tabuľka 15: Úspechy odborných zamestnancov v projekte PRINED

Oblasti	Počet škôl	% Vyjadrenie
Zlepšenie dochádzky	17	17,34
Zlepšenie spolupráce rodiny a školy	16	16,32
Zlepšenie školských výsledkov žiakov	15	15,30
Zlepšenie sociálnych vzťahov (klímy)	11	11,22
Individuálny prístup k žiakom zo SZP	9	9,18
Odborná pomoc učiteľom	7	7,14
Zlepšenie prípravy na vyučovanie	7	7,14
Prevenca a eliminácia sociálno-patologických javov	6	6,12
Zlepšenie správania žiakov	6	6,12
Depistáž (stimulačný program):	5	5,10
Zlepšenie hygieny žiakov	5	5,10
Diagnostická činnosť	4	4,08
Tvorba individuálneho výchovno-vzdelávacieho plánu	3	3,06
Zmysluplné trávenie voľného času (mimoškolské aktivity)	2	2,04
Logopéd (zlepšenie komunikačných schopností žiakov)	2	2,04
Terénna činnosť (návštevy rodín)	2	2,04
Besedy	2	2,04
Návšteva lekára	2	2,04

24. Konkretizujte problémy odborných zamestnancov (inkluzívneho tímu) pri realizácii projektu PRINED.

Tabuľka 16: Problémy odborných zamestnancov pre realizácii projektu PRINED

Oblasti	Počet škôl	% Vyjadrenie
Nezáujem a nedôvera niektorých rodičov (problémy s komunikáciou)	24	24,48
Nevyskytli sa žiadne problémy	19	19,38
Nedostatočná informovanosť o projekte na jeho začiatku	12	12,24
Materiálne technické zabezpečenie	12	12,24
Prehnané administratívne požiadavky	12	12,24
Časovo zdĺhavé riešenie diagnostikovaných žiakov so SZP ďalšími inštitúciami:	4	4,08
50% úväzok	2	2,04

25. Na základe Vašich skúseností uveďte prínosy projektu PRINED.

Tabuľka 17: Prínosy projektu PRINED

Oblasti	Počet škôl	% Vyjadrenie
Zvýšenie záujmu rodičov o výchovno-vzdelávací proces svojich detí (komunikácia s rodičmi)	34	34,69
Odborná pomoc pedagogickým zamestnancom	33	33,67
Vyššia miera zapájania žiakov so SZP a ŠVVP do vyuč. procesu a mimoškolskej činnosti	28	28,57
Zlepšenie klímy	21	21,42
Materiálne - technická podpora:	20	20,40

Zlepšenie dochádzky žiakov	19	19,38
Personálne posilnenie školy, prítomnosť odb. pracovníkov (inkluzívneho tímu)	18	18,36
Lepšia príprava žiakov na vyučovanie	14	14,28
Zlepšenie správania žiakov	14	14,28
Zlepšenie prospechu žiakov	13	13,26
Inklúzia žiakov MRK	9	9,18
Lepšia hygiena	8	8,16
Realizácia depistáže	2	2,04

26. Na základe Vašich skúseností uveďte nedostatky projektu PRINED.

Tabuľka 18: Nedostatky projektu PRINED

Oblasti	Počet škôl	% Vyjadrenie
<i>Neprimerané administratívne požiadavky</i>	29	29,59
<i>Oneskorenosť dodania didaktických balíčkov</i>	26	26,53
<i>Nedostatočná časová dotácia trvania projektu</i>	24	24,48
<i>V projekte nevidím nedostatky</i>	11	11,22
<i>Nedostatočné informácie k projektu zo strany vedenia projektu</i>	8	8,16
<i>Neboli ocenení pracovníci ekonomického úseku</i>	7	7,14
<i>Dofinancovanie stravovania</i>	4	4,08
<i>Neviem sa vyjadriť</i>	3	3,06
<i>Nedostatočná spolupráca s vedením projektu</i>	2	2,04
<i>Nedostatočná odborná pripravenosť a adaptácia zamestnancov</i>	2	2,04
<i>Problém so zmluvami na polovičný úväzok</i>	2	2,04
<i>Nemožnosť realizovať voľno časové aktivity počas víkendov</i>	1	1,02

27. Na základe Vašich skúseností uveďte návrhy pre skvalitnenie projektu PRINED.

Tabuľka 19: Návrhy na skvalitnenie projektu PRINED

Oblasti	Počet škôl	% Vyjadrenie
<i>Predĺženie doby trvania projektu (nadväznosť v ďalšom období)</i>	30	30,61
<i>Zjednodušenie dokumentácie a obmedzenie nadmernej byrokracie</i>	25	25,51
<i>Didaktický balíček upraviť podľa potreby škôl, nie celoplošne</i>	16	16,32
<i>Zamestnávať viac asistentov učiteľa</i>	15	15,30
<i>Zlepšiť finančné hodnotenie zamestnancov ekonomického sektora</i>	15	15,30
<i>Projekt nám vyhovuje v tejto forme</i>	10	10,20
<i>Potreba stáleho pracovného miesta pre školského psychológa, špeciálneho pedagóga</i>	10	10,20
<i>Skvalitnenie komunikácie s MPC</i>	8	8,16
<i>Viac finančných prostriedkov</i>	5	5,10
<i>Zlepšenie materiálno-technického zabezpečenia</i>	3	3,06
<i>Vybrať vhodnejšiu dvojicu ZŠ a MŠ</i>	2	2,04

Závery a odporúčania

Ak je cieľom inkluzívnej edukácie stimulovať, akcelerovať vzdelávanie žiakov, rozvíjať ich poznávacie (kognitívne) funkcie, myslenie a rozhodovanie, rozvíjať u nich sociálne kompetencie pre toleranciu, spoluprácu, konštruktívne riešenie konfliktov, spolužitie s inými, redukovať, eliminovať predsudky, nesprávne postoje, redukovať bariéry ich kognitívneho, sociálneho a osobnostného rozvoja (Zelina, 2014), potom získané údaje a informácie reflektujúce názory riaditeľov na skúmaný proces umožňujú ďalšie rozpracovanie princípov inkluzívnej školy.

Pri analýze výsledkov získaných v jednotlivých položkách dotazníka pre riaditeľov škôl sme sa sústredili na tie, ktoré určujúcim spôsobom prezentovali spokojnosť (stupeň súhlasu) s realizovaným projektom PRINED. Relevantné informácie o pedagogickej realite inkluzívnej edukácie, ktoré umožnili objektivizovať účinnosť pôsobenia sme získali predovšetkým prostredníctvom položiek, ktoré reflektovali kompetencie pedagogických zamestnancov, klímu školy, stimulačný program, didaktický balíček, celodenný výchovný systém, potrebu inkluzívneho tímu a hodnotiace stanoviská respondentov.

Uvedieme niektoré výsledky, ktoré považujeme v rámci evalvačnej pozície dotazníka za určujúce.

- ✓ Riaditelia škôl veľmi pozitívne hodnotili **činnosť odborných zamestnancov (inkluzívneho tímu)** a ich vplyv na rozširovanie profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov (**90 % pozitívneho hodnotenia**).
- ✓ Osobitnú pozornosť sme venovali hodnoteniu **klímy školy** pod vplyvom projektu Prined. Ide o to, že klíma školy je významná sociálno-psychologická premenná, ktorá prezentuje kvalitu interpersonálnych vzťahov a sociálnych procesov, je dôležitým determinantom edukačného procesu, ktorý má jeden z určujúcich vplyvov na učebné výsledky žiakov. Klíma školy a triedy tiež významne determinuje záujem žiaka navštevovať školu. Konštatujeme **90% zastúpenie pozitívneho hodnotenia**, čo dokumentuje signifikantnosť vplyvu projektu Prined v zisťovanej premennej.
- ✓ Takmer absolútne pozitívne sa riaditeľmi škôl vyjadrili k prospešnosti **stimulačného programu** v rámci projektu Prined (**96 % pozitívneho hodnotenia**). V zložitej realite napr. sociálneho znevýhodnenia žiakov môžu práve suportívne programy významne intervenovať do zabehnutých stereotypov v pedagogických prístupoch a stratégiách, môžu byť motivačnými faktormi a následne príčinami pozitívnych zmien.
- ✓ Riaditelia škôl vysoko ocenili účinnosť **celodenného výchovného systému (90 % pozitívneho hodnotenia)** ako jedného z nástrojov inklúzie. **Celodenný výchovný systém** tak ako bol nastavený v projekte PRINED **podporil komplexné výchovné pôsobenie a prípravu na vyučovanie, umožnil znížiť možný negatívny vplyv rodinného a širšieho sociálneho prostredia na žiaka**.
- ✓ Projekt PRINED zvýšil počet **záujmových útvarov**, aj keď ich konkretizácia ostala skôr otvorenou otázkou.
- ✓ Významným zistením je hodnotenie **potrebnosti členov inkluzívneho tímu** pôsobiaceho v príslušnej škole. Ich edukačný a diagnostický potenciál je už v súčasnosti preukázaný. **Riaditelia zvýraznili činnosti (prínos) inkluzívneho tímu pri zlepšení spolupráce s rodinou, individualizácii v prístupe, preventívnom vplyve vo vzťahu k sociálno patologickým javom, pri zlepšení dochádzky žiakov, odbornej pomoci pedagógom a formovaní pozitívnej klímy**. Podľa vyjadrení respondentov **škola potrebuje** zamestnať na plný pracovný úväzok **predovšetkým**

Špeciálneho pedagóga, najmenšia je požiadavka zamestnať liečebného pedagóga. Vysoké percento respondentov uviedlo (mimo položenú otázku) potrebu zamestnať viacerých odborných zamestnancov (členov inkluzívneho tímu), čo pravdepodobne reflektuje požiadavku systémovosti a komplexnosti v edukačnom prístupe ako významného predpokladu očakávanej zmeny.

- ✓ **Problémy inkluzívneho tímu** – podľa frekvencie odpovedí hodnotíme prezentované problémy ako **menej významné**. Riaditelia uviedli **napr. nezáujem a nedôvera niektorých rodičov, neprimerané administratívne požiadavky**.
- ✓ **Prínosy projektu Prined** sú prezentované v rovine edukačnej i praktickej - **účinnějšía spolupráca s rodičmi, prítomnosť inkluzívneho tímu v škole, pomoc odborných zamestnancov pedagogickým zamestnancom, zlepšenie klímy školy, zlepšenie dochádzky žiakov, materiálo technická podpora školskej edukácie, zlepšenie prípravy na vyučovanie a prospechu žiakov, zlepšenie správania žiakov**.
- ✓ **Nedostatky projektu Prined** sú prejavom širšieho spoločenského kontextu. Riaditelia poukazovali na **neprimerané administratívne požiadavky, oneskorenosť v dodacím lehotách (napr. didaktický balíček), neocenenie práce, nedostatočnú časovú dotáciu projektu, neujasnenosť perspektívy projektu**. Frekvencia zastúpenia škôl, kde riaditelia formulovali nedostatky, ale nedosahuje 30 %, čo dokumentuje pozitívnu tendenciu hodnotenia realizovanej inkluzívnej edukácie v rámci projektu Prined.
- ✓ **Návrhy riaditeľov** - pozitívne hodnotenie projektu Prined sa prejavilo v návrhoch riaditeľov na jeho skvalitnenie. Formulované návrhy dokumentujú spokojnosť s realizovanou štruktúrou a obsahom projektu Prined, pritom za významný z hľadiska perspektívy projektu považujeme návrhy riaditeľov škôl na **predĺženie doby trvania projektu a na zjednodušenie dokumentácie**.

Konštatujeme, že riaditelia škôl podporujú zavádzanie inkluzívneho vzdelávania s potrebou ďalšieho rozpracovania princípov, požiadaviek a postupov školskej inklúzie.

Inkluzívna škola je náročný koncept tvorený inkluzívnym prostredím a inkluzívnou klímou. Ak máme ambíciu dosiahnuť, aby v centre pozornosti každého člena školy bol žiak a jeho vzdelávacie potreby, potom je žiaduce intencionálne, cieľavedome a kontinuálne vytvárať, overovať a hodnotiť uplatňované nástroje výchovy a vzdelávania, hľadať účinné stratégie a prístupy pomoci a nápravy. Inkluzívna edukácia je otvorený koncept smerujúci k dosiahnutiu osobného maxima každého žiaka. Domnievame sa, že získané výsledky, ich analýza a interpretácia poslúžia k plneniu a splneniu uvedeného cieľa.

Literatúra

1. KRATOCHVÍLOVÁ, J., HAVEL, J., FILOVÁ, H. 2013. *Hodnoty a princípy inkluze v primárním vzdělávání*. In BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M. et al. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami VII. Education of Pupils with Special Educational Needs VII*. Brno: Paido, MU, 2013, s. 51-61. ISBN 978-80-7315-246-8.
2. ZELINA, M. 2014. *Model inkluzívnej školy*. In: *Pedagogický model inkluzívneho vzdelávania na základných školách – Projekt Inkluzívnej Edukácie*. Prešov: MPC, 2014, 130 s.

4 PRIPRAVENOSŤ ŠKÔL ZAPOJENÝCH DO PROJEKTU PRINED

Kosová Beata

Školy sa zapojením do projektu „PRINED“ prihlásili k myšlienke inkluzívneho vzdelávania, ktoré predpokladá univerzálny *prístup všetkých detí k takému základnému vzdelávaniu, ktoré rešpektuje individuálne vzdelávacie potreby každého z nich* (World Declaration, 1990). V praxi našich škôl však doteraz nie je plne pochopený rozdiel medzi integráciou a inklúziou vo vzdelávaní. Tieto pojmy majú úplne rozdielny význam a nemožno ich stotožňovať. Ako uvádza Anderliková, „integrácia predpokladá dve skupiny: „normálnych“ a „tých druhých“. Normálny život sa riadi väčšinou, malý počet „tých druhých“ tvorí skupinu, ktorá má miesto v skupine normálnych. Väčšina má hlavné slovo a je k menšine priateľská“ (Anderliková, 2014, s. 41). Na rozdiel od toho pri inklúzii nie je predpokladaná normalita. Za normálnu sa považuje rozmanitosť, heterogenita, diferencovanosť, prítomnosť väčších či menších rozdielov a jednotlivci nie sú nútení k splňovaniu noriem stanovených väčšinou. „Ľudské rozdiely sú normálne a vzdelávanie sa musí zodpovedajúcim spôsobom prispôbiť potrebám dieťaťa, a nie dieťa predurčenej rýchlosti a spôsobom vyučovania“ (The Salamanka Statement, 1994, s. 7). „Základným princípom inkluzívnej školy je, že všetky deti by sa mali učiť spolu, všade tam, kde je to možné, bez ohľadu na prípadné ťažkosti alebo rozdiely, ktoré môžu mať“ (tamtiež, s. 11), „výzvou pre inkluzívne školy je zvládnutie na dieťa orientovanej pedagogiky, ktorá je prospešná pre všetkých žiakov ako aj pre spoločnosť ako celok“ (tamtiež s. 7).

K inklúzii dochádza vtedy, keď je každý človek prijímaný vo svojej individualite a má možnosť plne sa zapojiť do života society. Rozdiely a odchýlky sú chápané ako obohatenie pre skupinu, ich existenciu spoločnosť ani nespochybňuje, ani neznevažuje, naopak vníma, že špecifické individuálne potreby (vrátane vzdelávacích) má každý človek. Inkluzívne myslenie vychádza teda z nedeliteľných prirodzene heterogénnych skupín, v ktorých uznáva jedinečnosť osobnosti a rozdielnosť všetkých zúčastnených, od každej skupiny, či inštitúcie očakáva, že si túto skutočnosť uvedomuje a neustále vytvára podmienky na spoluúčasť všetkých. „Spoločenstvo vytvára také štruktúry (vrátane vzdelávacích), do ktorých sa zmestia všetci a podľa svojich schopností dosahujú cenné výkony, ktoré prispievajú k budovaniu celku“ (Anderliková, 2014, s. 42). Inklúzia v škole je potom nikdy sa nekončiaci proces vytvárania takejto spoluúčasti vo všetkých oblastiach: v plánovaní a riadení, v myslení učiteľov, v prístupe všetkých k informáciám a aktivitám, v spôsoboch zaobchádzania a komunikácie, v individualizácii vyučovania a hodnotenia v praxi a pod. Treba však hneď poznamenať, že súčasné dvojúrovňové kurikulum a vzdelávacie štandardy slovenskej základnej školy sú bariérou skutočného inkluzívneho vzdelávania, čo je potrebné pri evalvácii výsledkov projektu vziať do úvahy.

Nástroje a priebeh evalvácie a charakteristika výskumnej vzorky

Z uvedených myšlienok vychádzalo aj hodnotenie inkluzivity škôl v projekte. Bol použitý upravený dotazník českého autora J. Lukasa (Príloha č. 1), ktorý je prioritne sebaevalvačným nástrojom - dáva škole spätnú väzbu, ako prácu školy vnímajú jej učitelia (Lukas, 2011). Dotazník „Pripravenosť školy k inkluzívnemu vzdelávaniu“ sledoval, či sa v politike, kultúre a praxi školy postupne naplňujú podmienky pre inkluzívne vzdelávanie, t. j., či je v škole také vnútorné prostredie, kde sú odlišnosti pripúšťané a rešpektované v zmysle „je normálne byť

iný.“ Na výrokoch, ktoré charakterizujú školu („Na našej škole obvykle platí, že“...) respondenti hodnotili:

1. *politiku školy* – od spôsobu jej riadenia až po to, či inklúzia nechýba v niektorom aspekte plánovania, či sa plánovite odstraňujú prekážky vedúce k vylučovaniu žiakov,
2. *kultúru školy* – vytvorenie bezpečného, ústretového, podnetného prostredia, kde je každý vnímaný ako dôležitý, vďaka ktorému sa udržuje a rozvíja inkluzivita,
3. *prax školy* – ako sa v pedagogickom procese reaguje na rôznorodosť žiakov, či sú všetci podnecovaní k tomu, aby sa aktívne zapájali do všetkých aktivít (spolupráca učiteľov, zdieľanie poznatkov, diferencovaná ponuka a diferencované hodnotenie).

V každej z týchto troch oblastí bolo 10 položiek a v každej položke ponúknuté po tri výroky, z ktorých respondent jeden vybral, napr.:

1.10	Škola zásadne nedelí deti do tried (skupín) podľa výkonu, etnického pôvodu, alebo talentu
	Škola má triedy vytvorené na základe výkonu, etnicity, alebo talentu
	Škola na niektoré vybrané predmety zlučuje žiakov podľa výkonu, etnicity, alebo talentu

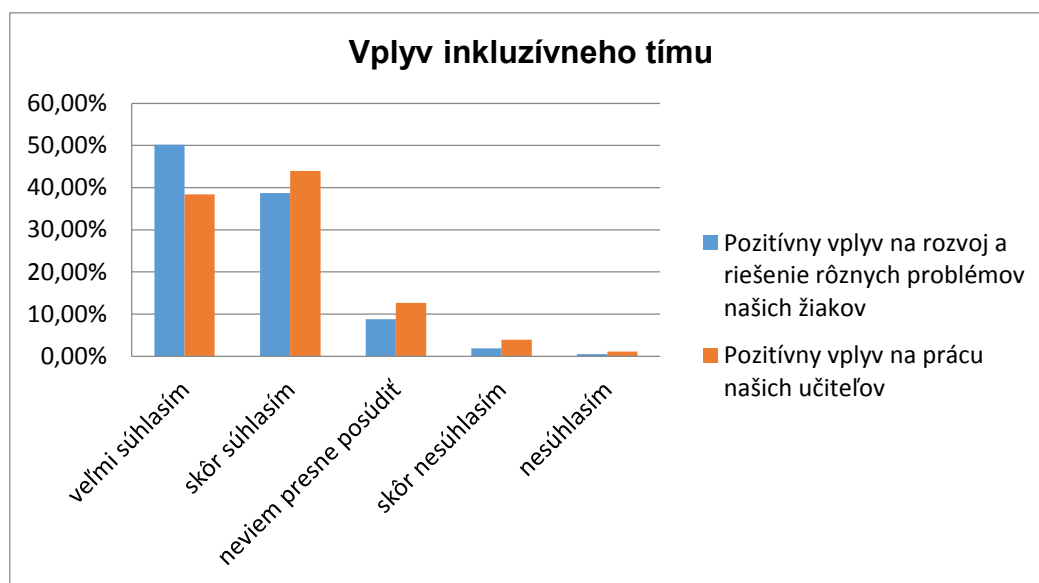
Výroky boli hodnotené prostredníctvom skóre 2, 1 alebo 0 bodov, pričom najviac inkluzivite zodpovedajúci výrok mal skóre 2, najmenej 0. V každej z troch oblastí teda maximum mohlo byť 20 bodov a spolu za všetky tri oblasti 60 bodov. Inkluzivita školy sa vyhodnocovala podľa zhody výpovedí pedagogických zamestnancov školy dohromady – priemerné hodnotenie každej položky za všetkých respondentov danej školy a z nich celkový index inkluzivity školy a čiastkové indexy za každú z troch oblastí. Čím viac sa celkový index inkluzivity blíži k 60, tým sú na škole lepšie predpoklady pre inkluzívne vzdelávanie, t. j. pre spoločné vzdelávanie rôznych žiakov. Výhodou tohto dotazníka je, že učitelia vypovedajú o celej škole, teda o ostatných učiteľoch a nie iba o sebe a tak ich výpovede, hoci sú subjektívne, sú predsa len spoľahlivejšie, ako je to pri bežných dotazníkoch.

Dotazník bol administrovaný elektronicky a sprístupnený všetkým školám zapojeným do projektu v marci a apríli 2015, t. j. po polročnej práci inkluzívnych tímov na materských a základných školách. Zmyslom bolo sledovať, či práca tohto tímu napomohla zvýšeniu pripravenosti škôl na inkluzívne vzdelávanie. Pretože sa sleduje zhoda vyjadrení pedagogických a odborných zamestnancov školy o svojej škole, dotazník neobsahoval žiadne údaje o respondentovi. V úvode dotazníka však bolo respondentom položených 5 otázok, v ktorých hodnotili zmysel práce inkluzívneho tímu na ich škole (špeciálny, sociálny pedagóg, školský psychológ a pedagogickí asistenti) a uvádzali údaje o vlastnom vzdelávaní počas trvania projektu. Celkove vyplnilo dotazník **1478 respondentov**, z toho 80 zamestnancov materských a 1398 zamestnancov základných škôl. Do vyhodnotenia odpovedí na prvých 5 otázok – 1. časť dotazníka, boli zahrnutí všetci 1478 respondenti. Do konečného vyhodnotenia **druhej časti dotazníka** bolo zaradených 1352 respondentov, pretože sledovanie zhody vyjadrení pedagogických a odborných zamestnancov školy o svojej škole vyžaduje, aby dotazník vyplnil dostatočný počet zamestnancov. Preto do konečného vyhodnotenia druhej časti dotazníka boli započítané iba školy, v ktorých dotazník vyplnilo aspoň 30% jej zamestnancov. Do konečného vyhodnotenia bolo na základe vyplnenia dotazníka minimálne 30-timi percentami zamestnancov školy zaradených **1352 respondentov z 18 materských a 75 základných škôl** (54 + 1298 respondentov). Vzhľadom na to, že evalvačný tím chcel overiť efektivitu pôsobenia inkluzívneho tímu, výsledky tohto testovania sú porovnávané s takým istým testovaním, ktoré prebehlo na začiatku projektu „Vzdelávaním pedagogických

zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít“ vo februári 2013 medzi 1388 respondentmi zo 106 škôl, keď v nich ešte neprebehli žiadne aktivity, ani na nich nepôsobil inkluzívny tím.

Vnímanie zmyslu práce inkluzívneho tímu a pedagogických asistentov učiteľmi MŠ a ZŠ

V prvých dvoch otázkach (1. časť dotazníka) malo všetkých 1478 respondentov vyjadriť na 5-stupňovej škále mieru súhlasu či nesúhlasu s výroky: „Existencia inkluzívneho tímu na našej škole má pozitívny vplyv na rozvoj a riešenie problémov našich žiakov“ a „Existencia inkluzívneho tímu na našej škole má pozitívny vplyv na prácu našich učiteľov“. Učitelia celkove veľmi **presvedčivo vyjadrujú potrebu a oceňujú význam práce odborných zamestnancov**. 741 respondentov, t. j. 50,14%, veľmi súhlasí a 572, t. j. 38,7%, skôr súhlasí (spolu 88,84%) s ich dôležitosťou pre rozvoj a učenie sa žiakov. 568 respondentov, t. j. 38,43% veľmi súhlasí a 649, t. j. 43,91% skôr súhlasí (spolu 82,34%) s významom ich práce pre samotných učiteľov. To, že učitelia rovnako nedoceňujú význam odborných zamestnancov pre zlepšovanie vlastnej práce a zdokonaľovanie pedagogických zamestnancov je zrejme dané aj tým, že v projekte sa odborní zamestnanci sústreďovali najmä na pomoc žiakom s problémami v učení sa a s rôznymi znevýhodneniami a výsledky ich práce boli evidentné práve vo výkonoch a správaní sa žiakov.

Graf 1: Vnímanie vplyvu inkluzívneho tímu

To, že učitelia potrebujú od odborných zamestnancov predovšetkým pomoc pri práci so žiakmi a ich rodičmi, ukázala aj odpoveď na otázku, čo respondenti na práci odborných zamestnancov - členov inkluzívneho tímu (špeciálny, sociálny, liečebný pedagóg, školský psychológ) vnímajú ako najdôležitejšie. Na prvých štyroch miestach dôležitosti (spolu odpoveď veľmi potrebná a potrebná) to bola jednoznačne práca so žiakmi. 95,2% (1407) respondentov požaduje a zároveň oceňuje priamu pomoc žiakom v riešení učebných problémov, 93,5% (1382) včasnú diagnostiku príčin problémov žiakov, 92% (1360) priamu pomoc žiakom v sociálnych vzťahoch a 89% (1315) priamu pomoc žiakom pri prekonávaní subjektívnych dôsledkov ich problému. Na ďalších miestach je oceňovanie dôležitosti poradenstva odborných zamestnancov rodičom

84,3% (1246) a kontakt a komunikácia s odbornými inštitúciami 82,4% (1218). Nižší význam pripisujú učitelia odbornému poradenstvu učiteľom, či odborným podujatiam. Uvedené priority môžu na jednej strane dokumentovať, že učitelia sami nestačia na riešenie všetkých problémov rôznorodých žiakov a požadujú k tomu odborných spolupracovníkov špecialistov. Na druhej strane môžu tiež znamenať, že s týmito druhmi intervencií a pomoci sa učitelia od odborníkov počas projektu najčastejšie stretli a preto ich aj najviac oceňujú. Uvedené odpovede v každom prípade dokumentujú, že **práca inkluzívneho tímu sa v projekte osvedčila**. Z pedagogického hľadiska však nemožno byť celkom spokojní s výpoveďami, podľa ktorých je nedoceňované vlastné sebapoznanie sa učiteľov za pomoci odborníkov. Akoby si učitelia ešte nedostatočne uvedomovali, že v inkluzívnom vzdelávaní je zmyslom vzdelávať rôznorodých žiakov v triede spolu pod vedením bežného učiteľa a nie ponechávať ich v starostlivosti iných odborníkov.

Tabuľka 20: Dôležitosť činností inkluzívneho tímu

položka	priemer	variačný koeficient (%)
Priama pomoc žiakom v riešení problémov v učení sa	4,59	13,57%
Priama pomoc žiakom v rozvoji sociálnych vzťahov a v riešení konfliktov	4,44	15,64%
Včasná diagnostika a odhalenie konkrétnych príčin problémov žiakov	4,53	15,61%
Priama pomoc žiakom v sebapoznání, v sebaovládaní a v prekonávaní subjektívnych dôsledkov ich problému	4,30	16,51%
Poradenstvo a konzultácie pre rodičov konkrétnych žiakov	4,24	19,12%
Kontakt a komunikácia s odbornými inštitúciami pre pomoc žiakom, rodičom	4,11	19,34%
Odborné poradenstvo pre učiteľa v metodike vyučovania žiakov s problémami/poruchami	4,03	22,56%
Odborné poradenstvo pre učiteľa v diagnostikovaní a hodnotení žiakov	3,95	23,80%
Odborné poradenstvo pre učiteľa v zlepšovaní sociálnej klímy v triede	3,90	23,66%
Odborné podujatia pre učiteľov (diskusie, workshopy a pod.)	3,64	25,82%
Odborné podujatia pre rodičov (diskusie, prednášky a pod.)	3,85	24,01%
Návštevy v rodine	3,93	24,95%
Vybavovanie špecifickej agendy a dokumentácie	3,87	24,91%

Pozn.: Priemer je vypočítaný na základe 5 bodovej škály, kde veľmi potrebný predstavuje 5 bodov a úplne zbytočný 1

Respondenti odpovedali tiež na otázku, čo považujú za najdôležitejšie v práci pedagogických asistentov. Je potešiteľné a je to aj v súlade s myšlienkou inkluzívneho vzdelávania, že najvyššia dôležitosť je pripisovaná individuálnej pomoci žiakom, a to počas vyučovania, či didaktických aktivít, ktorá je veľmi potrebná a potrebná podľa 95,3% (1408) respondentov, ako aj po vyučovaní a pri hrových aktivitách podľa 85,7% (1266) respondentov. 83,2% (1230) respondentov vidí význam ich práce v učení žiakov sociálnym a hygienickým návykom (čo je žiaľ až príliš vysoké postavenie), 81,4% (1203) v zapájaní rodičov do spolupráce so školou. Pomerne vysoká dôležitosť je učiteľmi pripisovaná potrebe, aby pedagogickí asistenti komunikovali s o sociálnymi pracovníkmi – 79,2% (1170) a organizovali aktivity pre žiakov vo voľnom čase – 77,5% (1146). Celkove je potešiteľné, že učitelia vidia prácu asistentov najmä vo vzťahu k deťom, príp. ich rodičom a nie ako pomoc sebe, či v tmočení. Zapojené školy

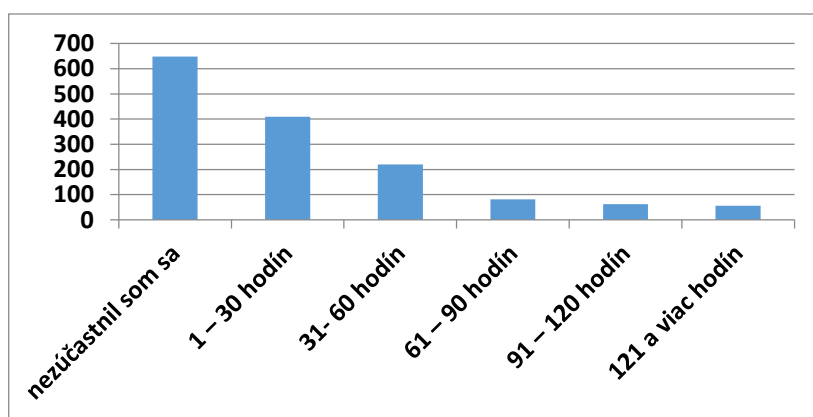
podľa týchto výpovedí **existenciu a prácu pedagogických asistentov považujú za veľmi potrebnú**.

Tabuľka 21: Dôležitosť činností pedagogických asistentov

Položka	priemer	variálny koeficient (%)
Individuálna pomoc žiakom počas vyučovania/didaktických aktivít v MŠ	4,58	14,53%
Individuálna pomoc žiakom po vyučovaní v školskom klube/pri hrových aktivitách, vychádzkach v MŠ	4,26	18,82%
Učenie sociálnych a hygienických návykov	4,26	20,21%
Zapájanie rodičov detí do spolupráce so školou	4,12	20,72%
Komunikácia so sociálnymi pracovníkmi	4,08	20,75%
Organizovanie voľno-časových aktivít a podujatí, vedenie krúžkov	4,05	21,47%
Individuálna pomoc žiakom v domácom prostredí	3,47	30,60%
Pomoc triednemu učiteľovi pri vyučovaní (podľa požiadaviek učiteľa)	4,04	24,07%
Návšteva problémových rodín	4,01	24,06%
Komunikácia so širšou sociálnou komunitou	3,78	23,52%
Pomoc triednemu učiteľovi pri príprave na vyučovanie	3,63	31,64%
Pomoc učiteľovi pri organizovaní práce v triede	3,59	31,16%
Zabezpečovanie komunikácie v materinskom jazyku detí (tlmočenie, vysvetľovanie)	3,59	33,98%
Zabezpečenie komunikácie v jazyku minority (tlmočenie medzi rodičmi a školou)	3,35	37,12%
Pomoc učiteľovi pri vedení dokumentácie	3,19	38,53%

Pozn.: Priemer je vypočítaný na základe 5 bodovej škály, kde veľmi potrebný predstavuje 5 bodov a úplne zbytočný 1

Ďalšia otázka bola, koľko hodín počas projektu strávili na vzdelávaní, ktoré nejakým spôsobom súviselo s inkluzívnym vzdelávaním, multikultúrnou výchovou, alebo s edukáciou rómskych žiakov. Táto okolnosť mohla pozitívne ovplyvniť výsledky. Celkove však sa takéhoto vzdelávania zúčastnilo 830 učiteľov z vyhodnocovaných škôl, čo je 56,2%.

Graf 2: Účasť respondentov z vyhodnocovaných škôl na vzdelávaní súvisiacom s inkluzívnou edukáciou

Vyhodnotenie pripravenosti škôl na inkluzívne vzdelávanie

Vzhľadom na skutočnosť, že dotazník „Pripravenosť školy na inkluzívne vzdelávanie“ je prioritne sebaevalvačný nástroj, evalvačný tím v prvom rade vytvoril podmienky, aby si každá škola mohla vyhodnotiť svoju situáciu a svoj posun sama v rámci vlastnej **autoevalvácie**. Každá zapojená škola preto dostala k dispozícii svoje vlastné výsledky aj s vysvetlením, ako tieto výsledky hodnotiť. Pre každú školu bolo vypracované:

- celkový a čiastkové indexy inkluzivity danej školy v porovnaní s celoslovenskými indexami buď materských alebo základných škôl, podľa toho, o akú školu išlo, kde škola mohla presne identifikovať, ako je na tom v porovnaní s ostatnými,
- priemerné hodnotenie každej položky dotazníka na danej škole v porovnaní s priemerným hodnotením tejto položky na celom Slovensku buď na materských, alebo základných školách, kde škola mohla presne identifikovať, v ktorej konkrétnej oblasti činnosti v politike, kultúre či praxi školy sú jej výsledky nedostatočné a ako je na tom v porovnaní s ostatnými.

Vedenia škôl tak dostali od evalvačného tímu pomerne podrobné podklady, na základe ktorých môžu prijímať presne ciele opatrenia a voliť ciele programy kontinuálneho vzdelávania pre dosahovanie stále lepších podmienok pre inkluzívnu edukáciu svojich žiakov, čo je hlavným zmyslom tohto evalvačného nástroja.

Vzhľadom na to, že každá škola vychádza z iných podmienok, nebolo a ani nesmelo byť účelom porovnávať školy medzi sebou. Vyhodnotenie tohto dotazníka preto zahŕňa len globálne celoslovenské údaje o situácii na školách projektu PRINED, porovnanie rozdielov medzi materskými a základnými školami a porovnanie s výsledkami škôl, pred začatím projektu „Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunit“ (označovaných skratkou MRK), ktoré pre krátku realizáciu projektu PRINED a časovú nemožnosť realizovať v ňom vstupné meranie, predstavujú akúsi kontrolnú vzorku reprezentujúcu bežný stav pripravenosti slovenských škôl na inkluzívne vzdelávanie bez akéhokoľvek experimentálneho zásahu.

S potešením možno konštatovať, že **celkový index inkluzivity** škôl projekte PRINED (priemer celkových indexov inkluzivity zapojených škôl) bol už počas realizácie projektu štatisticky významne vyšší a to **40,71** bodu ako škôl bez akejkoľvek intervencie, kde to bolo **39,4** bodu, čo je však stále okolo pásma priemeru. Je to spôsobené predovšetkým vyššou inkluzívnou kultúrou a inkluzívnou praxou v školách projektu PRINED, čo je veľmi pozitívne a ukazuje, že **prítomnosť a práca inkluzívnych tímov sa skutočne osvedčila**. Z vyšších čiastkových indexov v oblasti politiky a kultúry inklúzie je evidentné, že o problematike inklúzie sa stále viac hovorí, zahŕňa sa aj do dokumentov a opatrení na úrovni školy a mení sa aj zmýšľanie učiteľov, ktoré sa ale ešte výrazne nepremietlo do ich inovácií v praktickom edukačnom procese.

Tabuľka 22: Celkový a čiastkové indexy inkluzivity slovenských škôl

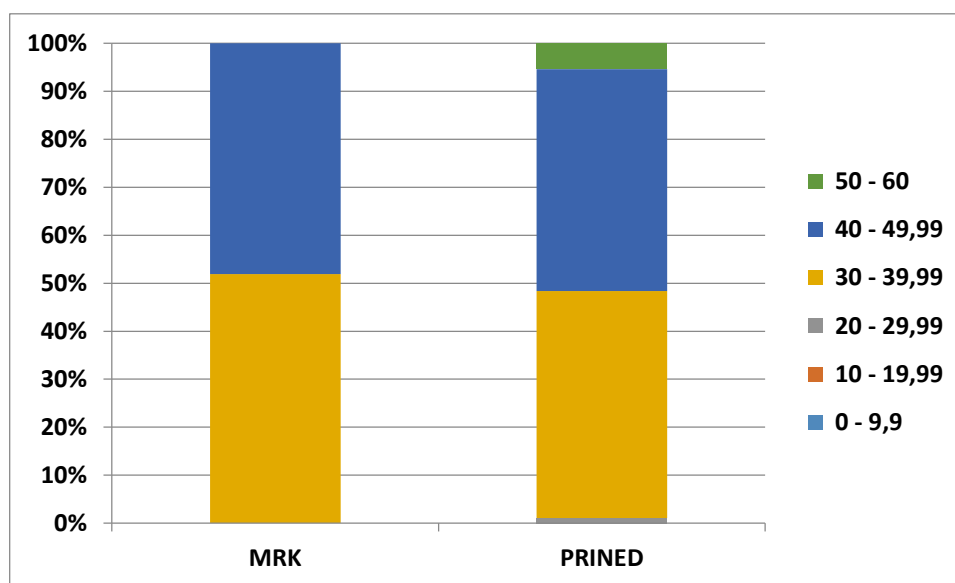
Oblasť	celkový index MRK	celkový index PRINED
Politika	14,2	14,28
Kultúra	13,4	14,42**
Prax	11,8	12,01
celkový index	39,4	40,71**

Pozn.: ** štatisticky významný rozdiel

Z nasledujúcej tabuľky a grafu je evidentné, že v projekte PRINED je vyšší percentuálny podiel škôl s celkovým indexom inkluzivity vyšším ako 40 bodov, ako u škôl bez intervencie. Najvyšší index inkluzivity slovenskej školy bez intervencie bol 46,72 bodov, len 4 školy mali nadpriemerný index nad 45 bodov (3,77%). V projekte PRINED mal najvyšší index hodnotu 54,5 bodov, škôl s hodnotou indexu nad 45 bodov bolo 14 (15%). Hoci celkove zatiaľ nemožno hovoriť o mimoriadne dobrých predpokladoch pre inkluzívne vzdelávanie, **projekt PRINED** preukázal, že svojimi aktivitami a pôsobením inkluzívneho tímu **vytvára vnútri škôl pre inkluzívne vzdelávanie priaznivé podmienky**.

Tabuľka 23: Počty škôl v jednotlivých pásmach indexu inkluzivity

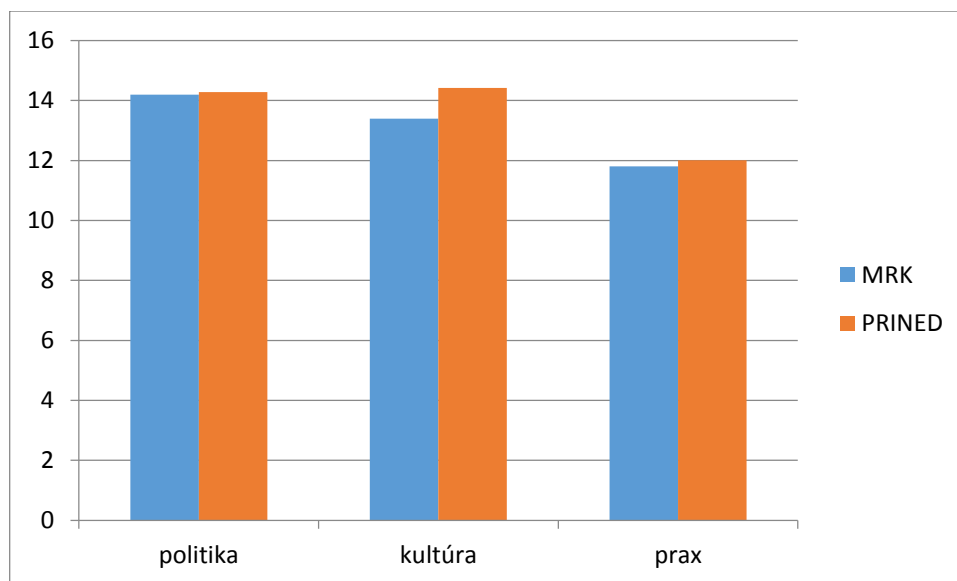
Index školy	MRK	PRINED
0 - 9,9	0	0
10 - 19,99	0	0
20 - 29,99	0	1
30 - 39,99	55	44
40 - 49,99	51	43
50 - 60	0	5
SPOLU	106	93

Graf 3: Percentuálny podiel škôl v jednotlivých pásmach indexu inkluzivity

V školách bez intervencie najvyšší **čiasťkový index inkluzivity** dosahovali školy v oblasti politiky školy, ktorá sa týka strategických dokumentov, koncepcie školy, vzdelávania zamestnancov a delenia žiakov do tried. Nižší priemerný index získala kultúra školy, ktorá vypovedá najmä o komunikácii vnútri školy, s rodičmi a navonok, o podávaní informácií, o spolupráci medzi učiteľmi navzájom a s miestnou komunitou. Najnižší priemerný index získala oblasť praxe, ktorá sa v dotazníku venuje práci so žiakmi, metódam ich výučby a hodnotenia. V projekte PRINED bola situácia odlišná. **Existenciou inkluzívnych tímov a pedagogických asistentov sa zlepšila práve oblasť komunikácie, spolupráce a informovanosti vo vnútri školy i navonok** a tak najvyšší index získala oblasť kultúry inklúzie a lepšia bola v PRINEDe aj situácia v oblasti praxe inklúzie, hoci mala najnižší index.

Pre výrazné zlepšenie skóre by museli učitelia preukázať viac preferencie individualizovaných spôsobov ich realizácie.

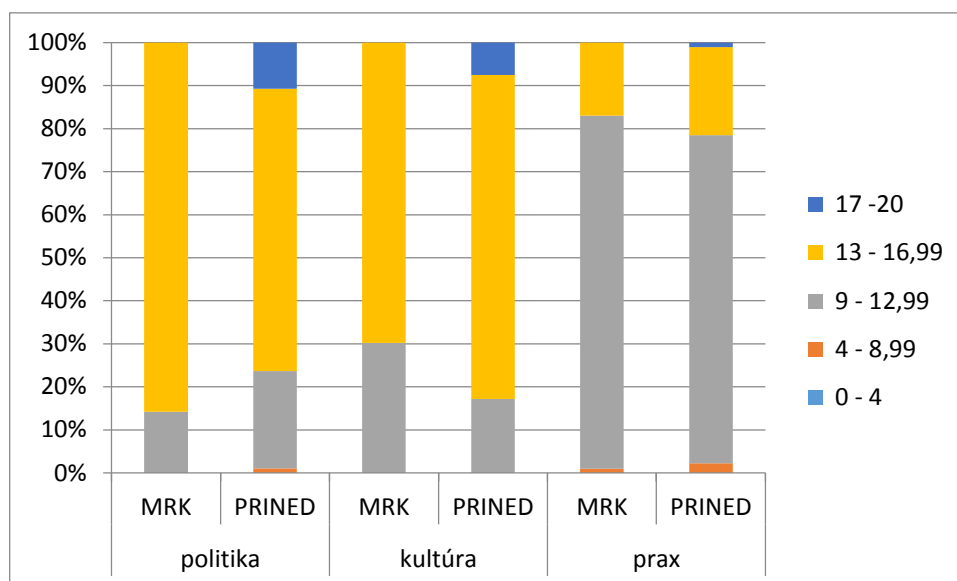
Graf 4: Čiastkové indexy inkluzivity slovenských škôl

Pozn: Čiastkový index mohol mať maximálnu hodnotu 20 bodov.

Badateľný rozdiel je aj percentuálnych podieloch škôl, ktoré mali čiastkové indexy inkluzivity v pásme nad 13 bodov, čo približne zodpovedá priemeru. V oblasti politiky inklúzie bolo v tomto pásme v školách bez intervencie 85,8% škôl, projekte PRINED to bolo 76,3%, avšak 10,7% tvorili školy v najvyššom pásme nad 17 bodov, ktoré predtým v roku 2013 žiadna škola nedosiahla. Najvýraznejší rozdiel nastal v oblasti inkluzívnej kultúry na škole, v ktorej bol podiel škôl v pásme nad 13 bodov 69,8% (MRK) a v projekte PRINED 82,8%, pričom 7,5% tvorili školy v najvyššom pásme, predtým tiež nezastúpenom. Najhoršia situácia, teda obrátený pomer je pri oblasti inkluzívnej praxe, kde sa v školách bez intervencie 83% škôl nachádzalo v podpriemernom pásme pod 12 bodov, v projekte PRINED to bolo o niečo menej, len 78,4%. ***Aj tu je vplyv pôsobenia inkluzívnych tímov na inkluzívnu orientáciu myslenia a konania celého pedagogického kolektívu jednoznačne preukázaný.***

Tabuľka 24: Počty škôl v jednotlivých pásmach čiastkových indexov inkluzivity

Čiastkový index	politika		kultúra		prax	
	MRK	PRINED	MRK	PRINED	MRK	PRINED
0 - 4	0	0	0	0	0	0
4 - 8,99	0	1	0	0	1	2
9 - 12,99	15	21	32	16	87	71
13 - 16,99	91	61	74	70	18	19
17 - 20	0	10	0	7	0	1
SPOLU	106	93	106	93	106	93

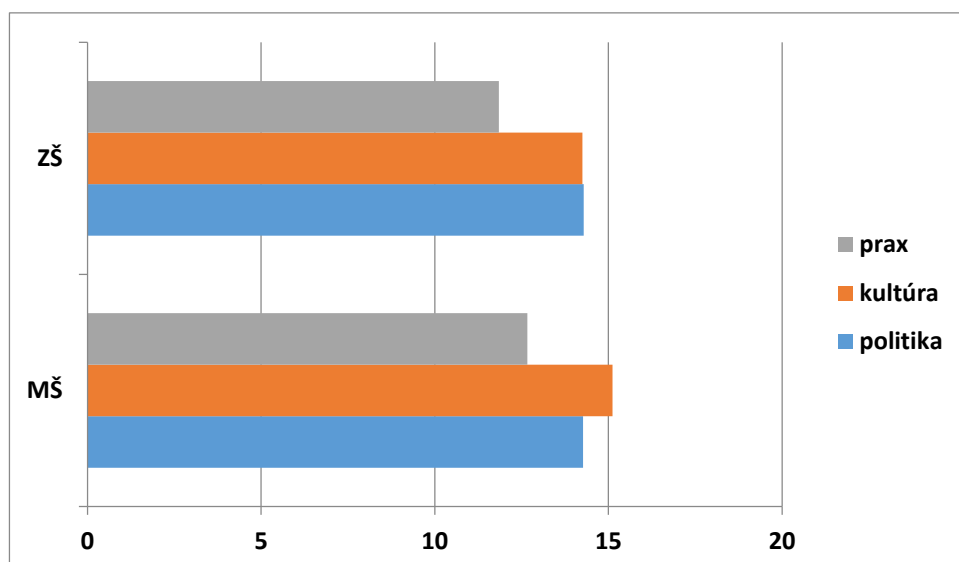
Graf 5: Percentuálny podiel škôl v jednotlivých pásmach čiastkových indexov inkluzivity

Je zaujímavé, ale pochopiteľné, že inkluzivita materských škôl je štatisticky významne vyššia ako škôl základných. Materské školy majú prirodzene nekompetitívne a bezpečné prostredie bez známokovania a sankcií, nemusia sprostredkovať taký náročný edukačný obsah ako školy základné a tak majú lepšie podmienky na samotnú realizáciu inkluzívnej edukácie, založenej na dôslednom individuálnom prístupe ku každému dieťaťu, ktorý je ešte posilnený prítomnosťou dvoch učiteľov v triede. Na druhej strane je populácia detí v materských školách diferencovanejšia, pretože vývinové rozdiely detí predškolského veku môžu byť veľmi veľké. **Prítomnosť inkluzívneho tímu a jeho starostlivosť o konkrétne deti tak mohla byť na materských školách nielen žiaducejšia, ale aj efektívnejšia** (napr. nečlenená takým striktným časovým rozvrhom, s voľnejšími učebnými požiadavkami, bez klasifikácie známkami a pod.)

Tabuľka 25: Porovnanie indexov inkluzivity medzi materskými a základnými školami v projekte PRINED

Oblasť	MŠ	ZŠ
politika	14,27	14,29
kultúra	15,12**	14,25
prax	12,67**	11,85
celkový index	42,05**	40,39

Pozn.: ** štatisticky významný rozdiel

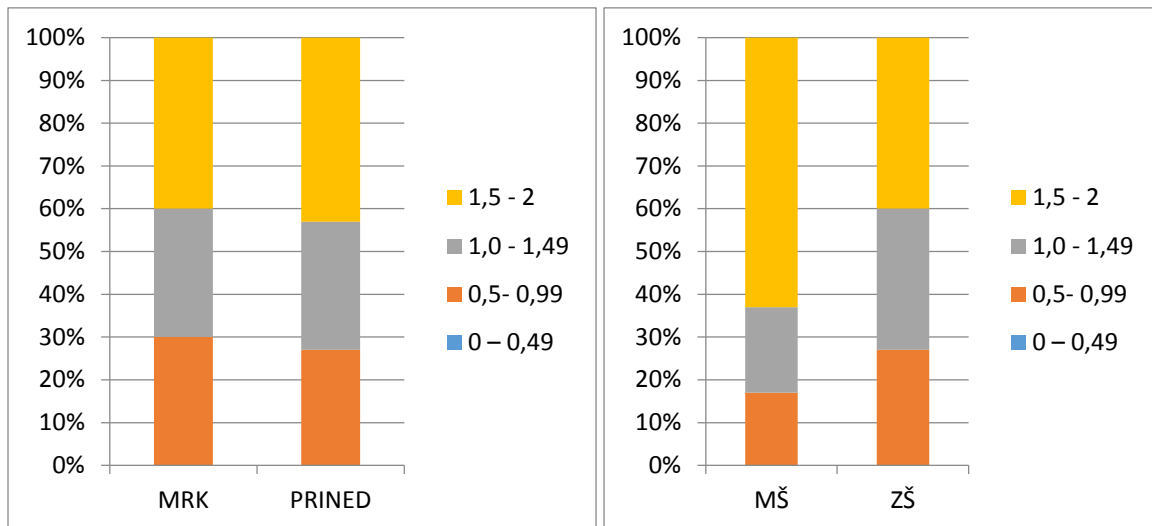
Graf 6: Porovnanie indexov inkluzivity medzi materskými a základnými školami v projekte PRINED

Na celoslovenskej úrovni je ešte možné vyhodnotiť **jednotlivé položky dotazníka** a uviesť, ktoré získali najlepšie a najhoršie hodnotenie, resp. v ktorých aspektoch práce sa školy blížila k inkluzívnemu poňatiu svojej práce a v ktorých zatiaľ nie. Hodnotenie je tým lepšie a bližšie k inklúzii, čím viac sa priemerné hodnotenie položky naprieč všetkými školami a respondentmi blíži k číslu 2. Čím je bližšie k nule, tým je predpoklad inkluzivity nižší. Celkovo možno pozitívne hodnotiť, že počet položiek, ktoré získali inkluzívne najbližšie hodnotenie (priemer od 1,5 do 2) je v oboch porovnávaných vzorkách najvyšší a rozdiel v ich počte medzi MRK a PRINED nie je významný. Aj ich rozloženie je približne podobné a zodpovedá doteraz konštatovaným zisteniam. V školách bez intervencie bolo z najvyššie hodnotených položiek 6 v oblasti politiky, 3 v oblasti kultúry a 3 v oblasti praxe inklúzie (6 : 3 : 3), v školách projektu PRINED to bolo podobné rozloženie 6 : 4 : 3. Avšak štatisticky významný rozdiel v samotnej výške indexu inkluzivity príslušnej položky v prospech projektu PRINED sa prejavil v 11 položkách (37%), z toho v oblasti praxe len v dvoch. Z uvedeného je vidieť, že **prítomnosť a práca inkluzívneho tímu sa začínajú pozitívne prejavovať v konkrétnych opatreniach, v zhode názoroch učiteľov o lepšom stave ich školy a predsa len trochu aj v konkrétnej praxi.**

Tabuľka 26: Počet položiek v pásmach podľa priemerného hodnotenia položky

skóre	MR K	PRINE D
1,5 - 2	12	13
1,0 - 1,49	9	9
0,5- 0,99	9	8
0 – 0,49	0	0
spolu	30	30

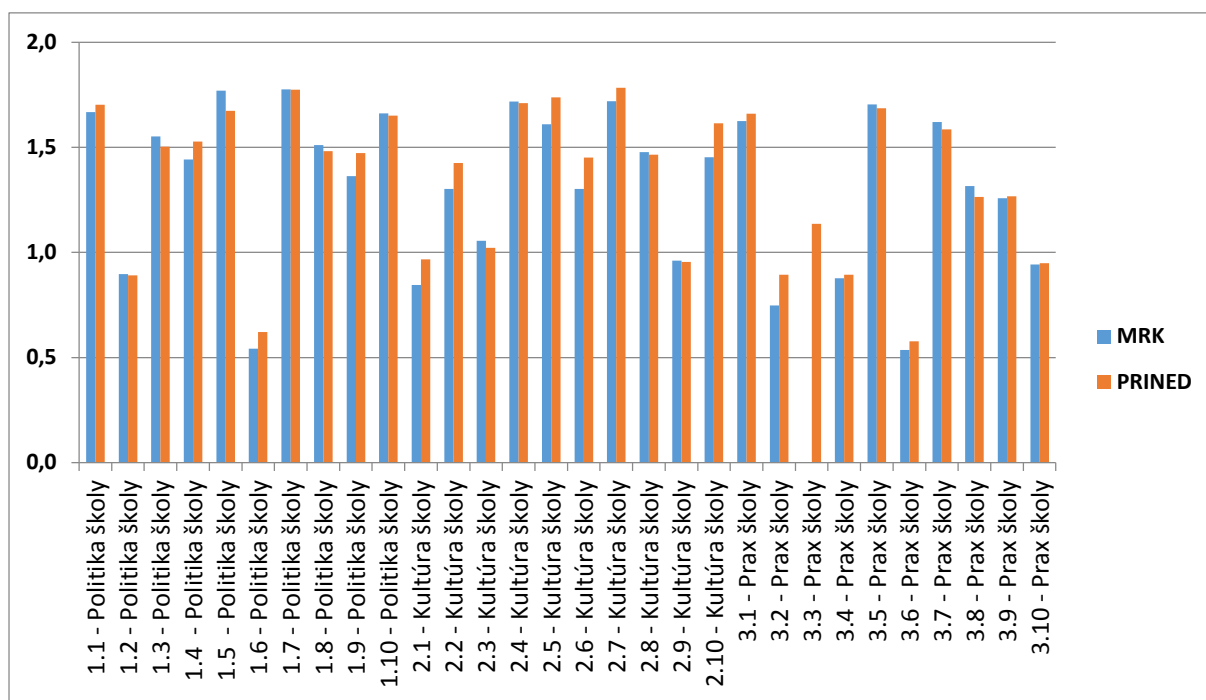
skóre	MŠ	ZŠ
1,5 - 2	19	12
1,0 - 1,49	6	10
0,5- 0,99	5	8
0 – 0,49	0	0
spolu	30	30

Graf 7: Percentuálny podiel položiek v jednotlivých pásmach

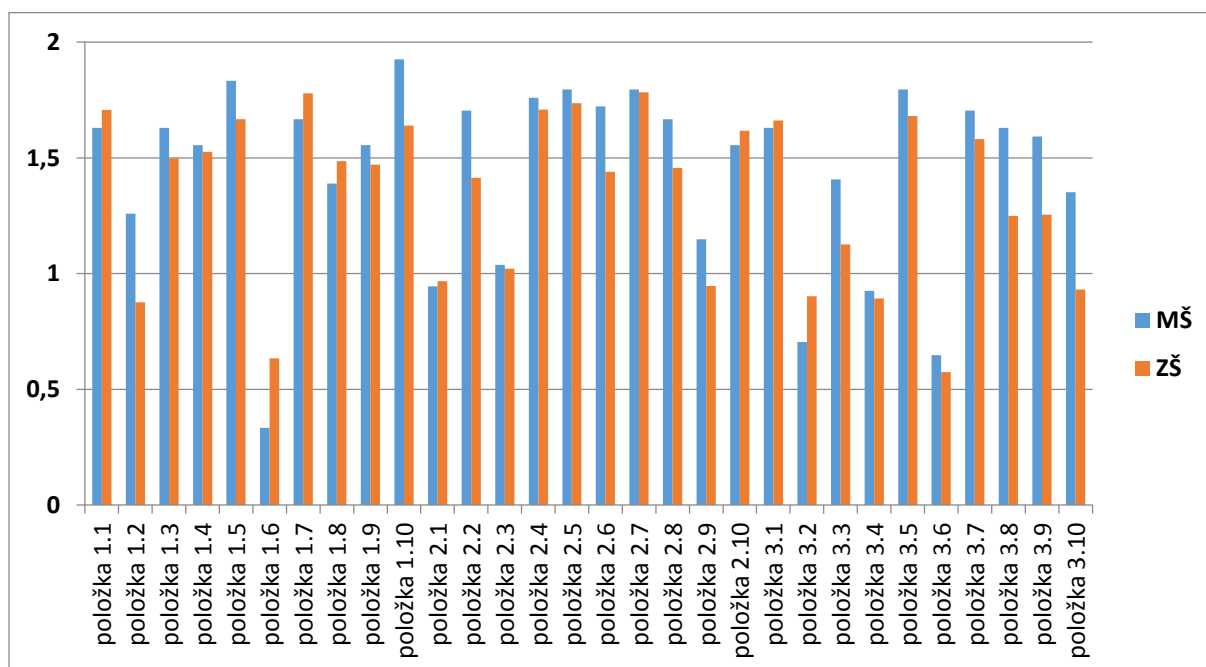
Rozdielne výsledky v porovnaní materských a základných škôl potvrdzujú to, čo sme už uviedli o vyššej miere inkluzivity a možnosti jej rozvíjania na materských školách. V najvyššom pásme inkluzivity na MŠ bolo až 19 položiek z 30, t. j. 63,3%. Z nich bolo 7 v oblasti politiky, 7 v oblasti kultúry a 5 v oblasti praxe (7 : 7 : 5). Na základných školách bola situácia významne horšia s pomerom 5 : 4 : 3. Štatisticky významný rozdiel v inkluzívnej hodnote položiek v prospech materských škôl bol v 9 položkách, v prospech základných škôl v jednej položke. Vo všetkých prípadoch bol najvyšší počet najmenej inkluzívnych položiek v oblasti praxe školy. To potvrdzuje už predtým vyslovený záver, že hoci sa menia dokumenty a manažérske rozhodnutia (politika školy), postupne aj myslenie učiteľov prejavované v komunikácii vnútri školy, s rodičmi a navonok, v podávaní informácií, v spolupráci medzi učiteľmi navzájom a s miestnou komunitou, súhrnne v tvorbe bezpečného prostredia (kultúra školy), v praktikách individuálneho prístupu, diferencovaného vyučovania a diferencovaného hodnotenia sa to zatiaľ prejavuje najmenej.

Rozdiely v jednotlivých položkách, ako aj ich štatistickú významnosť dokumentujú nasledujúce dva grafy, pričom položky 1.1 až 1.10 predstavujú politiku inklúzie na škole, položky 2.1 až 2.10 kultúru inklúzie a položky 3.1 až 3.10 inkluzívnu prax:

Graf 8: Rozdiel v skóre jednotlivých položiek medzi školami bez intervencie (MRK) a školami v projekte PRINED

Pozn: Položku 3.3 nebolo možné v MRK pre chybu v texte jedného výroku v prvom meraní presne vyhodnotiť, avšak vzhľadom na ostatné dva učiteľmi zvolené výroky tejto položky je v tabuľke zaradená v pásme od 1 do 1,49).

Graf 9: Rozdiel v skóre jednotlivých položiek medzi materskými a základnými školami v projekte PRINED

Najlepšie hodnotené položky, v ktorých pedagogickí zamestnanci najviac dvojbodových výrokov o svojej škole, sú v projekte PRINED hlavne z oblasti inkluzívnej kultúry. Pred konkrétnym znením položky je uvedené jej číslo, priemerná hodnota v meraní na školách bez intervencie a v projekte PRINED, čísla v zátvorke označujú poradie položky podľa jej skóre inkluzivity. Kým v školách bez intervencie (MRK) boli medzi prvými troma najlepšie hodnotenými položkami dve z oblasti politiky školy, v projekte PRINED to bolo z oblasti kultúry školy. Položky sú zoradené podľa poradia v projekte PRINED

- č. 2.7 - 1,719 (3. MRK) → 1,783 (1. PRINED)

podľa učiteľov na ich škole *„komunikácia s rodičmi je vedená spôsobom prijateľným pre všetky komunikujúce strany po vzájomnej dohode“* (zvolilo 79,8% respondentov MRK a 83% respondentov PRINED, zatiaľ čo výrok, že o spôsobe komunikácie rozhoduje vedenie školy, zvyčajne volí len jeden spôsob komunikácie pre všetkých príjemcov danej informácie, napr. písomné oznámenie v žiackej knižke zvolilo len 7,85% respondentov MRK a len 2,5% respondentov PRINED).

- č. 1.7 - 1,777 (1. MRK) → 1,774 (2. PRINED)

podľa učiteľov ich *„škola robí konkrétne kroky, aby sa postihnutí alebo rómski žiaci mohli a chceli čo najviac zapojiť do života školy“* (zvolilo 81,5% respondentov MRK a 80% respondentov PRINED, , zatiaľ čo opačný názor, že škola zatiaľ nijako zvlášť neodstraňuje prekážky v zapojení postihnutých alebo rómskych žiakov, zvolilo 3,8% MRK a 2,5% PRINED);

- č. 2.5 - 1,610 (10. MRK) → 1,738 (3. PRINED)

podľa učiteľov na ich škole *„dôverné informácie nie sú zverejňované, napr. prospech či správanie jednotlivých žiakov nie je verejne preberané na triednej schôdzke ani inak; o rodinných pomeroch žiakov učiteľia nehovoria pred triedou alebo inými rodičmi a pod.“* (zvolilo 78,5% respondentov MRK, ale až 84,4% respondentov PRINED, zatiaľ čo výrok, že učiteľia hovoria na triednych schôdzkach o problémoch konkrétneho žiaka pred všetkými ostatnými zvolilo 17,6% respondentov MRK a 10,6% PRINED)

- č. 2.4 – 1,718 (4. MRK) → 1,710 (4. PRINED)

podľa učiteľov na ich škole *„fungujú čo najotvorenejšie informačné stratégie, t.j. každý, kto patrí do života školy, má včas úplné a zrozumiteľné informácie, ktoré sa ich týkajú“* (zvolilo 80,8% respondentov MRK a 80,5% respondentov PRINED, zatiaľ čo výrok, že informácie sú poskytované, ale niektoré až na požiadanie; niektoré informácie nie sú odôvodnene zverejňované; zabúda sa s informovaním na tých, ktorí majú zhoršený prístup k bežným informačným kanálom zvolilo 8,9% respondentov MRK a 9,5% PRINED

Na ďalších dvoch pozitívne hodnotených miestach sa v projekte PRINED umiestnili položky: 1.1 z oblasti politiky školy (1,703), a to tvrdenie učiteľov, že ich *„škola má spracovanú stratégiu svojho rozvoja na niekoľko rokov, neustále podľa nej vyhodnocuje svoju prácu a upravuje ju podľa aktuálnych zistení“* (zvolilo 83,2% respondentov, zatiaľ čo názor, že škola stratégiu nepotrebuje, každý sa riadi platnými zákonmi, predpismi, ŠVP a zaužívanými postupmi zvolilo 12,9%); za ňou nasledovala najlepšie hodnotená položka 3.5 z oblasti inkluzívnej praxe (1,686), kde respondenti o svojej škole tvrdia, že *„učitelia vedia presne vysvetliť, prečo používajú určité metódy výučby a ako tieto metódy u žiakov prispievajú k dosahovaniu vzdelávacích cieľov“* (zvolilo 77,7% respondentov, zatiaľ čo

výrok, že učitelia používajú rokmi overené postupy, nemajú čas rozoberať, prečo pre určité ciele volia práve tú či onú metódu práce, zvolilo 9,2% respondentov).

Najvýznamnejší štatistický rozdiel medzi školami MRK a projektu PRINED v prospech projektu PRINED zaznamenala položka 2.10 (1,454 MRK a 1,615 PRINED) podľa ktorej „škola, využíva potenciál miestnych organizácií aj komunit, ich názory a aktivity majú dopad na politiku školy“, ktorú zvolilo 51,5% respondentov MRK a 65,9 respondentov PRINED.

Kým v najlepšie hodnotených položkách v projekte PRINED poradie a hodnoty pri základných školách celkom kopírovali celkové výsledky projektu PRINED, na **materských školách** bola situácia odlišná. Na prvom mieste bola položka 1.10 (1,926) podľa ktorej „škola zásadne nedelí deti do tried (skupín) podľa výkonu, etnického pôvodu, alebo talentu“, ktorú zvolilo 94,4% respondentov, kým opak tvrdilo len 1,85% a na druhom mieste položka 1.5 (1,833) o tom, že „všetkým novým zamestnancom sa systematicky pomáha, majú určeného kolegu, ktorý im pravidelne dáva odbornú spätnú väzbu“, ktorú zvolilo 83,3% respondentov, kým výrok, že nový zamestnanec sa musí väčšinou zorientovať v škole sám nezvolil nikto. Na ďalších miestach boli už spomínané položky 2.5, 2.7 a z oblasti praxe položka 3.5.

Najhoršie hodnotené položky, ktoré najmenej inklinujú k princípom inkluzívnej edukácie, boli v oboch meraniach podobné. **Najnižšie priemerné hodnotenie získali žiaľ otázky, ktoré súvisia so skutočnou individualizáciou vyučovania a hodnotenia a s uplatňovaním samostatnosti žiakov, ale aj učiteľov.** Podľa výpovedí učiteľov je pre slovenské školy s CVS typické:

- č.. 3.6 – 0,535 (30. MRK) → 0,578 (30. PRINED)
„väčšinu času výučby sa žiaci obracajú s otázkami, odpoveďami a výsledkami riešení k učiteľovi“, (56,5% MRK a 54,1% PRINED), ale možnosť, že učiteľ nemá úplne centrálné postavenie, že žiaci pracujú v skupine, zapisujú si vlastnými slovami; kladú si otázky navzájom zvolilo len 9,6% respondentov MRK a 11,8% PRINED;
- č. 1.6 - 0,543 (29. MRK) → 0,621 (29. PRINED)
„v škole platí školský poriadok a zabehané postupy, v prípade problému sa žiaci automaticky obracajú na učiteľov a učitelia na nadriadených“ (68,2% MRK a 63,9% PRINED), ale možnosť, že školy majú spracované postupy na riešenie menej obvyklých situácií a žiaci sú vedení k samostatnému riešeniu neobvyklých situácií zvolilo len 22,4% respondentov MRK a 26% PRINED;
- 1.2 – 0,898 (25. MRK) → 0, 891 (28. PRINED)
„dokumenty, týkajúce sa budúceho rozvoja školy, tvorí podľa potreby vedenie školy“ (32,6% MRK aj PRINED), ale možnosť, že stratégiu pripravili tímy pedagogických zamestnancov školy a väčšina učiteľov ju prijala za svoju zvolilo len 22,3% respondentov MRK a 21,7% PRINED;
- Č. 3.4 – 0,878 (26. MRK) → 0,893 (27. PRINED)
celkom v rozpore s myšlienkou inkluzívnej školy je výrok, že „učitelia veria, že všetky deti sa majú vzdelávať rovnako a majú dosahovať rovnaké ciele, aby sa tak naplnili rovné vzdelávacie šance“ (21,3% MRK a 20,2% PRINED), ale možnosť, že deti komentujú a reflektujú, ako sa najlepšie učia; sú vyzývané, aby si vyskúšali vlastné cesty zvolilo len 9,1% respondentov MRK a 9,5% PRINED).

Na ďalších dvoch negatívne hodnotených miestach v projekte PRINED boli položky z oblasti praxe školy. Položka č. 3.2 (0,894) podľa ktorej *škola kladie na všetky deti rovnaké požiadavky* (24,7%), príp. „*zľavuje z požiadaviek pre znevýhodnených tak, že rovnaké úlohy hodnotí menej prísne*“ (40%), ale možnosť, že škola kladie na každé dieťa tie najvyššie nároky v rámci jeho aktuálnych možností (existuje triedna, či školská norma výkonu, ale vyhodnocuje sa to, ako sa k nej dieťa postupne blíži) zvolilo len 35,2% respondentov, čo znamená, že sa neuvažuje o individuálne prispôsobených úlohách a ich individuálnom hodnotení podľa aktuálnych možností žiakov. Potom položka č. 3.10 (0,948), že učitelia sa vo výučbe nenavštevujú a neposkytujú si spätnú väzbu (39,6%), možnosť že je to naopak pripustilo 44,1% respondentov.

Kým vo výsledkoch základných škôl v projekte PRINED poradie a hodnoty opätovne celkom kopírovali celkové výsledky projektu PRINED, na **materských školách** bola situácia v spomínaných položkách o trochu iná. Na poslednom mieste bola položka 1.6, na predposlednom položka 3.6, pred ňou položky 3.2 a 3.4, všetky z oblasti praxe. Aj tu sa opätovne potvrdzuje, že v oblasti inkluzívnej praxe je pripravenosť našich škôl najnižšia.

Záver a odporúčania

- Učitelia zapojení do projektu PRINED presvedčivo vyjadrujú potrebu a oceňujú význam práce odborných zamestnancov a pedagogických asistentov a považujú ich za veľmi potrebných najmä pre konkrétnu individuálnu pomoc samotným žiakom a ich rodičom.
- Práca inkluzívneho tímu sa v projekte osvedčila, výskumne sa preukázalo, že projekt PRINED svojimi aktivitami a pôsobením inkluzívneho tímu vytvára vnútri škôl pre inkluzívne vzdelávanie priaznivé podmienky.
- Existencia inkluzívnych tímov a pedagogických asistentov zlepšila práve oblasť kultúry školy, a to najmä komunikácie, spolupráce a informovanosti vo vnútri školy i navonok. Aj vplyv pôsobenia inkluzívnych tímov na inkluzívnu orientáciu myslenia a rozhodovania celého pedagogického kolektívu (inkluzívna politika a inkluzívna kultúra) bol v porovnaní so školami bez takejto intervencie štatisticky významne preukázaný, ale začína sa pozitívne prejavovať predsa len trochu aj v konkrétnej praxi.
- Hoci projekt PRINED dosiahol štatisticky významne lepšie výsledky v pripravenosti škôl na inkluzívne vzdelávanie ako školy bez intervencie, nie sú školy zapojené v projekte ešte dostatočne pripravené na inkluzívne vzdelávanie. Viac bolo zatiaľ vykonané na poli politiky školy (v dokumentoch a prijatých pravidlách), zreteľné posuny nastali aj v kultúre školy, ale nevymykajú sa priemeru. Najhoršia situácia – najmenšie predpoklady a pripravenosť k inklúzii je najmä v oblasti konkrétnej praxe, osobitný problém je skutočná praktická individualizácia výučby a hodnotenia žiakov, ako aj s uplatňovanie samostatnosti žiakov, ale aj učiteľov.
- Pozitívne výsledky evalvácie projektu PRINED výrazne ovplyvnili zapojené materské školy, na ktorých výskumné zistenia preukázali lepšie výsledky. Prítomnosť inkluzívneho tímu a jeho starostlivosť o konkrétne deti je na materských školách nielen žiaduca, ale aj efektívnejšia.
- Pre budúcnosť je potrebné pripraviť a realizovať programy kontinuálneho vzdelávania, ktoré by intenzívnejšie rozvíjali schopnosti učiteľov v skutočnej individualizácii vyučovania, ale najmä v individualizácii hodnotenia a pomohli odstrániť nepochopenie niektorých základných princípov inklúzie.

Literatúra

1. ANDERLIKOVÁ, L. 2014. *Cesta k inkluzi. Úvahy z praxe a pro praxi*. Praha : Triton, 2014.
2. LUKAS, J. 2011. *Pripravenosť školy k inkluzívnemu vzdelávaníu*. [online] NUOV Cesta ke kvalitě. [cit. 25. 12. 2011] Dostupné na: <<http://www.nuov.cz/ae/pripravenost-skoly-k-inkluzivnimu-vzdelavani>>
3. *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. 1994. World Conference on Special Needs Education: Access and Quality, Salamanca, Spain, 7-10 June 1994 [online] UNESCO [cit. 25. 5. 2015] Dostupné na: <http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF>
4. *World Declaration on Education for All*. 1990. World Conference on Education for All, Jomtien, Thailand, 5-9 March 1990 [online] UNESCO World Education Forum. [cit. 25. 5. 2015] Dostupné na: <http://www.unesco.org/education/wef/en-conf/Jomtien%20Declaration%20eng.shtm>.

5 VYHODNOTENIE VÝSLEDKOV DIAGNOSTICKÉHO A STIMULAČNÉHO PROCESU

Katarína Žilková

Úvod

Jedným zo špecifických cieľov projektu PRINED bolo „obsahovo a personálne podporiť inklúziu v prostredí MŠ *skvalitnením diagnostického procesu a stimulácie*“ (pozri Podrobný opis projektu, s. 14). K uvedenému cieľu sa bezprostredne viazali aktivita 1 – podpora inkluzívneho prostredia MŠ a ZŠ a aktivita 3 – didaktická a technická podpora ZŠ a MŠ – didaktické balíčky. Z hľadiska zisťovania miery splnenia cieľa o skvalitňovaní diagnostického procesu a stimulácie je potrebné všímať si výstupy uvedené najmä v rámci aktivity 1. Deklarovaným cieľom aktivity bolo *prostredníctvom akceleračných programov zameraných na stimuláciu detí zo sociálne znevýhodneného prostredia skvalitniť diagnostický proces v MŠ*. Medzi plánovanými výstupmi projektu v tomto kontexte sa uvádzajú Manuál pre depistáž, Manuál a inštruktáže pre realizáciu stimulačných programov. Cieľom kapitoly je, na základe uvedených výstupov projektu, vyhodnotiť výsledky v oblasti diagnostiky a stimulácie detí materských škôl zapojených do projektu PRINED.

Metodika

Proces vyhodnocovania výstupov a výsledkov projektu v oblasti diagnostiky a stimulácie detí MŠ zapojených do projektu PRINED prebiehal v nasledujúcich etapách:

- obsahová analýza výstupov(dokumentov) projektu súvzťažných k diagnostike a stimulácii;
- špecifikácia, návrh a tvorba evalvačného nástroja na vyhodnotenie výsledkov diagnostiky a stimulácie;
- získavanie a zaznamenávanie výskumných údajov z pedagogického terénu;
- určenie štatistických metód na spracovanie získaných údajov;
- analýza, grafické znázornenie a interpretácia údajov;
- diskusia a prezentácia záverov.

Základnými dokumentami pre analýzu výstupov a výsledkov projektu PRINED v oblasti diagnostického a stimulačného procesu detí materských škôl zapojených do projektu boli:

- a) *Podrobný opis projektu PRINED – Projekt inkluzívnej edukácie* (Metodicko-pedagogické centrum, 2013);
- b) *Stimulačný program pre deti vo veku od piatich do siedmich rokov* (Guzíková a Ďuríková, 2014);
- c) *Manuál pre depistáž* (Leskovjanská, 2014).

Stimulačný program pre deti vo veku od piatich do siedmich rokov (Guzíková a Ďuríková, 2014) reflektuje vývinové obdobie detí predškolského a mladšieho školského veku a je súborom metodických odporúčaní na realizáciu stimulačných aktivít, hier a cvičení. Dokument je koncipovaný do piatich oblastí, ktorých cieľom je rozvoj príslušných kompetencií dieťaťa. Podľa autoriek dokumentu uvádzame názvy jednotlivých oblastí:

1. rozvoj perцепčných schopností,
2. priestorová a pravo-ľavá orientácia,
3. motorika a grafomotorika,
4. reč, jazyk a komunikácia,
5. matematické schopnosti.

Návrhy a metodické pokyny na realizáciu jednotlivých aktivít, hier a cvičení majú prevažne jednotnú štruktúru (cieľ, pomôcky a postup) a môžu slúžiť ako východisko a námetová platforma na realizáciu nielen predložených, ale aj ďalších aktivít podľa individuálnych schopností dieťaťa, resp. na vypracovanie aktualizovaného, obohateného a najmä odborne posúdeného stimulačného programu.

Manuál pre depistáž (Leskovjanská, 2014) je návodom ako v praxi realizovať depistáž dieťaťa v priestoroch materskej školy. Obsahovo a tematicky reflektuje ciele projektu PRINED a poskytuje jednak úlohy určené deťom zamerané na rozvíjanie rôznych kompetencií, ale aj podrobné inštrukcie ako výsledky z pozorovaní detí vyhodnotiť a zaznamenať. Spôsoby zaznamenávania výsledkov a tiež ich kvantifikácie sú v dokumente rôzne, niektoré majú dichotomický charakter, iné trichotomický, ďalšie sú kvantifikované percentuálnym vyjadrením alebo sú použité rozličné škály. Dôsledkom heterogénosti návrhu zaznamenávania údajov je minimálne náročnosť vyhodnocovania výsledkov. Súčasťou uvedeného dokumentu (Leskovjanská, 2014, s. 93-94) sú *dva typy vyhodnocovacích depistážnych hárkov, ktoré sa stali základom pre tvorbu evalvačného výskumného nástroja v rámci diagnostiky a stimulácie.*

Jeden vyhodnocovací hárok depistáže bol koncipovaný s cieľom zaznamenať výsledky **skupinovej depistáže dieťaťa** a druhý sledoval zaznamenávanie **individuálnych výsledkov dieťaťa**. V tabuľke 27 uvádzame zoznam oblastí, ktoré boli diagnostikované a zaznamenávané v rámci skupinového aj individuálneho screeningového vyšetrenia.

Tabuľka 27: Zoznam diagnostikovaných oblastí v rámci skupinovej a individuálnej depistáže

Skupinové depistážne vyšetrenie	Individuálne depistážne vyšetrenie
<ul style="list-style-type: none"> • grafomotorické zručnosti • pravo – ľavá a priestorová orientácia • určovanie počtu do 5 • pozornosť • správanie dieťaťa v skupine • samostatnosť pri práci • pochopenie inštrukcií 	<ul style="list-style-type: none"> • správanie a reagovanie dieťaťa • vedomosti • matematické a číselné predstavy • reč, slovná zásoba • pamäť a koncentrácia pozornosti • fonematické uvedomovanie • pravoľavá orientácia na telesnej schéme • vizuálna diferenciacia

Na základe vyššie uvedených podkladov sme vytvorili vlastný evalvačný nástroj (Príloha č. 2) s cieľom špecifikovať merateľné a porovnateľné ukazovatele, ale zároveň aj zachovať oblasti, ktoré boli projektované v rámci depistážnych vyšetrení. Z oboch depistážnych hárkov boli selektované najdôležitejšie kategórie (oblasti) a určené položky, ktorými budú sytené (tabuľka 28). Všetky položky sa vyberali, triedili a systematizovali zo skupinového a individuálneho vyhodnocovacieho depistážneho háruku. Z dôvodu porovnateľnosti získaných výsledkov bolo taktiež vhodné unifikovať škálovanie jednotlivých položiek, ktoré bolo nastavené na dvojhodnotovú logiku. Primárne sledovanými položkami boli tie, ktoré poskytovali informáciu, či je dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia, a či dieťa absolvovalo stimulačný program. V záujme zachovania čo najvyššej miery objektivity pri prepisovaní výsledkov pozorovaní

z depistážnych hárkov boli vypracované pokyny na vyplňanie údajov zo vstupnej a výstupnej depistáže a poloautomatická elektronická tabuľka ošetrená voči nevhodným a nežiadaným vstupom (Príloha č. 2). Príslušní realizační evalvátori, ktorí boli poverení editovaním vstupných údajov absolvovali odbornú inštruktáž.

Tabuľka 28: Oblasti a položky evalvačného nástroja

Základné identifikačné údaje	
<ul style="list-style-type: none"> • Materská škola • Mesto/obec • Identifikátor • Priezvisko a meno • Je dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia? 1– áno, 0 – nie. • Bol s dieťaťom realizovaný stimulačný program? 1– áno, 0 – nie. 	
I. oblasť: Poznatky o sebe	II. oblasť: Percepčné schopnosti
<ul style="list-style-type: none"> • Meno a priezvisko dieťaťa. Pozná dieťa svoje meno a priezvisko? • Vek dieťaťa. • Presná adresa. • Mená rodičov. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tvorba slova na slabiku. • Určenie prvej hlásky v slove. • Analýza mena po hláskach. • Analýza mena po slabikách. • Sluchové rozlišovanie
III. oblasť: Priestorová a pravoľavá orientácia	IV. oblasť: Motorika a grafomotorika
<ul style="list-style-type: none"> • PLO na tele pri jednoduchých inštrukciách. • PLO na tele pri viacnásobných inštrukciách. • Pravo-ľavá orientácia. • Orientácia hore – dole. 	<ul style="list-style-type: none"> • Výkon v prevedení obsahov (kvet, slnko, strom, srdce). • Grafomotorické prvky: plot, dym. • Opis grafém. • Skupina bodiek.
V. oblasť: Reč, jazyk a komunikácia	VI. oblasť: Matematické schopnosti
<ul style="list-style-type: none"> • Výslovnosť. • Artikulácia. • Intenzita rečového prejavu. • Rozsah slovnej zásoby. • Kategorizácia. • Problém s pochopením inštrukcií v spisovnom jazyku. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vzostupný číselný rad do 10. • Zostupný číselný rad do 10. • Určenie počtu do 10. • Základné geometrické útvary. • Rozmer – množstvo – poradie.
VII. oblasť: Sociálne a emocionálne schopnosti	
<ul style="list-style-type: none"> • Neschopné odlúčiť sa od blízkych a známych osôb počas depistáže. • Nesústredené, nepozorné – koncentrácia v čase upadá, problém obsedieť. • Nesamostatné, neisté – hľadá pomoc u kamaráta, odkresľuje, nepochopí pri prvom zadaní. • Emočne rozladené – dieťa plačlivé pri neúspechu alebo neistote – plače pred úlohami, neverí si, zle reaguje na vlastné výkonnostné zaváhania. • Negativistické – odmieta úlohy („nebudem“, „nechcem“). 	

Koncept evalvačného nástroja umožnil identifikovať viacero kategórií, podľa ktorých mohla byť potenciálne uskutočnená analýza získaných údajov zo vstupnej a výstupnej depistáže detí materských škôl zapojených do projektu PRINED. Bolo špecifikovaných sedem kritérií, v rámci ktorých boli údaje analyzované a hľadané súvislosti medzi výsledkami vstupnej a výsledkami výstupnej depistáže s prihliadnutím na rozličné ukazovatele (napr. sociálne znevýhodnené prostredie, stimulačný program, pohlavie). Analýza výsledkov diagnostického a stimulačného procesu je uvedená v časti výsledky a diskusia podľa nasledujúcich kritérií K1-K7:

1. Kritérium K1. Opisná štatistika výskumného súboru.
2. Kritérium K2. Celkové výsledky vstupnej a výstupnej depistáže.
3. Kritérium K3. Rozvíjané oblasti.

4. Kritérium K4. Sociálne znevýhodnené prostredie.
5. Kritérium K5. Stimulačný program.
6. Kritérium K6. Pohlavie.
7. Kritérium K7. Zaujímavé a doplňujúce zistenia.

Výskumné overovanie výsledkov diagnostického procesu a stimulácie detí materských škôl prebiehalo podľa časového harmonogramu, ktorého základná schéma je uvedená v tabuľke 29.

Tabuľka 29: Rámcový časový harmonogram overovania diagnostického a stimulačného procesu

Časové obdobie	úlohy
september 2014 – november 2014	<ul style="list-style-type: none"> • obsahová analýza projektovej dokumentácie a printových výstupov projektu
december 2014 – január 2015	<ul style="list-style-type: none"> • príprava evalvačného nástroja a pokynov na jeho editovanie • špecifikácia kritérií na výber výskumného súboru
február 2015 – marec 2015	<ul style="list-style-type: none"> • inštrukťaz pre realizačných evalvátorov na editovanie údajov z depistáží • editácia a kontrola údajov získaných zo vstupnej depistáže (realizovaná na jeseň 2014 členmi inkluzívneho tímu), z individuálnych aj skupinových záznamových hárkov
apríl 2015 – máj 2015	<ul style="list-style-type: none"> • editácia a kontrola údajov získaných z výstupnej depistáže (realizovaná na jar 2015 členmi inkluzívneho tímu), z individuálnych aj skupinových záznamových hárkov
jún 2015 – júl 2015	<ul style="list-style-type: none"> • špecifikácia kritérií na porovnanie a analýzu údajov získaných zo vstupných a výstupných depistáží • výber štatistických metód na spracovanie výsledkov
jún 2015 – júl 2015	<ul style="list-style-type: none"> • štatistické spracovanie údajov • analýza a interpretácia zistení

Opis výskumného súboru

Do projektu sa zapojilo celkovo 50 materských škôl lokalizovaných v štyroch krajoch Slovenska v nasledujúcich počtoch: 15 MŠ z Košického kraja, 13 MŠ z Prešovského kraja, 14 MŠ z Banskobystrického kraja a 8 MŠ z Nitrianskeho kraja. Výskumný súbor tvorili deti vybraných 14 materských škôl, ktorý realizovali pracovníci projektovej kancelárie na základe vopred stanovených kritérií členov hlavnej evalvačnej skupiny. Výber materskej školy a jej zaradenie do výskumného súboru podliehal nasledujúcim kritériám:

- MŠ, v ktorej deti absolvovali aj vstupné aj výstupné depistážne vyšetrenie a boli zaznamenané všetky ich výsledky v skupinovom aj individuálnom depistážnom háрку vo všetkých položkách;
- MŠ, v ktorých je čo najväčší počet detí, s ktorými bol realizovaný stimulačný program;
- MŠ, v ktorých je čo možno navyšší počet detí so sociálne znevýhodneného prostredia;
- MŠ, ktoré v rámci regionálneho zastúpenia budú rôznorodé.

Podľa uvedených kritérií bol zostavený zoznam vyhodnocovaných materských škôl, z ktorých boli 3 MŠ z Košického kraja, 6 MŠ z Prešovského kraja, 3 MŠ z Banskobystrického kraja a 2 MŠ z Nitrianskeho kraja.

Výsledky a diskusia

Vyhodnotenie a výsledky diagnostického a stimulačného procesu detí materských škôl v rámci riešenia projektu PRINED na základe vyššie uvedenej metodiky uvádzame podľa jednotlivých kritérií.

Kritérium K1. Opisná štatistika základného súboru

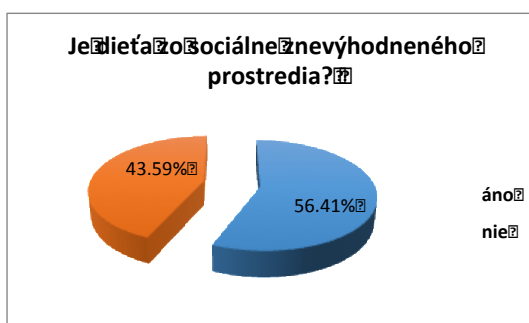
Cieľ: Zistiť štatistické charakteristiky, ktoré poskytujú základné informácie o skúmanom štatistickom súbore.

Do výskumného overovania bolo zapojených 14 materských škôl (podľa vyššie opísaného výberu), ktorých deti absolvovali obe kolá depistáže. Výskumný súbor tvorilo 195 detí. V tabuľke 30 sú uvedené počty detí podľa krajovej príslušnosti.

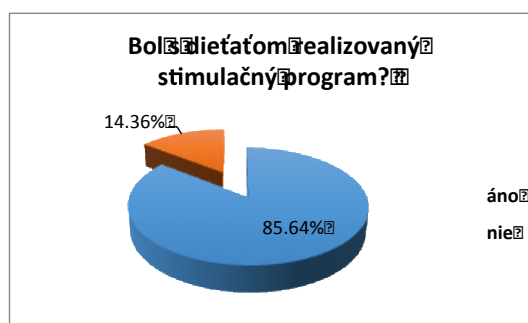
Tabuľka 30: Početnosť súboru podľa krajovej príslušnosti

Kraj	Počet detí
Košický	37
Prešovský	98
BanskoBystrický	38
Nitriansky	22
Spolu	195

K najvýznamnejším kritériám výberu patrilo, či je dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia, a či absolvovalo stimulačný program. Z celkového počtu bolo 110 detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. (Percentuálne zastúpenie je na grafe 10). Stimulačný program absolvovalo 167 detí a 28 detí stimulačný program neabsolvovalo (graf 11). Z hľadiska rodového zastúpenia bolo vo výskumnom súbore 110 chlapcov a 85 dievčat.

Graf 10: Percentuálne zastúpenie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia

Graf 11: Percentuálne zastúpenie detí s absolvovaným stimulačným programom

Kritérium K2. Celkové výsledky vstupnej a výstupnej depistáže

Ciel: Zistiť, či je štatisticky významný rozdiel medzi výsledkami detí vo výskumnom súbore získanými vo vstupnej a výstupnej depistáže.

Zaznamenané výsledky vstupnej a výstupnej depistáže boli vyhodnotené holisticky. Výsledok vstupnej depistáže a výsledok výstupnej depistáže sú dve veličiny viažuce sa ku každej jednotke (dieťaťu) štatistického súboru. Preto pre porovnanie výsledkov z oboch depistáží sme zvolili **t-test pre párované hodnoty**.

Výskumný súbor tvorili všetky deti všetkých vybraných MŠ bez ďalšej špecifikácie. To znamená, že sme mali k dispozícii jeden výber s n-pármi meraní, pričom $n=195$.

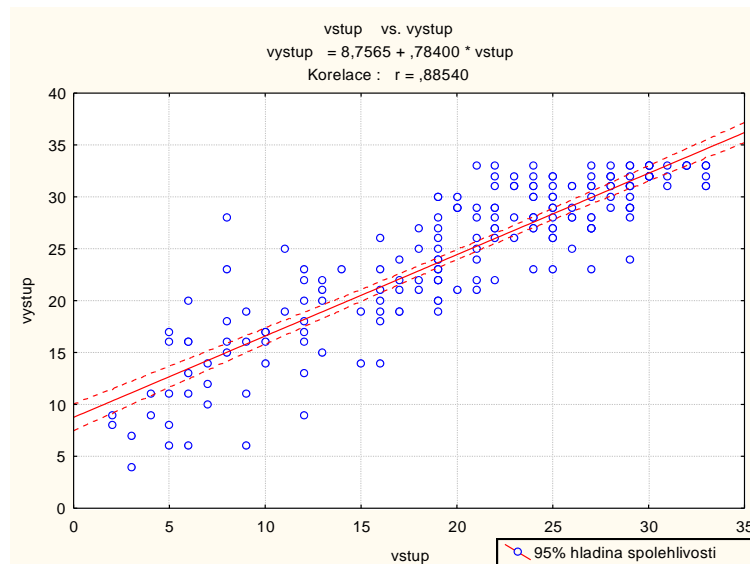
Párové merania sú na sebe závislé, preto hovoríme o dvoch závislých výberoch (Reisenauer, 1970). Z tohto dôvodu nemá význam porovnávať priemery hodnôt vstupnej a výstupnej depistáže, ale je nutné zistiť rozdiely nameraných hodnôt pre každé dieťa v každom páre a s nimi ďalej pracovať ako s náhodnou veličinou. Formulujeme **nulovú hypotézu o rovnosti stredných hodnôt**, ktorú budeme testovať proti dvojstrannej alternatívnej hypotéze na hladine významnosti 0,05, pričom použijeme ako testovacie kritérium hodnotu t. Výsledky sú uvedené v tabuľke 31.

Tabuľka 31: Výsledky t- testu pre párované dva závislé výbery (vstupná depistáž a výstupná depistáž).

	19	27
Mean	20,36598	24,70619
Variance	67,97417	53,27592
Observations	194	194
Pearson Correlation	0,885961	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-15,8105	
P(T<=t) one-tail	5,77E-37	
t Critical one-tail	1,652787	
P(T<=t) two-tail	1,15E-36	
t Critical two-tail	1,972332	

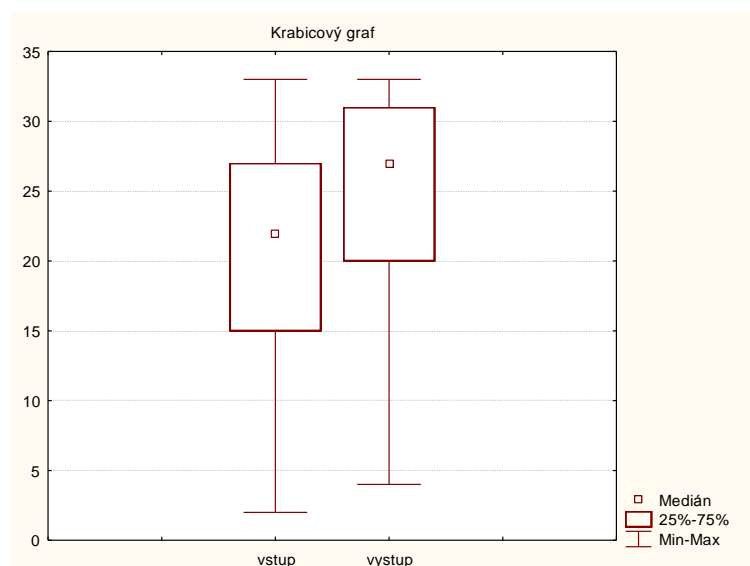
Z tabuľky 31 je zrejmé, že absolútna hodnota vypočítaného testovacieho kritéria t na hladine významnosti 0.05 je väčšia ako kritická hodnota testovacieho kritéria pre dvojstrannú alternatívnu hypotézu ($|t| = 15.81 > t_{krit.} = 1.97$), preto nulovú hypotézu zamietame a tvrdíme, že medzi vstupným a výstupným depistážnym meraním je štatisticky významný rozdiel.

Intenzitu štatistickej závislosti potvrdzuje aj hodnota Pearsonovho korelačného koeficientu, ktorá je na úrovni 0,89. To znamená, že existuje pomerne vysoká miera vzájomnej závislosti medzi výsledkami zo vstupnej depistáže a výsledkami z výstupnej depistáže testovaných detí (graf 12).

Graf 12: Korelácia medzi výsledkami vstupnej a výstupnej depistáže

Na vizualizáciu celkového porovnania dát získaných zo vstupnej a výstupnej depistáže použijeme krabicový graf (graf 13). Z grafu je zrejmé, že stredná hodnota (medián) údajov z výstupnej depistáže je oproti údajom zo vstupnej depistáže vyššia. Zároveň sa zvýšila úroveň nielen minimálnej dosiahnutej hodnoty, ale aj dolného a horného kvartilu. Znamená to, že **deti vybraných materských škôl dosiahli vo výstupnej depistáži lepšie výsledky ako vo vstupnej depistáži.**

Graf 13: Porovnanie výsledkov vstupnej a výstupnej depistáže

Porovnaním údajov v tabuľke 31 a tiež krabicovým grafom (graf 13) sme zistili, že výsledky vstupnej depistáže sú charakteristické nižšími strednými hodnotami a väčším rozptylom a výsledky výstupnej depistáže vykazujú nielen vyššie stredné hodnoty, ale zároveň menší rozptyl. Teda údaje z výstupnej depistáže sú kompaktnejšie rozložené.

Vyhodnotenie kritéria K2: Celkové výsledky výstupnej depistáže sú štatisticky významne lepšie ako celkové výsledky získané zo vstupnej depistáže.

Kritérium K3. Rozvíjané oblasti

Cieľ: Porovnať výsledky detí v jednotlivých oblastiach (poznatky o sebe; percepčné schopnosti; priestorová a pravo-ľavá orientácia; motorika aj grafomotorika; reč, jazyk a komunikácia; matematické schopnosti; sociálne a emocionálne spôsobilosti) a zistiť, či sú medzi nimi významné rozdiely.

Údaje, ktoré boli zaznamenané v depistážnych hárkoch v rámci vstupnej a výstupnej depistáže boli rozložené do tried podľa rozvíjaných oblastí:

- poznatky o sebe;
- percepčné schopnosti;
- priestorová a pravo-ľavá orientácia;
- motorika aj grafomotorika;
- reč, jazyk a komunikácia;
- matematické schopnosti;
- sociálne a emocionálne spôsobilosti.

Prehľad o stredných hodnotách a smerodajných odchýlkach nameraných v jednotlivých oblastiach je uvedený v tabuľke 32. Vo výsledkoch z výstupnej depistáže (tabuľka 32) evidujeme dosiahnuté vyššie priemery vo všetkých sledovaných oblastiach, teda úroveň vedomostí, zručností a schopností detí sa zvýšila. Zároveň sme zaznamenali, s výnimkou dvoch oblastí, zníženie hodnôt smerodajných odchýlok vo výstupnej depistáži. To znamená, že učiteľkami zaznamenané odpovede detí na jednotlivé položky boli podobné a rozptyl hodnôt bol menší, čo sme celkovo zaznamenali aj v grafe na 13.

Tabuľka 32: Porovnanie výsledkov vstupnej a výstupnej depistáže podľa oblastí

Oblasti		Vstupná depistáž		Výstupná depistáž	
		priemer	smerodajná odchýlka	priemer	smerodajná odchýlka
I.	Poznatky o sebe (max. 4 body)	3,20	1,23	3,51	0,82
II.	Percepčné schopnosti (max. 5 bodov)	2,16	1,70	2,99	1,72
III.	Priestorová a pravoľavá orientácia (max. 4 body)	1,77	1,39	2,48	1,43
IV.	Motorika a grafomotorika (max. 4 body)	1,87	1,59	2,83	1,45
V.	Reč, jazyk a komunikácia (max. 6 bodov)	4,09	1,86	4,71	1,51
VI.	Matematické schopnosti (max. 5 bodov)	3,09	1,57	3,71	1,42
VII.	Sociálne a emocionálne spôsobilosti (max. 5 bodov)	4,16	1,09	4,49	0,88

Ďalšie spracovanie výsledkov z hľadiska ich významnosti v rámci jednotlivých oblastí prebehlo analogicky ako v kritériu K2 prostredníctvom t-testu pre párované hodnoty.

Formulovali sme nulové hypotézy o rovnosti stredných hodnôt, ktoré sme testovali proti dvojstrannej alternatívnej hypotéze na hladine významnosti 0,05. Porovnaním vypočítaných hodnôt (Príloha č. 3) všetkých uvedených oblastí (I. - VII) sme zaznamenali štatisticky významne lepšie výsledky, ktoré dosiahli deti vo výstupnej depistáži ako výsledky, ktoré dosiahli vo vstupnej depistáži.

Vyhodnotenie kritéria K3: Výsledky výstupnej depistáže v každej zo sledovaných oblastí sú štatisticky významne lepšie ako výsledky získané zo vstupnej depistáže.

Kritérium K4. Sociálne znevýhodnené prostredie

Ciel: Zistiť, či je štatisticky významný rozdiel medzi výsledkami zo vstupnej a výstupnej depistáže detí so sociálne znevýhodneného prostredia a intaktnou populáciou.

Získané údaje zo vstupnej aj výstupnej depistáže sme podrobili dôkladnej analýze z hľadiska porovnania výsledkov detí zo sociálne znevýhodneného prostredia a detí intaktnej populácie. Použili sme opäť t-test pre párované hodnoty a formulovali nulovú hypotézu o rovnosti stredných hodnôt. Celkové výsledky údajov získaných zo vstupnej depistáže sú uvedené v tabuľke 33 a z výstupnej depistáže v tabuľke 34.

Tabuľka 33: Vstupná depistáž – porovnanie výsledkov intaktnej populácie a detí zo SZP

	<i>intaktné</i>	<i>SZP</i>
Mean	25,84705882	16,11818182
Variance	26,65490196	58,1969141
Observations	85	110
Hypothesized Mean Difference	0	
df	190	
t Stat	10,59837096	
P(T<=t) one-tail	3,22631E-21	
t Critical one-tail	1,652912949	
P(T<=t) two-tail	6,45262E-21	
t Critical two-tail	1,972528182	

Vypočítaná priemerná hodnota výsledkov vstupnej depistáže (tabuľka 33) detí z intaktnej populácie bola 25,85. Deti zo SZP dosiahli nižší priemer len na úrovni 16,12. Kým rozptyl nameraných hodnôt intaktnej populácie je 26,65, hodnoty detí zo SZP vykazujú väčší rozptyl 58,20. To znamená, že rozdiely medzi jednotlivými deťmi zo SZP boli výraznejšie ako rozdiely medzi intaktnými deťmi. Porovnaním vypočítanej hodnoty $t = 10,6$ a kritickej hodnoty 1,97 zamietame nulovú hypotézu o rovnosti stredných hodnôt a tvrdíme, že medzi nameranými výsledkami detí z intaktnej populácie a detí zo SZP vo vstupnej depistáži je štatisticky významný rozdiel v prospech skupiny detí intaktnej populácie.

Výstupná depistáž preukázala zvýšenie stredných hodnôt oboch skupín (tabuľka 34), a to u intaktných detí na úroveň 29,32 a u detí zo SZP mala hodnotu 21,16. Rozptyly sa oproti vstupnému meraniu u oboch skupín znížili. To znamená, že nastala pozitívna zmena v rámci rozloženia nameraných hodnôt u oboch skupín, ktoré sa vyskytovali bližšie k nameraným stredným hodnotám. Napriek tomu aj výsledky výstupnej depistáže ukázali štatisticky významne lepšie výsledky detí z intaktnej populácie ako výsledky detí zo SZP.

Tabuľka 34: Výstupná depistáž – porovnanie výsledkov intaktnej populácie a detí zo SZP

	<i>intaktné</i>	<i>SZP</i>
Mean	29,31764706	21,16363636
Variance	18,12408964	51,16563803
Observations	85	110
Hypothesized Mean Difference	0	
df	182	
t Stat	9,900086769	
P(T<=t) one-tail	4,64954E-19	
t Critical one-tail	1,653269024	
P(T<=t) two-tail	9,29908E-19	
t Critical two-tail	1,973084077	

V oboch depistážnych meraniach sa potvrdil štatisticky významný rozdiel medzi výsledkami intaktných detí a detí zo SZP, pričom lepšie výsledky dosiahli deti intaktnej populácie.

Ďalej nás zaujímalo, či obdobné výsledky o štatisticky významne lepších výsledkoch intaktnej populácie boli v každej z jednotlivých testovaných oblastí I – VII. Ukázalo sa, že v každej z oblastí I – VII aj vo vstupnej depistáži aj vo výstupnej depistáži dosiahli deti zo SZP štatisticky významne nižšie hodnoty ako deti z intaktnej populácie.

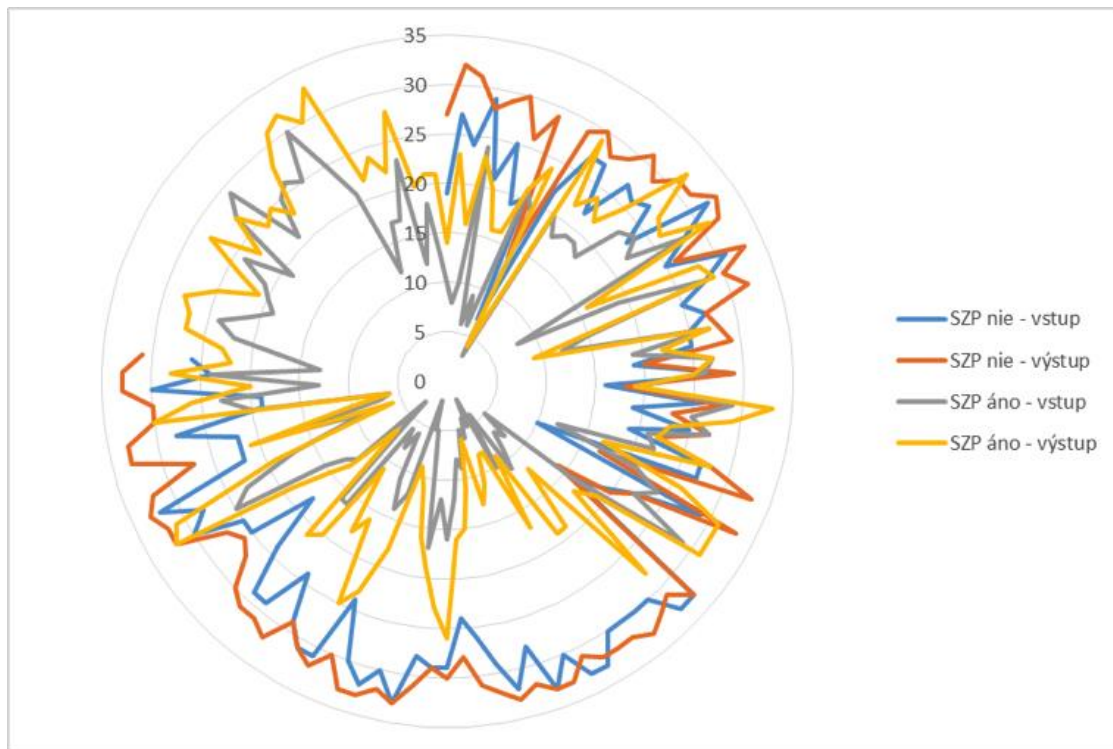
Keďže deti oboch skupín zaznamenali celkovo zlepšenie vo výsledkoch, zaujímala nás miera zlepšenia výsledkov v oboch skupinách. Preto sme sa zamerali na porovnanie rozdielov medzi vstupným a výstupným meraním tak u skupiny intaktných detí, ako aj u skupiny detí zo SZP. Na výpočet boli použité rozdiely medzi vstupným a výstupným meraním u každého dieťaťa individuálne. Teda napr. ak malo dieťa na vstupe spolu 12 bodov a na výstupe 20 bodov, tak vo výpočte sme pracovali s posunom dieťaťa o 8 bodov. V súbore údajov sa vyskytli aj deti so záporným výsledkom, čo znamenalo, že na výstupe dosiahli menej bodov oproti vstupnému meraniu. Výsledky sú uvedené v tabuľke 35.

Tabuľka 35: Porovnanie posunu detí medzi vstupným a výstupným meraním intaktnej populácie a detí zo SZP

	<i>intaktné</i>	<i>SZP</i>
Mean	3,470588235	5,045454545
Variance	10,13305322	17,10800667
Observations	85	110
Pooled Variance	14,07227564	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-2,907033428	
P(T<=t) one-tail	0,002037901	
t Critical one-tail	1,652787068	
P(T<=t) two-tail	0,004075802	
t Critical two-tail	1,972331676	

Z údajov v tabuľke 35 vidíme, že priemerný posun detí intaktnej populácie medzi vstupným a výstupným meraním bol o 3,47 bodu. Priemerný posun detí zo SZP bol o 5,05 bodu. Štatistickú významnosť overíme porovnaním hodnoty vypočítanej štatistiky $t = -2,907$ s kritickou hodnotou 1,972 na úrovni hodnoty $p = 0,004$. Výsledky ukázali, že v rámci porovnania individualizovaných posunov medzi vstupným a výstupným meraním je štatisticky významný rozdiel medzi výsledkami detí zo SZP a intaktnou populáciou v prospech detí zo SZP.

Teda aj napriek tomu, že celkové výsledky hovoria o tom, že výsledky intaktných detí vstupnej aj výstupnej depistáže sú štatisticky významne lepšie ako výsledky detí zo SZP, môžeme potvrdiť hypotézu o štatisticky významne lepších výsledkoch detí zo SZP z hľadiska miery posunu jednotlivých detí ako dosiahli deti intaktnej populácie. Miera zlepšenia výsledkov jednotlivých detí v rámci oboch meraní je vyššia u detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. Grafické znázornenie výsledkov a posunov detí zo SZP a ostatných detí medzi vstupným a výstupným meraním je na grafe 14.

Graf 14: Výsledky a posuny detí zo SZP a ostatných detí medzi vstupnou a výstupnou depistážou (porovnanie)

Vizualizácia na grafe 14 potvrdzuje vyššie uvedené výsledky, ktoré hovoria o tom, že aj vstupné meranie detí zo SZP (sivá farba) aj výstupné meranie týchto detí (žltá farba) dopadlo horšie ako vstupné (modrá farba) a výstupné (červená farba) výsledky intaktných detí. Rozdiely v posunoch sú na grafe badateľné ako vzdialenosti v jednotlivých bodoch medzi príslušnými krivkami. Aj z tohto pohľadu graf vizualizuje, že miera posunu detí zo SZP medzi výsledkami vstupnej a výstupnej depistáže je zreteľná.

Vyhodnotenie kritéria K4: *Z hľadiska celkového hodnotenia výsledkov zo vstupnej a výstupnej depistáže v rámci porovnania detí zo SZP a detí intaktnej populácie konštatujeme, že aj na vstupe aj na výstupe dosiahli deti so SZP štatisticky významne slabšie výsledky ako intaktné deti (a to aj vo všetkých oblastiach). Avšak miera posunu (zlepšenia) výsledkov detí medzi vstupným a výstupným meraním bola štatisticky významne vyššia u detí zo SZP ako u intaktných detí.*

Kritérium K5. Stimulačný program

Cieľ: Zistiť, či je štatisticky významný rozdiel medzi výsledkami detí, ktoré absolvovali stimulačný program a výsledkami detí, ktoré stimulačný program neabsolvovali.

Po vstupnom depistážnom meraní bol realizovaný stimulačný program, najmä s deťmi, u ktorých stimulácia bola indikovaná výsledkami vstupnej depistáže. Teda dá sa predpokladať, že stimulačný program absolvovali deti s najhoršími výsledkami. V rámci analýzy sme najskôr porovnali celkové výsledky detí z výstupnej depistáže, podľa triediaceho kritéria na skupinu detí, ktoré stimulačný program absolvovali a skupinu detí, ktoré daný program neabsolvovali. Výsledky sú uvedené v tabuľke 36.

Tabuľka 36: Porovnanie celkových výsledkov detí, ktoré absolvovali stimulačný program a detí, ktoré program neabsolvovali

	<i>absolvovali</i>	<i>neabsolvovali</i>
Mean	23,73053892	30,60714286
Variance	53,71610995	8,765873016
Observations	167	28
Hypothesized Mean Difference	0	
df	95	
t Stat	-8,631431645	
P(T<=t) one-tail	6,9181E-14	
t Critical one-tail	1,661051817	
P(T<=t) two-tail	1,38362E-13	
t Critical two-tail	1,985251004	

Porovnanie dosiahnutých stredných hodnôt detí, ktoré stimulačný program absolvovali (23,73) v porovnaní s vyššou nameranou strednou hodnotou (30,6) detí, ktoré program neabsolvovali naznačuje, že deťom, ktoré stimulačný program absolvovali sa nepodarilo znížiť deficit do takej miery, aby sa dotiahli na úroveň detí, u ktorých stimulačný program nebol indikovaný. Na základe hodnôt vypočítanej t-štatistiky a kritickej hodnoty môžeme konštatovať, že deti, ktoré absolvovali stimulačný program dosiahli štatisticky významne horšie výsledky ako deti, ktoré stimulačný program neabsolvovali.

Opäť nás však zaujímala miera individualizovaného posunu jednotlivých detí u oboch skupín. O efektivite stimulačného programu by sme mohli uvažovať, ak by sa preukázal štatisticky významne vyšší posun jednotlivých detí, ktoré daný program absolvovali.

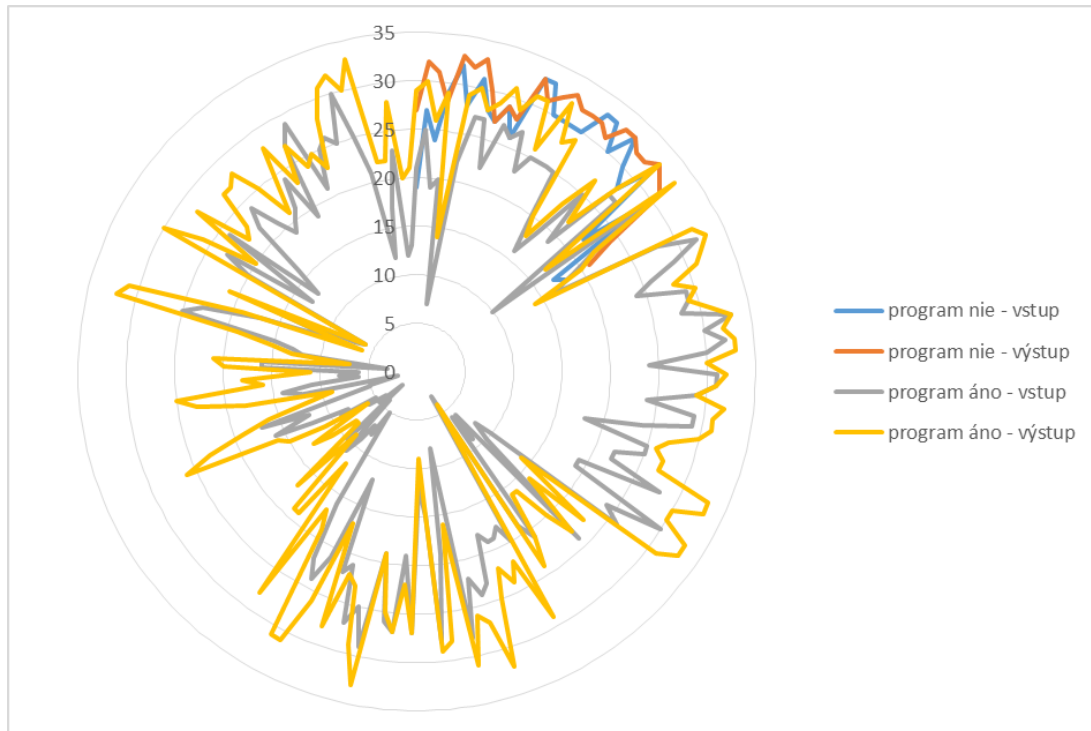
Pre potreby výpočtu tohto kritéria sme opäť použili rozdiely medzi vstupným a výstupným meraním každého dieťaťa individuálne a tieto rozdiely sme porovnali medzi skupinami detí, ktoré absolvovali, resp. neabsolvovali stimulačný program. Výsledky sú uvedené v tabuľke 37.

Výsledky ukázali, že priemerný posun u detí, ktoré stimulačný program neabsolvovali bol o 2,36 bodu a u detí, ktoré stimulačný program absolvovali bol až o 4,69 bodu. Vypočítaná hodnota testovanej štatistiky t je -3,06 a po porovnaní s kritickou hodnotou 1,97 na úrovni $p = 0,002$ môžeme potvrdiť hypotézu o štatisticky významnom rozdieli medzi deťmi, ktoré stimulačný program absolvovali a deťmi, s ktorými stimulačný program nebol realizovaný.

Tabuľka 37: Porovnanie individualizovaných posunov vo výsledkoch detí, ktoré absolvovali stimulačný program a detí, ktoré program neabsolvovali

	<i>neabsolvovali</i>	<i>absolvovali</i>
Mean	2,357142857	4,694610778
Variance	8,682539683	14,87605512
Observations	28	167
Pooled Variance	14,00960477	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-3,058106904	
P(T<=t) one-tail	0,001271799	
t Critical one-tail	1,652787068	
P(T<=t) two-tail	0,002543598	
t Critical two-tail	1,972331676	

Grafické znázornenie a porovnanie posunu detí s absolvovaným programom a neabsolvovaným programom je uvedené na grafe 15. Z hľadiska kritéria K5 sú na obrázku zaujímavé sivá čiara, ktorá reprezentuje individualizované výsledky detí, ktoré absolvovali stimulačný program vo vstupnej depistáži a žltá čiara reprezentujúca prislúchajúce výsledky týchto detí vo výstupnej depistáži.

Graf 15: Výsledky a posuny detí, ktoré absolvovali stimulačný program a detí, ktoré ho neabsolvovali medzi vstupnou a výstupnou depistážou (porovnanie)

Vyhodnotenie kritéria K5: Z hľadiska celkového hodnotenia výsledkov zo vstupnej a výstupnej depistáže v rámci porovnania skupín detí, ktoré absolvovali, resp. neabsolvovali stimulačný program konštatujeme, že aj na vstupe aj na výstupe dosiahli deti, ktoré stimulačný program absolvovali štatisticky slabšie výsledky ako deti, s ktorými stimulačný program nebol realizovaný. Avšak miera individualizovaných posunov jednotlivých detí bola u detí, ktoré stimulačný program absolvovali štatisticky významne vyššia ako miera posunu detí, ktoré stimulačný program neabsolvovali.

Kritérium K6. Pohlavie

Cieľ: Porovnať a zistiť, či je štatisticky významný rozdiel medzi výsledkami chlapcov a výsledkami dievčat z oboch depistáží celkovo, resp. v jednotlivých oblastiach.

Výsledky vstupnej a výstupnej depistáže sme vyhodnotili aj z rodového hľadiska. V tabuľke 38 sú uvedené celkové výsledky vstupnej depistáže z hľadiska triedenia detí na chlapcov a dievčatá. Pripomíname rodové rozdelenie bolo v pomere 110 chlapcov a 85 dievčat. Uvedená skupina detí absolvovala aj výstupnú depistáž a jej výsledky sú uvedené v tabuľke 39. Porovnaním vypočítanej t-štatistiky a kritickej hodnoty sme zistili, že v oboch prípadoch nie

je štatisticky významný rozdiel medzi výsledkami chlapcov a výsledkami dievčat (tabuľka 38, tabuľka 39).

Tabuľka 38: Vstupná depistáž – porovnanie výsledkov chlapcov a dievčat

	<i>chlapci</i>	<i>dievčatá</i>
Mean	19,8545	21,0118
Variance	71,6667	62,4403
Observations	110	85
Hypothesized Mean Difference	0	
df	186	
t Stat	-0,9829	
P(T<=t) one-tail	0,16346	
t Critical one-tail	1,65309	
P(T<=t) two-tail	0,32692	
t Critical two-tail	1,9728	

Tabuľka 39: Výstupná depistáž – porovnanie výsledkov chlapcov a dievčat

	<i>chlapci</i>	<i>dievčatá</i>
Mean	24,0091	25,6353
Variance	58,9632	44,4487
Observations	110	85
Hypothesized Mean Difference	0	
df	190	
t Stat	-1,5803	
P(T<=t) one-tail	0,05785	
t Critical one-tail	1,65291	
P(T<=t) two-tail	0,1157	
t Critical two-tail	1,97253	

Vo vstupnej depistáži dosiahli chlapci priemerne 19,85 bodov a dievčatá 21,01 bodov. Rozptylové hodnoty naznačujú pomerne veľké rozdiely vo výsledkoch v oboch skupinách. Vo výstupnej depistáži sa priemer chlapcov zvýšil na 24,01 bodov a dievčat na 25,64. Zlepšenie v porovnaní s výsledkami so vstupnou depistážou je zreteľné, pričom za dôležité považujeme, že sa výrazne znížili hodnoty rozptylovu chlapcov z približne 72,67 bodov na 58,96 bodov a u dievčat zo 62,44 bodov na 44,49 bodov.

Analyzovali sme tiež výsledky oboch depistáží podľa jednotlivých oblastí. Po absolvovaní vstupnej depistáže vo všetkých oblastiach I – VII nebol štatisticky významný rozdiel medzi výsledkami chlapcov a dievčat. Avšak vo výsledkoch výstupnej depistáže sme zaznamenali v dvoch oblastiach rozdiel vo výsledkoch medzi chlapcami a dievčatami (tabuľka 40, tabuľka 41).

Tabuľka 40: Výstupná depistáž – porovnanie výsledkov chlapcov a dievčat v oblasti „Motorika a grafomotorika“

	<i>chlapci</i>	<i>dievčatá</i>
Mean	2,6273	3,0941
Variance	2,346	1,7053
Observations	110	85
Hypothesized Mean Difference	0	
df	191	
t Stat	-2,295	
P(T<=t) one-tail	0,0114	
t Critical one-tail	1,6529	
P(T<=t) two-tail	0,0228	
t Critical two-tail	1,9725	

Tabuľka 41: Výstupná depistáž – porovnanie výsledkov chlapcov a dievčat v oblasti „Sociálne a emocionálne spôsobilosti“

	<i>chlapci</i>	<i>dievčatá</i>
Mean	4,3636	4,6471
Variance	0,8941	0,5644
Observations	110	85
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-2,3322	
P(T<=t) one-tail	0,0104	
t Critical one-tail	1,6528	
P(T<=t) two-tail	0,0207	
t Critical two-tail	1,9723	

V oblasti motoriky a grafomotoriky (tabuľka 40) dosiahli štatisticky významne lepšie výsledky dievčatá, pričom priemer chlapcov bol 2,63 s rozptylom 2,35 a priemer dievčat bol na úrovni

3,09 s menším rozptylom 1,71. Porovnanie týchto výsledkov z výstupnej depistáže s výsledkami uvedenej oblasti zo vstupnej depistáže je uvedené v prílohe 4.

Obdobne štatisticky významne lepšie výsledky dosiahli dievčatá vo výstupnej depistáži v oblasti sociálnych a emocionálnych spôsobilostí (tabuľka 41). Na zdokumentovanie rozdielov medzi výsledkami vstupnej a výstupnej depistáže v tejto oblasti uvádzame v prílohe č. 4 vypočítané štatistiky.

V ostatných piatich oblastiach (poznatky o sebe; percepčné schopnosti; priestorová a pravoľavá orientácia; reč, jazyk a komunikácia; matematické schopnosti) neboli zistené vo výstupnej depistáži štatisticky významné rozdiely medzi chlapcami a dievčatami.

Vyhodnotenie kritéria K6: Medzi celkovými výsledkami chlapcov a dievčat vo vstupnej aj výstupnej depistáži nebol štatisticky významný rozdiel. Avšak po analýze parciálnych výsledkov zvlášť zo siedmich oblastí bol zaznamenaný štatisticky významný rozdiel v oblastiach č. IV-motorika a grafomotorika a č. VII-sociálne a emocionálne spôsobilosti. Dievčatá dosiahli v uvedených oblastiach štatisticky významne lepšie výsledky ako chlapci.

Kritérium K7. Zaujímavé a doplňujúce zistenia

Cieľ: Analyzovať výskumné údaje, zistiť a opísať zaujímavé, resp. špecifické parametre získaných údajov výsledkov detí všetkých materských škôl zapojených do vstupného a výstupného depistážneho screeningového vyšetrenia a zaradených do výskumného súboru.

Vzhľadom na doteraz opísané zistenia a na jednu z hlavných evalvačných otázok nás zaujímal celkový priemerný posun výsledkov detí medzi vstupnou a výstupnou depistážou. Bez ohľadu na vyššie uvedené triediace kritériá môžeme konštatovať, že v skúmanom súbore **priemerný výsledok vstupnej depistáže bol 63,13%** a **priemerný výsledok výstupnej depistáže bol 76,42%**. Teda celkový priemerný rozdiel v prospech zlepšenia výsledkov vo výstupnej depistáži bol na úrovni 13,29%. Intervalové triedenie počtu materských škôl podľa percentuálneho rozdielu je uvedené v tabuľke 42. Najviac materských škôl zaznamenalo v rámci oboch depistážnych meraní pozitívny posun vo výške 10% – 15%. Dve materské školy zaznamenali posun na najnižšej hladine do 5% a dve materské školy zaznamenali posun až na úrovni 20% - 25%. Najväčší posun, ktorý zaznamenala jedna zo zapojených materských škôl bol na úrovni 23, 20%. Naopak najmenší percentuálny posun v MŠ bol zaznamenaný na úrovni 2,77%.

Tabuľka 42: Rozdiely medzi vstupným a výstupným meraním za všetky oblasti a všetky MŠ výskumného súboru

Rozdiel	Počet MŠ
do 5 %	2
5% - 10%	2
10% -15%	5
15% -20%	3
20% -25%	2

Celkové výsledky medzi vstupným a výstupným meraním a ich rozdiel podľa jednotlivých oblastí sú uvedené v tabuľke 43. Údaje vyjadrujú priemerné bodové zisky. Najväčší posun bol

zaznamenaný v oblasti Motorika a grafomotorika. Ďalšie vyššie zlepšenia nastali v oblastiach Percepčné schopnosti a Priestorová a pravoľavá orientácia. Najnižší posun bol zaznamenaný v oblasti Poznatky o sebe.

Tabuľka 43: Rozdiely medzi vstupným a výstupným meraním všetkých detí výskumného súboru v jednotlivých oblastiach (absolútne čísla)

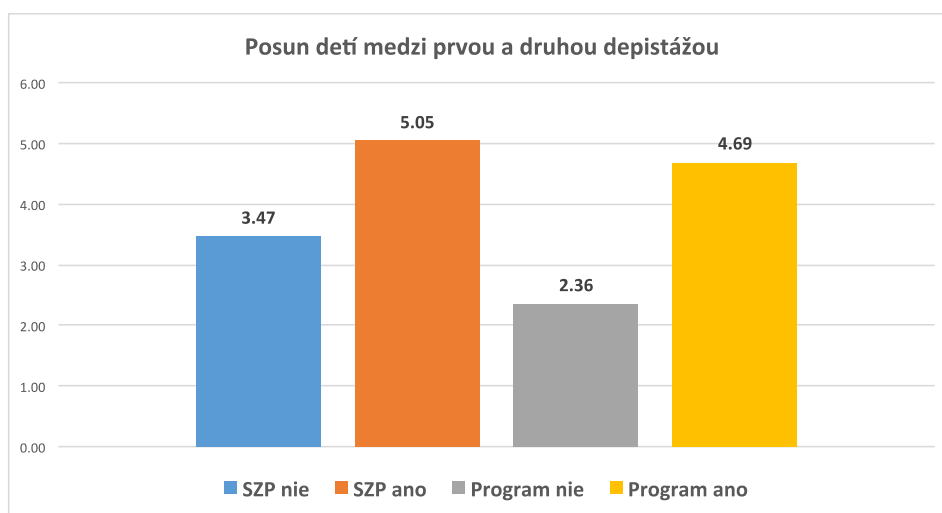
Oblasť	Vstup	Výstup	Posun
Poznatky o sebe (4b)	3,29	3,54	0,24
Percepčné schopnosti (5b)	2,18	3,03	0,86
Priestorová a pravoľavá orientácia (4b)	1,79	2,63	0,85
Motorika a grafomotorika (4b)	1,96	2,88	0,91
Reč, jazyk a komunikácia (6b)	4,27	4,87	0,59
Matematické schopnosti (5b)	3,18	3,79	0,61
Sociálne a emocionálne spôsobilosti (5b)	4,16	4,48	0,32

Podrobnejšie percentuálne výsledky rozdielov medzi vstupným a výstupným meraním v rámci overovaných oblastí a ich jednotlivých položiek vo všetkých (do výskumu zapojených) MŠ sú uvedené v prílohe č. 5.

Hlavné zistenia a odporúčania

V kritériách K4 a K5 sme uviedli, že sa preukázala štatisticky významne lepšia miera individualizovaných posunov detí medzi vstupným a výstupným meraním u detí zo SZP oproti intaktným deťom, a tiež u detí s absolvovaným stimulačným programom v porovnaní s deťmi, ktoré stimulačný program neabsolvovali.

V kontexte hlavnej evalvačnej otázky o rozdieloch medzi deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia a ostatnými deťmi na začiatku a konci stimulačného programu uvádzame na doplnenie grafické znázornenie (graf 16) posunov detí v jednotlivých skupinách.

Graf 16: Posun detí zo sociálne znevýhodneného prostredia a ostatných detí, posun detí medzi vstupným a výstupným depistážnym meraním

Z grafu 16 je zrejmé, že deti zo sociálne znevýhodneného prostredia zaznamenali výraznejší pozitívny posun vo výstupnej depistáži v porovnaní s ostatnými deťmi. Podobne deti, ktoré absolvovali stimulačný program zaznamenali vo výstupnej depistáži oproti vstupnej depistáži výraznejší pokrok v porovnaní s deťmi, ktoré stimulačný program neabsolvovali. Posun detí, ktoré neabsolvovali stimulačný program (z akýchkoľvek dôvodov) je najmenší.

Aj tieto údaje potvrdzujú a zdôvodňujú význam a zmysel depistážnych meraní a následne implementovanie stimulačného programu.

Záver

Hlavným cieľom kapitoly bolo vyhodnotiť výsledky v oblasti diagnostiky a stimulácie detí vybraných materských škôl zapojených do projektu PRINED. Pre tento cieľ bolo potrebné získať informácie o výsledkoch depistážnych vyšetrení a aplikovaní stimulačného programu v materských školách. Na vyhodnotenie výsledkov diagnostického a stimulačného procesu bol použitý vytvorený evalvačný nástroj (na podklade dvoch vyhodnocovacích depistážnych hárkov) a boli použité štandardné štatistické metódy, resp. testy na overovanie hypotéz. Uvedené závery možno zovšeobecniť len v rámci zámerného výberu materských škôl, ktorý podliehal výberu kritériálnych znakov relevantných k výskumu, resp. k jednej z hlavných evalvačných otázok o výsledkoch viažucich sa k deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia a deťoch, s ktorými bol realizovaný stimulačný program. Pri tejto miere zovšeobecnenia môžeme formulovať nasledujúce najdôležitejšie závery:

- a) Deti vybraných materských škôl celkovo dosiahli štatisticky významne lepšie výsledky vo výstupnej depistáži ako vo vstupnej depistáži. Taktiež parciálne vyhodnotenie podľa stanovených a rozvíjaných oblastí (v kontexte implementácie stimulačného programu) ukázalo, že deti vybraných materských škôl dosiahli štatisticky významne lepšie výsledky vo výstupnom depistážnom meraní v každej zo sledovaných oblastí v porovnaní s výsledkami zo vstupnej depistáže.
- b) Výsledky chlapcov a dievčat sa celkovo štatisticky významne nelíšili. V rámci analýzy podporovaných oblastí sa vo výsledkoch výstupnej depistáže potvrdila štatistická významnosť lepších výsledkov dievčat ako chlapcov v dvoch oblastiach (Motorika a grafomotorika a Sociálne a emocionálne spôsobilosti).
- c) Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia v porovnaní s intaktnými deťmi síce dosiahli aj vo vstupnom aj vo výstupnom depistážnom meraní štatisticky významne slabšie výsledky, avšak miera zlepšenia výsledkov výstupnej depistáže bola u detí zo sociálne znevýhodneného prostredia štatisticky významne vyššia ako zlepšenie výsledkov intaktných detí.
- d) Deti, ktoré absolvovali stimulačný program dosiahli síce v oboch meraniach štatisticky významne horšie výsledky, ako deti, s ktorými nebol stimulačný program realizovaný, avšak individuálny posun detí, ktoré absolvovali stimulačný program bol štatisticky významne výraznejší ako individuálny posun detí, ktoré daný program neabsolvovali.

Ak zoberieme do úvahy faktory vývinu a zrenia detí predškolského veku, tak je nepopierateľné, že dosiahnutie lepších výsledkov vo výstupnej depistáži realizovanej v časovom odstupe približne 4 – 5 mesiacov bolo očakávané. Taktiež sme predpokladali slabšie výsledky detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, a preto sa aj cielene v rámci projektu PRINED vytvoril

a verifikoval stimulačný program zameraný na rozvoj tých individuálnych kompetencií detí, ktoré si to vyžadovali.

V prospech implementácie stimulačného programu hovoria najmä dosiahnuté a štatisticky overené závery uvedené v bodoch c) a d). Intenzívna práca s deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia prostredníctvom cieleného stimulačného programu priniesla pozitívne výsledky najmä v miere individuálnych posunov detí medzi vstupným a výstupným meraním. Ako sa ukázalo, individuálne posuny detí zo SZP, resp. posuny detí, ktoré absolvovali stimulačný program boli výraznejšie ako posuny ostatných detí, ktoré by bolo možné pripísať práve faktorom vývinu a zrenia detí. Pozitívne výsledky nie sú zrejme len výsledkom depistážnych meraní a implementácie stimulačného programu, ale predpokladáme, že ide o komplexný výsledok kooperácie riaditeľov, učiteľov materských škôl a členov inkluzívnych tímov a ich intenzívnej práce s deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Pod'akovanie

Srdečné pod'akovanie za štatistické spracovanie údajov a kontrolu interpretácií výskumných zistení patrí pánovi Ing. Mariánovi Valentovi, PhD.

Literatúra

1. GUZIOVÁ, Katarína – ĎURÍKOVÁ, Eva (2014). *Stimulačný program pre deti vo veku od piatich do siedmich rokov*. Prešov : Metodicko-pedagogické centrum, 2014. 81 s. ISBN 978-80-565-0374-4.
2. LESKOVJANSKÁ, Gabriela (2014). *Manuál pre depistáž*. Prešov : Metodicko-pedagogické centrum, 2014. 98 s. ISBN 978-80-565-0375-1.
3. *Podrobný opis projektu*. Príloha 1 Žiadosti o nenávratný finančný príspevok. Metodicko-pedagogické centrum, 2013.
4. REISENAUER, Roman (1970). *Metody matematické statistiky*. Praha : SNTL, 1970. 240 s. ISBN 04-004-70.

6 PRÍNOS A REFLEXIA ODBORNÝCH ZAMESTNANCOV PROJEKTU PRINED

Pavol Janoško

Úvod

Kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu v školách a školských zariadeniach ovplyvňujú rôzne faktory. Jedným z najvýznamnejších je inkluzívna klíma prejavujúca sa v prostredí školy najmä v podobe vzájomného pochopenia a úcty medzi žiakmi a zamestnancami, s ohľadom na aktuálnu životnú situáciu každého z nich. Školské prostredie je už od primárneho vzdelávania špecifické pomerne vysokou mierou tlaku, nielen smerom k deťom/žiakom, od ktorých sa veľa očakáva a naopak málo rešpektuje ich rôznorodosť, ale aj smerom k učiteľom, na ktorých sú kladené čoraz vyššie pracovné požiadavky. Riešenie problémov, ktoré prináša narastajúca heterogenita školských tried v materských a základných školách je veľkou výzvou tak pre riadiace tímy na školách, ako aj pre učiteľov a odborných zamestnancov.

Cieľom kapitoly je predostrieť zistenia z evalvácie týkajúce sa vytvorených pracovných pozícií odborných zamestnancov v rámci projektu PRINED. Ide o sociálnych pedagógov, školských psychológov, špeciálnych a liečebných pedagógov, ktorí spolu s učiteľmi a asistentmi učiteľa predstavujú významnú súčasť inkluzívnych tímov v procese kreovania inkluzívneho prostredia na školách zapojených do projektu. Naším zámerom bolo získať informácie súvisiace s ich prínosom, zachytiť ich skúsenosti z priebehu projektu, podmienky a možnosti ich pracovnej činnosti a tiež zmapovať nadobudnuté skúsenosti z ich spolupráce s učiteľmi, rodičmi a žiakmi. V nasledovnom texte ponúkame sumár kľúčových zistení z dotazníkového prieskumu, pričom v závere uvádzame z nich vyplývajúce odporúčania pre skvalitnenie práce inkluzívnych tímov v materských a základných školách na Slovensku.

Metodika

Pre získanie požadovaných údajov sme zhotovili *Dotazník pre odborných zamestnancov* (Príloha č. 6), pozostávajúci z dvadsiatich otázok. Prvých 5 z nich sa týkalo základných informácií o respondentoch, ich konkrétnej pracovnej pozícii, rodovej príslušnosti, veku, dĺžky praxe a vzdelania. Ďalších 15 otázok súviselo s ich odbornou činnosťou na škole, popise prínosov a nedostatkov spojených so zamestnaním odborných zamestnancov, popise ťažkostí spojených s výchovou a vzdelávaním žiakov na škole, ako aj hodnotením ich spolupráce s ostatnými odbornými zamestnancami, pedagogickými zamestnancami, žiakmi a rodičmi. Odborní zamestnanci mali tiež možnosť formulovať argumenty v prospech systémového zavedenia ich pracovných pozícií v regionálnom školstve. Posledná doplňujúca otázka (neočíslovaná) sa týkala podnetov a pripomienok súvisiacich s ich pracovnou pozíciou.

Realizačný evalvátor mal na pridelených dvoch základných školách osloviť minimálne jedného odborného zamestnanca z každej pracovnej pozície. Dotazníkového šetrenia sa zúčastnilo 91 respondentov z 28 škôl; N1 = 91 (Tabuľka 44).

Tabuľka 44: Kódy škôl a počet respondentov

Kód školy	001	003	010	012	015	016	023	032	034	036	037	039	044	047
Počet OZ	3	3	2	3	3	4	3	4	4	4	3	3	4	4

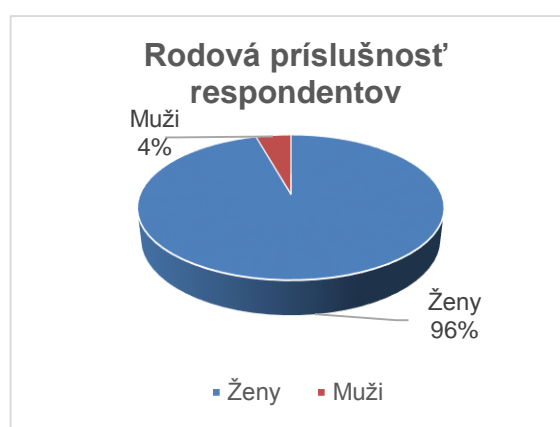
Kód školy:	048	049	053	056	063	067	071	077	081	082	086	090	093	094
Kód OZ:	4	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

Charakteristika respondentov

Z celkového počtu 91 respondentov zastávalo 37 **pracovnú pozíciu** sociálnej pedagogičky/sociálneho pedagóga, 22 psychologičky/psychológa a 31 špeciálnej pedagogičky/špeciálneho pedagóga. Dotazníkového šetrenia sa zúčastnila aj 1 logopedička (Graf 17). Pokiaľ ide o **rodovú príslušnosť** respondentov, prevažnú časť z nich tvorili ženy (95,6 %), zvyšok muži (4,4%) (Graf 18).

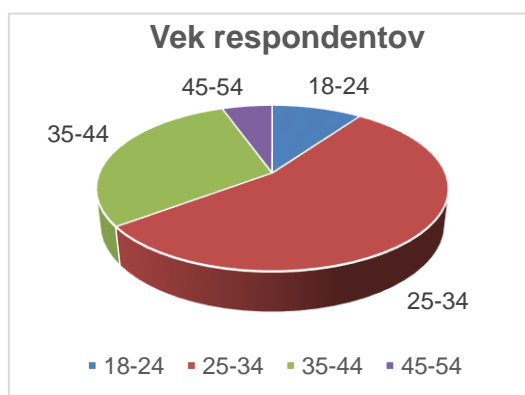
Graf 17: Pracovná pozícia respondentov

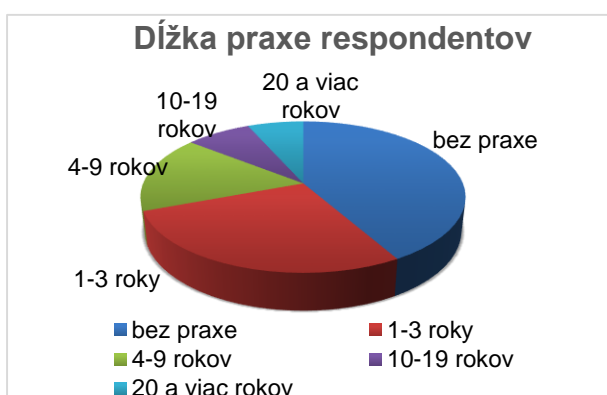
Graf 18: Rodová príslušnosť respondentov

Z hľadiska **veku** malo najviac respondentov vo veku od 25-34 rokov (54,9 %), ďalej nasledovalo vekové rozmedzie 35 – 44 rokov (29,7 %), potom 18-24 rokov (9,9 %) a najmenej respondentov bolo vo veku 45-54 rokov (5,5 %) (Graf 19).

Čo sa týka **dĺžky praxe**, najviac z respondentov bolo bez praxe - 41,7 %, 1-3 roky praxe uviedlo 27,5 % respondentov, 4-9 rokov praxe 16,5 % respondentov, 10-19 rokov praxe 7,7 % respondentov a 20 a viac rokov praxe uviedlo 6,6 % respondentov (Graf 20).

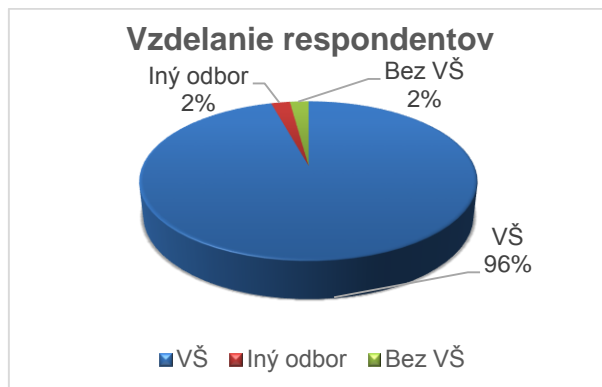

Graf 19: Vek respondentov

Graf 20: Dĺžka praxe respondentov

Pokiaľ ide o **vzdelanie**, 89 respondentov (97,8 %) má VŠ vzdelanie, z toho 2 uviedli, že v inom odbore, aký prislúcha ich pracovnej pozícii. 2 respondenti (2,2 %) sú bez VŠ vzdelania (Graf 21).

Graf 21: Vzdelanie respondentov

Argumenty v prospech zavedenia pozície OZ

V rámci dotazníka boli odborní zamestnanci požiadaní o vypísanie argumentov v prospech zavedenia pracovnej pozície odborného zamestnanca na škole, ktorú aktuálne vykonávajú (Otázka č. 6, vid' dotazník OZ). K najčastejším argumentom zo strany **sociálnych pedagógov** patrili: potreba poradenstva a spolupráce s rodičmi (12), ktorí podľa OZ nedokážu niektoré problémy riešiť a potrebujú pomoc pri komunikácii so školou, ďalej pozitívna spätná väzba od detí/žiacov, ktorým skrze dôverný vzťah a podporu pomohli prekonať mnohé z ťažkostí (10), prevencia a riešenie sociálno-patologických javov na škole (záškoláctvo, kriminalita) (9) a individuálna i skupinová práca so žiakmi (s cieľom zlepšiť ich výchovno-vzdelávacie výsledky) (8).

Tabuľka 45: Argumenty v prospech zavedenia pozície OZ / Sociálni pedagógovia

Argumenty	N= 91
Poradenstvo a spolupráca s rodičmi (nedokážu niektoré problémy riešiť sami, pomoc rodičom pri komunikácii so školou)	12
Dôverný vzťah so žiakmi, pozitívna spätná väzba od detí (podpora žiakov s ťažkosťami, má sa s kým porozprávať)	10
Prevencia a riešenie sociálno-patologických javov na škole (záškoláctvo, kriminalita)	9
Individuálna a skupinová práca so žiakmi (s cieľom zlepšiť ich prospech)	8
Poskytovanie sociálneho poradenstva pre deti (hygiena, etické správanie)	7
Výrazná podpora vyuč. procesu na hodinách	7
Zlepšenie dochádzky detí	6
Diskusie, prednášky (o šikanovaní, závislostiach, partnerských vzťahoch, záškoláctve)	6

Školskí psychológovia argumentujú zavedenie pracovnej pozície OZ z dôvodu potreby kvalitnejšej odbornej starostlivosti o žiakov v škole (diagnostika, poradenstvo, terapia), včasného odhalenia a riešenia ťažkostí žiakov (vo vzdelávaní, vo vzťahoch – učiteľ-žiak, žiak - žiak, v rodinnom prostredí, žiaci so ŠVVP a i.) (10), realizácie preventívnych

aktivít/programov, najmä pokiaľ ide o prevenciu šikanovania (8) a zlepšenie sociálnej klímy v triede/škole, ako aj v učiteľskom kolektíve (7).

Tabuľka 46: Argumenty v prospech zavedenia pozície OZ / Školskí psychológovia

Argumenty	N = 91
Kvalitnejšia odborná starostlivosť o žiakov v škole (diagnostika, poradenstvo, terapia)	12
Včasné odhalenie a riešenie ťažkostí (vo vzdelávaní, vo vzťahoch učiteľ-žiak, žiak-žiak, v rodinnom prostredí, žiaci so ŠVVP a i.)	10
Realizácia preventívnych aktivít/programov, prevencia šikanovania	8
Zlepšovanie sociálnej klímy v triede/škole a učiteľskom kolektíve	7

Špeciálni pedagógovia považujú za najdôležitejšie dôvody pre zavedenie pozície OZ najmä individuálny prístup k žiakom (14), pomoc pre pedagóga (najmä na 1. stupni ZŠ) (13), nedostatočný počet OZ na školách (10), naproti tomu vysoký počet žiakov s poruchami správania, učenia a inými ŠVVP na školách (9), spokojnosť rodičov s prítomnosťou a prácou OZ na škole (8) - „sú spokojní a radi, že sa majú na koho obrátiť pri problémoch s dieťaťom“ (PG17), „rodičia oceňujú, že sa niekto venuje ich dieťaťu“ (PG39) – ďalej potrebu individuálneho prístupu v procese výchovy a vzdelávania (8), pomoc pri celkovom rozvoji žiakov (7) a skvalitnenie vyučovacieho procesu (6).

Tabuľka 47: Argumenty v prospech zavedenia pozície OZ / Špeciálni pedagógovia

Argumenty	N= 91
Individuálny prístup	14
Pomoc pre pedagóga (najmä na 1.stupni)	13
Nedostatočný počet odborných zamestnancov na škole	10
Vysoký počet žiakov s poruchami správania, učenia, integrovaní žiaci, žiaci v špec. triedach	9
Spokojnosť rodičov (niekto sa ich dieťaťu odborne venuje)	8
Pomoc pri celkovom rozvoji žiakov	7
Skvalitnenie vyuč. procesu a zníženie počtu žiakov so SPV	6

Činnosť OZ na školách

Ďalej sme sa (v rámci otázky č. 7, viď dotazník OZ) pýtali na konkrétne činnosti, ktoré na danej škole odborní zamestnanci reálne vykonávajú. **Sociálni pedagógovia** za najčastejšie činnosti uviedli organizovanie a vedenie diskusií, prednášok a besied na školách (23), komunikáciu a spoluprácu školy s rodičmi žiakov/zákonnými zástupcami (22), návštevy rodín v domácom prostredí (18) a reedukáciu žiakov s poruchami správania (18). K menej frekventovaným patria dozor (6), asistencia počas vyučovania (6), pomoc pri zlepšení správania a hygieny žiakov (6).

Tabuľka 48: Činnosti OZ / Sociálni pedagógovia

Činnosti OZ	N= 91
Diskusie, prednášky, besedy (o šikanovaní, partnerských vzťahoch, slušnom správaní, problémoch v triede)	23
Komunikácia a spolupráca školy s rodičmi žiakov/zákonnými zástupcami (poradenstvo) (najmä SZP) Prvý kontakt s rodičmi pri riešení problému	22
Návštevy rodín/terénna práca (SZP,MRK)	18
Reedukácia žiakov s poruchami správania	18
Mapovanie a riešenie sociálno-patologických javov	16

Individuálne rozhovory s deťmi zo SZP a IVP	16
Pomoc pri príprave na vyučovanie	14
Popoludňajšia záujmová činnosť so žiakmi/efektívne trávenie voľ. času, multikultúrna výchova	10
Rozhovory s učiteľmi, s výchovným poradcom	8
Pomoc pri zlepšení správania a hygieny žiakov	6
Dozor	6
Asistencia žiakom so ZP (integ) počas vyučovania	6

K najčastejšie uvádzaným činnostiam **školských psychologov** patria konzultácie a poradenstvo pre rodičov a iných OZ (14), individuálne rozhovory so žiakmi, zamerané na riešenie ich osobných ťažkostí (12), organizovanie a vedenie zážitkových skupinových aktivít so žiakmi zameraných na posilnenie ich sociálnych zručností (10), individuálna reedukačná činnosť (9) a diagnostická činnosť (8).

Tabuľka 49: Činnosti OZ / Školskí psychológovia

Činnosti	N= 91
Konzultácie a poradenstvo pre učiteľov a iných OZ (napr. prevencia šikanovania)	14
Individuálne rozhovory so žiakmi – riešenie osobných/sociálnych problémov	12
Zážitkové besedy a iné skupinové aktivity so žiakmi na posilnenie sociálnych zručností	10
Individuálna reedukačná činnosť	9
Diagnostika (detí, vzťahov, klímy)	8
Individuálne konzultácie s rodičmi (odklad pov. šk. dochádzky, psych. vyšetrenie, oblasť školskej zrelosti atď.)	8

U špeciálnych pedagógov sú najfrekvencovanejšími činnosťami spolupráca a konzultácie (poradenstvo) s rodičmi (20), s vyučujúcimi (18), príprava na vyučovanie so žiakmi (14), práca s deťmi, pomoc pri učení (12), depistáž v MŠ (12). K menej frekvencovaným patria vedenie dokumentácie (integrovaných) žiakov (6), individuálna a skupinová screeningová diagnostika (6), analýza návrhov na vzdelávanie žiakov so ŠVVP (5).

Tabuľka 50: Činnosti OZ / Špeciálni pedagógovia

Činnosti	N= 91
Spolupráca a konzultácie/poradenstvo s rodičmi	20
Konzultácie a poradenstvo s vyučujúcimi	18
Príprava na vyučovanie	14
Pomoc pri riešení problémov u žiakov Odborné konzultácie žiakom	12
Práca s deťmi - pomoc pri učení /upevňovanie učiva podľa potreby/Pomoc na hodinách počas vyučovania	12
Depistáž v MŠ	12
Individuálna činnosť – rozvoj kognitívnych a psychomotor. funkcií (so žiakmi v špeciálnej triede, integrovanými, s poruchami učenia, dyzortografia, dyskalkúlia. Posilňovanie sluch. analýzy a pamäte, pozornosť syntézy, korekcia deficitov v oblasti fonologického uvedomovania, akusticko-verbálnej pamäti)	11
Stimulačný program pre predškolákov (so psychologičkou)	8
Reedukácia žiakov zo SZP a poruchami učenia	8
Prísediaci na vyučovacích hodinách, sledovanie práce žiakov SZP / Asistencia učiteľa (dieťa s DMD - 4 hod)	8
Individuálna a skupinová screeningová diagnostika (s ťažkosťami v učení)	6

Vedenie dokumentácie (integrovaných žiakov)	6
Konzultácia s výchovným poradcom (supervízorom CPPaP)	6
Analýza návrhov na vzdelávanie žiakov so ŠVVP, kompletizácia dokumentov integ. žiakov, vypracovanie IVVP	5

Činnosti OZ, ktoré prispievajú k inkluzívnemu prostrediu školy

Za činnosti, ktoré podľa odborných zamestnancov najviac prispievajú k vytváraniu inkluzívneho prostredia v škole (otázka č. 8) považujú **sociálni pedagógovia** najmä osvetové programy, besedy a prednášky v rámci prevencie (13), vedenie individuálnych rozhovorov so žiakmi (12) ako aj skupinových stretnutí a aktivít s cieľom zlepšiť sociálnu klímu na škole (12), ďalej zvyšovanie spolupráce školy a rodiny v podobe konzultácií (10) a pomoc pri príprave žiakov (7).

Tabuľka 51: Činnosti OZ prispievajúce k inklúzii /Sociálni pedagógovia

Činnosti podporujúce inklúziu v škole	N= 91
Osvetové programy, besedy, prednášky v rámci prevencie	13
Vedenie individuálnych dialógov so žiakmi ohľadom hygienických návykov, dodržiavania šk. poriadku, sexuálneho života a o zlepšení správania, sociálno-patologických javoch	12
Skupinové stretnutia, aktivity so žiakmi, zlepšovanie klímy školy	12
Zvyšovaním spolupráce školy a rodiny – konzultácie s rodičmi	10
Pomoc pri príprave žiakov	7

Školskí psychológovia považujú za kľúčové realizovanie individuálnych a skupinových aktivít podporujúcich celkový rozvoj žiakov (12), odborné konzultácie so žiakmi a ich rodičmi (9), priame pôsobenie OZ na školách (6), orientačnú diagnostiku žiakov (6), vzájomnú spoluprácu OZ – učiteľov – rodičov a žiakov (4) a využívanie kreatívnych terapií v edukačnom procese (4).

Tabuľka 52: Činnosti OZ prispievajúce k inklúzii /Školskí psychológovia

Činnosti podporujúce inklúziu v škole	N= 91
Individuálne a skupinové aktivity pre celkový rozvoj žiakov (získanie sociálnych zručností, zlepšenie verbálneho prejavu alebo reakčného času, motiváciu)	12
Odborné konzultácie so žiakmi a rodičmi	9
Priame pôsobenie OZ na školách	6
Orientačná diagnostika žiakov, školského prostredia	6
Využívanie kreatívnych terapií (napr. arteterapie) a projektívnych metód	4
Vzájomná spolupráca OZ – učitelia – rodičia - žiaci	4

Špeciálni pedagógovia považujú za dôležitú dôkladnú prípravu žiakov na vyučovanie (8), zapájanie žiakov s MRK, SZP a so ŠVVP do rôznych aktivít, tiež v rámci mimoškolskej činnosti (6), odbornú prácu OZ (6), konzultácie s učiteľmi ohľadom práce s deťmi so ŠVVP (5), spoločné podujatia na škole (5), komunikáciu a spoluprácu medzi žiakmi (5) a špeciálno-pedagogickú intervenciu pri negatívnych postojoch voči žiakom zo SZP (4).

Tabuľka 53: Činnosti OZ prispievajúce k inklúzii /Špeciálni pedagógovia

Činnosti podporujúce inklúziu v škole	N= 91
Príprava na vyučovanie (pomôcky, DÚ)	8
Odborná prácu OZ	6
Zapájanie žiakov s MRK, SZP a so ŠVVP do rôznych akcií/mimoškolská činnosť	6

Spoločné činnosti, podujatia na škole	5
Konzultácie s učiteľmi ako pracovať s deťmi na hodine, ktoré majú výchovné, sociálne ťažkosti	5
Komunikácia a spolupráca medzi žiakmi	5
ŠP intervencia pri negatívnych postojoch voči žiakom zo SZP	4

Ťažkosti žiakov, ktoré OZ najčastejšie riešia

V rámci ďalšej prieskumnej otázky (č. 9) nás zaujímalo, s akými ťažkosťami detí/žiacov sa odborní zamestnanci v rámci svojej odbornej činnosti najčastejšie stretávajú. Uvádzame ich v poradí od najčastejšie sa vyskytujúcich po najmenej (viď nasledovná tabuľka).

Tabuľka 54: Ťažkostí detí/žiacov - OZ spolu

Ťažkosti	N= 91
Problémy s učením – zhoršený prospech, neochota učiť sa, nekoncentrovanosť na hodinách	43
Problémy s dochádzkou, záškoláctvo	28
Problémy so správaním, agresivita	52
Problémy v rodine	22
Hygiena a zdravotný stav	8
Šikanovanie	10
Vzdor dieťaťa voči učiteľom – zlý vzťah s učiteľom	6
Zlé sociálne vzťahy v triede-medzi spolužiakmi/zlá klíma, vyčlenenie, nesúdržnosť	14
Poruchy učenia	8

Prínosy spojené so zamestnaním odborných zamestnancov na škole v rámci projektu PRINED

Ďalšia otázka (č. 10) sa týkala prínosov spojených so zamestnaním odborných zamestnancov na škole v rámci projektu PRINED. Za najväčšie prínosy OZ považujú zlepšenie prospechu žiakov a zvýšenie ich motivácie k učeniu (21), ďalej zlepšenie dochádzky (18) a zlepšenie komunikácie s rodičmi (17). Za prínos vnímajú tiež odbremenenie učiteľov (15), ktorí sa vďaka ich pomoci môžu sústrediť na vyučovací proces s tým, že o „problémové“ deti je postarané a sú v odborných rukách OZ. Za dôležité tiež vnímajú, že sa problémy môžu riešiť okamžite, priamo na škole (13), čo následne vedie aj k zlepšeniu správania žiakov (12) a zlepšovaniu vzťahov a komunikácie učiteľ – žiak, odborný zamestnanec – žiak (9).

Tabuľka 55: Prínosy OZ / OZ spolu

Prínosy spojené so zamestnaním OZ v rámci projektu PRINED	N= 91
Zlepšenie prospechu žiakov, chcú sa učiť	21
Zlepšenie dochádzky, menej záškoláctva	18
Zlepšenie komunikácie s rodičmi	17
Pomoc žiakom a rodičom v každej situácii	
Pomoc/odbremenenie učiteľov - môžu sústrediť na vyučovací proces s tým, že o problémové deti je postarané OZ	15
Problém sa rieši okamžite /Pomoc učiteľom riešiť problém na mieste, priamo v škole	13
Zlepšenie správania sa žiakov	12
Zlepšenie vzťahu a komunikácie učiteľ – žiak, OZ – žiak	9
Lepší úroveň riešenia problémov, dostupnosť služieb	6
Presnejšia diagnostika	5

Nedostatky spojené so zamestnaním odborných zamestnancov na škole v rámci projektu PRINED

Pokiaľ ide o nedostatky, spojené so zamestnaním OZ na školách (otázka č. 11), najčastejšie uvádzanou odpoveďou bola odpoveď žiadne (21), ďalej OZ považujú za nedostatok chýbajúce pomôcky (16), krátkodobosť trvania projektu (13), administratívnu zaťaženosť v rámci projektu (12) a nevyhovujúcu informovanosť OZ v rámci projektu (9). K menej frekventovaným odpovediam patrili nedostatky týkajúce sa časovej koordinácie odborných aktivít (5), slabého (nedostatočného) využívania OZ na školách (4), menšia samostatnosť odborných zamestnancov (3), nízka spolupráca inkluzívneho tímu (3) a napr. aj nedostatočná pripravenosť projektu pre iné menšiny ako rómske, napr. žiaci s maďarskou národnosťou (2). Niektorí OZ (2) sa pre krátkosť trvania projektu nevedeli k danej otázke vyjadriť.

Tabuľka 56: Nedostatky spojené so zamestnaním OZ / OZ spolu

Nedostatky	N= 91
Žiadne	21
Chýbajúce pomôcky	16
Krátkodobosť trvania projektu (potreba OZ)	13
Administratívna zaťaženosť OZ – papierová byrokracia	12
Zlá informovanosť OZ zo strany projektu PRINED	9
Časová koordinácia odborných aktivít	5
Zatiaľ ešte slabé využívanie OZ na škole	4
Niektorí OZ sú menej samostatní, ale to sa dá časom odstrániť	3
Predsudky voči OZ v škole	3
OZ mali byť zaškolení vopred, čo sa týka agendy	3
Nízka spolupráca inkluzívneho tímu navzájom a s učiteľmi	3
Nepripravenosť projektu na iné menšiny ako rómske, napr. maďarskí žiaci	2
Nevie sa vyjadriť pre krátkosť trvania projektu	2

Úspechy OZ v rámci trvania projektu PRINED

V rámci nasledovnej otázky (č. 12) nás zaujímalo, čo OZ považujú za úspech svojho pracovného pôsobenia na škole v rámci projektu PRINED. K najčastejšie objavujúcim sa odpovediam patrilo zlepšenie vzdelávacích výsledkov žiakov (21), nasledovalo zlepšenie správania žiakov (17), spokojnosť rodičov, získanie dôvery a nadviazanie spolupráce (15) a zvýšenie dochádzky žiakov (14). Ďalej za pozitívnu skutočnosť a úspech považujú zlepšenie vzťahu žiak – učiteľ, najmä pokiaľ ide o rómskych žiakov (12), zlepšenie vzťahov v triednych kolektívov, zvýšenie vzájomnej tolerancie medzi žiakmi (9) a vyššiu motiváciu žiakov k učeniu a získavaniu vedomostí (6). Nasledovala pomoc pedagógom (učiteľom) proti vyhoreniu (4) a skutočnosť, že žiaci sa vďaka pôsobeniu OZ na školách stávajú otvorenejší, lepšie vyjadrujú svoje emócie a hovoria o problémoch, ktoré ich trápia (4).

Tabuľka 57: Úspechy OZ v priebehu projektu PRINED

Úspechy OZ v rámci projektu PRINED	N= 91
Zlepšenie vzdelávacích výsledkov žiakov	21
Zlepšenie správania žiakov	17
Spokojnosť rodičov – získanie dôvery, spolupráca s rodičmi	15
Zvýšenie dochádzky žiakov	14
Zlepšenie vzťahu a komunikácie žiak – učiteľ (najmä rómsky žiaci)	12
Zlepšenie vzťahov v triednych kolektívov/zvýšenie tolerancie žiakov navzájom	9

Žiaci sú viac motivovaní k získavaniu vedomostí – prebudenie záujmu o vzdelávanie detí zo SZP	6
Pomoc pedagógom proti vyhoreniu	4
Žiaci sú otvorenejší. Vedia vyjadriť svoje emócie a taktiež problémy, ktoré ich trápia	4

Spolupráca OZ s ostatnými aktérmi VVP na škole

V nasledujúcej tabuľke uvádzame zhodnotenie vzájomnej spolupráce odborných zamestnancov s ostatnými aktérmi výchovno-vzdelávacieho procesu na škole (13 otázka). Z uvedených výsledkov vyplýva, že najlepšia spolupráca (výborná – hodnotenie 1, pozn.) je medzi odbornými zamestnancami školy navzájom, ďalej s pedagogickými zamestnancami a so žiakmi so SZP. Veľmi dobrá spolupráca je tiež so všetkými žiakmi školy, avšak menej ako so žiakmi zo SZP. S rodičmi žiakov zo SZP ako aj s rodičmi všetkých žiakov školy je spolupráca veľmi dobrá až priemerná.

Tabuľka 58: Zhodnotenie spolupráce odborných zamestnancov s cieľovými skupinami

Cieľové skupiny	Hodnotenie – N= 91				
	1 výborná – 5 nedostatočná				
Spolupráca:	1	2	3	4	5
so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia	49	32	10	-	-
so všetkými žiakmi školy	35	43	12	1	-
s pedagogickými zamestnancami	50	22	12	5	2
navzájom medzi odbornými zamestnancami	76	10	4	-	-
s rodičmi žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia	17	35	31	5	2
s rodičmi všetkých žiakov školy	14	38	34	3	-

Silné stránky spolupráce OZ so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia

Za silné stránky spolupráce OZ so žiakmi zo SZP (otázka č. 14) považujú **sociálni pedagógovia** vybudovanie dôverného vzťahu s deťmi/žiakmi (19), ktorí sú radi, že sa im má kto venovať a môžu hovoriť o svojich problémoch. S tým súvisí kvalita ich vzájomnej komunikácie a spolupráce (18): „*Myslím si, že silná stránka je už len ten kontakt – rozhovor, na základe ktorého nasleduje riešenie daného problému. Žiaci majú možnosť rozprávať sa o tom, čo chcú a obrátiť aj na niekoho iného ako na učiteľa, slobodne sa prejavit*“. Za silnú stránku považujú tiež zlepšenie prospechu a dochádzky žiakov (15) a posilnenie rodinných vzťahov a možnosť návštev v rodinách (12), v neposlednom rade tiež vyplnenie voľného času žiakov (6) a vytváranie rovnakých šancí pre všetkých (6).

Tabuľka 59: Silné stránky spolupráce SP so žiakmi zo SZP

Silné stránky	N= 91
Vybudovanie dôverného vzťahu s deťmi/úzky kontakt	19
Komunikácia – spolupráca	18
Zlepšenie prospechu a dochádzky žiakov	15
Posilnenie rodinných vzťahov, návštevy v rodine	12
Zmeny v správaní žiakov	8
Vyplnenie ich voľného času	6
Vytváranie rovnakých šancí pre všetkých	6

Aj **psychológovia** považujú za najsilnejšiu stránku vytvorenie dôverného vzťahu medzi nimi a žiakmi (19), ich aktívne počúvanie a prijatie žiaka a jeho situácie (14). Ďalej zlepšenie žiakov v oblasti vzdelávania (16), rozvoj ich komunikácie (13) a tiež zmiernenie problémov v správaní žiakov a s tým súvisiacim znížením miery šikanovania na škole (12). Značný význam prikladajú ďalej spolupráci s rodičmi detí/žakov (12), rozvoju sociálnych zručností žiakov (10). Za dôležité považujú aj štruktúrovanie voľného času žiakov po vyučovaní (9) a zabezpečenie nepretržitej pomoci žiakom v akýchkoľvek ťažkostiach zo strany OZ (8).

Tabuľka 60: Silné stránky spolupráce psychológov so žiakmi zo SZP

Silné stránky	N= 91
Vytvorenie dôverného vzťahu medzi nami a žiakmi	19
Zlepšenie žiakov v oblasti vzdelávania	16
Aktívne počúvanie a prijatie žiaka a jeho situácie	14
Rozvoj komunikácie	13
Zmierňujú sa problémy v správaní a nižšia miera šikanovania	12
Spolupráca s rodičmi	12
Rozvoj sociálnych zručností	10
Štruktúrovanie voľného času po vyučovaní žiakov	9
Neustála pomoc týmto žiakom	8

Špeciálni pedagógovia uvádzajú ako silné stránky: vypestovanie dôvery medzi OZ a žiakmi (21) - „Získaná dôvera nám umožňuje pomoc nielen pri vzdelávaní, ale aj pri riešení osobných problémov žiakov. Dieťa vidí, že niekto o neho ako človeka má záujem, venuje sa mu, neodsudzuje ho, dáva mu šancu, nevysmieva sa mu keď niečomu nerozumie“ (PG32), ďalej zlepšenie motivácie žiakov vo VVP, zvýšenie schopnosti učiť sa (15), zlepšenie prospechu a celkovej úspešnosti (14), rozvoj žiakov (13), zlepšenie prípravy na vyučovanie (11) a celkové zlepšenie správania žiakov (7). Jeden z respondentov uviedol, že spoluprácu so žiakmi na 2 stupni nemá povolenú (1).

Tabuľka 61: Silné stránky spolupráce špeciálnych pedagógov so žiakmi zo SZP

Silné stránky	N= 91
Vypestovanie dôvery medzi OZ a žiakmi	21
Zlepšenie motivácie žiakov vo VVP, zvýšenie schopnosti učiť sa	15
Zlepšenie prospechu a celkovej úspešnosti	14
Rozvoj žiakov	13
Príprava na vyučovanie	11
Zlepšenie správania žiakov	7
S 1.stupňom nemám žiadne ťažkosti, horšie je to s 2.stupňom kde nemáme povolenú spoluprácu počas vyučovania a po vyučovaní žiaci väčšinou utečú	1

Silné stránky spolupráce OZ s rodičmi žiakov

Otázka č. 15 sa týkala silných stránok spolupráce odborných zamestnancov s rodičmi žiakov. Sociálni pedagógovia považujú za silnú stránku rozhovory a poskytovanie poradenstva rodičom (18) a terénnu prácu s rodinou (návštevy rodín) (112). Ako príklad uvádzame nasledovné tvrdenie jedného z respondentov: „Rodičia považujú za pozitívne to, že my prichádzame za nimi, oni nemusia chodiť do školy (šetrí im to čas a peniaze), v domácom prostredí sú viac otvorení, sú úprimnejší“ (SP20). Na strane druhej sa nám niektorí respondenti priznali, že spolupráca s rodičmi žiakov viazne. Uvádzame jeden z uvedených dôvodov: „S rodičmi žiakov sa často nestretávam, lebo kým nemajú problémy ani neprídu, boja sa nás,

z dôvodu že prídu o soc. prídavky“ (SP8). Ďalšie výpovede respondentov uvádzame v nasledujúcej tabuľke 62:

Tabuľka 62: Silné stránky spolupráce sociálnych pedagógov s rodičmi žiakov

Silné stránky spolupráce	N= 91
Rozhovory a poskytovanie poradenstva pre rodičov, vybudovanie dôverného vzťahu s rodičmi, fakt, že ich má kto vypočuť	18
Časté návštevy rodín, čoho následkom sú dobré vzťahy s rodičmi, dobrá komunikácia, dôveryhodnosť zo strany zákonných zástupcov	12
Pomoc pri riešení záťažových situácií rodiny - pri zvládaní výchovy dieťaťa	11
Zlepšenie komunikácie a spolupráce škola – rodina – žiak	10
Záujem rodičov o deti	6
Berú väčší ohľad a kladú dôraz na dochádzku svojich detí	6
Dostupnosť odborného zamestnanca v dopoludňajších aj popoludňajších hodinách	5
Iný prístup k rodičom ako zo strany pedagógov	4

Psychológovia považujú za silné stránky spolupráce s rodičmi žiakov na škole zvýšený záujem zo strany rodičov, akceptáciu odporúčaní zo strany OZ (19), ďalej zlepšenie komunikácie rodič – odborný zamestnanec školy (12), realizáciu psychologických a špeciálno-pedagogických vyšetrení priamo v škole (11), aplikovanie vhodného prístupu k jednotlivým žiakom zo strany odborného zamestnanca (9). Niektorý z respondentov vnímajú a za silnú stránku považujú postavenie odborného zamestnanca ako prostredníka medzi učiteľom a rodičom (5).

Tabuľka 63: Silné stránky spolupráce psychologov s rodičmi žiakov

Silné stránky	N= 91
Zvýšený záujem zo strany rodičov, akceptácia odporúčaní	19
Zlepšenie komunikácie rodič a odborný zamestnanec	12
Realizácia psychol. a špeciálno-pedagogických vyšetrení	11
Aplikovanie vhodného prístupu k jednotlivým žiakom	9
Vzťah rodič - žiak	9
Zvýšenie informovanosti	8
Prostredník medzi učiteľom a rodičom	5
Rodičia nechodia, nemajú záujem	1

Špeciálni pedagógovia považujú za silné stránky spolupráce s rodičmi žiakov komunikáciu, kooperáciu a spoločné riešenie problémov (14): „*všetky problémy riešime spoločne, rodičia si zvykli, že sa majú na koho obrátiť, že sa ich deťom niekto intenzívne venuje*“, ďalej konzultácie smerujúce k väčšiemu záujmu rodičov o ich deti (12), zlepšenie dochádzky žiakov (11) a zmenu vnímania a postoju rodičov k svojim deťom (9). Niektorí z respondentov zhodne poznamenali, že spolupráca je zložitá, nakoľko rodičia zo SZP neprejavujú záujem o spoluprácu (5). Podrobnejšie údaje poskytuje nasledovná tabuľka 64:

Tabuľka 64: Silné stránky spolupráce špeciálnych pedagógov s rodičmi žiakov

Silné stránky	N= 91
Kooperácia, komunikatívnosť, spoločné riešenie problémov	14
Konzultácie smerujúce k väčšiemu záujmu rodičov o ich deti	12
Zlepšená dochádzka žiakov	11

Rodičia viac vnímajú svoje dieťa tým, že vedia ako na tom je, poznajú jeho možnosti, limity	9
Zlepšenie prospechu žiakov a klímy školy	8
Zlepšenie komunikácie a spolupráce medzi rodičmi a pedagógmi	7
Skvalitnenie vyuč. procesu	6
Spolupráca je zložitá, nakoľko rodičia zo SZP neprejavujú záujem o spoluprácu	5
Rešpektovanie rodinných zvyklostí	3

Silné stránky spolupráce OZ s učiteľkami/učiteľmi

V ďalšej otázke (č. 16) sme sa snažili o zachytenie názorov spojených s kvalitou spolupráce odborných zamestnancov s učiteľkami/učiteľmi na škole. Sociálni pedagógovia považujú za silné stránky spolupráce s učiteľkami/učiteľmi časté konzultácie a vzájomná pomoc (návrh zlepšení pri vzdelávaní) (16): „*Spoluprácu s učiteľmi vnímam veľmi pozitívne. Od začiatku ich vnímame ako podporu, nie je problém so spoluprácou*“ (SP22), ďalej odborné rady a konzultácie aj z inej stránky (14): „*Je to dobré pre rozšírený obzor, vidieť aj z tohto pohľadu daný problém, pre jeho lepšie usmernenie*“ (SP34), pomoc pri riešení problémov žiakov, poradenstvo, podpora vzťahu učiteľ – žiak, učiteľ – učiteľ (12). Traja respondenti priznávajú, že spolupráca s učiteľmi viazne, alebo je veľmi slabá (3).

Tabuľka 65: Silné stránky spolupráce sociálnych pedagógov s učiteľkami/učiteľmi

Silné stránky spolupráce sociálnych pedagógov s učiteľmi	N= 91
Časté konzultácie a vzájomná pomoc, navrhujeme zlepšenia pri vzdelávaní	16
Odborné rady a konzultácie aj z inej stránky	14
Pomoc pri riešení problémov žiakov, poradenstvo, vzťah učiteľ – žiak, vzťah učiteľ – učiteľ	12
Pomoc pri riešení problémov, poskytnutie materiálov a pomôcok	10
Pomoc pri individuálnych plánoch pre konkrétneho žiaka	7
Veľmi malá spolupráca, čo sa týka učiteľov	3

Psychológovia považujú za silnú stránku spolupráce s učiteľkami/učiteľmi na škole najmä konzultácie jednotlivých prípadov žiakov (16), komunikáciu súvisiacu s ťažkosťami žiakov v správaní, vzťahoch, alebo učení (12) a riešenie osobných problémov učiteľov/učiteľiek (11). Príklad: „*Efektívna spolupráca s učiteľkami, často sa radíme ohľadom výsledkov testov a dotazníkov, sú schopné prispôsobiť výučbu potrebám a schopnostiam žiakov*“ (P21)

Tabuľka 66: Silné stránky spolupráce psychológov s učiteľkami/učiteľmi

Silné stránky spolupráce psychológov s učiteľmi	N= 91
Konzultácie jednotlivých prípadov žiakov	16
Komunikácia pri ťažkostiach žiakov v správaní, vzťahoch alebo učení	12
Riešenie osobných problémov	11
Nájsť a zvoliť vhodný prístup k jednotlivým žiakom	6
Pracovný stres – lepšia klíma v škole	4

Silné stránky spolupráce **špeciálnych pedagógov** s učiteľkami/učiteľmi uvádzame v nasledujúcej tabuľke 67:

Príklady: „Vzájomný rešpekt a ochota spolupracovať na rovnocennej úrovni ale aj ochota naďalej sa vzdelávať, prijať rady a usmernenia od kolegov“ (PG27); „S niektorými sa dá spolupracovať vidia za nami výsledky, hlavne čo sa týka 1. stupňa. Učitelia 2. stupňa nami opovrhujú, berú nás za konkurenciu a využívajú nás ako strážcov detí s kt. si nevedia dať radi cez vyuč.“ (PG18).

Tabuľka 67: Silné stránky spolupráce špeciálnych pedagógov s učiteľkami/učiteľmi

Silné stránky spolupráce špeciálnych pedagógov s učiteľmi	N= 91
Konzultácie ohľadom individuálneho prístupu k dieťaťu	18
Odborná pomoc pri práci so žiakmi zo SZP	
Spolupráca pri výchove/snaha pomôcť žiakovi s oboch strán	14
Komunikácia „ako ďalej“, nastolenie nových možností	
Vzájomná otvorenosť a pedagogická pomoc	9
Ústretovosť pri uvoľnení žiaka z hodín – pri individ. činnosti	8
Snaha o používanie didak. pomôcok	7
Učitelia sú radi, ak sa môžu žiakom individuálne venovať iní zamestnanci	6
Problémy na 2 stupni	1
Žiadne, nezískala som si ich, tolerujú moju prácu (PG11)	1

Hodnotenie materiálno-technických podmienok školy z pohľadu OZ

V nasledujúcej otázke č. 17 nás zaujímalo hodnotenie materiálno-technických podmienok školy (napr. kancelária, pomôcky, miestnosť pre skupinové aktivity atď.) očami odborných zamestnancov. Z nasledovnej tabuľky vyplýva, že najväčší počet respondentov (cca. 1/3) hodnotí podmienky vo svojej škole ako viac vyhovujúce - 31 respondentov a úplne vyhovujúce - 19 respondentov. 14 respondenti prideliť podmienkam na škole priemernú hodnotu, 13 respondentov považuje podmienky za menej vyhovujúce a 4 za nevyhovujúce.

Tabuľka 68: Hodnotenie materiálno-technických podmienok školy odbornými zamestnancami

Hodnotenie	vyhovujúce			nevyhovujúce	
	1	2	3	4	5
Počet OZ (N= 91)	19	31	14	13	4

Záujem o ďalšie vzdelávanie

V 18 otázke dotazníka sme zisťovali záujem odborných zamestnancov o ďalšie vzdelávanie. Z nasledovnej tabuľky vyplýva, že až na dve výnimky, všetci dotazovaní odborní zamestnanci majú záujem o ďalšie vzdelávanie a to v nižšie uvedených oblastiach:

Tabuľka 69: Záujem odborných zamestnancov o ďalšie vzdelávanie

Záujem o ďalšie vzdelávanie	N= 91
Áno – preventívne programy	11
Áno – sociálno-patologické javy	8
Áno – poruchy správania	12
Áno – poruchy učenia	10
Áno – inklúzia	4
Áno – voľnočasové aktivity s deťmi zo SZP	3
Áno – terapie so žiakmi z MRK	4
Áno – v oblasti diagnostiky	4
Áno – práca s rodičmi so SZP	7
Áno – zážitková práca v multikultúrnom prostredí	2
Áno – špecifiká žiakov z MRK	5

Áno – tvorba IVVP	6
Áno – celkovo (nie všetci špecifikovali konkrétne oblasti)	89
Nie – (bez odôvodnenie)	2

Čo považujú odborní zamestnanci za dôležité vo svojej práci?

V nasledovnej otázke (č. 19) sme respondentov žiadali, aby vlastnými slovami objasnili, čo považujú vo svojej práci za najdôležitejšie. Výpovede podľa jednotlivých pracovných pozícií odborných uvádzame v nasledujúcej tabuľke 70.

Tabuľka 70: Čo považujú OZ za najdôležitejšie vo svojej práci

OZ	N= 91
Sociálni pedagógovia	
Rozhovory za účelom spoznania dieťaťa - jeho osobnosti, problémov, vzťahov – nasmerovať dieťa/žiaka na správnu cestu	19
Spolupráca	16
Preventívne programy	12
Zlepšenie vzťahov medzi žiakmi na škole	9
Prednášky, diskusie – pre lepšie zvládanie životných situácií – šikanovanie, drogy, záškoláctvo	8
Kontakt s rodičmi - návštevy rodín	7
Dôležitá je trpezlivosť a rovnaký prístup ku všetkým, napriek všetkému, čo sa deje	7
Vybudovanie hygienických návykov u detí	5
Psychológovia	
Zmiernení ťažkostí v učení	16
Rozvoj detí/ žiakov - kognitívnych a motorických schopností u detí v predškolskom veku, sociálnych vzťahov, sociálnych zručností	12
Sledovanie / pozorovanie detí - podchytenie už aj menších odchýlok od normy – rýchla / adekvátna pomoc;	8
Poskytnúť žiakom útočisko, možnosť a vedomie, že nie sú tu na svoje problémy a ťažkosti sami	7
Spolupráca s učiteľmi pri riešení rôznych problémov	6
Zvýšenie informovanosti prostredníctvom preventívnych programov	5
Spätná väzba od učiteľov/ žiakov/ rodičov – ohľadom našej práce a získavanie skúseností	4
Špeciálni pedagógovia	
Pravidelná pomoc žiakom (v učení, zvládaní záťažových situácií)	16
Rozvíjanie diel čích funkcií - zlepšenie vedomostnej úrovne, psychomotorickej úrovne, sociálno-emocionálnej úrovne	14
Zlepšenie vedomostí žiakov	13
Individuálna činnosť so žiakmi	11
Zlepšenie vzťahov v triede – medzi žiakmi na škole	9
Podpora rodiny	8
Vypracovávanie konkrétnych redukačných a stimulačných metód pre ďalšie napredovanie žiakov	7

Pripájame niekoľko výpovedí:

„Najdôležitejší je podľa mňa žiak a jeho problémy - sú žiaci, ktorí potrebujú pomoc inej osoby a práve tu je treba poukázať pomocnú ruku a vytvárať dôverný vzťah, aby sa eliminovali prekážky vedúce k vzniku daných problémov“ (SP7)

„Najdôležitejší je kontakt so žiakmi ako aj s rodinou. Ukázať im, že my sme tu pre nich a chceme skvalitniť ich život a to rôznymi besedami ako aj výchovno-vzdelávacími aktivitami“ (SP9)

„Za jedno z najdôležitejších vecí považujem vypracovávanie konkrétnych redukačných a stimulačných metód pre ďalšie napredovanie žiakov (PG46)

Návrhy pre skvalitnenie práce odborných zamestnancov

V záverečnej, 20 otázke dotazníkového šetrenia, sme zisťovali návrhy odborných zamestnancov pre skvalitnenie ich práce. Zistenia uvádzame v nasledujúcej tabuľke 71.

Tabuľka 71: Návrhy pre skvalitnenie práce – odborní zamestnanci spolu

Návrhy	N= 91
Sociálni pedagógovia	
Didaktické pomôcky a materiálne zabezpečenie pre aktivity s deťmi (ide to z vlastných nákladov)	13
Prevenia a preventívne programy	12
Odbremenenie učiteľov od riešenia konkrétnych sociálno-psychologických javov, ktoré sa v škole vyskytujú	10
Spolupráca so žiakmi v popoludňajších hodinách	9
Voľná pracovná doba	6
realizácia inštruktáže pre odborných zamestnancov a pre celý tím spoločne s pedagogickými asistentmi	6
Ďalšie vzdelávanie realizované v priestoroch školy alebo v jej blízkosti – pravidelné školenia	5
spolupráca s odbornými zamestnancami iných škôl	5
Prenechanie komunikácie s niektorými inštitúciami zo strany učiteľov (napr. polícia, UPSVaR, obec)	4
Služobné auto / notebook	3
Spolupráca s komunitnými centrami	2
Psychológovia	
Zlepšenie komunikácie s rodičmi žiakov	11
Supervízia a skupinové stretnutia odborných zamestnancov	10
Vzdelávanie – rôzne školenie, semináre	8
Poskytnutie vhodných priestorov k realizácii individuálnych konzultácií a skupinovej práce s deťmi,	7
Možnosť byť v kontakte s inými šk. psychológmi z iných škôl	6
Zabezpečiť – rôzne diagnostické testy, pracovné listy, terapeutické pomôcky, metodické príručky	5
Zlepšenie spolupráce a CPPP a P	5
Špeciálni pedagógovia	
Vzdelávanie, školenia	15
Didaktické pomôcky – materiálno-technické vybavenie	11
Odborné konzultácie a metodické usmernenia	10
Spolupráca s odborným zamestnancom z iných škôl, výmena informácií	8

Menej byrokracie - jasne stanovené postupy pri vyplňaní formulárov, ktoré by sa nemenili každý mesiac	7
Zahrnutie do rozvrhu špecializované vyučovacie hodiny na prácu so žiakmi s poruchami učenia	6
Zmena pracovnej doby od 8h do 14h	4

Pripomienky, podnety odborných zamestnancov

Ako doplnujúcu otázku sme vyzvali respondentov na vyjadrenie pripomienok, alebo podnetov súvisiacich s ich pracovnou pozíciou v rámci projektu PRINED. V nasledovnej tabuľke 72 uvádzame niektoré z výpovedí

Tabuľka 72: Pripomienky, podnety odborných zamestnancov v rámci projektu PRINED

Pripomienky, podnety	N= 91
Veľkým pozitívom je podľa mňa pre školu inkluzívny tím! Som rada, že môžem s nimi pracovať, získala som veľa skúseností, zručností, ktoré v budúcnosti môžem využiť. Práca s deťmi ma baví, dúfam, že projekt bude pokračovať.	SP7
Bolo by najlepším riešením pokračovanie projektu, nakoľko je potrebná aj naďalej a tak isto aj na našej škole spolupracujeme ako tím spolu s asistentmi, nakoľko sú nám nápomocní pri riešení problémov a na lepšie zabezpečenie kvalitnej atmosféry počas vyučovacích hodín	SP19
Predĺženie projektu	SP23, P42
Lepšie pochopenie a lepšia spolupráca zo strany pedagogických zamestnancov, teda učiteľov	SP37
Lepšia informovanosť zo strany MPC	P21
Práca soc. pedagóga je na školách veľmi potrebná. Rodičia a žiaci vedia u koho hľadať odpoveď na riešenie situácie. Práve za tento čas sa podchytila žiaci a tým ich usmerníme na správnu cestu	SP62
Využiť potenciál detí zo SZP pri rôznych športových činnostiach a formovaní ich osobností a výchove k zodpovednému životu. Např. vytvoriť futbalový tím, ktorý by mohol byť prihlásený do majstrovskej súťaže a takto dať deťom pocit, že niekam patria (vytváranie súdržnosti, pocitu zodpovednosti, povinnosti)	SP83
Som veľmi spokojná s projektom. Vďaka nemu sa môžem venovať deťom, pomáhať im, získavam zručnosti a skúsenosti, ktoré môžem neskôr využiť; za veľké pozitívum považujem prítomnosť inkl. tímu na školách;	P63
Všetko sa dozvedáme na poslednú chvíľu, väčšie priestory pre vykonávanie činnosti, lepšie materiálne zabezpečenie	PG39
Nezaťažujte nás administratívou, ale nechajte nám priestor na lepšiu spoluprácu so žiakmi, ktorú podporíte dovybavením mater. a didakt. pomôcok pre žiakov, veľmi by to pomohlo	PG67
Projekt PRINED má úžasnú myšlienku, OZ sú na školách potrební a je mi ľúto, že končí, hoci by mohol pokračovať. Nevidím zmysel pilotných projektov, niečo sa začne a rok, dva nestačí. Potom sa urobí niečo nové. Deti zo SZP a PU potrebujú kontakt s jednou osobou, najst' istotu v nej, každý rok začínať s niekým iným pre dieťa nemá zmysel	PG73
Školy by potrebovali vyšší počet asistentov pre prácu so žiakmi, aby sa skvalitnil individuálny prístup vo vyuč. procese, viac pomôcok, materiálov pre prácu so žiakmi so SPV, SPZ a MP, viac financií pre prácu so žiakmi so SPV, SPZ a MP	PG85

ZÁVER

Z výpovedí respondentov vyplýva, že činnosti, ktoré odborní zamestnanci na školách vykonávajú úzko súvisia s ich nadobudnutými kompetenciami, pričom významnú rolu zohráva dĺžka praxe (bez praxe - 41,7 %, 1-3 roky praxe - 27,5 %). Pokiaľ ide o absolventov, tí sú

v novom prostredí a bez adekvátnych skúseností často oslovovaní s pomocnými úlohami a chýba im dostatočné zaškolenie do problematiky. Reflektujú to potrebou odborných inštruktáží a supervízie, príp. konzultácie svojej pracovnej činnosti s ďalšími odbornými zamestnancami na iných školách. Pozitívny faktor je, že prevažne ide o mladé odborné tímy (25-34 rokov - 54,9 %, a 35-44 rokov - 29,7 %) s veľkým predpokladom ďalšieho osobnostného a profesijného rastu. V ich prospech svedčí aj chuť a záujem odborných zamestnancov o ďalšie vzdelávanie (97,8 % respondentov). Z prieskumu je zrejmé, že i napriek určitým obavám škôl zo vstupu nových zamestnancov do svojich radov, bol tento krok pre školy prínosom. Najmä z dôvodu potreby kvalitnejšej odbornej starostlivosti o žiakov v škole (diagnostika, poradenstvo, terapia), včasného odhalenia a riešenia ťažkostí žiakov vo vzdelávaní, vo vzťahoch (učiteľ-žiak, žiak-žiak, zamestnanec-zamestnanec) i v rodinnom prostredí. Ukázala sa vysoká potreba poradenstva a spolupráce s rodičmi, ktorí potrebujú pomoc pri komunikácii so školou, ale aj inými externými inštitúciami. Veľkým prínosom pre každú zo škôl zapojených do projektu bolo zlepšenie individuálneho prístupu ku žiakom, ktorý sami učitelia nedokážu vzhľadom na pracovné podmienky poskytnúť v požadovanej miere. Svedčí o tom pozitívna spätná väzba od detí/žiakov, ktorým dôverný vzťah a individuálna podpora odborných zamestnancov pomohli prekonať mnohé z ťažkostí. Pre kreovanie inkluzívneho prostredia na školách sa ako prospešné ukázalo organizovanie prednášok, besied a diskusií na páľčivé problémy, ktorým školy v súčasnosti čelia. Práve zážitkové besedy a ďalšie skupinové aktivity so žiakmi sa pre posilnenie ich sociálnych zručností (vzájomného prijatia a akceptácie rôznorodosti) javia ako kľúčové. Napriek pomerne krátkemu obdobiu sa činnosť odborných zamestnancov v školách prejavila v mnohých oblastiach. Za najväčšie úspechy odborní zamestnanci považujú zlepšenie prospechu, správania a dochádzky žiakov, zlepšenie komunikácie s rodičmi a odbremenenie učiteľov. Ďalším významným aspektom, ktorý sa podarilo na školách vo väčšine prípadov dosiahnuť bolo zlepšenie celkovej spolupráce všetkých aktérov výchovno-vzdelávacieho procesu - žiakov, rodičov, učiteľov i odborných zamestnancov. Naopak ako nedostatok projektu odborní zamestnanci vnímajú najmä chýbajúce pomôcky, krátku dobu trvania projektu a administratívnu záťažnosť súvisiacu s ich pracovnou náplňou a požiadavkami projektu.

Na záver možno konštatovať, že myšlienka vytvárania, resp. posilnenia inkluzívnych tímov na školách sa javí pre podporu inkluzívneho prostredia v materských a základných školách ako nanajvýš opodstatnená. Dokazujú to aj výpovede odborných zamestnancov v rámci evalvácie projektu, ktoré reflektujú pozitíva inkluzívnych tímov v školách pri riešení aktuálnych problémov a v snahe o celkové skvalitnenie výchovno-vzdelávacieho procesu.

7 NÁZORY ŽIAKOV NA ODBORNÝCH ZAMESTNANCOV

Tatiana Matulayová

So zámerom doplniť evalváciu o názory žiakov sme ich oslovili jednoduchým dotazníkom vlastnej konštrukcie (Príloha č. 7).

Dotazník bol overený v rámci predvýskumu na jednej základnej škole, kde ho vyplnili 6 žiaci. Na základe výsledkov predvýskumu boli dve otázky vylúčené. Zistili sme, že žiaci nepoznajú pracovné pozície odborných zamestnancov, poznajú ich pod ich priezviskami. Rovnako sme upustili aj od otázky, ktorá zisťovala, či žiaci sami vyhľadali pomoc odborného zamestnanca. V predvýskume sa ukázalo, že žiaci boli oslovení k spolupráci odbornými zamestnancami, čo vyplýva aj z toho, že boli na danej škole títo zamestnanci novými a žiaci o ich pracovnej náplni ešte nemali predstavu. Dve otázky boli preformulované tak, aby boli jednoduchšie a zrozumiteľnejšie.

Výsledná podoba dotazníka obsahovala 6 otázok, z toho 4 otvorené, 1 uzavretú a 1 škálovaciu otázku.

Realizačný evaluátor mal za úlohu získať na pridelených dvoch základných školách minimálne 10 – maximálne 15 žiakov, ktorých odporučia odborní zamestnanci. Kritériom výberu bolo, aby išlo o žiaka 2. stupňa, s ktorým odborní zamestnanci pravidelne spolupracujú (viac ako 3 mesiace) a ktorý má záujem o vyplnenie dotazníka.

Dotazníky žiaci mali dotazník vyplňať s prípadnou pomocou realizačného evaluátora, bez prítomnosti iného zamestnanca školy.

Získali sme dotazníky od 376 žiakov z 28 základných škôl.

Tabuľka 73: Počet respondentov – žiakov z jednotlivých základných škôl

Škola	001	003	010	012	015	016	023	032	034	036	037	039	043	047
N	15	14	15	15	14	10	14	10	15	14	15	15	15	15
Škola	048	049	053	056	063	067	071	077	081	082	086	090	093	094
N	12	12	15	14	15	12	10	15	10	15	10	15	15	12

Problémy žiakov

Problémy žiakov, ktoré riešili s odbornými zamestnancami sme zisťovali otvorenou otázkou:

„Čo ste spoločne s odborným zamestnancom riešili (prečo ste sa stretávali)?“

Z 376 respondentov traja neodpovedali. 6 uviedli, že s odborným zamestnancom žiaden problém neriešili, stretávali sa nimi v rámci ich preventívnej činnosti, popoludňajších aktivít a pod. Celkovo bolo vytvorených 14 kategórií problémov žiakov. V tabuľke je uvedený počet žiakov, ktorí jednotlivé problémy s odbornými zamestnancami riešili. Respondenti uvádzali aj viacero problémov súčasne.

Prioritným problémom, ktorý bol identifikovaný respondentmi je oblasť učenia/doučovania – 223 respondentov. Ak zahrnieme do jednej oblasti problémy v správaní, s dochádzkou, v rodine, triede, v priateľstve, riešenie problémov, problémy so šikanovaním, logopedické problémy či výber strednej školy – ako veľmi závažná sa ukazuje oblasť psychologických a sociálnych problémov žiakov. Treťou oblasťou sú potom pravdepodobne skupinovo realizované rozhovory zamerané na prevenciu sociálnopatologických javov (44 respondentov).

Tabuľka 74: Problémy žiakov

Problém	N= 376
učenie	223
rozhovory - prevencia	44
správanie	37
vzťahy v triede	33
riešenie problémov	29
rodina	22
rozhovory	18
priateľstvo	6
výber strednej školy	6
dochádzka	6
logopedické problémy	5
šikanovanie	5
príprava na súťaže, hry	4
úraz	2

Na doplnenie uvádzame niekoľko výpovedí respondentov:

Z44 „Rozprávali sme o situácii čo máme doma. Mohla som sa naučiť veci, ktoré som nechápala. Pomohli v každodenných problémoch.“

Z368 „Riešili sme situáciu kvôli, ktorej som smutná v poslednom čase.“

Z309 „Riešili sme naše problémy, pocity, ako sa máme. Podľa mňa sme sa stretávali pre dobrý pocit a aby sa niektorí zdôverili so svojimi problémami.“

Zaujímalo nás nakoľko korešpondujú problémy, ktoré žiaci s odbornými zamestnancami riešili s ich vnímaním, či sa im dostalo pomoci. Respondenti odpovedali na otázku: „V čom Ti pomohol odborný zamestnanec?“

Z 376 respondentov 7 neodpovedali. 10 uviedli, že im odborní zamestnanci v ničom nepomohli, 1 „iba v niečom“. Naopak 16 respondentov odpovedalo, že im odborní zamestnanci pomohli „vo všetkom“. Žiaci uvádzali aj viacero oblastí pomoci súčasne.

Výsledky analýzy ukazujú, že v súlade s funkciou školy je oblasť školskej úspešnosti prioritnou a to nielen pre zamestnancov školy, ale aj pre žiakov. Až 207 žiakov uviedlo, že sa im dostalo pomoci v oblasti učenia, vysvetlenia učiva, prípravy na vyučovanie, pomoci s domácimi úlohami.

Tabuľka 75: Poskytnutá pomoc

Poskytnutá pomoc	
Doučovanie	207
Správanie	39
Každodenné problémy	39
Sebavedomie	26
Priateľstvo	17
Šikanovanie	11
Výber strednej školy	8
Vzťahy v rodine	6
Dochádzka	6
Využívanie voľného času	6
Vzťah k učiteľom	1

Pre ilustráciu uvádzame niektoré výpovede žiakov:

Z230 „Poradili mi, mohol som sa na nich spoľahnúť.“

Z626 „Mala som problémy doma aj v škole. Pomohla mi to riešiť, už sa cítim lepšie.“

Z292 „Pomohli mi do budúcnosti.“

Z293 „Vyrovnať sa so všetkým, čo mi vadilo alebo prekážalo.“

Z87 „Mohol som sa zdôveriť, zlepšil sa mi prospech a prijala ma moja trieda“

Z167 „Učiteľom už neodvrávam. Každého so vážim a zdravím.“

Z174 „.... som lepší žiak a syn.“

Z182 „Pomohli mi....no proste rozhodnúť sa podľa seba.“

V súvislosti s problémom šikanovania je potrebné doplniť, že z 11 respondentov 10 pochádzalo z jednej školy (063), kde boli pravdepodobne realizované skupinové aktivity k tejto téme. Na tejto škole žiaci ocenili prednášky a rozhovory o tejto téme, viacerí uviedli, že získali tak nový pohľad na šikanovanie. Na druhej strane na tejto škole žiaci neuvádzali iný problém, ktorý by s odbornými zamestnancami riešili.

Hodnotenie spolupráce

Žiaci mali možnosť ohodnotiť spoluprácu s odbornými zamestnancami známkou na stupnici od 1 do 5, pričom 1 zodpovedá školskej známke 1 a 5 zodpovedá školskej známke 5. Všetci žiaci ohodnotili známkou spoluprácu s odbornými zamestnancami. Ani jeden neudelil najhoršiu známku 5, dvaja ale udelili známku 4 a piati známku 3. 37 respondentov ohodnotilo spoluprácu známkou 2. Najväčší počet žiakov 332 ocenilo spoluprácu známkou 1.

Tabuľka 76: Hodnotenie spolupráce známkou

	N	1	2	3	4	5
001	15	15	-	-	-	-
003	14	14	-	-	-	-
010	15	14	1	-	-	-

012	15	14	1	-	-	-
015	15	15	-	-	-	-
016	10	5	4	-	1	-
023	14	14	-	-	-	-
032	10	10	-	-	-	-
034	15	12	3	-	-	-
036	14	11	3	-	-	-
037	15	14	1	-	-	-
039	15	12	3	-	-	-
043	15	15	-	-	-	-
047	15	10	2	2	1	-
048	12	8	4	-	-	-
049	12	10	1	1	-	-
056	14	11	3	-	-	-
063	15	15	-	-	-	-
067	12	11	1	-	-	-
071	10	10	-	-	-	-
077	15	15	-	-	-	-
081	10	10	-	-	-	-
082	15	12	2	1	-	-
086	10	7	3	-	-	-
090	15	13	2	-	-	-
093	15	12	3	-	-	-
094	12	11	-	1	-	-
	376	332	37	5	2	-

Ďalšou otázkou: „Čo sa Ti páčilo na spolupráci (čo bolo dobré)?“ sme zisťovali, čo žiaci na spolupráci oceňujú. 5 respondenti odpovedali na otázku neviem. Len traja respondenti uviedli odpoveď „nič“, teda nenašli na spolupráci nič, čo by sa im páčilo. 39 respondentov použilo slovo „všetko“ a nekonkretizovalo, čo sa im páčilo.

Tabuľka 77: Ocenenie spolupráce

Páčilo sa	
Doučovanie	84
Prístup	71
Zábava	69
Rozhovory	60
Pomoc	29
Zlepšenie prospechu	13
sebavedomie	13
Rady	5
Vyriešené problémy	2
Pomoc v správaní	2
Prednášky	1
Naučil som sa niečo nové	1

Ako ukazujú ďalšie výsledky v tabuľke, žiaci si najviac cenia pomoc v oblasti vzdelávania a to tak skutočnosť, že sa im odborní zamestnanci venovali v rámci doučovania a pomoci pri domácich úlohách, ako aj oceňovali zlepšenie ich prospechu:

Z255 „Že som si urobil DÚ, na písomke som konečne vedel odpovede.“

Z175 „Naučil som sa dobre rozprávať a lepšie čítať.“

Z172 „*viac sa na hodine snažím...*“

Respondenti pozitívne hodnotili prístup odborných zamestnancov k nim (často používali prídavné meno „milá“). Z výpovedí uvádzame:

Z87 „*Môžem vždy povedať, čo chcem.*“

Z33 „*Že som sa mohol učiť veci, ktoré som nevedel, mohol som povedať čo som smel, nikto ma nepočul, nikomu to nepovedali.*“

Z36 „*Priateľský vzťah, druhý rodič, lepšie sa učím...*“

Z285 „*Konečne mi niekto veril, mal mi kto pomôcť, poradiť a pochopil ma.*“

Z309 „*Že sa nás pýtajú veci, ktoré v živote sa nepýta každý človek každý deň.*“

Z328 „*...že som sa mohol na nich spoľahnúť.*“

S pozitívnym hodnotením prístupu odborných zamestnancov dobre korešponduje aj to, že žiakom sa páčili aktivity a hry, ktoré s odbornými zamestnancami realizovali. Kategóriu sme pomenovali zábava, pretože viacerí respondenti súčasne aj oceňovali, že sa počas stretávania s odbornými zamestnancami zasmiali, zabavili sa a tak sa odreagovali od vyučovania.

Pracovné pozície odborných zamestnancov (najmä sociálnych pedagógov) sú na viacerých základných školách úplne novým prvkom. Rozšírili služby školy pre žiakov aj o individuálne poradenstvo. 60 žiakov ocenilo rozhovory, ktoré s odbornými zamestnancami absolvovali

(Z89 „*Môžem sa vyrozprávať zo svojich problémov.*“).

29 respondentov pozitívne hodnotilo pomoc zo strany odborných zamestnancov, ďalší 2 konkretizovali túto pomoc ako pomoc v správaní, 5 poskytnutie dobrej rady, 2 vyriešené problémy, ktoré ich trápili (Z93 „*Vyriešili sme spolu moje starosti a problémy.*“)

a 13 žiaci pozitívne hodnotili zvýšenie ich sebavedomia.

Žiaci mali aj možnosť uviesť, či sa im niečo na spolupráci nepáčilo. Len 5 žiakov neodpovedalo na túto otázku. Väčšina žiakov (311) nemala žiadne výhrady ku spolupráci.

60 žiakov uviedlo výhrady. Z nich sú závažné tie, ktoré upozorňujú na možné problémy v prístupe ku žiakovi (krik zamestnanca na žiakov – 10 žiakov, pociťovanie nerovnakého prístupu – 2 žiaci, zlý prístup, prísnosť, „*nie je všetko v poriadku*“ – 3 žiaci; neporozumenie vysvetľovaniu zo strany odborného zamestnanca – traja žiaci. Týchto 15 výpovedí ale stále predstavuje menšiu časť výhrad žiakov. 10 žiakom vadili fyzikálne podmienky (malá trieda, hluk). 16 žiaci napísali ako výhradu svoje pocity nevhodnosti, nechuti (napríklad, že sa im nechcelo robiť domáce úlohy, či nemali radi nejaký predmet, alebo nechceli spolupracovať s odborným zamestnancom individuálne a pod).

V závere dotazníka žiaci mali žiaci odpovedať na otázku, či by odporúčali svojim kamarátom spoluprácu s odborným zamestnancom. Len 2 respondenti sa nevyjadrili a len 3 by spoluprácu kamarátom neodporúčali. 371 respondentov (takmer 99%) by spoluprácu odporúčalo.

Záver

Odborní zamestnanci na školách sa sústredili najmä na oblasť vzdelávania. Z výpovedí žiakov vyplýva, že väčšina respondentov (60%) sa stretávalo s odbornými zamestnancami s cieľom zlepšiť svoj školský výkon. Výpovede respondentov ale naznačujú, že odborní zamestnanci žiakom poskytujú aj poradenstvo (40%) a to najmä individuálne, pri riešení problémov v správaní, vo vzťahoch v triede, v rodine aj priateľstve a napomáhajú im aj pri riešení ich problémov, či výbere strednej školy. Uvedené výpovede naznačujú, že potreby žiakov sú komplexnejšie a netýkajú sa len primárne prospechu. Časť aktivít prebieha skupinovo a sústreďuje sa najmä na oblasť prevencie sociálnopatologických javov. Súčasne je možné výsledky vzťahnuť aj vo vzťahu k pracovnej náplni odborných zamestnancov – naznačujú, že títo zamestnanci sú potrební práve pre poskytnutie poradenských služieb žiakom priamo v škole. Časť problémov žiakov evidentne vyžaduje služby psychológa a špeciálneho pedagóga, u niektorých je možné predpokladať potrebu služieb sociálneho pedagóga/sociálneho pracovníka. V budúcnosti bude potrebné venovať pozornosť identifikácii potrieb sociálneho pedagóga/sociálneho pracovníka.

Žiaci mimoriadne pozitívne hodnotili spoluprácu s odbornými zamestnancami. Až 332 respondentov (N=376) ocenilo spoluprácu najlepšou známku 1. Najviac respondentov oceňovalo schopnosti odborných zamestnancov vysvetliť im učivo a pripraviť ich na vyučovanie, ich prístup k nim a fakt, že sa s nimi zabavili a zasmiali, rovnako aj možnosť viesť s nimi rozhovory.

Väčšina respondentov nemala žiadne výhrady k spolupráci s odbornými zamestnancami (311). Z výhrad, ktoré uviedli sú závažné tie, ktoré upozorňujú na možné problémy v prístupe ku žiakovi (krik zamestnanca na žiakov – 10 žiakov, pociťovanie nerovnakého prístupu – 2 žiaci, zlý prístup, prísnosť, „nie je všetko v poriadku“ – 3 žiaci; neporozumenie vysvetľovaniu zo strany odborného zamestnanca – traja žiaci. Celkovo ale z počtu 376 respondentov len 15 z nich uviedlo výhrady takejto povahy.

Až 99% respondentov (371) by svojim kamarátom odporúčalo spoluprácu s odborným zamestnancom (len 3 respondenti sa vyjadrili záporne).

8 SWOT ANALÝZA PROJEKTU PRINED

Tatiana Matulayová

V rámci implementácie projektu PRINED zohrala aktívnu úlohu skupina Hlavní experti inklúzie, tvorilo 10 expertov s min. 5 ročnými skúsenosťami v oblasti vzdelávania a výchovy žiakov pochádzajúcimi z marginalizovaných rómskych komunít, skúsenosťami v oblasti inkluzívneho vzdelávania a vysokoškolským vzdelaním 2. stupňa. Každý člen skupiny poskytoval metodickú a poradenskú pomoc inkluzívnym tímom na 10 základných školách. V jeho pracovnej náplni bolo školy aj navštevovať, poskytovať poradenstvo, zúčastňovať sa na pedagogických radách škôl. Experti boli v projekte zamestnaní na polovičný úväzok.

Hodnotenie projektu sme preto doplnili o SWOT analýzu členov tejto skupiny so zámerom získať doplňujúce informácie o hodnotení projektu (k informáciám, ktoré sme získali od riaditeľov škôl, pedagogických aj odborných zamestnancov).

Experti boli požiadaní o písomné spracovanie SWOT analýzy (do pripravených hárkov).

Z 10 členov skupiny, SWOT analýzu spracovali 9 experti.

Jednotlivým expertom boli pridelené kódy a ich výpovede boli analyzované s využitím otvoreného kódovania. Najprv prezentujeme hodnotenie silných a slabých stránok projektu, potom ponúkame názory expertov na príležitosti a ohrozenia.

Silné stránky projektu PRINED

Celkovo sme hodnotiace výroky expertov zaradili do 8 kategórií. Najviac expertov (8 z 9) spájalo silnú stránku projektu so zamestnaním odborných zamestnancov v projektových základných školách. V tejto súvislosti súčasne pozitívne hodnotili zlepšenie odborných služieb, ktoré sú poskytované žiakom aj rodičom priamo na škole alebo školou. Piaty expert explicitne zmieňuje prínosy projektu pre žiakov, štyria poukazujú na zlepšenie prospechu, dochádzky, spolupráce s rodičmi a klímy školy a tým aj na skvalitnenie výchovno-vzdelávacieho procesu v školách. Traja experti potom vyslovene zmieňujú prínosy odborných zamestnancov v oblasti depistáže a prevencie. Prínosy pre rodičov ako silnú stránku uvádza jeden expert.

Štyria experti upozorňujú na zmenu filozofie výchovy – za silnú stránku projektu považujú získavanie skúseností s inkluzívnym modelom školy.

Prepojenie základných škôl s materskými školami hodnotia ako silnú stránku projektu dvaja experti, jeden expert za silnú stránku považuje aj možnosť vybavenia školy didaktickými balíčkami.

Tabuľka 78: Silné stránky projektu PRINED

Prínos odborných zamestnancov – odborný servis (8)	E1 Zaradenie odborných pracovníkov priamo do škôl; E1 Súčinnosť odborného servisu pri riešení problémov školy E1 Využitie , podpora odborníkov pri príprave, tvorbe obsahu a realizovaní inklúzie v školách E2najviac je potrebný z odborného tímu sociálny a špeciálny pedagóg, E2 odborní pracovníci pomáhajú aj pri iných školských aktivitách, E2 odborní zamestnanci chodia do terénu (do rómskych komunít) čím odbremeňujú učiteľov, E2 dobrá spolupráca s komunitným centrom,
--	--

	<p>E2 dobrá spolupráca s CPP a P – programy, vedenie,</p> <p>E3 Pomoc učiteľom priamo na vyučovacích hodinách, ktorú zabezpečujú hlavne asistenti</p> <p>E4 Odkúšanie náplní práce tímu odborných zamestnancov</p> <p>E5 Odborní zamestnanci – ako projektová aktivita a zároveň výber vhodných ľudí /na väčšine mojich škôl/. Sú motivovaní, práca ich zaujíma.</p> <p>E5 Asistenti v MŠ – školy s ktorými som komunikovala ich vnímajú ako veľký prínos a pomoc (viac rozumejú deťom z osád, môžu tlmočiť, vedia lepšie komunikovať s rodičmi).</p> <p>E5 Dobre pripravená podporná sieť pre OZ (aj keď to nie vždy a všade vychádza) – podpora od HEI aj od supervízorov z CPPPaP</p> <p>E6 Dôraz na tímovú spoluprácu tzv. inkluzívneho tímu v úzkej spolupráci s „pôvodnými“ zamestnancami.</p> <p>E6 Potreba intenzívnej spolupráce so zákonnými zástupcami dieťaťa a ďalšími prípadnými partnermi (v systéme školstva, ale aj mimo rezortné ustanovizne).</p> <p>E8 600 ľudí dostalo príležitosť overiť si svoje profesijné schopnosti v reálnej praxi</p> <p>E8 Mnohí z nich využili možnosť profesijného rastu prostredníctvom kurzov kontinuálneho vzdelávania</p> <p>E9 Vysoká motivácia členov inkluzívneho tímu pre prácu</p>
Prínosy pre žiakov (5)	<p>E2 odborní zamestnanci podchyťujú deti, ktoré ešte len pôjdu do 1. ročníka ZŠ, (rozhovory s rodičmi, stimulačné programy),</p> <p>E2 deti si zvykli na určitý systém,</p> <p>E2 ocenenia za súťaže detí,</p> <p>E4 Zmyslupnejšie trávenie voľného času deťmi</p> <p>E4 Osobné a ciele poradenstvo a pomoc žiakom</p> <p>E7 OZ- ich vplyv na edukáciu a dosiahnuté výsledky žiakov;</p> <p>E7 žiaci pozitívne reagujú na zmeny v školách vzniknuté na základe projektu PRINED;</p> <p>už v tomto štádiu realizácie projektu jasne zaznamenávame jeho prínos v rôznych oblastiach</p> <p>E8 Nezanedbateľná časť žiakov získala podporu v podobe systematickejšej kompenzačnej edukácie,</p> <p>E9 Individuálna práca so žiakmi zo ZSP</p>
Zlepšenie (4)	<p>E1 Kladné postoje žiakov a rodičov</p> <p>E2 majú čas pracovať so žiakmi (výsledky vidieť na deťoch),</p> <p>E2 riaditelia škôl vidia veľký prínos projektu,</p> <p>E3 Skvalitnenie výchovno-vzdelávacieho procesu aj detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného procesu</p> <p>E3 Možnosť žiakov si vybrať prácu v záujmovom krúžku priamo v škole podľa vlastného záujmu</p> <p>E3 Zlepšenie školskej dochádzky</p> <p>E3 Zlepšenie pravidelnej domácej prípravy žiakov, ktorá prebieha priamo v škole</p> <p>E3 Zlepšenie triednej klímy a tým aj začlenenie žiaka do soc. znevýhodneného prostredia do triedneho kolektívu</p> <p>E9 Zlepšenie spolupráce s rodičmi žiakov</p> <p>E9 Zlepšenie dochádzky do školy</p> <p>E9 Zlepšenie prospechu</p> <p>E9 Zlepšenie vzťahu žiakov ku škole</p>
Zmena filozofie výchovy (4)	<p>E4 Vytváranie inkluzívneho prostredia v škole</p> <p>E4 Premena tradičnej školy na inkluzívnejšiu</p>

	<p>E4 Zmena filozofie vnímania problémov žiakov (širší pohľad)</p> <p>E5 Projekt sa venuje všetkým žiakom školy (nie len rómskym) – podpora inklúzie</p> <p>E6 Východiská tzv. inkluzívnej edukácie zohľadnené v základných zámeroch projektu.</p> <p>E6 Snaha uviesť do praxe tzv. celodenný výchovný systém prostredníctvom populudňajších aktivít na škole – škola otvorená celý deň...</p> <p>E8 Školy získali osobnú skúsenosť s prácou inkluzívnych tímov</p> <p>E8 Prítomnosť inkluzívnych tímov vniesla do kultúry mnohých škôl nový prvok – triedy už nie sú výhradne realizačný poľom učiteľa. Učítelia sa postupne otvárajú spolupráci a vítajú možnosť participácie viacerých ľudí na vzdelávaní žiakov</p> <p>E8 Vytvorili sa lepšie podmienky pre zlepšenie komunikácie medzi rodinami a školou. Na mnohých školách sa položili základné stavebné kamene medzikultúrneho mostu.</p> <p>E8 Projekt vytvoril priestor pre overenie významu CVP</p> <p>E8 Projekt vďaka evalvácii môže odhaliť reálne prekážky, ktoré stoja na ceste k zavádzaniu inkluzívnej vzdelávacej politiky na našich školách</p>
Prevenčia (3)	<p>E2 odhaľujú sa problémy (napr. kyberšikana),</p> <p>E3 Veľký prínos má tiež práca sociálneho pedagóga, ktorý zabezpečuje predovšetkým spoluprácu s rodinou a priamo v škole odstraňuje patologické vplyvy nevhodného prostredia</p> <p>E3 Podchytenie problémových detí už priamo v MŠ, včasná pomoc a tým zmiernenie adaptačných ťažkostí pri nástupe do ZŠ</p> <p>E8 Depistáže v materských školách pomohli zachytiť vzdelávacie problémy budúcich žiakov v zárodku</p>
Prepojenie ZŠ s MŠ (2)	<p>E5 Prepojenie s MŠ</p> <p>E6 Prepojenie základných škôl s materskými školami (tzv. dvojčky), ale aj zámer zachytiť v rámci depistáže deti, ktoré neboli v MŠ zaškolené.</p>
Didaktické balíčky (1)	E6 Možnosť vybavenia školy tzv. didaktickými balíčkami...
Prínos odborných zamestnancov pre rodičov (1)	E3 Potreba spolupráce s odbornými zamestnancami – výhoda pre žiakov aj rodičov, nemusia za odborníkmi cestovať do vzdialených okresných miest, ale servis je poskytovaný priamo v škole

Z analýzy silných stránok vyplýva, že experti považujú za silnú stránku projektu najmä zamestnanie odborných zamestnancov priamo na školách, ktoré umožnilo školám poskytovať odborný servis žiakom a ich rodičom. Experti pozitívne hodnotili tímovú spoluprácu na školách a jej prínosy v podobe zlepšenia prospechu a dochádzky žiakov, rovnako ako aj klímy školy, či prevencie sociálnopatologických javov.

Slabé stránky projektu PRINED

Aj v prípade slabých stránok projektu sme hodnotiace výroky expertov zaradili do 8 kategórií. Najviac expertov sa vyjadroval k príprave implementácie projektu a problémom súvisiacim s jeho manažovaním.

V oblasti prípravy implementácie projektu upozorňovali najmä na nerovnomernú skladbu odborných zamestnancov a nedostatok času pre ich výber a odbornú prípravu. Štyria experti

upozornili na nedostatočnú podporu pre odborných zamestnancov – chýbajúce vzdelávanie, nedostatok metodík, malú podporu sieťovania medzi školami.

Experti poukazovali najmä nejasné pravidlá a ďalšie problémy v komunikácii (5) v spojení s administratívnou záťažou projektu (4), neriešenými požiadavkami na financovanie (4) či zabezpečenie didaktických balíčkov (5).

Traja experti za slabú stránku projektu považujú na nedostatočnú propagáciu projektu vo verejnosti a dvaja upozorňujú aj na negatívne dôsledky krátkeho trvania implementácie projektu.

Tabuľka 79: Slabé stránky projektu PRINED

Príprava implementácie projektu (5)	<p>E1 malý časový priestor pre výber a odb. prípravu všetkých OZ, resp. pedag. pracovníkov školy, - / najmä absolventi VŠ /</p> <p>E2 nerovnomerná skladba odborných zamestnancov,</p> <p>E3 Nedostatok školských logopédov</p> <p>E3 Problém v prideľovaní MŠ k ZŠ</p> <p>E4 Vytváranie dvojčiek (ZŠ a MŠ) zo škôl ktoré nie sú „spádové“</p> <p>E8 Určitá schizofrénia, ktorá sa prejavila v neopatrnom kombinovaní myšlienok o inkluzívnom vzdelávaní a opakovaným sústreďovaním pozornosti na konkrétnu cieľovú skupinu (rómski žiaci z MRK) – nielen na papieri ale aj v niektorých inštrukciách, ktoré išli na školy</p> <p>E8 Paušalizovanie – všetky úlohy a požiadavky paušálne stanovené bez ohľadu na konkrétne potreby a problémy škôl, čo sa prejavilo napr. v oblasti zabezpečenia zmysluplnej záujmovej činnosti (niektoré školy mali problém zabezpečiť tak časovo náročnú záujmovú činnosť)</p>
Problémy, súvisiace s manažovaním projektu (5)	<p>E2 krúžky sa nedajú nahrádzať (nestihne sa 100 hodín),</p> <p>E2 hlasovanie pri súťažiacich (lajkovanie) – nejasné pravidlá,</p> <p>E3 Zlepšiť podmienky – pravidlá, mali by byť jasné</p> <p>E5 Komunikačné šumy a nezhody medzi školami a projektovou kanceláriou (nejasné kompetencie zamestnancov kancelárie, časté zmeny v osobách komunikujúcich so školami, rozporuplné „príkazy“ pre školy...)</p> <p>E6 V projekte nedefinované úrovne spolupráce aj mimo školy, ich zabezpečenie, systémové opatrenia vo vzťahu k partnerom (zriaďovateľ, školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie, ÚPSVaR a iní...), ale aj organizačné záležitosti v súvislosti napr. s cestovnými výdavkami.</p> <p>E8 Neskoro zasielané inštrukcie na školy, často protirečivé informácie, neustálené predstavy o administratíve, časté zmeny spôsobené snahou vyprecizovať projektovú dokumentáciu (výkazy a pod.), nátlak na školy aby v krátkom čase, často bez ohľadu na víkendy a sviatky spracovali požadované dokumenty</p> <p>E8 Preťaženosť jednotlivých pracovníkov na projektovej kancelárii</p> <p>E8 Slabá koordinácia a komunikácia medzi projektovými kanceláriami a takmer nulová koordinácia medzi jednotlivými pracovníkmi v projektovej kancelárii (Prešov)</p> <p>E8 Centralizmus, ktorý problematizoval mnoho vecí</p> <p>E8 Nezazmluvnenie pracovníkov CPPPaP, ktoré problematizovalo, na niektorých školách až znemožňovalo spoluprácu odborných zamestnancov a zamestnancov CPPPaP pri depistážach, v procesoch adaptačného vzdelávania...</p>
Didaktické balíčky (5)	<p>E1 zabezpečenie didaktického balíčka školám</p> <p>E2 nedostali ešte učebné pomôcky (tonery áno)</p> <p>E4 Meškajúce didaktické balíčky</p>

	<p>E6 Balíčky meškajú, musia všetko hradiť z vlastných zdrojov!!!</p> <p>E9 Doteraz niektoré školy nemajú didakticky „balíček“ pomôcok</p>
Podpora pre OZ (4)	<p>E3 Potrebná odborná inštrukcia hlavne pre asistentov učiteľov</p> <p>E4 Neschopnosť niektorých riaditeľov zabezpečiť adekvátne adaptačné vzdelávanie</p> <p>E5 Malá podpora sieťovania medzi školami (napr. stretávanie sa OZ)</p> <p>E5 Adaptačné vzdelávanie: chýba podpora projektu (pre OZ je komplikované dosiahnuť ho)</p> <p>E5 Slabá podpora zo strany projektu pre inklúziu OZ do učiteľských kolektívov (v projekte absentujú aktivity zamerané na ostatných zamestnancov školy). Viacerí OZ vnímajú vzťahy s kolegami ako prekážku v svojej práci. S tým je spojená potreba podpory „statusu“ OZ v školách (viacerí sa sťažujú na to, že ich ostatní zamestnanci vnímajú ako asistentov).</p> <p>E5 Chýba vzdelávanie zamerané na prehĺbovanie odbornosti alebo zručnosti (napr. v práci so skupinou) pre OZ - ide o ľudí bez odbornej praxe alebo absolventov, ktorí by potrebovali odborné vedenie (škola na to nemá personálne kapacity).</p> <p>E9 Nedostatok metodík diagnostických a edukačných programov pre OZ</p> <p>E9 Nedostatok seminárov, výmeny skúseností, školení</p>
Administratívna záťaž (4)	<p>E2 veľa administratívy,</p> <p>E4 Prehnaná administrácia</p> <p>E5 Administratívna záťaž pre školy</p> <p>E7 zaťaženie PZ, OZ a vedenie školy rôznou administratívnou činnosťou.</p>
Finančné otázky (4)	<p>E2 nejasné financovanie,</p> <p>E2 nemajú peniaze na cesty do terénu,</p> <p>E2 zaplatiť ekonómku,</p> <p>E3 Finančné zdroje na vyplácanie plátov odborných zamestnancov</p> <p>E6 Financovanie a zabezpečenie prvkov tzv. celodenného výchovného systému prostredníctvom projektu narúša „zabehnutú“ prax na jednotlivých školách s organizačným zabezpečením krúžkovej činnosti, či iných foriem voľnočasových aktivít.</p> <p>E8 Omeškaná refundácia, ktorá spôsobila problémy školám a sproblematizovala ich vzťahy so zriaďovateľom</p> <p>E8 Nedostatočne prepracovaný finančný plán, ktorý nebol dostatočne citlivý k potrebám projektových aktivít a nezachytil všetky výdavky (výdavky na cestovné pre odborných zamestnancov potrebné pre terénnu prácu, výdavky na poštovné, nepreplácanie cestovného lektorom, ktorý denne dochádzali školiť....)</p> <p>E8 Centralizmus, ktorý zbrzdzuje refundácie a preplácanie cestovných výdavkov</p>
PR (3)	<p>E1 nedostatočná informovanosť pedagogickej a širšej verejnosti o projekte/ zámer, cieľ, priebeh,.../- média, odborná tlač..?!</p> <p>E4 Slabá (žiadna) PR</p> <p>E9 Nedostatočná celoslovenská propagácia PRINED-u</p>
Krátky čas realizácie projektu (2)	<p>E4 Očakávanie skorých výsledkov projektu</p> <p>E4 Frustrácia odborných zamestnancov z nepokračovania projektu</p> <p>E6 Krátkodobé trvanie projektu – pochybné výsledky intenzívnej práce inkluzívneho tímu pre budúcu starostlivosť „zasiahnutých“ detí a žiakov. Vo výkazoch práce nie je možné vykazovať pracovné stretnutia inkluzívneho tímu – kľúčová činnosť takéhoto tímu pre jeho efektívne fungovanie!!!</p>

Celkovo možno konštatovať, že členovia skupiny Hlavní experti inklúzie za slabú stránku projektu považujú najmä oblasť manažovania projektu – nedostatočnej koordinácie a nedostatkov v komunikovaní úloh a pravidiel.

Príležitosti

Šesť z deviatich expertov vníma PRINED ako príležitosť pre systémové zavádzanie princípov inkluzívneho vzdelávania do základných škôl na Slovensku.

Piati experti v tejto súvislosti zdôrazňuje prínos nových pracovných pozícií odborných zamestnancov na školách a na ich pozitívny efekt na zlepšenie tímovej spolupráce zamestnancov v školách.

Dvaja experti upozornili na príležitosť skvalitnenia existujúcej školskej legislatívy a dvaja na príležitosť skvalitnenia diagnostikovania žiakov.

Tabuľka 80: Príležitosti

Realizovať inkluzívnu edukáciu (6)	<p>E1 projekt PRINED umožnil realizovať inkluzívnu edukáciu do prostredia škôl</p> <p>E3 Zlepšiť postavenie detí a žiakov v edukácii</p> <p>E4 Vytvorenie argumentov pre neustálu podporu detí zo SZP</p> <p>E6 Aplikácia východísk a princípov tzv. inkluzívnej edukácie v praxi.</p> <p>E7 projekt PRINED prináša neoceniteľnú príležitosť implementovať inkluzívnu edukáciu do prostredia škôl;</p> <p>E7 otvára príležitosť zachovať model inkluzívneho vzdelávania v našom školstve.</p> <p>E8 Šanca odstrániť nedostatky a skvalitniť proces implementácie odborných zamestnancov do praxe v budúcom projekte</p> <p>E8 Možnosť ovplyvniť štátnu politiku v prípade vôle systematického zavádzania inkluzívneho vzdelávania, a to prostredníctvom cenných zistení z realizácie projektu PRINED. Výsledky evalvácie môžu priniesť dáta, vďaka ktorým môže odborná verejnosť vstúpiť do diskusií a erudovane podporiť myšlienku inkluzívneho vzdelávania, vďaka empirickým zisteniam presvedčiť skeptikov o jej význame, vyvrátiť mýty...</p> <p>E8 V prípade, že zostaneme otvorení každej skúsenosti (nielen pozitívnej, ale i negatívnej), môže projekt prispieť k diskusi o systémových krokoch zavádzania inkluzívnej vzdelávacej politiky do škôl</p>
Nové pracovné pozície OZ (5)	<p>E1 zamestnanosť a uplatnenie odborníkov vo vyštudovaných odboroch</p> <p>E5 „nové“ pracovné pozície v školách, ktoré si rýchlo našli opodstatnenie (napriek obave o sociálnych pedagógov – títo sú v školách veľmi oceňovaní), potreba podpory trvalej udržateľnosti týchto pozícií</p> <p>E5 Detto pre asistentov v MŠ</p> <p>E4 Vytvorenie argumentov pre diskusiu o opodstatnení financovania odborných zamestnancov v školách</p> <p>E5 Celý projekt bol pre školy príležitosťou pre odskúšanie niečoho nového (s výnimkou niekoľkých ZŠ, ktoré už mali špeciálnych pedagógov a psychologov – boli OZ „novinkou“). Záujem škôl o pokračovanie projektu, ocenenie práce OZ.</p> <p>E6 Zabezpečiť odborných zamestnancov a asistentov učiteľa počas trvania projektu na bežných školách (ideálne dlhodobu)</p> <p>E7 podpora OZ</p>

Zlepšenie spolupráce (3)	E3 Zlepšenie spolupráce odborných zamestnancov podieľajúcich sa na odstraňovaní patologických javov s rodinou E3 Zlepšenie spolupráce rodiny a školy E3 Zlepšenie spolupráce odb. zamestnancov a učiteľov E6 Venovať primeranú pozornosť zásadám tímovej práce (role, zodpovednosť, zaznamenávanie činnosti, stretnutí tímu a pod.), jednoznačne pomenovať medzi odbornými činnosťami inkluzívnych tímov samotnú tímovú spoluprácu (je absurdné, že v rámci terajšieho projektu nie je možné, aby si členovia tímu mohli vykazovať tímové stretnutia ako odbornú činnosť!!!!) E9 Zlepšiť vzťahy v pedagogickom zbore - vzťahy IT – inkluzívneho tímu s učiteľmi, rodičmi
Iné (3)	E2 aby si mohli učebné pomôcky vyberať sami E3 Zlepšenie klímy v triede E3 Zlepšenie výchovno-vzdelávacích výsledkov E3 Zlepšenie využívania voľného času detí a žiakov najmä v popoludňajších hodinách E6 Vytvárať „katalóg“ štandardizovaných metód, techník, nástrojov (diagnostických, intervenčných, evalvačných a iných) pre jednotlivé kategórie odborných zamestnancov a asistentov učiteľov. E9 Individuálna práca so žiakmi E9 Poriadať celoškolské akcie, rituály na zlepšenie klímy v škole
Zmeniť legislatívu (2)	E2 vyriešiť problém legislatívne E4 Vytvorená legislatíva na implementáciu myšlienok inklúzie
Skvalitnenie diagnostikovania (2)	E3 Skvalitnenie diagnostikovania detí a žiakov E3 Včasná intervencia pre deti s určitými, hlavne vzdelávacími problémami E3 Včasná odstraňovanie porúch reči detí ešte pred vstupom do ZŠ E9 Diagnostikovať žiakov, kultúru školy, politiku školy
Osveta (2)	E4 Zmena image školy pred zriaďovateľom, rodičmi, komunitou E4 Naučiť sa, že nás všetkých čaká dlhá cesta, ale je vidieť svetlo na konci tunela. E9 Dostať do povedomia PRINED, ako jedno z najlepších riešení kvality edukácie a práce s Rómskymi žiakmi a žiakmi zo ZSP

Všetci experti v zásade vnímajú projekt PRINED ako príležitosť k systémovej zmene a to na úrovni školskej politiky (vrátane jej legislatívneho rámca), ako aj na úrovni škôl a školských zariadení (zavedenie nových pracovných pozícií odborných zamestnancov, skvalitnenie diagnostikovania).

Ohrozenia

Väčšina expertov (8 z 9) identifikovala ako ohrozenie pre ďalší vývoj v oblasti základného školstva riziko nezabezpečenej kontinuity projektu. Menšia časť expertov (3) upozornila na ohrozenia spojené s negatívnymi skúsenosťami s inkluzívnym tímom na niektorých školách a náročnou administratívou projektu. Len po dvaja experti upozornili na iné ohrozenia - nejasné kompetencie jednotlivých odborných zamestnancov, zmeny v obsahu vzdelávania či nízku mieru spolupráce kľúčových inštitúcií mimo školy.

Tabuľka 81: Ohrozenia

<p>Nezabezpečená kontinuita projektu (8)</p>	<p>E1 kontinuita projektu v ďalších rokoch E2 neistá budúcnosť projektu (problém motivácie) E4 Strata dôvery v podobne zamerané projekty (časovo krátke na vyvolanie dopadov) E4 Nezájem MŠVVaŠ SR o udržanie pracovných miest E4 Možná argumentácia politikov na míňanie peňazí cez národné projekty bez konkrétnych dopadov na cieľovú skupinu E5 Ukončením projektu sa ukončia aj projektové aktivity a vzhľadom k dĺžke trvania projektu nemožno predpokladať dlhodobé efekty. Nemyslím, že sa nepodarilo (a nepostrehla som ani snahu) presadiť myšlienku inklúzie v učiteľských kolektívoch škôl (s výnimkou vedenia) – teda u stabilnejších zamestnancov, ktorí by ju mohli šíriť aj po ukončení projektu. E6 V prípade neumožnenej realizácie „nadväzujúceho“ projektu, extrémne negatívne konotácie k pojmu inklúzia, inkluzívna edukácia a pod. E7 pokračovanie po skončení projektu PRINED v implementácii a realizácii inkluzívneho modelu edukácie v SR. E8 Riziko negácie významu inkluzívneho vzdelávania v prípade, že projekt nebude mať pokračovanie. Na školách zostane prázdna „diera“ a školy začnú vnímať skôr negatívne dôsledky projektu E8 Mnohé deti stratia istoty, pretrhnú sa emocionálne putá s konkrétnymi ľuďmi, stratia motiváciu.... V prípade, že bude projekt pokračovať v ak. roku 2016/17, hrozí fluktuácia zamestnancov, kontinuita práce bude narušená E9 Hlavné a silné ohrozenie je v tom, že v novembri (júni) r. 2015 prácu ukončia a budú prepustení odborníci tímu</p>
<p>Negatívne skúsenosti s inkluzívnym tímom (3)</p>	<p>E6 Vysoká miera fluktuácie zamestnancov prijatých v rámci inkluzívnych tímov na základné školy v prípadnom pokračujúcom projekte. E6 Negatívne dôsledky spojené s politikou prijímania niektorých zamestnancov na jednotlivé pozície v rámci projektu (neodbornosť, osobnostné predpoklady, komunikačné zručnosti a iné). E6 V prípade negatívnych skúseností pedagogických zamestnancov počas projektu s prácou inkluzívnych tímov odmietavé postoje k činnosti inkluzívnych tímov v rámci ďalších projektov. E8 Na školách, kde inkluzívny tím nezanechal pozitívnu skúsenosť, sa môže v budúcnosti prejavovať nedôvera a neochota zamestnať odborných a pedagogických zamestnancov E9 Ojedinele neuznávanie účinnosti práce odborníkov tímu</p>
<p>Náročná administratíva (3)</p>	<p>E5 Riziko straty motivácie OZ kvôli administratívnej záťaži a komplikovaným vzťahom v učiteľských kolektívoch. E6 Administratívne zabezpečenie projektu v takomto rozsahu musia zabezpečovať zamestnanci so špecifickými profesijnými kompetenciami a skúsenosťami. E9 Veľa byrokracie, časté zmeny vo vykazovaní práce</p>
<p>Nedostatok financií (2)</p>	<p>E2 nedostatok financií na adaptačné vzdelávanie (najmä v menších obciach), E3 Nedostatok financií nielen na odborných zamestnancov, ale aj na realizáciu záujmových krúžkov a tým následné zhoršenie dochádzky a prospech žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.</p>
<p>Nejasné kompetencie jednotlivých OZ (1)</p>	<p>E6 Nejasné kompetencie jednotlivých kategórií odborných zamestnancov. E6 Neexistujúce štandardizované metódy, techniky a nástroje využiteľné pri odborných činnostiach členov inkluzívnych tímov.</p>

	E6 Nejasné role členov inkluzívnych tímov (najmä lídra a pod., čo je jeden z kľúčových faktorov pre efektívne fungovanie tímov).
Zmeny obsahu vzdelávania (1)	E9 Nové zmeny obsahu – kurikula v MŠ aj na ZŠ
Nízka miera spolupráce (1)	E6 Nízka miera spolupráce kľúčových inštitúcií mimo školy (zariadenia výchovného poradenstva a prevencie; obecné úrady; detský lekár; úrad práce, sociálnych vecí a rodiny; materské školy a iné).

Hlavné ohrozenie experti vidia v nezabezpečenej kontinuite projektu. Negatívne dôsledky predpokladajú v podobe neistoty, straty dôvery a motivácie a to nielen u pedagogických a odborných zamestnancov, ale aj žiakov.

ZÁVER

V závere prezentujeme výslednú SWOT analýzu projektu PRINED spracovanú na základe SWOT analýz vypracovaných hlavnými expertmi inklúzie:

SWOT analýza projektu PRINED - výsledky analýzy, základné zistenia

<p>Silné stránky projektu PRINED</p> <p>Zamestnanie odborných zamestnancov na základných školách:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poskytnutie odborného servisu žiakom a rodičom - odskúšanie pracovných náplní <p>Tímová spolupráca učiteľa – odborní zamestnanci</p> <p>Spolupráca s externým prostredím – CPPaP</p> <p>Prínos projektu pre žiakov</p> <p>Zlepšenie prospechu žiakov</p> <p>Zlepšenie dochádzky žiakov</p> <p>Zlepšenie vzťahu klímy v škole</p> <p>Prevenia sociálnopatologických javov</p> <p>Podpora inklúzie v základných školách</p>	<p>Slabé stránky projektu PRINED</p> <p>V oblasti prípravy implementácie projektu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - malý časový priestor pre výber a prípravu odborných zamestnancov - problematické pridelovanie MŠ k ZŠ - nerovnomerná skladba odborných zamestnancov <p>Manažovanie projektu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedostatočná koordinácia - nedostatky v komunikácii so školami - nejasné pravidlá - paušálne stanovené úlohy a požiadavky pre školy <p>Meškajúce didaktické balíčky</p> <p>Nedostatočná podpora pre odborných zamestnancov</p> <p>Vysoká administratívna záťaž</p> <p>Nedostatočne prepracovaný finančný plán vzhľadom na projektové aktivity</p>
<p>Príležitosti</p> <p>Realizovať inkluzívnu edukáciu v základných školách a získať skúsenosti a dáta pre zmeny v štátnej vzdelávacej politike</p> <p>Vytvoriť a odskúšať nové pracovné pozície odborných zamestnancov</p> <p>Vytvoriť inkluzívne tímy na školách</p> <p>Zlepšiť spoluprácu pedagogických a odborných zamestnancov</p> <p>Zlepšiť spoluprácu školy a rodiny</p>	<p>Ohrozenia</p> <p>Nezabezpečená kontinuita projektu s negatívnymi dôsledkami (neistota, strata dôvery a motivácie)</p> <p>Negatívne skúsenosti s inkluzívnym tímom</p> <p>Náročná administratíva projektu</p>

9 DOBRÁ PRAX – PRÍPADOVÉ ŠTÚDIE

Tatiana Matulayová, Pavol Janoško

Do projektu PRINED bolo zapojených 100 základných škôl s vysokým počtom žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia naprieč Slovenskom. So zámerom spoznať subjektívne názory a hodnotenia pedagogických aj odborných zamestnancov a súčasne identifikovať príklady dobrej praxe v rámci implementácie projektu boli realizované na vybraných základných školách štruktúrované rozhovory.

Výber základných škôl

Pre výber vhodných základných škôl sme oslovili členky a členov skupiny Hlavní experti inklúzie, ktorú tvorilo 10 expertov s min. 5 ročnými skúsenosťami v oblasti vzdelávania a výchovy žiakov pochádzajúcimi z marginalizovaných rómskych komunít, skúsenosťami v oblasti inkluzívneho vzdelávania a vysokoškolským vzdelaním 2. stupňa.

Každý člen skupiny HEI mal navrhnúť 2 základné školy, ktoré odporúča ako príklad dobrej praxe s krátkym zdôvodnením výberu. Spolu experti navrhli 19 základných škôl. Výber najčastejšie odôvodňovali veľmi dobrou úrovňou spolupráce inkluzívneho tímu na škole aj so spolupracujúcimi inštitúciami, vysokou úrovňou motivácie inkluzívneho tímu, dosiahnutými výsledkami a pozorovaným progresom žiakov. Časť expertov výber odôvodnila aj lokalitou, v ktorej škola pôsobí. Pri konečnom výbere sme zohľadnili počet členov skupiny realizačných evalvátorov (14), ktorí mali realizovať rozhovory a geografickú dostupnosť základných škôl.

Terénny výskum bol realizovaný na 14 základných školách. Pre zachovanie anonymity uvádzame len ich kódy: 002,033,042,051,053,073,082,010,040,047,089,053,057,061.

Metodika

Rozhovory realizovali členky a členovia skupiny realizačných evalvátorov, ktorí absolvovali inštruktáž. Každý evalvátor mal pridelenú jednu základnú školu, kde uskutočnili rozhovor s riaditeľom (alebo zástupcom školy), odbornými zamestnancami (ktorí boli zamestnaní v rámci projektu PRINED) a minimálne 8 učiteľmi. 5 realizačných evalvátorov poskytlo aj krátke komentáre k realizovaným rozhovorom. Výpovede respondentov evalvátori zaznamenávali do vopred pripravených záznamových hárkov. Dvaja členovia hlavnej evalvačnej skupiny následne záznamové hárky analyzovali. Každému respondentovi prideliť kód. Výpovede respondentov k jednotlivým otázkam podrobili otvorenému a axiálnemu kódovaniu. Každá základná škola bola posudzovaná samostatne.

Rozhovory boli štruktúrované. Celkom boli pripravené 3 sady otvorených otázok - pre riaditeľa školy, odborných zamestnancov a učiteľov.

Scenár rozhovorov s odbornými zamestnancami a učiteľmi sa skladal z troch tematických častí. Scenár rozhovoru s riaditeľom bol tvorený dvomi okruhmi a pozostával z 9 otvorených otázok.

Tabuľka 82: Scenáre rozhovorov

Téma	Otázky rozhovoru – odborní zamestnanci	Otázky rozhovoru – učitelia	Otázky rozhovoru
Inkluzívna škola – hodnotenie vlastnej školy, chápanie pojmu, vymedzenie charakteristík inkluzívnej školy	Je možné povedať o Vašej škole, že je inkluzívna? Ak áno, povedzte prečo? Ak nie, povedzte prečo? Čo považujete za najdôležitejšie pri vytváraní inkluzívneho prostredia v škole? Čo (aké činnosti) najviac prispieva k vytváraniu inkluzívneho prostredia v škole?	Je možné povedať o Vašej škole, že je inkluzívna? Ak áno, povedzte prečo? Ak nie, povedzte prečo? Čo považujete za najdôležitejšie pri vytváraní inkluzívneho prostredia v škole? Čo (aké činnosti) najviac prispieva k vytváraniu inkluzívneho prostredia v škole?	Je možné povedať o Vašej škole, že je inkluzívna? Ak áno, povedzte prečo? Ak nie, povedzte prečo? Čo považujete za najdôležitejšie pri vytváraní inkluzívneho prostredia v škole? Čo (aké činnosti) najviac prispieva k vytváraniu inkluzívneho prostredia v škole?
Spolupráca a prínosy	Ako hodnotíte Vašu spoluprácu s rodičmi žiakov? Je dostatočná? Ako Vás rodičia vnímajú? S akými organizáciami pravidelne spolupracujete v rámci Vašej pracovnej náplne? Z akých dôvodov? V čom spočíva prínos Vašej práce pre rodičov? V čom spočíva prínos Vašej práce pre žiakov? V čom spočíva prínos Vašej práce pre školu?	Ako hodnotíte Vašu spoluprácu s odbornými zamestnancami školy? V čom spolupracujete? V čom podľa Vašich skúseností z projektu PRINED spočíva prínos odborných zamestnancov pre žiakov? V čom podľa Vašich skúseností z projektu PRINED spočíva prínos odborných zamestnancov pre rodičov? V čom podľa Vašich skúseností z projektu PRINED spočíva prínos odborných zamestnancov pre školu?	Nezaradený okruh
Hodnotenie projektu	Zamyslite sa na doterajšom priebehu projektu. Čo považujete za pokrok, pozitívny výsledok či úspech, ktorý bol podľa Vás dosiahnutý vďaka projektu PRINED?	Zamyslite sa na doterajšom priebehu projektu. Čo považujete za pokrok, pozitívny výsledok či úspech, ktorý bol podľa Vás dosiahnutý vďaka projektu PRINED?	Z akých dôvodov ste sa rozhodli zapojiť školu do projektu PRINED? Nadväzujú ciele a aktivity projektu na predchádzajúce projekty alebo vôbec na činnosť školy? áno, uveďte aktivity nie Zamyslite sa na doterajšom priebehu projektu. Čo považujete za pokrok, pozitívny výsledok či úspech, ktorý bol podľa Vás dosiahnutý vďaka projektu PRINED?

Pred prezentáciou prípadových štúdií ešte uvádzame výsledky analýzy všetkých 182 rozhovorov, realizovaných na 14 základných školách.

So zámerom rešpektovať anonymitu každého účastníka neuvádzame k jednotlivým výpovediam ich kódy.

Inkluzívna škola – reflexia zamestnancov základných škôl

V súlade so strategickým cieľom projektu PRINED „Modelovanie inkluzívnej školy prostredníctvom zmeny slovenského školského systému smerom k inkluzívnemu vzdelávaniu“ (Podrobný popis projektu) sú prezentované v tejto časti evalvačnej správy zistenia, viažúce sa k **chápaniu modelu inkluzívnej školy** (lepšie porozumenie tzv. tacit knowledge).

Výsledky analýzy ukázali, že **väčšina účastníkov považuje svoju školu za inkluzívnu**. Hodnotenie podporili niekoľkými argumentmi, pričom vždy uvádzali viacero argumentov súčasne.

Len dvaja výslovne uviedli, že ich škola nie je inkluzívna (vzhľadom na „zlé vzťahy“ a dvaja na príslušnú otázku odpovedali takto: „Neviem čo znamená to slovo“ a „Sčasti. Inklúzia je o inom, o inklúzii tu veľa ľudí nevie.“

Viacerí účastníci poukazovali na skutočnosť, že v ich škole sú uspokojované rôzne (7 účastníkov), často špecifické potreby žiakov (10 účastníkov). Ďalší zdôrazňovali prítomnosť integrovaných žiakov v škole (15 účastníkov), zaraďovanie rómskych žiakov a žiakov s poruchami správania a špecifickými potrebami (13 účastníkov) či žiakov z rôzneho prostredia (7 účastníkov). Celkovo takto argumentovalo 29% účastníkov.

47 účastníkov tvrdí, že sa v škole snažia o aplikovanie prvkov inklúzie najmä vytváraním rovnakých podmienok a princípov výchovy a vzdelávania každého dieťaťa, ďalej zabezpečením primeraných materiálnych a odborných podmienok (20) a formovaním inkluzívnych tímov spolupracujúcich na riešení problémov (19). K ďalším argumentom patrila napríklad rovnoprávnosť a právo na kvalitné vzdelávanie pre každého žiaka:

„Naša škola je inkluzívna. Každý zamestnanec školy a žiaci môžu vysloviť svoj názor. Vo všetkom sa rozhodujeme spoločne a berieme ohľad na názor väčšiny. Všetci žiaci majú rovnaké práva a povinnosti.“

„Rovnoprávnosť, pretože i žiaci z rodín zo znevýhodneného prostredia majú svoje talenty.“

Plejádu argumentov dopĺňa: organizovanie spoločných podujatí (10 účastníkov), modernizácia – zapájanie do projektov (4 účastníci), celodenný výchovný systém (1 účastník).

Niektorí respondenti síce považujú svoju školu za inkluzívnu, ale súčasne aj poukázali napríklad na zlyhávanie v spolupráci s rodinou:

“Áno, z pohľadu vyrovnávania rozdielov medzi deťmi. “Všetci chceme inklúziu, len oni sami nie.” Na škole však existujú aj čisto rómske triedy, nakoľko v praxi máme osvedčené, že takéto rozdelenie je z hľadiska výchovno-vzdelávacieho procesu efektívne. Toto je dôležité pre adaptačný proces detí zo SZP. Nie je možné, aby v zmiešanej triede pri počte 22 detí bol v procese výchovy a vzdelávania zachovaný individuálny prístup, nakoľko deti zo SZP majú v procese adaptácie iné potreby, vyžadujú si zvýšenú pozornosť a špecifické

výchovnovzdelávacie postupy (napr. mnohé z rómskych detí nevedia rozprávať po slovensky).“

„Podľa môjho názoru inklúzia ešte stále nie je 100%, nakoľko zlyháva spolupráca a ochota zo strany rodičov. Realizujeme terénnu sociálnu prácu, návštevy v rodinách, distribuujeme informácie medzi školou a rodičmi, organizujeme rôzne podujatia, no zo strany niektorých rodičov je spolupráca veľmi laxná.“

Jedna z otázok rozhovoru (Čo považujete za najdôležitejšie pri vytváraní inkluzívneho prostredia v škole?) slúžila pre zisťovanie **najdôležitejších hodnôt a princípov**, ale ďalších faktorov pri vytváraní inkluzívnej školy. Výsledky ukazujú, že najviac participantov zdôrazňovalo dôležitosť komunikácie a spolupráce všetkých zúčastnených (42), vytváranie adekvátnych materiálnych a personálnych podmienok na školách (23), potrebnosť zamestnávať odborných zamestnancov a pedagogických asistentov (21), ktorí majú spoločný cieľ a sú motivovaní pre prácu (14). Za dôležité považujú aj vytváranie priaznivého prostredia bez diskriminácie a predsudkov (18), s priateľskou atmosférou a v neposlednom rade tiež proinkluzívne nastavenie celého systému školy (2).

Len štyria participanty na otázku odpovedalo „neviem“.

Dvaja participanty upozorňujú „opatrne s inklúziou“:

„Inklúzia za každú cenu nie je prospešná, zvlášť z hľadiska zaradzovania žiakov zo SZP do bežných tried. Nie je to vždy osožné a opatrenie míňa svoj cieľ. Dieťa zo SZP nestíha bežnú výučbu, vyžaduje si individuálny prístup a metódy, čo v triede s väčším počtom žiakov nie je možné zachovať. Dôležité je odhadnúť správnu mieru inklúzie, podľa potrieb školy, samotných žiakov školy a pod.“

„Začleňovanie detí je pre nich dobré ale pre tie normálne deti, riadne fungujúce, pre nich to nie je dobré. Ja mám 5 integrovaných detí a to je nadľudské sily integrovať také deti, iná diagnóza, nie je to vôbec ľahké. Lebo ak máte v triede jedného je to dobré inklúzia pre viac žiakov to nie je dobré podľa mňa, lebo je to ukrivďovanie tých iných žiakov, normálnych. Inklúzia je dobrá pre triedu, kde by bol 1 žiak s nejakými špeciálnymi potrebami, a nie tak ako v mojej triede.“

K vytváraní inkluzívneho prostredia sú podľa participantov najviac potrebné mimoškolské aktivity (81), spolupráca (40) a individuálny prístup (27). K ďalším patrí doučovanie (24), prítomnosť OZ (15), spolupráca s rodičmi (12) a posilňovanie sebavedomia žiaka (8). 9 participantov na otázku nevedelo odpovedať.

Pôsobenie odborných zamestnancov na škole

Inovatívnym prvkom projektu PRINED bolo vytvorenie inkluzívnych tímov, v ktorých na základných školách pracovali aj odborní zamestnanci (najmä školský psychológ, špeciálny pedagóg a sociálny pedagóg). Súčasne je významnou charakteristikou inkluzívnej školy aj spolupráca a to nielen medzi zamestnancami školy, ale aj s rodičmi žiakov.

Hodnotenie spolupráce s odbornými zamestnancami učiteľmi

Bolo zisťované ako učitelia hodnotia spoluprácu s odbornými zamestnancami a v čom konkrétne s nimi spolupracujú.

Na túto otázku odpovedalo 135 učiteľov. Len 2 učители uviedli, že s odbornými zamestnancami nespolupracujú.

Výsledky ukazujú, že učители hodnotia spoluprácu s odbornými zamestnancami **veľmi pozitívne**, napriek tomu, že na začiatku projektu si museli zvyknúť na novú situáciu v škole a s tým súvisiacu zmenu podmienok. Oceňovali **priamu intervenciu najmä u žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a poruchami učenia a správania** (37):

„V prípade detí so špeciálnymi potrebami sú vždy poruke a pripravené pomôcť, či už dieťaťu so zvládnutím učiva, domácimi úlohami, ale rovnako aj učiteľovi pri zvládaní atmosféry v triede, nahromadených povinnostiach a komunikovaní s rodičmi, v prípade absencie či nedbalej dochádzky alebo zhoršenia prospechu.“

„Spolupráca s odbornými zamestnancami je veľmi dobrá. Pozorujú žiakov s poruchami správania a radíme sa o postupe práce a výchovy u týchto žiakov. Psychologička nám poskytuje cenné rady získané na základe pozorovania a osobných, individuálnych pohovorov so žiakmi.“

„Spoluprácu hodnotím veľmi kladne, predovšetkým čo sa týka práce psychológa, ktorý svojimi radami, pozorovaniami poskytuje cenné rady a tiež u ostatných špeciálnych pedagógov, ktorý sa aktívne angažujú a pomáhajú zapájať žiakov do rôznych záujmových činností a pri plnení si školských povinností. Svojou prítomnosťou napomáhajú vo výchovno-vzdelávacom procese a tiež vo vytváraní zodpovedného prístupu k svojim povinnostiam.“

Individuálny prístup a odborné poradenstvo učiteľom zo strany odborných zamestnancov ocenilo 20 participantov. Vo výpovediach boli vždy uvádzaní školskí psychológovia a špeciálni pedagógovia:

„Individuálny prístup odborného pracovníka ku žiakovi otvára ďalšie možnosti (poznať konanie, správanie, reakcie v najrôznejších situáciách).“

„Špeciálny pedagóg – iba s jednou. Berie mi jedno dieťa týždenne, ale sa mi to zdá málo. Ak berú častejšie, je väčší pokrok. Asi to časovo nezvládajú častejšie. Ja jej poviem, v čom má dieťa medzery, berie si dieťa a individuálne s ním pracuje počas hodín. Potom s ním zhodnotím, ako pracoval. Mám troch žiakov, ktorých striedajú. Je to veľká škola. Minulý rok som videla pokrok, teraz sú už starší, tak asi menej, ale je pokrok.“

„Ku mne chodí špeciálna pedagogička dvakrát týždenne po dve hodiny a venuje sa deťom individuálne a vie mi povedať, či je tam posun. Vie mi povedať, či ju dať do špeciálnej triedy a vypočula som si jej názor.“

Niektorí učители ocenili aj pomoc na hodinách (12) a pri popoludňajších aktivitách (11):

„Rozprávajú sa so žiakmi cez prestávky, zabezpečujú pre deti popoludňajší program, majú na starosti aktivity v rámci krúžkovej činnosti, starajú sa o to, aby v triedach panovala pohoda a pokoj, najmä cez prestávky a v čase obeda, keď je na škole rušno.“

„Spolupracujeme pri popoludňajších hodinách, aktivitách. Hlavne pomáhajú pri vypracúvaní domácich úloh a krúžkovej činnosti.“

„Ja som veľmi spokojná. Priniesli dobré veci, pomoc pre učiteľa.“

„Ja mám krúžok Príroda okolo nás a robíme tam spolu, pomôžu mi tam s deťmi, aj dohliadnu na deti aby sa im nič nestalo, pomáhajú im vystrihovať obrázky a nemusím sa tomu venovať ja.“

Prácu s rodičmi, ktorú realizujú odborní zamestnanci, ocenilo 23 učiteľov. V tejto oblasti bola explicitne zmieňovaná pracovná pozícia sociálnych pedagógov, ktorých učitelia vnímajú ako sociálnych pracovníkov. Môže to byť spôsobené aj tým, že tieto pracovné pozície boli často obsadené osobami s vysokoškolským vzdelaním v odbore sociálna práca, niekedy aj osobami s dlhoročnou pracovnou skúsenosťou v oblasti sociálnej práce.

„So sociálnymi pracovníčkami, ak žiak má nesplnené hodiny, ony zanesú oznámenie rodičovi na podpis a oboznámia ho s tým.“

„Hodnotím ako veľmi dobré, že pomáhajú vo vzťahu s rodičmi, ako pomáhajú priniesť ospravedlnienky, odnášajú papiere rodičom, zistia, prečo žiaci nechodia do školy. Kontakt s rodičmi je veľký prínos.“

„ Sociálna pracovníčka, ak dieťa niečo nemalo, išli za rodičmi, povedia, napr. ak nemalo prezuvky.“

„Ale osožná je práca s nimi. Pomôžu, ak potrebujeme zohnať rodičov, dať informácie rodičom, vybaví všetko s rodičmi, zariadia všetko. Nestalo sa, aby povedali nie.“

8 učiteľov ocenilo prácu pedagogických asistentov, napríklad:

„Veľmi nápomocná je asistentka učiteľa... Našli sme svoj spoločný cieľ: „dieťa odchádza zo školy s pozitívnou stopou“... Robíme spoločne projektovanie vzdelávacej činnosti.... Najužšia spolupráca je práve s touto kolegyňou, preto môžeme badať výsledky vo vzťahu k žiakom.“

Hodnotenie spolupráce s rodičmi zo strany odborných zamestnancov

Zaujímali sme, ako hodnotia odborní zamestnanci svoju spoluprácu s rodičmi, či ju považujú za dostatočnú a čo si myslia, ako ich rodičia vnímajú. Na tieto otázky odpovedali 48 odborní zamestnanci.

Rozsah výpovedí participantov bol veľmi široký:

od **zlyhávania spolupráce** (10):

„Spolupráca však zo strany niektorých rodičov zlyháva, napriek snahe detí v škole, doma podporu nemajú.“

„ Rodičia vnímajú záujem o žiakov zo strany školy, aj napriek zdanlivej ochote však často nespolupracujú, ani v takých základných otázkach ako je hygiena dieťaťa.“

„Je to ťažšie. Je problém aby vôbec rodičia prišli, niektorí nechcú prísť. Napríklad jeden rodič robil problémy, nechcel to akceptovať, že dieťa potrebuje pomoc. Rodičia na to neboli zvyknutí.“

„Mohla by sa tá spolupráca s rodičmi zlepšiť, aby sa viac zaujímali o deti. Rodičia sa o deti nezaujímajú.“

cez **hodnotenie spolupráce ako dostatočnej** (13):

„Spolupráca s rodičmi je dostatočná, ale nie všetci rodičia sú nadšení. Vnímajú ma pozitívne, dosť často chcú pomoc, ak je žiak odmietaný triedou aby sa to zlepšilo.“

„Vnímajú nás veľmi dobre, sú radi, poďakujú. Dostatočná.“

či konštatovanie **zlepšujúcej sa spolupráce (7)**

„Spočiatku bola práca ťažká ale zlepšuje sa. Rodičia nemali záujem o konzultácie a neradi pripúšťajú prípadné problémy.“

„Chce to ešte čas, rodičia majú často rešpekt, obavy je to pre nich niečo novéAk už ale prídu, tak to väčšinou funguje a rodičia začnú chodiť sami“

„Problémom je, že niektorí rodičia (najmä rómski) majú tendenciu kryť deti.“

až po **pozitívne hodnotenia (17)**.

„Rodičia nás spočiatku oslovovali len v prípade, keď potrebovali potvrdiť tlačivo na úrad, ale tým, že sme im ukázali, že s ich deťmi máme záujem pracovať, rozvíjať ich spôsobilosti a že nám na nich záleží, sa nám podarilo prelomiť ľady a zažili sme už nemálo prípadov toho, že nám rodič poďakoval alebo sa naučil informovať nás telefonicky o tom, že jeho dieťa je choré a preto do školy nepríde. Zaznamenávame čoraz častejšie prípady, kedy matka odbehne z domu na OU alebo do komunitného centra, aby nás informovala o neprítomnosti dieťaťa v škole alebo sa nás opýtala, či jej ratolesť do školy vôbec došla.“

„Veľmi dobrá. Jeden deň v týždni trávime v osade, lebo chodíme riešiť problémy: dochádzku, problémy triednych učiteľov, problémy správania – pokarhania, napomenutia podľa priestupku. A záujem žiaka, napr. ak zaspáva žiak na hodine. Lebo je bežné v osade, že rodičia majú medzi sebou spory a preťahujú to na ostatných. Rodičia nespolupracujú.“

„Tým, že som s nimi začala rozprávať v ich jazyku, vysvetlila som kto som, prečo som tu... získala som si dôveru rodičov.“

„Nie je to také, aké to bolo pred cca 20 rokmi... Rodičia vítajú pomoc OZ, vyhľadávajú ich na základe podnetu učiteľov, ale aj spontánne. Ako plus vnímajú to, že sme tu, nemusia nás hľadať, objednávať sa na pohovory mimo školy...“

Prínos práce odborných zamestnancov pre rodičov

Najviac odborných zamestnancov (50%) podľa ich vlastných vyjadrení vidia prínos svojej práce najmä **v poradenstve rodičom (24)**:

„Snažíme sa pomôcť v riešení problémov, v ktorých si nedokážu pomôcť sami. Sú príklady, kedy nás rodičia sami vyhľadali, takisto kedykoľvek poskytneme poradenstvo na školskej pôde.“

„Pýtajú sa, čo majú robiť v rámci výchovy. Čo sa stalo a čo majú robiť.“

„Sú rodiny, kde rodičia si nemôžu pomôcť s dieťaťom napr. v oblasti správania, tak prínosom je poskytovať pomoc rodinám.“

„...Tiež v tom, že im vieme poradiť, ako pristupovať k deťom, k príprave na vyučovanie, k jednotlivým vzdelávacím štýlom, prípadne ich vieme navigovať na iných odborníkov, a pod.“

Často krát príde rodič, ktorí má správu (neuroológ, psychológ, špeciálny pedagóg), treba mu správu vysvetliť, ako postupovať ďalej, nie vždy sa im (rodičom) dostane vysvetlenie. My vidíme „dieťa“ v jeho celom komplexe a vieme reagovať na jednotlivé skutočnosti komplexne, lebo pracujeme s triedou, rodinou a prostredím, v ktorom dieťa vyrastá.“

Časť participantov zdôrazňuje **prínos v komunikácii so školou**. Prínos v zlepšovaní komunikácie školy s rodičmi uvádza 7 participantov.

„Vytvorila sa pozitívna emocionálna klíma“ Nevystupujem v komunikácii s rodičmi ako nadradená, nevystupuje tu moje ego, čím som si získala dôveru rodičov a kde je následne po intervencií viditeľná náprava.“

„Dochádza k zlepšeniu komunikácie s rodičmi. Tí sa začali na základe našich intervencií zamýšľať nad svojim konaním a niektorí si uvedomili a uvedomujú dôležitosť našej práce a sú radi, ak je o ich deti postarané aj inak, než len v zmysle ich vzdelávania.“

5 participantov sa vnímajú ako určití **spojovatelia** medzi školou – učiteľmi a rodičmi (5), pričom poskytujú aktuálne informácie o dieťati rodinám, učiteľom a pomáhajú pri komunikácii s externým prostredím (úradu, odborná pomoc a pod.).

„Som spojovateľkou medzi školou – učiteľmi – rodičmi. Pomáham pri povinnostiach žiakov, zvláštnu pozornosť venujem žiakom, ktorí to potrebujú... výmena skúsenosti.“

Za negatívum považujú suplovanie rodičov (4) vo výchove a celkovej starostlivosti o dieťa.

„Často rodičov "odbremeňujeme" tým, že suplujeme ich činnosti.“

„Suplovanie rodičovských činností školou. Popoludňajšia činnosť s deťmi, príprava detí na vyučovanie, záujmová činnosť.“

S ich vnímaním prínosu odborných zamestnancov pre rodičov sa v zásade stotožňujú aj učitelia.

35 učiteľov (najväčší počet výpovedí v kategórii) rovnako vidí **prínos odborných zamestnancov pre rodičov v poradenstve**, poskytovaní odborných rád a informovaní o možnostiach pomoci deťom, rovnako ako v ponuke odbornej pomoci priamo v škole (11).

Z výpovedí niektorých participantov je skôr zrejmé, že uprednostnili taký prínos činnosti odborných zamestnancov vo vzťahu k rodičom, ktorý napomáha spolupráci s rodičmi a zvyšovaní ich angažovanosti (20).

„Zlepšil sa pohľad rodiča na školu, rodičia majú lepší prístup ku škole, vidia, že nám záleží na ich deťoch.“

„Lepšia komunikácia, robia mostík medzi učiteľmi a rodičmi.“

„Odborné pracovníčky sa starajú o deti, o ktoré sa doma nik nepostará, nie v zmysle naplnenia ich základných ľudských potrieb, ako sú strava a oblečenie, ale najmä z hľadiska poskytnutia emocionálnej podpory týmto deťom, čo je pre ne nesmierne dôležité. Sú v citlivom období rastu a potreba byť milovanými a cenenými je u nich na prvom stupienku spomedzi iných potrieb, čo je pre nás – pedagógov – pochopiteľné. Naše odborné pracovníčky sa nesnažia nahrádzať rodičov, to nie, len sa snažia vypestovať mechanizmy, ktorými by sa dosiahla akási sebareflexia u tých, ktorí svoje deti zanedbávajú a neprejavujú o ne záujem, aký by si zaslúžili. Je to však beh na dlhé trate, pretože mnohí z rodičov našich rómskych detí

sú buď úplne alebo len polovzdelaní, a preto je s nimi ťažko čo i len komunikovať, nieto ich presvedčiť o nutnosti iného prístupu. Prvé lastovičky sú už ale na svete a my dúfame, že keď projekt bude pokračovať v budúcnosti, že sa nám podarí uskutočniť pozitívnu zmenu a pomôcť aspoň deťom, keď nie už ich rodičom, aby sa neocitli v rovnakej pozícii.“

Podobne ako odborní zamestnanci aj učitelia vnímajú ako **problém suplovanie rodičov** (34) vo výchove ich detí.

„Doma sa rodičia „nezaťažujú“ písaním domácich úloh, učením, deti majú voľno. Deti, žiaci sú pod odborným dohľadom aj v popoludňajších hodinách pri rôznych voľno časových aktivitách.“

„Špeciálny pedagóg uľahčuje prácu rodičom. Odborní zamestnanci sa každodenne venujú žiakom a riešia ich problémy.“

Prínos práce odborných zamestnancov pre žiakov

Najskôr sú uvedené názory odborných zamestnancov podľa jednotlivých profesií. Vo výskumnom súbore 48 odborných zamestnancov boli zastúpení 8 školskí psychológovia, 20 špeciálni pedagógovia a 20 sociálni pedagógovia.

Školskí psychológovia vidia prínos svojej činnosti v poskytovaní služieb žiakovi, diagnostike, priamej intervencii (8) a zvyšovaní dôvery vo vzťahu odborný zamestnanec a žiak (5).

„Podarilo sa nám vybudovať dôverné prostredie v škole, kde dochádza k tomu, že sa nám žiaci neboja zaklopať na dvere, ak sa nachodia v stave núdze alebo si potrebujú len tak s niekým nezáväzne poklebať. To sa deje neustále, na chodbách alebo vtedy, ak k nim len nakukneme do triedy, aby sme sa opýtali, či je všetko v poriadku. Ak rozpoznáme, že žiaka niečo ťaží alebo sa o tom dozvieme od triednej učiteľky, bez zaváhania ju/ho oslovíme a nemáme už pocit, že by deťom v komunikácii s nami bránil ostych, tobôž nie strach. Žiaci sa sami naučili vypýtať si pomoc a stali sme sa pre ne styčným bodom s ich triednymi učiteľmi alebo vedením školy, prípadne aj rodičmi. Najmä v prípadoch, ak v rodine pretrváva nezáujem a celková apatia, kde chýba zodpovednosť za výchovu a vzdelanie.“

Špeciálni pedagógovia vnímajú svoj prínos v individuálnom prístupe (4), pomoci žiakov (6), rozvoji funkcií žiakov (5) a tým zlepšenia výsledkov vzdelávania (4) a zvýšení sebavedomia žiakov (2).

„Zlepšenie študijných výsledkov, deti chodia radi do školy, chodia na čas... zlepšila sa dochádzka. Pri neúčasti v škole nosia ospravedlnenky. Prebieha lepšia socializácia a adaptácia dieťaťa do society.“

„Deti s poruchami učenia potrebujú špeciálneho pedagóga Snažím sa im uľahčiť učivo, robím prepis učiva.“

Sociálni pedagógovia považujú za prioritný prínos vo vzťahu medzi odborným zamestnancom a žiakom (10)

„Niektoré situácie riešia žiaci radšej s nami, teda so sociálnym pedagógom, ako s učiteľmi či rodičmi. Ak si vybudujeme u detí dôveru, prídu po radu a pomoc v rôznych krízových situáciách.“

Viacerí participanti (23) uvádzali rôzne typy intervencií - od prevencie, cez poradenstvo, skupinovú prácu až po prácu v teréne.

Podľa **učiteľov spočíva prínos odborných zamestnancov pre žiakov** najmä v ich individuálnom prístupe (28):

„Každému žiakovi sú na mieru ušité úlohy. Aj znevýhodnení žiaci môžu nájsť priateľov v kolektíve.“

„Odborný zamestnanec sa vie a má možnosť venovať sa žiakovi a jeho potrebám lepšie ako učiteľ pri práci s dvadsiatimi žiakmi“

„Dieťa, ak má problém, potrebuje individuálny prístup... Dieťa potrebuje napredovať, nestáť na jednom mieste... Aj keď nezvládne taký rozsah ako ostatní, ale nech nenastáva stagnácia...“

Ďalší učitelia oceňujú **zlepšenie prospechu a dochádzky (17)** a **posilnenie sebavedomia žiaka** a jeho motivácie (20):

„Predtým na hodinách sa deti hanbili, keď majú OZ neboja sa tak, sú smelší. Získavajú sebavedomie, lebo deti aj vedľa ale boja sa skôr povedať.“

„Predstavte si, že žiak cíti podporu, istotu, bezpečie, že aj keď povie zle, trieda sa nesmeje.“

Za prínos považujú aj **vytváranie vzťahu dôvery (14)**, **pomoc žiakom s úlohami (11)**, odbremenění učiteľov (7) a zapájanie žiakov do mimoškolskej činnosti (7).

Prínos práce odborných zamestnancov pre školu

Odborní zamestnanci vnímajú svoj **prínos pre školu v troch rovinách**. Vo **vzťahu ku učiteľom** vidia prínos svojej činnosti v ich odbremenění (14): „S pedagogickým zborom sme spoločne vytvorili jeden odborný, kvalifikovaný tím. Ktorý spolupracuje a uľahčuje všetkým pedagogickým pracovníkom v škole prácu.“

„Odbremenění učiteľov, nové nápady, námety, nové spôsoby riešenia problémov.“

„Celý tím sa snaží čo najviac sa venovať deťom s problematického prostredia, myslím, že tým pomáhame aj pedagógom, keďže v rámci veľkých tried sa nedá venovať všetkým rovnakým podielom.“

Ďalší odborní zdôrazňujú prínos svojho pôsobenia v škole **vo vzťahu ku žiakovi** a to v poskytovaní komplexnej starostlivosti o žiaka (12) a službách žiakom (10), ale aj v zlepšovaní výsledkov žiaka (12), znížení problémového správania žiakov (10).

Tretiu rovinou prínosu – škola ako inštitúcia – vidia v podpore spolupráce školy s rodinou (11) a vytváraní inkluzívnej klímy školy:

„V komunikácii s rodičmi, lebo učiteľ komunikoval s rodičmi cez odkazovanie, žiakov, aktívnych pracovníkov a tam sa informácia mohla skresliť a nemali (učitelia) spätnú väzbu. Aj učitelia majú od nás spätnú väzbu od rodičov. Aj ak papiere potrebujú doložiť od rodičov. Hlavne to prepojenie oceňovali rodičia, škola, učitelia.“

„Nastolila sa istá kultúra komunikácie s rodičmi a úradmi. Začali nám vychádzať v ústrety pracovníci komunitných centier a obecných úradov. Učiteľky si uvedomili, že sme pre ne veľkou pomocou a obracajú sa nás v mnohých prípadoch, kedy je nevyhnutná intervencia

alebo pomoc s doučovaním. My sme sa naučili využívať svoje kompetencie v rámci našich pracovných zmlúv naplno a efektívnejšie, než tomu bolo na začiatku projektu.“

Podľa učiteľov (26) spočíva prínos odborných zamestnancov pre školu v poskytnutí odborného zázemia - poradenstva a konzultácii, čím dochádza k zlepšeniu služieb žiakom, zvýšeniu profesionality a zlepšeniu klímy školy.

Taktiež vítajú okamžité riešenie problémov (14) a najmä odbremenenie: pomoc pri výchovných a vzdelávacích aktivitách (10), dovozdelávaní žiakov (14), osobných návštevách v rodinách (11) a riešení výchovných problémov žiakov (7), prevencii a podobne.

Hodnotenie úspechov projektu pedagogickými a odbornými zamestnancami

V závere príspevku sú prezentované výsledky analýzy rozhovorov zamerané na **hodnotenie úspechov, pokroku či pozitívnych výsledkov**, ktoré boli podľa participantov dosiahnuté v krátkom čase implementácie projektu PRINED.

Participantom bola položená otázka: *Zamyslite sa na doterajšom priebehu projektu. Čo považujete za pokrok, pozitívny výsledok či úspech, ktorý bol podľa Vás dosiahnutý vďaka projektu PRINED?*

Najviac participantov sa pri hodnotení úspechov zameralo na **pokrok žiakov** a z toho, najviac - 71 participantov považuje za úspech zlepšenie ich výchovno-vzdelávacích výsledkov. Ďalej uvádzajú zlepšenie správania a schopnosti komunikovať (17) a zvýšenie sebavedomia a motivácie žiakov (16).

Časť participantov poukazuje na **služby školy**: zvýšenie komplexnej starostlivosti o žiakov (25), skvalitnenie mimoškolskej a záujmovej činnosti (21), prítomnosť OZ, ich vstup do škôl a realizované intervencie (17).

Pre viacerých participantov sú dôležité **sociálne vzťahy a klíma školy**. Niektorí poukazujú na pokroky v spolupráci s rodinou (17), ďalší na zlepšenie klímy a sociálnych vzťahov (16), či zlepšenie vzťahu učiteľ – žiak (15).

Záverom možno najmä konštatovať, že pôsobenie odborných zamestnancov v základných školách je učiteľmi vnímané pozitívne; sú si vedomí konkrétnych prínosov ich práce pre žiakov, rodičov, ich samých aj pre školu. Za veľmi krátky čas pôsobenia v školách sa odborným zamestnancom podarilo získať učiteľov pre spoluprácu a získať si ich rešpekt. So žiakmi si (aj podľa názoru učiteľov) vytvorili často vzťah dôvery, napomohli im k zlepšeniu školských výsledkov či riešeniu ich problémov. Aj v oblasti práce s rodičmi žiakov zaznamenali určitý pokrok, pričom učitelia oceňujú práve v tejto oblasti ich úlohu.

Aj celkovo projekt PRINED je hodnotený participantmi pozitívne. Najviac z nich považuje za úspech dosiahnutý v priebehu projektu pokrok žiakov, skvalitnenie a rozšírenie služieb školy a zlepšenie klímy školy a jej spolupráce s rodinami žiakov.

Výber príkladov dobrej praxe v projekte PRINED

Analýza rozhovorov ukázala, že v troch základných školách (zo 14 analyzovaných ZŠ) sami respondenti nepovažujú v súčasnosti svoju školu za vhodný príklad dobrej praxe. V ďalšom prípade išlo o základnú školu, ktorú navštevujú len žiaci z rómskych komunít. V súbore tak zostalo 10 škôl, z ktorých bolo vybraných 8 základných škôl ako príklady dobrej praxe.

Výber základných škôl pre spracovanie prípadových škôl bol ovplyvnený najmä týmito kritériami:

- analýza rozhovorov ukázala porozumenie pojmu inklúzia v súlade s doterajším stavom odborného diskurzu,
- analýza rozhovorov ukázala, že respondenti sami hodnotia svoju školu ako inkluzívnu a svoje tvrdenie opierajú o hodnoty a princípy inkluzívneho vzdelávania,
- analýza rozhovorov ukázala, že riaditeľ/ka školy, učitelia a odborní zamestnanci zhodne vnímajú projekt ako ďalší krok na ceste k vytváraniu inkluzívnej školy, hodnotia ho ako prínosný; otvorene hodnotia jeho silné aj slabšie stránky.

So zámerom získať ešte doplňujúce informácie o vybraných základných školách sme preštudovali zverejnené správy o výchovno-vzdelávacej činnosti, jej výsledkoch a podmienkach za školský rok 2013/2014, ktoré podľa vyhlášky Ministerstva školstva SR 9/2006 Z.z. každoročne základné školy spracúvajú. Požiadali sme projektovú kanceláriu o doplnenie informácií o kontexte školy (stručný popis lokality školy z hľadiska demografickej a socioekonomickej situácie).

Na základe všetkých vyššie uvedených kritérií výberu a poznatkov sme vo výsledku spracovali 8 prípadových štúdií príkladov dobrej praxe.

Príklady dobrej praxe v projekte PRINED

Základná škola s materskou školou Borša

Škola sídli v obci Borša na východnom Slovensku v okrese Trebišov. Pôsobí vo vidieckom prostredí, ekonomicky málo prosperujúcej lokalite s vysokou mierou nezamestnanosti.

V školskom roku 2014/2015 základnú školu navštevovalo 208 žiakov. Je spojená s materskou školou, ktorú v danom školskom roku navštevovalo 42 detí. Školu navštevujú aj rómski žiaci a žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia, napríklad z neďalekej osady Karlov Dvor či Detského domova v Slovenskom Novom Meste, ako aj z profesionálnych rodín.

Z celkového počtu žiakov je viac ako štvrtina v hmotnej núdzi a poberá príspevok na stravovanie aj školské potreby. Počet žiakov z rodín v hmotnej núdzi stúpa. Ostatní žiaci síce nie sú v hmotnej núdzi, ale ekonomická situácia rodín je z hľadiska finančného zabezpečenia veľmi skromná.

Pracovných príležitostí v regióne nepribúda. Vedenie školy predpokladá, že ani podiel žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia nebude klesať, skôr naopak, že môže stúpať.

V súčasnosti je v škole zriadená jedna špeciálna trieda na 2. stupni pre žiakov s mentálnym postihnutím (z celkového počtu desiatich tried). Pri škole pôsobí aj školský klub.

V rámci projektu PRINED boli na škole zamestnaní štyria odborní zamestnanci, z toho dve sociálne pedagogičky, jedna školská psychologička a jeden špeciálny pedagóg a traja asistenti učiteľa.

Škola má spracovaný koncepčný zámer rozvoja školy, ktorý obsahuje aj výsledky SWOT analýzy. K silným stránkam školy patrí pracovitý učiteľský kolektív, existujúce tradície školy, aktivity zamerané na získanie mimorozpočtových prostriedkov či bohatá mimoškolská činnosť. Na druhej strane sama škola identifikuje ako svoju slabú stránku napr. slabú domácu prípravu žiakov na vyučovanie, či málo mužov v učiteľskom kolektíve alebo aj nedostatok priestoru na netradičné formy vyučovania či absenciu telocvične. Z pohľadu zavádzania inkluzívneho modelu školy je potrebné zmeniť, že sama škola identifikuje ako príležitosť zmenu školy na otvorené centrum vzdelávania, športu a kultúry.

Škola je zapojená do viacerých projektov, z ktorých niektoré súvisia so zavádzaním digitálnych technológií do vzdelávania (projekt Infovek, Zvyšovanie kvality vzdelávania na ZŠ a SŠ s využitím elektronického testovania, Digipédia, Moderné vzdelávanie - digitálne vzdelávanie pre všeobecnovzdelávacie predmety či Elektronizácia vzdelávacieho systému regionálneho školstva). Je zapojená aj v projektoch Školský mliečny program a Ovocie do škôl či do školského recyklačného programu Recyklohry. Škola je zapojená aj do národného projektu Komplexný poradenský systém prevencie a ovplyvňovania sociálno-patologických javov v školskom prostredí.

1. Inkluzívna škola

Do projektu PRINED sa škola zapojila „z dôvodu, že aj našu školu navštevujú žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia (rómske aj nerómske) a z dôvodu prehĺbenia myšlienky inklúzie na škole (R4)“.

Projekt nadväzuje na doterajšiu činnosť školy, napríklad na krúžkovú činnosť, či popoludňajšiu prípravu žiakov a pomoc s domácimi úlohami.

Zamestnanci považujú školu za inkluzívnu a to preto, že vytvára „rovnaké podmienky pre vzdelávanie pre všetkých žiakov školy, či Rómov alebo Nerómov, zo sociálne slabších rodín aj pre žiakov s dobrým sociálnym zázemím. Rovnaké princípy vzdelávania sa používajú aj pri vzdelávaní žiakov s telesným alebo mentálnym postihnutím (P2)“

Za najdôležitejšie pri vytváraní inkluzívneho prostredia v škole zamestnanci považujú spoluprácu učiteľov a odborných zamestnancov s vedomím spoločného cieľa, motivovaných k práci so žiakmi. Dôležité je vytvárať priaznivé prostredie bez diskriminácie, odstraňovanie bariér, ale aj odborná príprava pedagogického zboru a materiálne podmienky.

K najdôležitejším činnostiam školy, ktoré prispievajú k vytváraniu inkluzívneho prostredia v škole patria podľa jej zamestnancov spoločné akcie pre žiakov a ich rodičov, realizácia krúžkovej činnosti, spoločné vzdelávanie všetkých žiakov s uplatňovaním individuálneho prístupu k žiakom, komplexná starostlivosť žiaka a konzultácie pedagogických zamestnancov s odbornými zamestnancami.

2. Spolupráca s externým prostredím

Škola žije bohatým kultúrnym a spoločenským životom. Je nositeľom kultúry v obci. Školské akcie sa usporadúvajú v spolupráci s Obecným úradom, spoločenskými organizáciami v obci, Rodičovským združením a Radou školy. Zúčastňuje sa finančných zbierok - Biela pastelka, Deň narcisov.

Škola spolupracuje s malými podnikateľmi z okolia školy, ktoré sponzorsky prispievajú na realizáciu jednotlivých akcií.

Pri diagnostikovaní žiakov pred vstupom do školy a pri vyšetrovaní žiakov s problémami v učení a správaní škola spolupracuje so zamestnancami Centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a Centra špeciálno-pedagogického poradenstva v Trebišove, ale aj s inými verejnými inštitúciami a orgánmi štátnej správy.

3. Úspechy dosiahnuté v rámci projektu PRINED

Zamestnanci školy vnímajú ako pokrok dosiahnutý vďaka projektu PRINED zlepšenie dochádzky a prospechu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a zlepšenie vzťahu učiteľa a žiaka:

„vzťah učiteľ – žiak je lepší, lebo popoludní sme „rovnocenní partneri“; Rómski žiaci a žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia sú prístupnejší a otvorenejší“ (U8)

„Najväčší prínos – žiaci, ktorí mali problémy v plnení si školských povinností sa postupne naučili zodpovednejšie pristupovať ku svojim povinnostiam. Vytváranie a možnosť podania takej „rady“, ktoré doteraz nemali a chýbali im“. (U182)

Za prínos projektu považujú aj zabezpečenie komplexného programu pre žiakov s rešpektovaním ich individuálnych vzdelávacích potrieb:

„...deťom sa venuje vyššia pozornosť, už nie len zo strany pedagogických pracovníkov. Žiaci sa viac otvorili, spriatelili. Problémy a problémové situácie neriešia len triedni učitelia. Žiaci, ktorí nemali možnosť adekvátnej prípravy na vyučovanie majú v popoludňajších hodinách možnosť prípravy s pomocou odborných zamestnancov.“ (SP3)

„...žiaci sú v škole, lebo majú zabezpečený plnohodnotný program – od učenia sa až po relaxačné aktivity“. (P2)

„Tento projekt, aj keď je náročný pre pedagogických zamestnancov, ale pozitívum vidím v tom, že o žiakov je viac postarané aj počas vyučovania aj po vyučovaní. Máme možnosť konzultácie s odbornými zamestnancami. Nakoľko niektorí žiaci sa poctivo pripravujú na vyučovacie hodiny v popoludňajších hodinách aj výchovno – vzdelávacie výsledky sú lepšie. Uvítala by som pokračovanie tohto projektu, nakoľko mi uľahčuje prácu v škole.“ (U7)

Základná škola – Grundschule Kežmarok

Základná škola s kapacitou približne 500 žiakov sídli v centre okresného mesta Kežmarok. História školy siaha do roku 1911.

O školu je zo strany rodičov veľký záujem vďaka jej zameraniu na výučbu cudzích jazykov. Od prvého ročníka sa vyučuje nemecký jazyk, od tretieho ročníka anglický jazyk, od šiesteho ročníka ruský jazyk a v deviatom ročníku aj francúzsky jazyk. Žiaci v deviatom ročníku môžu získať certifikát z nemeckého jazyka vydaný Goetheho inštitútom. Silnou stránkou školy sú veľmi dobré výsledky žiakov v jazykových olympiádach, v umeleckých a športových súťažiach. Žiaci majú na výber z bohatej ponuky záujmových krúžkov. Pri škole pracuje aj detský folklórny súbor Goralik. Škola venuje veľkú pozornosť aktivitám a prezentácií žiakov na verejnosti. Organizuje alebo spolupracuje s inými subjektmi pri organizácii rôznych kultúrnych a spoločenských akcií.

Sociálno-ekonomická situácia rodín žiakov je rôzna. Školu navštevujú aj žiaci zo solventných rodín, ale približne aj 80 žiakov z rodín v hmotnej núdzi. Postupne sa zvyšuje počet žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, zväčša z okolitých obcí a rómskych osád.

Spolupráca s rodičmi niektorých žiakov pri riešení výchovných problémov ich detí je v škole považovaná za oblasť, v ktorej je potrebné sa zlepšiť. Dôvodom zapojenia sa školy do projektu PRojektu INkluzívnej Edukácie bol podľa riaditeľa školy záujem o „zavedenie nových spôsobov začleňovania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia; získanie odborných zamestnancov a asistentov učiteľov pre prácu so žiakmi, didaktických pomôcok aj finančnej odmeny pre učiteľov za vykonanú prácu v popoludňajších hodinách v záujmových krúžkoch“.

Škola je zapojená do viacerých projektov. Okrem PRINED-u je dôležité zmieniť projekt Jolly Phonics zameraný na nový spôsob vyučovania anglického jazyka.

1. Inkluzívna škola

Pedagogickí aj odborní zamestnanci považujú školu za inkluzívnu a to preto, že „všetky deti majú rovnaké podmienky, nerobia sa medzi nimi žiadne rozdiely“ (P132). Aj keď začiatky realizácie projektu neboli jednoduché, na jeho konci viacerí tvrdia, že „postupne vytvárame prostredie pre rovnocenný prístup k deťom – tak, aby každý žiak bol braný taký aký je“ (P131). Upozorňujú, že vytváranie inkluzívnej školy je dlhodobý proces. „Spoločne vytvárame prostredie, atmosféru, pravidlá, systém pre inklúziu – rovnocenné právo na vzdelanie. Dôležité je poznať deti ešte pred začlenením.“ hovorí školská špeciálna pedagogička (PG130).

Za najdôležitejšie pri vytváraní inkluzívneho prostredia v škole zamestnanci považujú „vytvorenie odborného a materiálneho zázemia. Nie externá spolupráca s odbornými zamestnancami ako predtým, nie jeden výchovný poradca, ale všetci spoločne „pod jednou strechou“ konštatuje jedna z učiteliek (U144). Riaditeľ školy akcentuje motiváciu učiteľov: „za najdôležitejšie považujem získať pedagogických pracovníkov k riešeniu problémov detí...“ Aj ďalšie učiteľky a učelia zdôrazňujú význam priaznivej pedagogickej klímy: „vytvorenie prostredia, kde sa budú deti cítiť ako doma, aby radi trávil čas nielen na vyučovaní, ale aj na poobedňajších mimo vyučovacích aktivitách“ (U139) a individuálny prístup ku žiakom.

K najdôležitejším činnostiam školy, ktoré prispievajú k vytváraniu inkluzívneho prostredia v škole patria podľa jej zamestnancov: úzka pravidelná spolupráca učiteľov, odborných zamestnancov, asistentov učiteľov, žiakov a rodičov a pravidelnej spätnej väzby tejto spolupráce. Za dôležité považujú aj mimoškolské aktivity a spoločné projekty:

„Vytváranie spoločných projektov – deti robia spolu, delia si navzájom úlohy, všetko prispôsobené tomu, aby každé dieťa dosiahlo úspech. Tým stúpa ich sebavedomie – považujú sa za rovnocenných“ (U145).

2. Spolupráca s externým prostredím

Škola oceňuje spoluprácu so zriaďovateľom. Spolupracuje nielen s takými organizáciami ako centrum pedagogicko-psychologického poradenstva, či mestská polícia, materskými, základnými a strednými školami, ale aj občianskymi združeniami, centrom voľného času, mestským kultúrnym strediskom a s firmami, ktoré zabezpečujú opravy a údržbu v školských priestoroch. Škola sa zapája do projektu Tehlička pre Keňu, či do verejnej zbierky Biela pastelka.

3. Úspechy dosiahnuté v rámci projektu PRINED

„Postupne sa projekt presadil, stabilizoval. Teraz je už práca systematická – čím sú vytvorené lepšie podmienky pre prácu všetkých... Je vidieť kladné výsledky na dochádzke, správaní, známkach.... V rámci mimoškolskej činnosti deti dosiahli viacero úspechov ... aj takto hodnotí úspechy dosiahnuté v PRINED-e jeden z učiteľov školy (U139). Pripájajú sa k nemu ďalší, ktorí oceňujú „celkovo lepšie vzťahy, spolupráca odborní zamestnanci – učitelia – deti – rodičia (P132), či „lepšiu pracovnú aj mimopracovnú atmosféru v škole aj mimo učenia (U145).

Odborní zamestnanci považujú za úspech pozitívny vzťah žiakov k nim, ktorý sa im podarilo za krátky čas jedného školského roka so žiakmi vybudovať:

„Lepší prístup k deťom, deti si viac veria, väčšina zažila, aj keď malý, ale úspech To je pre nich najväčšia motivácia, a pre nás najväčší úspech.“ P132

„...deti sú úprimné, tešia sa kedy sa stretneme.. Je potrebné a nutné v projekte pokračovať, ináč deti sklame ...“ SP133

„Deti stratili ostych, radi za nami chodia samé. Zlepšila sa nielen dochádzka, ale aj ich prospech. Je nutné, aby projekt fungoval ďalej!“ uzatvára školská špeciálna pedagogička (PG130).

Základná škola Vajanského, Lučenec

Základná škola sídli v okresnom meste Lučenec, ktoré v minulosti patrilo k priemyselnému juhu. V súčasnosti ale mnohé významné závody zanikli, pracovných príležitostí významne ubudlo a miera nezamestnanosti v meste dosahuje viac ako 15%. Škola sa nachádza v blízkosti veľkého sídliska, marginalizovanej osady Rapovská Križovatka a je spádovou školou pre vidiecke školy ako napríklad Rapovce, Trebeľovce, Veľká nad Ipľom. Kapacita školy je 620 žiakov. V posledných rokoch sa počet žiakov ustálil a pohybuje sa v rozmedzí 530 až 550 žiakov. Počet žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia stúpa.

Škola je mimoriadne aktívna v oblasti projektovej činnosti. Uchádza sa o granty u donorov naprieč všetkými sektormi (verejným, podnikateľským aj neziskovým). Úspešnosť podaných projektov je vysoká. Škola realizuje alebo participuje nielen na slovenských, ale aj

medzinárodných projektoch (napríklad COMENIUS). Veľká pozornosť v projektovej činnosti je zameraná na výchovu k ochrane životného prostredia, motivácii žiakov k vede a výskumu (za významnú v tejto oblasti považuje škola spoluprácu s Asociáciou mladých pre vedu a techniku), či vyučovaniu cudzích jazykov. Žiaci sa zúčastňujú kultúrnych, športových, jazykových a iných súťaží, v ktorých získavajú veľmi dobré výsledky a ocenenia. Majú možnosť výberu z bohatej palety záujmových krúžkov.

Riaditeľka školy (R125) hovorí o dôvodoch zapojenia školy do projektu PRINED takto:

„Projekt bol odpoveďou na moje sny. Už dávno som vedela, že škola potrebuje pomoc v takej podobe, v akej ju projekt ponúka. Viem to najmä na základe svojej tridsaťročnej pedagogickej praxe na všetkých stupňoch vzdelávania. Pracujem oddávna s deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia a som rada, že sa konečne našiel niekto, kto navrhol projekt v takom personálnom zložení a v takej podobe, ako je to v PRINEDe.“

K silným stránkam školy patrí aj angažovanosť zamestnancov, vysoká úroveň výchovno-vzdelávacieho procesu, imidž školy vo verejnosti, či stály prílev nových žiakov. Sama škola v strategickom zámere rozvoja školy uvádza, že niektoré z týchto silných stránok môžu predstavovať aj určité riziká, spočívajúce napríklad v preťažení učiteľov, či nedostatočnom materiálnom a priestorovom vybavení školy.

1. Inkluzívna škola

Pedagogickí aj odborní zamestnanci považujú svoju školu za inkluzívnu, ktorú charakterizujú takto: *„Sme veľkou školou, na ktorej sú deti z rôznorodého sociálneho a rodinného prostredia, ktoré sa navzájom musia znášať a často jeden druhému prispôbovať. V tomto im môžeme významne pomáhať. Máme aj integrovaných žiakov, hoci na škole vyslovene nefungujú im uspôsobené triedy. Aj títo žiaci sa stávajú práve našimi zverencami a je o nich dobre postarané, v zmysle prispôsobenia jednak učebného plánu, ale aj celkového prístupu zo strany pedagóga a odborných zamestnancov, ktorí sa týmto deťom špeciálne venujú.“*

Riaditeľka školy zdôrazňuje význam filozofie výchovy a osobnosť učiteľa v procese vytvárania inkluzívneho prostredia: *„...myslím si, že škola je inkluzívna, ale nemôžem to tvrdiť za každého jedného pedagóga osve. Mojou snahou je hľadať v každom jednom dieťati to osobité, to unikátne, čo ho odlišuje od iných, ale na čom sa zároveň dá stavať ako na istom moste k iným, ak sa jeho talent, zručnosť alebo len kultúrne pozadie správne podchyť a nasmeruje voči rovesníkom dieťaťa, za účelom preklenúť bariéry a nájsť spoločnú reč. Nech je to v športe, umení, literatúre, remesle, práci, pomoci slabším a pod.“*

„Snažím sa k podobnej „filozofii“ viesť aj mojich učiteľov a najbližších spolupracovníkov, aby sme videli v každom dieťati to vzácne a správali sa k nemu s úctou. Zároveň im neustále prízvukujem, že veľa závisí od ich vlastnej iniciatívy a vôle.“

O veľkej dynamike školy a nasadení jej zamestnancov svedčí aj komplexný výpočet hodnôt, princípov a činností, ktoré vnímajú ako dôležité pri vytváraní inkluzívnej školy, tak ako ho uviedla napríklad jedna pani učiteľka (U129):

„Individuálny aj skupinový prístup k žiakovi so špeciálnymi potrebami. Individuálny kvôli tomu, že potrebuje viac času, energie, priestoru a porozumenia, a ten skupinový pre to, aby sa

upevnila jeho, aj keď znevýhodnená pozícia v kolektíve, kde musí často bojovať s neochotou ostatných prijať ho, kvôli jeho inakosti a nedôvere ostatných.

Nemenej dôležitá je spolupráca s rodinami našich detí, nastolenie kultúry komunikovania, presvedčenia ich o potrebe vzdelávania ich detí.

Kružková činnosť. Popoludňajšie aktivity. Otvorená škola, vybudovať záujme verejnosti o školu a získať podporu pre naše deti. Prezentovanie školy v médiách a na verejnosti ako školy, v ktorej bok po boku fungujú deti z rôzneho prostredia.“

2. Spolupráca s externým prostredím

Škola má rozvinutú spoluprácu nielen s verejnými inštitúciami a organizáciami, ale spolupracuje aj s veľkým množstvom mimovládnych organizácií, aktívnymi najmä v oblasti kultúry, športu, ochrany životného prostredia a sociálnej starostlivosti. Má rozvinutú aj spoluprácu s regionálnymi médiami.

3. Úspechy dosiahnuté v rámci projektu PRINED

Riaditeľka aj zamestnanci školy zhodne hodnotia projekt ako prínosný, motivujúci ku kvalitnejšej spolupráci a angažovanosti. Zhodujú sa v názore, že je potrebné projektové aktivity udržať v ďalšej školskej praxi. Za všetkých uveďme vyjadrenie sociálnej pedagogičky (SP124):

„Považujem projekt za nesmierne prínosný, nielen pre školu, žiakov, učiteľov, rodičov, ale aj pre mnohých, ktorým sa jeho prostredníctvom umožnilo využiť svoj osobnostný a profesijný potenciál na to, aby sa pozdvihla úroveň vzdelania, starostlivosti o deti zo sociálne znevýhodneného prostredia a nastolila celková kultúra v komunikácii s vonkajším prostredím, ktoré našim deťom a ich rodičom môže pomôcť pri ich raste. Dúfam, že projekt nezanikne a jeho udržateľnosť bude svedectvom práce odborných zamestnancov, ktorí majú na školách svoje opodstatnené a nenahraditeľné miesto. Veľmi by sme chceli, aby projekt pokračoval, nakoľko sme si vytvorili dobré vzťahy, ako s deťmi, tak rodičmi, ale v neposlednom rade aj ostatným personálom školy, nehovoria už o pani riaditeľke, ktorá je pre nás nesmiernou oporou a bez ktorej nadšenia by veci nefungovali tak dobre, ako fingujú.“

Niektorí zamestnanci sa zamýšľajú aj nad blízkou budúcnosťou a ďalšími možnosťami rozvinutia projektových myšlienok:

„Vybuďovali sme si dôveru u žiakov a rodičov. Zlepšila sa celková atmosféra školy prospech, správanie a dochádzka žiakov. Komunikácia s rodičmi sa zlepšuje, aj keď by sme radi poznamenali, že ak v budúcnosti bude projekt pokračovať, v čo úprimne dúfame, zohľadnia sa ako súčasť projektového tímu aj komunitní a terénni sociálni pracovníci, ktorí by pre nás boli nesmierne užitočným nástrojom pre komunikáciu s obyvateľmi osád a rómskych usadlostí. Je známe, že v rómskej kultúre sa na akýkoľvek nový podnet, prichádzajúci z vonkajšieho, neznámeho a často strach budiaceho prostredia reaguje najlepšie prostredníctvom mediátora, ktorý pochádza práve z radov ich komunity. Je potrebné podporiť komunitné centrá a bolo by fajn, ak by to bolo možné aj formou projektu PRINED. Sú často nevyhnutným styčným bodom a predstavujú pre nás významnú pomoc, za predpokladu, že v nich funguje výkonný tím pracovníkov, ktorí sa usilujú o pozitívnu zmenu v myslení príslušníkov ich spádových osád a dedín.“ zamýšľala sa školská psychologička (P123).

Základná škola ul. 17.novembra, Sabinov

Základná škola na ul. 17. novembra je s viac ako sedemsto žiakmi najväčšou školou v okrese Sabinov. Ponúka vzdelávanie pre všetkých žiakov, bez rozdielu na ich zdravotný stav, etnickú príslušnosť či sociálno-ekonomické zázemie. Pre žiakov sú pripravené všetky možnosti variantov učebných plánov, kvalifikované vyučovanie cudzích jazykov, alternatívne vyučovanie pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia aj široká paleta záujmových krúžkov, tri oddelenia školského klubu. Škola organizuje a jej žiaci sa zúčastňujú množstva kultúrnych, športových a spoločenských podujatí, súťaží, exkurzií, besied, či záujmových krúžkov. Sústavne sa usiluje o zlepšenie materiálno-technického zabezpečenia. Osobitnú pozornosť venuje talentovaným a nadaným žiakom, rovnako ako aj žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia, žiakom so zdravotným postihnutím či so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Mesto aj okres Sabinov vykazujú vysokú mieru nezamestnanosti, je preto predpoklad nárastu počtu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

V strategickom zámere rozvoja si škola stanovila napríklad za cieľ *„budovať školu ako otvorený systém a efektívne komunikovať s vonkajším prostredím...“*; *„vychovávať žiakov v duchu humanizmu, tolerancie a hrdosti na vlastný národ, na slovenskú históriu v kontexte s európskym cítením a kultúrou...“* či *„naďalej vytvárať podmienky pre zabezpečenie výchovy a vzdelávania žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.“*

Silnou stránkou školy je podľa ňou realizovanej SWOT- analýzy napríklad kvalitný školský vzdelávací program, výborný pracovný kolektív a prostredie pre žiakov, zapájanie sa do medzinárodných projektov či silné postavenie školy v rámci mesta. Ako jednu za slabých stránok škola identifikovala *„nárast problémových žiakov a nezáujem o riešenie problémov zo strany ich rodičov.“* Riziká v ďalšom rozvoji škola spája s migráciou rómskej komunity a jej dopadmi.

1. Inkluzívna škola

Pedagogickí aj odborní zamestnanci považujú svoju školu za inkluzívnu, pričom priznávajú, že *„vynakladajú na inklúziu enormné úsilie, škola je stotožnená s touto myšlienkou, sociálne znevýhodnené skupiny potrebujú vzdelanie, jedine tak sa môžu pohnúť vpred“* (U153). Riaditeľka školy (R150) konštatuje, že škola je inkluzívna *„z pohľadu vyrovnávania rozdielov medzi deťmi.“* Dodáva, že *„na škole však existujú aj čisto rómske triedy, nakoľko v praxi máme osvedčené, že takéto rozdelenie je z hľadiska výchovnovzdelávacieho procesu efektívne. Toto je dôležité pre adaptačný proces detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. Nie je možné, aby v zmiešanej triede pri počte dvadsaťdva detí bol vo výchovnovzdelávacom procese zachovaný individuálny prístup, nakoľko deti zo sociálne znevýhodneného prostredia majú v procese adaptácie iné potreby, vyžadujú si zvýšenú pozornosť a špecifické výchovnovzdelávacie postupy (napr. mnohé z rómskych detí nevedia rozprávať po slovensky). Sociálna pedagogička dopĺňa, že „inklúzia ešte stále nie je stopercentná, nakoľko zlyháva spolupráca a ochota zo strany rodičov. Realizujeme terénnu sociálnu prácu, návštevy v rodinách, distribuujeme informácie medzi školou a rodičmi, organizujeme rôzne podujatia, no zo strany niektorých rodičov je spolupráca veľmi laxná.“* (SP149)

K vytváraní inkluzívneho prostredia v škole podľa jej zamestnancov najviac prispieva spolupráca učiteľov a odborných zamestnancov, ako aj kvalitná spolupráca školy s rodičmi žiakov. Za rovnako dôležitú považujú aj mimoškolskú činnosť – záujmové krúžky, doučovanie, organizovanie neformálnych podujatí. Kvalitnú spoluprácu, rovnaké podmienky a rovnaký prístup ku všetkým žiakom a sústavné výchovné pôsobenie považujú zamestnanci školy za najdôležitejšie hodnoty a princípy inkluzívnej školy.

2. Spolupráca s externým prostredím

Škola sa prezentuje ako otvorená škola so širokou sieťou spolupracujúcich subjektov. Realizuje najmä projekty, zamerané na digitálne vzdelávanie a rovnosť príležitostí. V školskom roku 2013/2014 Slovenský výboru UNICEF udelil škole titul „Škola priateľská deťom“. Riaditeľka školy hovorí aj v kontexte slovenských základných škôl o pomerne nezvyčajných aktivitách, ako zamestnávaní rodičov v rámci malých služieb: vytvorení rómskych občianskych hliadok pre budovu školy, či ich pomoc v jedálni. Z rôznych mimovládnych organizácií, s ktorými škola spolupracuje je možné menovať aspoň Nadáciu Milana Šimečku, či OZ Ľudia proti rasizmu.

3. Úspechy dosiahnuté v rámci projektu PRINED

Viacerí do projektu PRINED zapojení zamestnanci školy uvádzajú ťažkosti v začiatkoch realizácie projektu, upozorňujú na množstvo administrácie, psychickú a fyzickú náročnosť realizácie projektu na učiteľov. Súčasne si ale uvedomujú aj prínosy projektu a to či už v zlepšení klímy v škole, či v zlepšení prospechu a najmä dochádzky žiakov do školy.

PRINED nadväzuje svojimi cieľmi a aktivitami na predchádzajúce projekty a činnosti školy, korešponduje so stratégiou rozvoja školy. Motiváciou pre zapojenie sa do PRINED-u tkvela v prítomnosti žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a snahe o zavedenie celodenného výchovno-vzdelávacieho systému. Riaditeľka školy (R150) konštatuje, že *keď projekt skončí, mnoho činností pokračuje ďalej. Myšlienka projektu je výborná, oceňujeme spoluprácu s odbornými zamestnancami a s asistentkami učiteľa; sú veľmi nápomocné. Ak chceme niečo zmeniť, musíme začať u rodičov, nie u detí.*

Základná škola Mlynská, Stropkov

Základná škola sa nachádza na Mlynskej ulici v okresnom meste Stropkov, ktoré patrí pod Prešovský samosprávny kraj. Obýva ho viac ako 10 tisíc obyvateľov. Mesto i napriek podnikateľskej stagnácii v súčasnosti ťaží najmä z priemyslu (TESLA, a.s., Stropkov) a rekreačných aktivít (Domaša - Valkov). Nezamestnanosť v okrese Stropkov dosiahla podľa posledných údajov (UPSVaR) kvocient 17 percent. V spádovej oblasti školy je množstvo menších obcí s pomerne vysokým počtom detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, resp. marginalizovaných rómskych komunít. To spôsobuje, že nárast detí zo sociálnym a zdravotným znevýhodnením na škole má stúpajúcu tendenciu.

Škola vznikla už v roku 1965 (tento rok slávi svoje 50 výročie založenia), zlúčením dovtedy existujúcich II. a III. ZŠ s ukrajinským zameraním. Od samého začiatku sa škola orientovala predovšetkým na športovú činnosť. V roku 1992 škola získala štatút športových tried. Od

školského roku 2003/2004 škola zaviedla jazykový variant od 3. ročníka. V nasledujúcom období sa pokračovalo na zveľaďovaní školy rekonštrukciou hlavného pavilónu, zriadením počítačovej učebne, úpravou chodníkov, Arborétum a Zelená trieda.

1. Inkluzívna škola

Prejavom inkluzívnych tendencií školy je úsilie o pokrok všetkých detí (R 49). Podľa jedného z odborných zamestnancov je *„každý pedagóg na tejto škole myšlienково presvedčený, že je potrebné robiť inklúziu. S projektom sa to zintenzívnilo.“* (SP 46). Škola sa snaží nerobiť rozdiely medzi deťmi a každému z nich poskytnúť príležitosť a vhodné podmienky pre vzdelávanie. Psychológ zdôvodňuje snahu o inklúziu na škole „nastavením“ učiteľov (najmä na prvom stupni) ako aj tým, že im záleží na kvalite vzťahu so žiakmi a snažia sa o začlenenie detí zo znevýhodnením do kolektívu intaktných detí ihneď po ich nástupe (P 47). Žiaci sú zapájaní do života školy, školských i mimoškolských aktivít, akcií, kultúrnych programov (U 57, U 58). Učitelia sú prístupní novým metódam a vzájomnej spolupráci (U 51) tak medzi sebou ako aj s rodičmi žiakov, ktorí v porovnaní s minulosťou vo zvýšenej miere prejavujú ochotu spolupracovať so školou. K inkluzívnej edukácii prispelo aj *„pozdvihnutie materiálnej stránky školy, odborné učebne, získavanie grantov a realizácia projektov, v rámci projektu PRINED.“* (U 55).

2. Spolupráca s externým prostredím

Škola spolupracuje s CPPP a P v oblasti diagnostiky a psychologických vyšetrení (P 47, SP 46). V rámci vlastnej iniciatívy nadviazali odborní zamestnanci školy kontakt s miestnym rómskym komunitným centrom Stropkov, v rámci ktorého spolupracujú najmä s terénnymi sociálnymi pracovníkmi pri realizácii prevencie (napr. v rámci pedikulózy na škole, alebo zabráneniu rozširovania sociálno-patologických javov) (SP 48, P 47).

Škola je okrem Prinedu zapojená aj do národného projektu ŠIOV (Štátny inštitút odborného vzdelávania) s názvom: *„Podpora profesijnej orientácie žiakov základnej školy na odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom rozvoja polytechnickej výchovy zameranej na rozvoj pracovných zručností a práca s talentami.“* Efektívna spolupráca pokračuje aj s Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny.

3. Úspechy dosiahnuté v rámci projektu PRINED

Jedným z úspechov dosiahnutých v rámci projektu je zlepšenie prospechu žiakov, *„že idú vedomostne dopredu. Deti ktoré by šli predtým do nultého ročníka, idú priamo do prvého.“* (U 53). Vďaka odborným zamestnancom sú žiaci na vyššej úrovni, pracujú na hodinách. Jeden z učiteľov priznáva, že *„prvý mesiac sme nevedeli čo máme robiť, ale vďaka manuálu sme deti so SZP hneď vedeli zaradiť. Pozitívny výsledok je, že majú lepší prospech. Je to veľký prínos pre školu. Chcela by som aby projekt pokračoval.“* (U 57).

Zintenzívnenie inklúzie je cítiť najmä v zmene vzťahov medzi deťmi, zlepšení komunikácie žiak – učiteľ – OZ – žiak (P 47). *„Deti sa v škole cítia lepšie, trávia viac času v škole s radosťou a dobrovoľne.“* (SP 46).

Každodenným prínosom bola aj komunikácia s rodičmi (SP 48). Ako podotýka riaditeľka školy, „výsledky, ktoré dosahujú OZ a AP sú hmatateľné. Boli zaktivizované aj rodiny detí a tu sme dosiahli aj návštevami v rodinách väčšiu zainteresovanosť a angažovanosť na výchove detí.“ (R 49). Spokojnosť vyjadruje i v oblasti zlepšenia správania detí so SZP, deti sa viac pripravujú na vyučovanie, aktívnejšie sa zapájajú do vzdelávacej činnosti a zlepšila sa aj ich dochádzka. Jeden z učiteľov považuje za „*najväčší úspech odstránenie záškoláctva u jednej svojej žiačky*“ (U 52). Iný z učiteľov považuje za prínosné včasnejšie odhalenie ťažkostí žiakov a okamžité využitie odbornej pomoci na škole (logopéda, sociálneho pedagóga). Konštatuje, že „*problém sa neukladá, ale hneď rieši pod jednou strechou*“ (U 51). Ďalší učiteľ oceňuje prítomnosť psychologičky, pričom zdôrazňuje i potrebu nadväznosti projektu „*Veľmi pomohla psychologička konkrétnemu dieťaťu. Ak by tu nebola, tak som presvedčená, že by nenavštevovala školu. Projekt je veľmi dobrý, rómskych detí pribúda, takže je potrebný.*“ (U 55).

Základná škola s materskou školou Dubník

Základná škola s materskou školou Dubník sídli v obci s 1664 obyvateľmi, 27 km severovýchodne od okresného mesta Nové Zámky. Súčasťou obce je časť Dvor Mikuláš a osada Dubník. V danej lokalite je miera nezamestnanosti 11,8%. Napriek tomu, že lokalita nevykazuje charakteristiky chudoby, počet žiakov zo SZP má stúpajúcu tendenciu.

Kapacita školy je cca 400 žiakov. V súčasnosti má škola 9 tried, je plnoorganizovaná, s vyučovacím jazykom slovenským. V školskom roku 2010/2011 prešla škola rozsiahlou rekonštrukciou. Bola zriadená multimedialná učebňa, vďaka ktorej sa učenie stalo pre žiakov aj učiteľov atraktívnejším. Pre žiakov školy sa tiež vytvorila relaxačná miestnosť, kde si v pohodlí sedacích vakov môžu vychutnať rozprávky, ale aj náučné filmy prostredníctvom videa. Učitelia sa zapájajú do rôznych projektov, aby získali pre školu finančné alebo materiálne prostriedky. Pedagógovia sa zúčastňujú ďalšieho vzdelávania organizovaných Ministerstvom školstva SR a MPC. I napriek zvyšujúcemu sa počtu žiakov zo SZP v škole doteraz neboli zriadené špeciálne triedy.

1. Inkluzívna škola

Odzrazom inkluzívneho zmýšľania pedagogických a odborných zamestnancov školy je vnímanie každého dieťaťa ako jedinečnej osobnosti s rôznymi potrebami a záujmami. Školu považujú za inkluzívnu, pretože všetci žiaci, bez ohľadu na to z akého prostredia sú, majú rovnaké podmienky na vzdelávanie a realizovanie sa v rámci mimoškolskej činnosti (P 84, PG 85, U 95). K vytváraniu inkluzívneho prostredia napomáhajú spoločné akcie, výlety, semináre s deťmi (R 87, U88, U 89, U 91-94).

Za prioritu v procese inklúzie považujú poradenstvo pre rodičov, včasnú diagnostiku a intervenciu (P 84, SP 86), kontakt s prirodzeným prostredím detí, prevenciu (P 84) a najmä spoluprácu inkluzívneho tímu a pedagogických zamestnancov (PG 85, R 87). Zmeny realizované v prostredí školy sa prejavili aj vo vzťahu k rodičom, ktorí „*si veľmi rýchlo zvykli na inkluzívny tím školy. Chodia s problémami k inkluzívnemu tímu. Čo sa pokúšame so všetkých síl vyriešiť.*“ (SP 86). Škola sa tiež snaží rodičov čiastočne odbremeniť od domácej prípravy detí na vyučovanie a poskytuje im materiály na zlepšenie prípravy (vytvorené odbornými

zamestnancami školy) (U 88), ponúka možnosť konzultovať výchovné a učebné problémy detí (U 90).

2. Spolupráca s externým prostredím

Škola rozvíja spoluprácu s CPPPaP v rámci prevencie, individuálnej a skupinovej podpory žiakov. V súvislosti s diagnostikou porúch učenia sa odborní zamestnanci obracajú najmä na spádové CŠPP (P 84, PG 85, SP 86). Za dôležitú považujú aktívnu komunikáciu s rodičmi a tiež realizáciu rôznych projektov. Svoje poznatky pracovníci zdieľajú aj so školami so susedstva a pri príprave a realizácii rôznych akcií tiež spolupracujú so samosprávou a Národným osvetovým strediskom. Škola tiež víta sponzorské dary miestnych podnikateľov, či už vo forme materiálnej alebo príspevkom na dopravu pri výletoch.

3. Úspechy dosiahnuté v rámci projektu PRINED

Podľa pedagogických a odborných zamestnancov školy projekt potvrdil, že vytvorenie nových pracovných pozícií odborných zamestnancov na školách má svojej opodstatnenie. Za prínos projektu a zároveň dosiahnutý úspech považujú väčšie zapojenie žiakov so SZP do vyučovacieho procesu (U 93, U 94) a zlepšenie ich výchovno-vzdelávacích výsledkov (R 87, PG 85, SP 86, U 91). Zvýšil sa tiež pozitívny postoj žiakov k učeniu (U 94) a celkový záujem o školu (U 88). „...vnímam jednoznačne väčší záujem a motivácia zo strany detí o učenie, tým zlepšenie ich výchovno-vzdelávacích výsledkov“ (U 90). „Žiaci sa začali zaujímať o učenie, teší ich záujem o nich, čo ich motivuje ku ďalšej práci.“ (U 91).

Pri napredovaní žiakom sú nápomocné aj učebné pomôcky a materiály dodané v rámci projektu (U 91).

Cirkevná základná škola Antona Bernoláka Nové Zámky

Škola sa nachádza v okresnom meste Nové Zámky s počtom obyvateľov cca 45 tisíc. Jedná sa o dvojjazyčné územie, v meste je 5 slovenských ZŠ, 1 maďarská, 1 špeciálna škola, 1 súkromná špeciálna škola a 1 katolícka spojená škola (Cirkevná ZŠ A. Bernoláka).

Škola sa nachádza v centre mesta, prijíma deti z mesta aj z blízkych obcí (zo spádovej oblasti). Miera nezamestnanosti v okrese je 12,4% (podľa údajov UPSVAR). Mesto ako také nevykazuje lokalitu chodby, v osade Nový Gúg (cca 5 km od mesta) je zvýšená koncentrácia obyvateľov so SZP, taktiež v osade Kotelnica (časť obce Bajč). Na základe informácií zo sociálneho odboru mesta sa počet obyvateľov odkázaných na sociálne služby mierne zvyšuje.

V škole je špeciálna trieda pre deti s mentálnym postihnutím (A variant, piaty ročník). Od šk. roku 2015/2016 škola otvára prvý ročník špeciálnej triedy pre deti s narušenou komunikačnou schopnosťou. Kapacita školy je 300 žiakov, v súčasnosti ju navštevuje 220 žiakov. Škola eviduje 38 žiakov zo SZP. Počet žiakov za uplynulé 3 roky je približne vyrovnaný.

1. Inkluzívna škola

Škola si stanovila za cieľ poskytnúť možnosť vzdelávania čo najširšiemu počtu žiakov zo spádovej oblasti. Jeden z učiteľov považuje za uplatňovaný princíp inklúzie na škole skutočnosť, že *„dávame príležitosť deťom zo všetkých prostredí a pracujeme s nimi aj nad rámec našich povinností.“* (U 105). Škola teda ponúka možnosť vzdelávania deťom z rozličného prostredia, aj so zdravotným (sluchovým, zrakovým, telesným, mentálnym) či sociálnym znevýhodnením. Snaží sa zabezpečiť ich rôznorodé vzdelávacie potreby a *„poskytnúť im individuálnu pomoc pre ich lepšiu adaptáciu a rozvoj osobnosti. Spoluprácou s učiteľmi, rodičmi a inými špecializovanými odborníkmi.“* (SP 97).

Dôležitú úlohu pri vytváraní inkluzívneho prostredia na škole zohráva otvorenosť školy, s ktorou súvisí prístupnosť a prispôsobivosť pedagogických a odborných zamestnancov pre riešenie rôznorodých situácií. *„Byť otvorený podnetom z vonkajšieho prostredia, byť prístupný a prispôsobivý.“* (U 103). Podľa jedného učiteľa je veľmi dôležitá je aj empatia, to, že sa *„zamestnanci vedia vcítiť a súcítia so žiakmi, ktorí pochádzajú z prostredia často žalostného, a snažia sa ich problémy riešiť.“* (U 104).

Odborní zamestnanci zdôrazňujú význam spolupráce a podieľania sa na chode školy zo strany celého pedagogického tímu školy (SP 96), tiež uplatňovanie individuálneho prístupu (PG 98, U 106, U 107) a zabezpečenie takého prostredia, v ktorom sa každé dieťa bude dobre cítiť a bez väčších problémov sa začlení do kolektívu a bude zvládať učivo.“ (SP 97, U 105). Vedenie školy zasa zdôrazňuje nutnosť efektívnej komunikácie rodič – učiteľ – škola a vytvorenie materiálnych a personálnych podmienok pre realizáciu inkluzívnej edukácie.

2. Spolupráca s externým prostredím

Škola spolupracuje s viacerými externými organizáciami. S Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny (sociálnymi pracovníkmi) pri riešení záškoláctva (terénna sociálna práca), tiež s políciou, či už na úrovni prevencie (prednášky, osvetová činnosť) alebo riešenia konkrétnych priestupkov. Nevyhnutná je tiež spolupráca s CPPPaP (psychologické vyšetrenia, nakoľko škola nedisponuje vlastným psychológom) a CŠPP v rámci komplexnej diagnostiky a (včasnej) intervencie. Častí kontakt je tiež s detskými domovmi a profesionálnymi rodičmi, poskytujúcim starostlivosť týmto deťom.

3. Úspechy dosiahnuté v rámci projektu PRINED

Za prínos projektu možno považovať rozvoj aktívne sa učiaceho spoločenstva a hodnôt školy (SP 96). Je možné vnímať *„lepšiu spoluprácu a klímu v triedach, lepšie vzťahy medzi učiteľmi a rodičmi.“* (SP 97). Prínosom je vytvorenie inkluzívneho tímu školy, zloženého z vedenia, učiteľov, asistentov učiteľa a odborných zamestnancov – školského logopéda, špeciálneho pedagóga a dvoch sociálnych pedagógov. Jeden z učiteľov konštatuje: *„Pre našu školu mal projekt rozhodne pozitívny výsledok príchodom odborných zamestnancov aj dodaných pomôcok.“* (U 102). Konkrétne si učitelia cenia najmä odbremenenie práce od riešenia mnohých problematických situácií so žiakmi (U 101, U 104) a riešenie konfliktov medzi nimi (U 105). Oceňujú, že mnohí žiaci dostávajú odbornejšiu a širšiu pomoc (U 102). Za prínos možno považovať tiež možnosť využitia odborného poradenstva v rámci školy rodičom aj žiakom (PG 98), individuálnu prácu asistentov pedagóga so žiakmi, ktorí majú špeciálne požiadavky na

priebeh výchovno-vzdelávacieho procesu (U 103), ako aj lepšie materiálne vybavenie školy (didaktické balíčky z projektu).

Podľa riaditeľky majú zase veľký ohlas u detí záujmové útvary a hodnotnejšie vyplnený voľný čas u žiakov. Jeden z učiteľov dodáva, že vďaka projektu „*boli podchytení žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia a bol pre nich vytvorený priestor pre zmysluplné trávenie voľného času v popoludňajších hodinách.*“ (U 100).

ZŠ Komenského, Sabinov

Základná škola, Komenského 13, Sabinov sa nachádza v Prešovskom kraji s počtom obyvateľov 12 000. Škola je súčasťou sídliska na kraji mesta. V meste žijú obyvatelia s výrazne rozličným socioekonomickým statusom, ktorý do veľkej miery spôsobuje vysoká miera nezamestnanosti. Uvedené skutočnosti spôsobujú, že počet žiakov zo SZP v ZŠ má stúpajúcu tendenciu.

Škola má kapacitu asi 700 žiakov. V posledných piatich školských rokoch bolo v škole priemerne 570 žiakov/ročne. V škole vyučuje 100% kvalifikovaný pedagogický zbor a odbornosť vyučovania je tiež 100% - ná. Každý školský rok sa školský vzdelávací program reviduje o nové učebné plány pre ďalšie ročníky podľa platnej legislatívy a podľa aktuálnych potrieb školy. V škole je 20,95 % žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, z ktorých je 15,62 % v hmotnej núdzi. Integrovaných je 19 žiakov, pričom dvaja z nich majú zdravotné postihnutie.

1. Inkluzívna škola

Škola sa snaží o zapojenie všetkých žiakov zo spádového prostredia do vzdelávacieho procesu, poskytnúť im komplexné vzdelanie a možnosť účasti na mimoškolských záujmových útvarov. „*Snažíme sa o inklúziu. Snažíme sa deti ťahať tým smerom, aby boli deti v škole, aby rómski žiaci boli v triedach s nerómskymi... v učení sa snažíme pomôcť slabším žiakom, aby boli na rovnakej prospechovej úrovni*“ (U 114). Na ceste k realizácii inkluzívnej edukácie si vedenie školy stanovilo nasledovné ciele:

1. Zapojenie všetkých žiakov do vzdelávacieho procesu,
2. Rozvíjanie talentu žiakov,
3. Zlepšenie prospechu žiakov (doučovanie cez záujmové útvary...),
4. Zlepšenie dochádzky žiakov (R 112).

Prínosom a potrebnou zmenou bolo navýšenie počtu odborných zamestnancov v škole a vytvorenie inkluzívneho odborného tímu zloženého z dvoch špeciálnych pedagógov, psychológa, sociálneho pedagóga a asistentov učiteľa. Slovom jedného z učiteľov: „*Máme k dispozícii fundovaní kolektív, ktorý nesegreguje deti.*“ (U 117). Odborní zamestnanci sa snažia venovať všetkým žiakom, žiakom zo SZP, ako aj žiakom, ktorí majú akýkoľvek problém alebo sa nachádzajú v ťažkej životnej situácii. Za dôležitú považujú neustálu spoluprácu medzi sebou, ako aj s rodičmi žiakov a externým prostredím školy (PG 110, SP 109).

Ďalšou podmienkou kreovania inkluzívnej klímy školy je neustále vzdelávanie a osobný rozvoj pedagogických a odborných zamestnancov. Jedna z učiteliek túto snahu odôvodňuje nasledujúcimi slovami: „*Chápem inklúziu ako schopnosť vnímať, učiť sa z osobného hľadiska a uvedené transformovať do vzdelávania. Rozvíjať sa a výsledok pretransformovať do procesu edukácie žiaka. Dostávam do ruky diamanty, z ktorých sa snažím urobiť šperky. Deti vnímam ako hmotu, ak ju príliš silno stlačíte, zostane vám v rukách niečo tvrdé... ak ju necháte voľnú rozpustí sa...*“ (U 115). Iná odborná zamestnankyňa školy však pripúšťa, že „*atribúty inklúzie na našej škole nie sú ešte komplexne dodržané. No môžem povedať, že škola sa snaží byť inkluzívnou*“ (PG 111).

Škola sa snaží reagovať na nové veci, najmä zapojením do nových projektov, modernizáciou vzdelávacieho procesu, priestorov, využívaním špecializovaných tried vo vyučovacom procese (digitalizovaných učebníc a pomôcok) a podporou celodenného výchovného systému (SP 109). Dôležitým aspektom je tiež rozvoj umeleckých schopností žiakov, ich hudobného, výtvarného alebo dramatického nadania.

Postupné zlepšenie inkluzívnej klímy je na škole možné pozorovať najmä vo vzťahu detí medzi sebou: „*V súčasnosti je evidentné, že deti sa vzájomne prijali, vidno to v komunikácií, v oslovení, vzťahy sú medzi žiakmi dobré. Zo začiatku to bolo veľmi ťažké no v súčasnosti možno povedať, že deti sa vzájomne prijali, majorita minoritou - minorita majoritou* (U 120) a „*mení sa aj myslenie ľudí...*“ (U 116)

2. Spolupráca s externým prostredím

Spolupráca školy so zriaďovateľov je na veľmi dobrej úrovni. V ďalšom šk. roku sa škola pripravuje na otvorenie 0-tého ročníka. Pozitívum otvárania týchto ročníkov je v eliminácii jazykovej bariéry a vytvorenia hygienických návykov u žiakov, u ktorých neboli z dôvodu nízkej socioekonomickej úrovne dostatočne vytvorené (R 112). Aktívna spolupráca je najmä v evidencii potenciálnych žiakov MRK s cieľom ich zapojenia do vzdelávacieho procesu. Škola tiež spolupracujeme s rôznymi inštitúciami najmä v organizácii vzdelávacích aktivít (aj prostredníctvom občianskeho združenia v rámci školy), pri súťažiach, pri exkurziách.

Škola spolupracuje so základnými aj strednými školami v okolí. Realizujú sa rôzne exkurzie v podnikoch (Píla Sabinovská, SANAS -nábytkárska spoločnosť, ZŤS). Zriaďovateľ má pravidelne besedu so žiakmi 8. a 9. ročníka k voľbe budúceho povolania.

3. Úspechy dosiahnuté v rámci projektu PRINED

Pozitívom, ktorý bol v rámci projektu PRINED dosiahnutý je najmä posilnenie odborného tímu školy novými odbornými zamestnancami. „*Veľa sa hovorilo o tom, že OZ by mali byť na školách, pokračovať vo svojej práci a byť efektívni pre školu, žiakov, rodičov, PZ. Nepovažujem za vhodné, ak by OZ skončili svoju činnosť a nemali by sme možnosť vidieť dlhodobé výsledky našej práce najmä vo vzťahu k žiakom*“ (P 108). Podobne riaditeľ školy konštatuje, „*že by bolo vhodné, ak by NP Prined pokračoval, aby na škole boli OZ, asistenti učiteľa, ktorí sa venujú žiakom individuálne aj vo vzdelávacom procese*“ (R 112). Víta tiež spoluprácu medzi OZ a učiteľmi, ktorý sa na nich môžu kedykoľvek obrátiť. Aj vďaka nim došlo k zlepšeniu vzdelávacích výsledkov žiakov. Slovanmi sociálnej pedagogičky sa „*eliminovalo veľa*

nedostatkov, došlo k neskutočným nápravám. Vidím žiaka, ktorý nevedel písať, čítať... teraz je to žiak, ktorý číta, píše... napreduje.“ (SP 109).

Ako sme už poznamenali, zmeny sú badateľné nielen v samotnom prospechu, ale aj vo vzájomnej komunikácii a vzťahoch medzi členmi spoločenstva školy (U- Ž, Ž – Ž, Asistent – Ž, OZ - U), v správaní žiakov, dochádzke a zlepšené hygienických návykov. *„Deti sa medzi sebou začínajú vnímať, vytvárať si vzťah. Teší ma to. Je dobré vytriahnuť z detí MRK to najpozitívnejšie.“ (U 116).*

Celkovo možno povedať, že na škole nastala *„zmena filozofie školy ako takej. Posun od segregácie k inkluzívnemu vzdelávaniu, začleneniu všetkých žiakov do bežných tried“ (U 120).* Jeden z učiteľov to popisuje nasledovnými slovami: *„Je dôležitý individuálny prístup, ktorý sa dosiahol cez NP PRINED. Mnohí žiaci majú potenciál, treba ich podchytiť... je to taký kolobeh... žiak získa pocit, že som normálny žiak školy, následne rodičia vidia výsledky svojich detí a začnú vnímať školu ako niečo, čo je tu pre nich. Malo by sa to začať realizovať od prvého stupňa... expanzia by mohla nastať aj do širšej spoločnosti, rovesníkov žiakov.“ (U 119)*

ZÁVERY EVALVÁCIE A ODPORÚČANIA

Hodnotenie projektu PRINED

Národný projekt PRINED bol **veľmi pozitívne hodnotený** zo strany riaditeľov, učiteľov, odborných zamestnancov aj členov skupiny hlavní experti inklúzie. Výsledky evalvácie preukazujú zlepšenie dochádzky správania aj prospechu žiakov škôl, zapojených do projektu.

Riaditelia základných škôl:

- vysoko ocenili účinnosť **celodenného výchovného systému** ako jedného z nástrojov inklúzie. Celodenný výchovný systém tak ako bol nastavený v projekte PRINED podporil komplexné výchovné pôsobenie a prípravu na vyučovanie, umožnil znížiť možný negatívny vplyv rodinného a širšieho sociálneho prostredia na žiaka.
- prítomnosť **inkluzívneho tímu** v škole a jeho prínos pri zlepšení spolupráce s rodinou, individualizácii v prístupe k žiakom, preventívnom vplyve vo vzťahu k sociálno-patologickým javom, pri zlepšení dochádzky žiakov, formovaní pozitívnej klímy.
- veľmi pozitívne hodnotili **činnosť odborných zamestnancov** a ich vplyv na rozširovanie profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov.
- sa vyjadrili, že **škola potrebuje** zamestnať na plný pracovný úväzok **predovšetkým špeciálneho pedagóga**, a že by bolo potrebné zamestnať viacerých odborných zamestnancov v škole.
- **za prínosy projektu PRINED** považujú: účinnejšiu spoluprácu s rodičmi, zlepšenie klímy školy, zlepšenie dochádzky žiakov, materiálno technickú podporu školskej edukácie, zlepšenie prípravy na vyučovanie a prospechu žiakov, zlepšenie správania žiakov.
- poukazovali na neprimerané administratívne požiadavky, oneskorenosť v dodacích lehotách (napr. didaktický balíček), neocenenie práce, nedostatočnú časovú dotáciu projektu, neujasnenosť perspektívy projektu.

Hlavní experti inklúzie (skupina 10 odborníkov, ktorí počas implementácie projektu poskytovali základným školám metodickú podporu) hodnotili projekt PRINED takto:

- silnou stránkou projektu je najmä **zamestnanie odborných zamestnancov** priamo na školách, ktoré umožnilo školám poskytovať odborný servis žiakom a ich rodičom. Experti pozitívne hodnotili tímovú spoluprácu na školách a jej prínosy v podobe zlepšenia prospechu a dochádzky žiakov, rovnako ako aj klímy školy, či prevencie sociálnopatologických javov.
- nedostatky sa vyskytovali najmä v oblasti manažovania projektu (nedostatočnej koordinácii a komunikovaní úloh a pravidiel).
- projekt PRINED poskytuje **príležitosť k systémovej zmene**, a to na úrovni školskej politiky (vrátane jej legislatívneho rámca), ako aj na úrovni škôl a školských zariadení (zavedenie nových pracovných pozícií odborných zamestnancov, skvalitnenie diagnostikovania).

Učitelia a odborní zamestnanci považujú za najväčší úspech dosiahnutý počas implementácie projektu PRINED:

- **pokrok žiakov:** zlepšenie ich výchovno-vzdelávacích výsledkov, správania a schopnosti komunikovať, zvýšenie sebavedomia a motivácie žiakov,
- **rozšírenie a skvalitnenie služieb školy pre žiakov a rodičov:** zvýšenie komplexnej starostlivosti o žiakov, skvalitnenie mimoškolskej a záujmovej činnosti, prítomnosť odborných zamestnancov v škole a nimi realizované intervencie.
- **zlepšenie sociálnych vzťahov a klímy školy.**

Pripravenosť škôl k inkluzívnemu vzdelávaniu

- **Školy** zapojené v projekte PRINED ešte **nie sú dostatočne pripravené** na inkluzívne vzdelávanie.
- Najmenšie predpoklady a pripravenosť k inklúzii je najmä v oblasti konkrétnej praxe: **problémom je skutočná praktická individualizácia výučby a hodnotenie žiakov, ako aj uplatňovanie samostatnosti žiakov, ale aj učiteľov.**
- **Materské školy** preukázali **lepšie výsledky** ako základné školy.
- **Inkluzívny tím vytvára vo vnútri škôl pre inkluzívne vzdelávanie priaznivé podmienky.**
- **Existencia inkluzívnych tímov a pedagogických asistentov zlepšila oblasť kultúry školy,** a to najmä komunikácie, spolupráce a informovanosti vo vnútri školy i navonok.

Hodnotenie činnosti odborných zamestnancov

- **Väčšina žiakov** sa stretávala s odbornými zamestnancami s cieľom **zlepšiť** svoj **školský výkon.** **Oceňovali** schopnosti **odborných zamestnancov** vysvetliť im učivo a pripraviť ich na vyučovanie, ich prístup k nim a fakt, že sa s nimi zabavili a zasmiali, rovnako aj možnosť viesť s nimi rozhovory
- **Odborní zamestnanci žiakom** okrem prípravy na vyučovanie **poskytujú žiakom aj poradenstvo,** a to najmä individuálne - pri riešení problémov v správaní, vo vzťahoch v triede, v rodine aj priateľstve a napomáhajú im aj pri riešení ich problémov, či výbere strednej školy.
- **Žiaci ocenili spoluprácu ako výbornú** a svojim kamarátom by odporúčalo spoluprácu s odborným zamestnancom.
- Učitelia hodnotia spoluprácu s odbornými zamestnancami **veľmi pozitívne,** napriek tomu, že na začiatku projektu si museli zvyknúť na novú situáciu v škole a s tým súvisiacu zmenu podmienok.
- Podľa **učiteľov spočíva prínos odborných zamestnancov pre žiakov** najmä v ich individuálnom prístupe. **Oceňovali priamu intervenciu najmä u žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a s poruchami učenia a správania a odborné poradenstvo,** ktoré im odborní zamestnanci poskytovali.
- **Pozitívne** bola hodnotená činnosť odborných zamestnancov vo vzťahu k **rodinám žiakov.**
- Učitelia oceňujú **zlepšenie prospechu a dochádzky žiakov a posilnenie sebavedomia žiaka** a jeho motivácie.
- Za prínos považujú aj **vytváranie vzťahu dôvery, pomoc žiakom s úlohami.**

Depistážne vyšetrenia a stimulačný program

- Deti vybraných materských škôl celkovo dosiahli štatisticky významne lepšie výsledky vo výstupnej depistáži ako vo vstupnej depistáži.
- Výsledky chlapcov a dievčat sa celkovo štatisticky významne nelíšili.
- **Miera zlepšenia výsledkov výstupnej depistáže bola u detí zo sociálne znevýhodneného prostredia štatisticky významne vyššia** ako zlepšenie výsledkov intaktných detí.
- **Individuálny posun detí**, ktoré absolvovali stimulačný program bol štatisticky významne výraznejší ako individuálny posun detí, ktoré daný program neabsolvovali.
- **Intenzívna práca s deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia** prostredníctvom cieľeného stimulačného programu **priniesla pozitívne výsledky** najmä v miere individuálnych posunov detí medzi vstupným a výstupným meraním.

Odporúčania:

- Je **nevyhnutné zabezpečiť kontinuitu projektových aktivít, najmä personálnu podporu inklúzie zamestnávaním odborných zamestnancov v školách.**
- Pokračovať vo **vytváraní inkluzívnych tímov** v školách a to nielen základných, ale aj v materských školách.
- Zdokonaľovať **diagnostický proces** u detí a žiakov, a to skvalitňovaním vytvorených manuálov, stimulačného programu a metodík vytvorených v projekte PRINED.
- Uskutočňovať v materských školách odbornými zamestnancami základných škôl **depistážne screeningové vyšetrenia** a na ich základe realizovať individuálnu stimuláciu detí.
- Naďalej finančne aj metodicky podporovať **celodenný výchovno-vzdelávací systém** na školách. Záujmové útvary, školské kluby detí, príprava na vyučovanie a poskytovanie didaktických balíčkov školám sú vhodnými nástrojmi pre zvýšenie motivácie žiakov a ich rodičov a prinášajú pozitívne výsledky v oblasti školskej úspešnosti žiakov.
- V oblasti **užšej spolupráce školy s rodinou** finančne podporovať **vytváranie pracovných miest odborných zamestnancov v školách.**
- Pripraviť a realizovať **programy kontinuálneho vzdelávania**, ktoré by intenzívnejšie rozvíjali schopnosti učiteľov v skutočnej individualizácii vyučovania, ale najmä v individualizácii hodnotenia a pomohli odstrániť nepochopenie niektorých základných princípov inklúzie.
- Vytvoriť a overiť **metodiky** pre prácu školských psychológov, školských špeciálnych pedagógov a sociálnych pedagógov.
- Podporovať **sieťovanie škôl a poradenských pracovísk** navzájom s cieľom rozvíjať spoluprácu a odovzdávať si skúsenosti a to nielen v rámci projektov, ale aj ako súčasť každodennej školskej praxe.
- Zavádzať **supervíziu pre odborných zamestnancov.**
- **Propagovať úlohy a kompetencie jednotlivých profesií** (školský psychológ, školský špeciálny pedagóg, školský sociálny pedagóg) v pedagogickej obci, ale aj vo vzťahu k iným inštitúciám a aj medzi rodičmi žiakov.

PRÍLOHY

Príloha 1

DOTAZNÍK „PRIPRAVENOSŤ ŠKOLY K INKLUZÍVNEMU VZDELÁVANIU“

Vážení pedagogickí a odborní zamestnanci

Vaša škola sa zapojením do „Projektu inkluzívnej edukácie“ prihlásila k myšlienke inkluzívneho vzdelávania. Inklúzia nie je nejaký trvalý ideálny stav, ale nikdy sa nekončiaci proces zlepšovania práce školy vo všetkých oblastiach. Predložený dotazník sleduje, či sa v politike, kultúre a praxi Vašej školy postupne naplňujú podmienky pre inkluzívne vzdelávanie. Slúži pre školu ako sebaevalvačný nástroj. Je anonymný, neobsahuje identifikačné údaje o respondentovi, jeho výsledkom je hodnotenie každej položky za všetkých pedagogických zamestnancov školy dohromady. Dáva škole spätnú väzbu, čo si o jej práci myslia pedagógovia, kde sú podľa nich najväčšie rezervy v jej práci. Preto sa výsledky školy nezverejňujú, ani školy sa neporovnávajú medzi sebou.

Aby tento nástroj naozaj poslúžil k zlepšeniu pedagogického procesu na Vašej škole a tým aj pre dobro Vašich žiakov, je dôležité, aby ste volili odpovede, ktoré podľa Vášho názoru čo najviac zodpovedajú súčasnej realite Vašej školy. V úvode však najskôr odpovedajte prosím všetci na štyri otázky o inkluzívnom tíme buď podľa Vašich skúseností, alebo očakávaní.

Kód školy: *respondent vyberie kód zo zoznamu zapojených škôl*

1. Existencia inkluzívneho tímu na škole má pozitívny vplyv na rozvoj a riešenie rôznych problémov našich žiakov:

- veľmi súhlasím
- skôr súhlasím
- neviem presne posúdiť
- skôr nesúhlasím
- nesúhlasím

2. Existencia inkluzívneho tímu na škole má pozitívny vplyv na prácu našich učiteľov:

- veľmi súhlasím
- skôr súhlasím
- neviem presne posúdiť
- skôr nesúhlasím
- nesúhlasím

3. Na práci odborných zamestnancov - členov inkluzívneho tímu (špeciálny, sociálny, liečebný pedagóg, školský psychológ) vnímam ako najdôležitejšie:

(Ku každej položke výber: veľmi potrebná, potrebná, priemerne potrebná, nie veľmi potrebná, úplne zbytočná)

- včasná diagnostika a odhalenie konkrétnych príčin problémov žiakov
- priama pomoc žiakom v riešení problémov v učení sa
- priama pomoc žiakom v rozvoji sociálnych vzťahov a v riešení konfliktov
- priama pomoc žiakom v sebaopoznaní, v sebaovládaní a v prekonávaní subjektívnych dôsledkov ich problému

- odborné poradenstvo pre učiteľa v metodike vyučovania žiakov s problémami/poruchami
- odborné poradenstvo pre učiteľa v zlepšovaní sociálnej klímy v triede
- odborné poradenstvo pre učiteľa v diagnostikovaní a hodnotení žiakov
- odborné podujatia pre učiteľov (diskusie, workshopy a pod.)
- poradenstvo a konzultácie pre rodičov konkrétnych žiakov
- odborné podujatia pre rodičov (diskusie, prednášky a pod.)
- návštevy v rodine
- kontakt a komunikácia s odbornými inštitúciami pre pomoc žiakom, rodičom
- vybavovanie špecifickej agendy a dokumentácie

Ak je ešte niečo iné, čo od odborných zamestnancov veľmi potrebujete, dopíšte to prosím:

.....

4. V práci pedagogických asistentov považujem za najdôležitejšie ?

(Ku každej položke výber: veľmi potrebná, potrebná, priemerne potrebná, nie veľmi potrebná, úplne zbytočná)

- individuálna pomoc žiakom počas vyučovania/didaktických aktivít v MŠ
- individuálna pomoc žiakom po vyučovaní v školskom klube/pri hrových aktivitách, vychádzkach v MŠ
- individuálna pomoc žiakom v domácom prostredí
- učenie sociálnych a hygienických návykov
- organizovanie voľno-časových aktivít a podujatí, vedenie krúžkov
- zabezpečovanie komunikácie v materinskom jazyku detí (tlmočenie, vysvetľovanie)
- návšteva problémových rodín
- zapájanie rodičov detí do spolupráce so školou
- zabezpečenie komunikácie v jazyku minority (tlmočenie medzi rodičmi a školou)
- komunikácia so sociálnymi pracovníkmi
- komunikácia so širšou sociálnou komunitou
- pomoc triednemu učiteľovi pri príprave na vyučovanie
- pomoc triednemu učiteľovi pri vyučovaní (podľa požiadaviek učiteľa)
- pomoc učiteľovi pri vedení dokumentácie
- pomoc učiteľovi pri organizovaní práce v triede

Ak je ešte niečo iné, čo od pedagogických asistentov veľmi potrebujete, dopíšte to prosím:

.....

PRIPRAVENOSŤ ŠKOLY K INKLUZÍVNEMU VZDELÁVANIU

Vyberte ku každej položke jednu z troch ponúkaných odpovedí, tú ktorá sa najviac približuje skutočnému prevažujúcemu stavu na Vašej škole, alebo tú, ktorá sa týka väčšiny učiteľov školy (nie iba Vás). O našej škole prevažne platí, že:

Politika školy

1.1	Škola má spracovanú stratégiu svojho rozvoja na niekoľko rokov, neustále podľa nej vyhodnocuje svoju prácu a upravuje ju podľa aktuálnych zistení
	Škola stratégiu nepotrebuje, každý sa riadi platnými zákonmi, predpismi, ŠVP a zaužívanými postupmi

	Škola má stratégiu alebo iný dokument, ktorý je dlhodobu platný, nemení sa, škola podľa neho svoju prácu nevyhodnocuje
1.2	Dokumenty, týkajúce sa budúceho rozvoja školy, tvorí podľa potreby vedenie školy Stratégiu pripravili tímy pedagogických zamestnancov školy a väčšina učiteľov ju prijala za svoju Stratégia vznikla v širšom tíme (napr. vedenie a predmetové komisie) a učители ju odsúhlasili
1.3	Model inkluzívneho vzdelávania je konkretizovaný len na niekoľko vymedzených aktivít alebo oblastí Škola už dlhšie (pred začatím projektu) smeruje k myšlienke inkluzívneho vzdelávania, v dokumentoch popisuje konkrétny aj kvalitatívny stav, ktorý treba dosiahnuť v rôznorodých oblastiach Prechod k inkluzívnej škole nie je rozpísaný do konkrétnych krokov a oblastí
1.4	Vedenie školy deleguje čo najviac právomocí a zodpovednosti na učiteľov, odborné tímy a žiakov Rozhodovanie o všetkom aj kontrola všetkého sa deje v riaditeľni Na rozhodovanie učiteľov sa delegujú najmä rutinné a mechanické úlohy
1.5	Nových zamestnancov sa príležitostne niekto spýta, či potrebujú pomoc a poskytne im ju Všetkým novým zamestnancom sa systematicky pomáha, majú určeného kolegu, ktorý im pravidelne dáva odbornú spätnú väzbu Nový zamestnanec sa musí väčšinou zorientovať v škole sám
1.6	V škole existujú stanovené postupy pre riešenie „problémových“ situácií, väčšinou sa však učители s nimi obracajú priamo na vedenie školy, žiaci nie sú vedení k riešeniu neobvyklých situácií V škole platí školský poriadok a zabehané postupy, v prípade problému sa žiaci automaticky obracajú na učiteľov a učители na nadriadených Škola má spracované postupy aj pre riešenie menej obvyklých situácií (príchod nového žiaka, šikanovanie) a všetci, ktorých sa môžu týkať, sú vedení, aby ich vedeli využívať
1.7	Postihnuté deti, alebo deti z rómskej komunity sú v podstate v škole vítané, ak nenarušujú pravidlá školy Škola robí konkrétne kroky, aby sa postihnutí, alebo rómski žiaci mohli a chceli čo najviac zapojiť do života školy Škola zatiaľ nijako zvlášť neodstraňuje prekážky v zapojení postihnutých, alebo rómskych žiakov
1.8	Pedagógovia sami posudzujú svoje vzdelávacie potreby a rozhodujú sa podľa nich Doterajší rozvoj a vzdelávanie PZ (pred začatím projektu) sa špecificky neorientuje na zapojenie žiakov s odlišným zázemím a skúsenosťami Rozvoj a vzdelávanie PZ školy je už dlhšie programovo venované práci s rôznorodými žiakmi
1.9	Žiak, pre ktorého je slovenčina „cudzím“ jazykom, alebo jeho rodina musia urobiť všetko preto, aby prekonal prekážky v učení Žiakom, pre ktorých je slovenčina „cudzím“ jazykom sa poskytuje špecifická podpora v rôznych aspektoch výučby a organizácie života školy Pomoc žiakom, ktorí nevedia po slovensky, sa nekoordinuje, závisí od dobrovoľnosti každého učiteľa alebo pedagogického asistenta
1.10	Škola zásadne nedelí deti do tried (skupín) podľa výkonu, etnického pôvodu, alebo talentu Škola má triedy vytvorené na základe výkonu, etnicity, alebo talentu Škola na niektoré vybrané predmety zlučuje žiakov podľa výkonu, etnicity, alebo talentu

Kultúra školy

2.1	Žiaci v rámci stanovených pravidiel môžu konať samostatne, väčšina učiteľov využíva každú vhodnú príležitosť, aby zverili rozhodovanie o činnosti do rúk žiakov Žiaci musia o každom kroku informovať učiteľa Žiaci v čiastkových veciach požívajú určitú slobodu (môžu napr. odchádzať na toaletu „bez opýtania“)
2.2	Prístup k technike a iným zdrojom je sťažený (napr. v zamknutej miestnosti) Nielen žiaci, ale ani učители nemôžu sami obsluhovať kopírku, či inú techniku Učители a žiaci majú voľný prístup ku kopírke, počítačom, do knižnice

2.3	Časť porady alebo niektorej z porad sa mení v zmysluplnú diskusiu účastníkov, čo vedenie iniciuje alebo podporuje
	Porady pripomínajú skôr monológ vedenia školy
	Porady sú prevažne uskutočňované ako vývojové akcie, vedúci sa striedajú, riešia sa skutočné výzvy
2.4	Informácie sú poskytované, ale niektoré až na požiadanie; niektoré informácie nie sú odôvodnene zverejňované; zabúda sa s informovaním na tých, ktorí majú zhoršený prístup k bežným informačným kanálom (jazyková bariéra, nedostatok IKT)
	V škole fungujú čo najotvorenejšie informačné stratégie, t.j. každý, kto patrí do života školy, má včas úplné a zrozumiteľné informácie, ktoré sa ich týkajú (napr. funguje vestník, webová stránka, SMS alebo e-mailová pošta, kalendáre akcií a pod.)
	Existujú skupiny ľudí informovaných a neinformovaných; neexistuje funkčný informačný systém zahŕňajúci všetkých zúčastnených; niektoré informácie sú považované za dôverné, aj keď k tomu nie je dôvod; očakáva sa, že si každý nájde potrebné informácie sám
2.5	Dôverné informácie nie sú zverejňované (napr. prospech či správanie jednotlivých žiakov nie je verejne preberané na triednej schôdzke ani inak; o rodinných pomeroch žiakov učiteľia nehovoria pred triedou alebo inými rodičmi a pod.)
	Učiteľia hovoria na triednych schôdzkach o problémoch konkrétneho žiada pred všetkými ostatnými
	O informáciách sa verejne nehovorí, ale sú prístupné i tým, ktorých sa netýkajú (napr. prehľad výsledkov žiakov koluje medzi rodičmi, sú prístupné na internete)
2.6	V škole je miestnosť, kde si môže učiteľ pohovoriť s rodičmi alebo so žiakom bez toho, aby boli prítomní iní ľudia
	Súkromie je v škole možné nájsť, ale musí sa improvizovať (učiteľ musí požiadať kolegu, aby odišiel z kabinetu, keď chce hovoriť s rodičom alebo žiakom)
	Učiteľ hovorí s rodičmi alebo so žiakmi v kabinete, alebo zborovni v prítomnosti iných ľudí
2.7	Pokiaľ je škola upozornená, je schopná v individuálnych prípadoch zohľadniť spôsob komunikácie, aký si želá rodič
	Komunikácia je vedená spôsobom prijateľným pre všetky komunikujúce strany po vzájomnej dohode (písomne, ústne, osobne, telefonicky a pod.)
	O spôsobe komunikácie rozhoduje vedenie školy, zvyčajne volí len jeden spôsob komunikácie pre všetkých príjemcov danej informácie (napr. písomné oznámenie v žiackej knižke)
2.8	Spolupráca medzi pedagogickými pracovníkmi prebieha obmedzene, prostredníctvom pedagogických porad, rozhovorov cez prestávku
	Spolupráca všetkých pedagogických pracovníkov školy je aktívne podporovaná, tímové riešenie úloh, projektov, či prípravy pre výučbu je bežné.
	Učiteľia sa pravidelne stretávajú pri riešení a plánovaní vzdelávacích potrieb žiakov najmä s asistentmi. Asistent pedagóga len plní požiadavky učiteľa
2.9	Škola poskytuje rodičom priestor pre zapojenie a získavanie informácií o dianí v škole, pasívnych rodičov škola k väčšiemu zapojeniu ďalej nemotivuje
	Škola s rodičmi komunikuje hlavne prostredníctvom triednych schôdzok a konzultácií
	Všetci rodičia sú dobre informovaní, škola vytvára priateľskú, otvorenú atmosféru. Rodičia navštevujú školu kedykoľvek bez predchádzajúceho ohlásenia a kedykoľvek môžu byť prítomní pri výučbe
2.10	Spolupráca s miestnymi komunitami a organizáciami je pre školu viac rušivá ako prospešná
	Škola využíva potenciál miestnych organizácií aj komunít (neziskové, voľnočasové, cirkevné, vzdelávacie a iné organizácie), ich názory a aktivity majú dopad na politiku školy
	Škola s nimi aktívne spoluprácu nevyhľadáva, ale ani sa jej nevyhýba

Prax školy

3.1	V škole sa žiaci neučia samostatne zvažovať informácie a ich zdroje, učiteľ alebo učebnice sú informačnou autoritou
	V škole sa dbá na to, aby všetci vedeli aplikovať zásady kritickej práce s informáciami (nielen vo výučbe)
	Žiaci sa učia kritickej práci s informáciami vo výučbe, zásady ale nie sú prenášané do každodenných školských situácií

3.2	Škola kladie na každé dieťa tie najvyššie nároky v rámci jeho aktuálnych možností (existuje triedna, či školská norma výkonu, ale vyhodnocuje sa to, ako sa k nej dieťa postupne blíži)
	Škola kladie na všetky deti rovnaké požiadavky (rovnaké zadanie pre všetky; rovnaké objektívne známkovanie)
	Škola zľavuje z požiadaviek pre „znevýhodnených“ tak, že rovnaké úlohy hodnotí menej prísne
3.3	Škola ponúka voliteľné predmety ako posilnenie určitých školských predmetov
	Škola má špeciálnu ponuku pre deti s rôznym nadaním, a to priamo v rámci výučby (napr. skupiny detí podľa záujmu, nielen klasické školské predmety); existuje preskupovanie podľa potrieb a možností
	Škola delí deti podľa výkonnosti na triedy A, B, C; alebo v triedach sú vytvárané skupiny podľa výkonnosti A, B, C, na ktoré sú kladené diferencované požiadavky
3.4	Učitelia veria, že všetky deti sa majú vzdelávať rovnako a majú dosahovať rovnaké ciele, aby sa tak naplnili rovné vzdelávacie šance
	Deti komentujú a reflektujú, ako sa najlepšie učia; sú vyzývané, aby si vyskúšali vlastné cesty
	Učiteľ je sprievodcom každému dieťaťu na jeho individuálnej ceste, učitelia volia a kombinujú rôzne „netradičné“ metódy a postupy, aby všetky deti dosiahli jednotné ciele učenia
3.5	Učitelia vedia presne vysvetliť, prečo používajú určité metódy výučby a ako tieto metódy u žiakov prispievajú k dosahovaniu vzdelávacích cieľov
	Učitelia používajú rokmi overené postupy, nemajú čas rozoberať, prečo pre určité ciele volia práve tú či onú metódu práce
	Učitelia zaraďujú nové „bloky“ a projekty svojej výučby; vo výučbe postupujú bežnými spôsobmi, nedá sa vysvetliť, ako prispievajú u jednotlivcov k dosahovaniu vzdelávacích cieľov
3.6	Väčšinu času výučby sa žiaci obracajú s otázkami, odpoveďami a výsledkami riešení k učiteľovi
	Učitelia nemajú v triede úplne centrálnu postavu (žiaci hovoria väčšinu času jeden k druhému; resp. pracujú v skupine, zapisujú si vlastnými slovami; kladú si otázky navzájom; z hodiny odchádzajú aj s nezodpovedanými otázkami atď.)
	Učiteľ občas v priebehu skupinovej práce používa vety typu „napíšte mi“, „urobte mi“; učiteľ sumarizuje, čo žiaci povedali, parafrázuje po žiakoch; používa krátke skupinové činnosti pre spestrenie
3.7	Učitelia sa pokúšajú uplatňovať u znevýhodnených žiakov individuálne kritériá
	Učitelia pri práci využívajú kritériá pre hodnotenie odvodené od štandardného výkonu, ale vedia ich prepojiť s individuálnymi kritériami podľa jednotlivých žiakov
	Učitelia známkujú prevažne podľa triednej sociálnej normy; učitelia znevýhodnených žiakov „nehodnotia“
3.8	Učitelia nedávajú žiadnou formou ani časť hodnotenia do rúk žiakov; učitelia z času na čas vyzvú žiakov k tomu, aby si prepočítali chyby a to označujú za sebahodnotenie
	Učitelia zaraďujú premyslené metódy sebahodnotenia popisným jazykom, kedy žiaci slovami konkrétne vyjadria, čo sa im poradilo, čo nie a príp. aj prečo; žiaci pravidelne vyhodnocujú svoj pokrok podľa položiek vo svojich portfóliách
	Učitelia začínajú zaraďovať sebahodnotenie žiakov – napr. žiaci si zapisujú, ako boli aktívni pri skupinovej práci; ako sa cítili, na sebahodnotenie sa často používajú symboly
3.9	Niekoľko učiteľov dáva prednosť vlastným materiálom pred učebnicami, prípadne učitelia z času na čas využívajú nejaký materiál mimo učebnice
	Všetci učitelia si pravidelne pripravujú vlastné výučbové materiály (ale nie z dôvodu nedostatku učebníc)
	Učitelia využívajú len odporúčané učebnice, pracovné listy, odporúčané materiály z internetu
3.10	Učitelia sa občas počas hodín navštevujú, ale neposkytujú si spätnú väzbu ani rady
	Učitelia sa navzájom pravidelne navštevujú počas výučby, poskytujú si cieleňú spätnú väzbu a konzultujú
	Učitelia sa vo výučbe nenavštevujú

Ďakujeme za Váš čas a odpovede

Príloha 2

Tabuľka na zaznamenávanie výsledkov depistážnych meraní

Názov materskej školy													
Mesto / obec													
Depistáž	Identifikátor		1	2	3	4	5						
	Priezvisko	Meno											
Je dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia?													
Bol s dieťaťom realizovaný stimulačný program?													
			Zdroj	Vstup	Vystup	Vstup	Vystup	Vstup	Vystup	Vstup	Vystup	Vstup	Vystup
Všetky položky z tejto časti sú uvedené v [ID]													
I. Poznatky o sebe	Meno a priezvisko dieťaťa		id										
max. 4 body	Vek dieťaťa		id										
	Presná adresa		id										
	Mená rodičov		id										
Všetky položky z tejto časti sú uvedené v [ID]													
II. Percepčné schopnosti	Tvorbba slova na slabiku		id										
max. 5 bodov	Určenie prvej hlásky v slove		id										
	Analýza mena po hláskach		id										
	Analýza mena po slabikách		id										
	Sluchové rozlišovanie		id										
Položky tejto časti sú uvedené v [ID] / [SD]													
III. Priestorová a pravoľavá orientácia	PLO na tele pri jednoduchých inštrukciách		id										
max. 4 body	PLO na tele pri viacnásobných inštrukciách		id										
	Pravo-ľavá orientácia		sd										
	Orientácia hore – dole		sd										
Všetky položky z tejto časti sú uvedené v [SD]													
IV. Motorika a grafomotorika	Výkon v prevedení obsahov (kvet, slnko, strom, srdce)		sd										
max. 4 body	Grafomotorické prvky: plot, dym		sd										
	Opis grafém		sd										
	Skupina bodiek		sd										
Všetky položky z tejto časti sú uvedené v [ID]													
V. Reč, jazyk a komunikácia	Výslovnosť		id										
max. 6 bodov	Artikulácia		id										
	Intenzita rečového prejavu		id										
	Rozsah slovnej zásoby		id										
	Kategorizácia		id										
	Problém s pochopením inštrukcií v spisovnom jazyku		id										
Všetky položky z tejto časti sú uvedené v [ID]													
VI. Matematické schopnosti	Vzostupný číselný rad do 10		id										
max. 5 bodov	Zostupný číselný rad do 10		id										
	Určenie počtu do 10		id										
	Základné geometrické útvary		id										
	Rozmer – množstvo – poradie		id										
Všetky položky z tejto časti sú uvedené v [SD]													
VII. Sociálne a emocionálne spôsobilosti	Neschopné odlúčiť sa od blízkych/známych		sd										
max. 5 bodov	Nesústredené / nepozorné		sd										
	Nestamostatné / neisté		sd										
	Emočne rozladené		sd										
	Negativistické		sd										

Príloha 3

Výsledky vstupnej a výstupnej depistáže podľa jednotlivých oblastí

Poznatky o sebe		
	vstup	výstup
Mean	3,19587629	3,50515464
Variance	1,51583783	0,6761391
Observations	194	194
Pearson's Correlation	0,68992435	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-4,8312007	
P(T<=t) one-tail	1,3796E-06	
t Critical one-tail	1,65278707	
P(T<=t) two-tail	2,7593E-06	
t Critical two-tail	1,97233168	

Priestorová a pravová orientácia		
	vstup	výstup
Mean	1,77319588	2,47938144
Variance	1,93793067	2,04361412
Observations	194	194
Pearson's Correlation	0,57563699	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-7,5652168	
P(T<=t) one-tail	7,7058E-13	
t Critical one-tail	1,65278707	
P(T<=t) two-tail	1,5412E-12	
t Critical two-tail	1,97233168	

Reč, jazyk a komunikácia		
	vstup	výstup
Mean	4,09278351	4,70618557
Variance	3,49393729	2,29146413
Observations	194	194
Pearson's Correlation	0,70369777	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-6,3625603	
P(T<=t) one-tail	7,044E-10	
t Critical one-tail	1,65278707	
P(T<=t) two-tail	1,4088E-09	
t Critical two-tail	1,97233168	

Sociálne a emocionálne spôsobilosti		
	vstup	výstup
Mean	4,17010309	4,48969072
Variance	1,1781689	0,76932322
Observations	194	194
Pearson's Correlation	0,41274707	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-4,1301484	
P(T<=t) one-tail	2,6975E-05	
t Critical one-tail	1,65278707	
P(T<=t) two-tail	5,3951E-05	
t Critical two-tail	1,97233168	

Percepčné schopnosti		
	vstup	výstup
Mean	2,16494845	2,98969072
Variance	2,91565621	2,96362374
Observations	194	194
Pearson's Correlation	0,77261671	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-9,9346647	
P(T<=t) one-tail	2,3927E-19	
t Critical one-tail	1,65278707	
P(T<=t) two-tail	4,7855E-19	
t Critical two-tail	1,97233168	

Motorika a grafomotorika		
	vstup	výstup
Mean	1,87113402	2,82474227
Variance	2,52734897	2,1142033
Observations	194	194
Pearson's Correlation	0,72987058	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-11,798773	
P(T<=t) one-tail	7,6423E-25	
t Critical one-tail	1,65278707	
P(T<=t) two-tail	1,5285E-24	
t Critical two-tail	1,97233168	

Matematické schopnosti		
	vstup	výstup
Mean	3,09793814	3,71134021
Variance	2,47222371	2,04059612
Observations	194	194
Pearson's Correlation	0,79467584	
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-8,7979787	
P(T<=t) one-tail	3,8972E-16	
t Critical one-tail	1,65278707	
P(T<=t) two-tail	7,7944E-16	
t Critical two-tail	1,97233168	

Príloha 4

Výsledky chlapcov a dievčat vstupnej a výstupnej depistáže z oblastí:

IV. Motorika a grafomotorika

VII. Sociálne a emocionálne spôsobilosti

Motorika a grafomotorika

vstupná depistáž

	<i>chlapci</i>	<i>dievčatá</i>
Mean	1,75454545	2,02352941
Variance	2,53552961	2,47563025
Observations	110	85
Hypothesized Mean Difference	0	
df	182	
t Stat	-1,1775891	
P(T<=t) one-tail	0,12024902	
t Critical one-tail	1,65326902	
P(T<=t) two-tail	0,24049805	
t Critical two-tail	1,97308408	

medzi chlapcami a dievčatami na vstupe nebola statisticky významný rozdiel

Sociálne a emocionálne spôsobilosti

vstupná depistáž

	<i>chlapci</i>	<i>dievčatá</i>
Mean	4,1	4,24705882
Variance	1,28348624	1,04537815
Observations	110	85
Hypothesized Mean Difference	0	
df	188	
t Stat	-0,9499214	
P(T<=t) one-tail	0,17168588	
t Critical one-tail	1,65299911	
P(T<=t) two-tail	0,34337175	
t Critical two-tail	1,97266269	

medzi chlapcami a dievčatami na vstupe nebola statisticky významný rozdiel

Motorika a grafomotorika

výstupná depistáž

	<i>chlapci</i>	<i>dievčatá</i>
Mean	2,62727273	3,09411765
Variance	2,34603837	1,70532213
Observations	110	85
Hypothesized Mean Difference	0	
df	191	
t Stat	-2,2946883	
P(T<=t) one-tail	0,0114191	
t Critical one-tail	1,65287055	
P(T<=t) two-tail	0,0228382	
t Critical two-tail	1,97246199	

dievčatá dosiahli na výstupe statisticky významnejší výsledok ako chlapci

Sociálne a emocionálne spôsobilosti

výstupná depistáž

	<i>chlapci</i>	<i>dievčatá</i>
Mean	4,36363636	4,64705882
Variance	0,8940784	0,56442577
Observations	110	85
Hypothesized Mean Difference	0	
df	193	
t Stat	-2,3322182	
P(T<=t) one-tail	0,01036019	
t Critical one-tail	1,65278707	
P(T<=t) two-tail	0,02072037	
t Critical two-tail	1,97233168	

dievčatá dosiahli na výstupe statisticky významnejší výsledok ako chlapci

Príloha 5

Rozdiely medzi vstupným a výstupným meraním podľa jednotlivých oblastí a položiek

Č.	Oblasť	Položky	Vstup	Výstup	Posun
I.	Poznatky o sebe max. 4 body	Meno a priezvisko dieťaťa	90,50%	95,83%	5,33%
		Vek dieťaťa	88,15%	87,57%	-0,58%
		Presná adresa	74,07%	86,36%	12,29%
		Mená rodičov	76,62%	83,86%	7,24%
		celkovo	82,34%	88,40%	6,07%
II.	Percepčné schopnosti max. 5 bodov	Tvorba slova na slabiku	42,60%	58,53%	15,93%
		Určenie prvej hlásky v slove	44,01%	58,16%	14,15%
		Analýza mena v slovách	21,64%	37,84%	16,20%
		Analýza mena v slabikách	50,09%	69,46%	19,37%
		Sluchové rozlišovanie	59,23%	79,24%	20,02%
celkovo	43,51%	60,65%	17,13%		
III.	Priestorová a pravoľavá orientácia max. 4 body	PO na tele pri jednoduchých inštrukciách	59,14%	82,56%	23,42%
		PO na tele pri viacnásobných inštrukciách	46,25%	59,38%	13,13%
		Pravoľavá orientácia	18,58%	45,68%	27,10%
		Orientácia v rovine	54,79%	75,71%	20,93%
celkovo	44,69%	65,83%	21,15%		
IV.	Motorika a grafomotorika max. 4 body	Výkon prevedenia obsahov (kvet, šklo, strom, srdce)	52,12%	69,96%	17,83%
		Grafomotorické prvky: plot, lym	47,73%	76,21%	28,48%
		Opis grafém	38,07%	63,19%	25,12%
		Skupina bodiek	58,47%	78,28%	19,81%
celkovo	49,10%	71,91%	22,81%		
V.	Reč, jazyk a komunikácia max. 6 bodov	Výslovnosť	46,16%	58,35%	12,20%
		Artikulácia	64,09%	73,34%	9,26%
		Intenzita rečového prejavu	71,50%	81,08%	9,59%
		Rozsah slovnej zásoby	89,42%	96,85%	7,43%
		Kategorizácia	70,04%	85,02%	14,99%
		Problémové pochopenie inštrukcií v spisovnom jazyku	86,17%	92,10%	5,92%
celkovo	71,23%	81,13%	9,90%		
VI.	Matematické schopnosti max. 5 bodov	Vzostupný číselný rad do 10	90,09%	95,31%	5,22%
		Zostupný číselný rad do 10	30,73%	50,82%	20,09%
		Určenie počtu do 10	75,48%	88,61%	13,13%
		Základné geometrické tvary	54,96%	65,34%	10,39%
		Rozmer a množstvo poradie	66,75%	78,89%	12,13%
celkovo	63,60%	75,79%	12,19%		
VII.	Sociálne a emocionálne spôsobilosti max. 5 bodov	Neschopnosť odlúčiť sa od blízkych/známych	95,78%	96,11%	0,33%
		Nesústredenosť a nepozornosť	73,84%	75,51%	1,67%
		Nestamostatnosť a neisté	61,88%	83,01%	21,12%
		Emočné rozladenie	93,06%	96,49%	3,42%
		Negativistické	91,31%	97,27%	5,95%
celkovo	83,18%	89,68%	6,50%		

Príloha 6

Dotazník pre odborných zamestnancov na škole

Vážená pani kolegyňa, vážený pán kolega,

v rámci evalvácie projektu PRINED Vás prosíme o vyplnenie tohto dotazníka. Zisťujeme ním Vaše názory na pôsobenie odborných zamestnancov, ktorí pracujú na škole v rámci projektu. Ubezpečujeme Vás o anonymite - vyplnený dotazník bude označený kódom školy, ktorý bude len v rukách evalvátorov. V evalvačnej správe budú prezentované sumárne výsledky (nie za jednotlivé školy).

Ďakujeme Vám za spoluprácu!

Kód základnej školy (doplní evalvátor):.....

1. Ste zamestnaná/ý ako:

a) školský psychológ	c) sociálny pedagóg
b) špeciálny pedagóg	d) liečebný pedagóg

2. Ste:

a) žena	b) muž

3. Ste vo veku:

a) 18-24 rokov	c) 35- 44 rokov
b) 25-34 rokov	d) 45-54 rokov
e) nad 55 rokov	

4. Uveďte dĺžku Vašej odbornej praxe (v školstve či v oblasti sociálnej práce):

a) bez praxe	c) 4 – 9 rokov
b) 1 -3 roky	d) 10-19 rokov
e) 20 a viac rokov	

5. Uveďte, či máte ukončené vysokoškolské vzdelanie v odbore (pedagogika, psychológia, sociálna práca), v ktorom pracujete:

a) áno	b) nie

6. Vypíšte argumenty v prospech zavedenia pracovnej pozície odborného zamestnanca na škole, ktorú aktuálne vykonávate:

.....

.....

.....

.....

7. Vypíšte konkrétne činnosti, ktoré na Vašej škole reálne vykonávate. Začnite činnosťou, ktorú vykonávate najčastejšie.

1.....

2.....

3.....

- 4.....
 5.....
 6.....
 7.....
 8.....
 9.....

8. Ktorými činnosťami (aktivitami) prispievate k inkluzívnemu prostrediu v škole?

.....

9. Ktoré ťažkosti (problémy) žiakov najčastejšie riešite:

.....

10. Vypíšte podľa Vašich skúseností prínosy spojené so zamestnaním odborných zamestnancov na škole v rámci projektu PRINED:

.....

11. Vypíšte podľa Vašich skúseností nedostatky spojené so zamestnaním odborných zamestnancov na škole v rámci projektu PRINED:

.....

12. Uvedte, čo považujete za úspech Vašej práce v rámci projektu PRINED?

.....

13. Zhodnoťte spoluprácu odborných zamestnancov na Vašej škole:

	výborná				
nedostatočná					
so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia	1	2	3	4	5
so všetkými žiakmi školy	1	2	3	4	5
s pedagogickými zamestnancami	1	2	3	4	5
navzájom medzi odbornými zamestnancami		1	2	3	4

.....
.....

Tu je priestor na vyjadrenie Vašich ďalších pripomienok, podnetov:

.....
.....
.....
.....

Príloha 7

Dotazník pre žiakov

Ďakujeme, že si súhlasil/a s vyplnením tohto krátkeho dotazníka. Zisťujeme Tvoje názory na prácu pani psychologičky, špeciálnej pedagogičky a sociálnej pedagogičky. V dotazníku neuvádzaj svoje meno.

Čo ste spoločne s odborným zamestnancom riešili (prečo ste sa stretávali)?

.....
.....
.....
.....

Oznámkuj spoluprácu s odborným zamestnancom(1 je najlepšia, 5 je najhoršia známka):

1 2 3 4 5

Čo sa Ti páčilo na spolupráci (čo bolo dobré)?

.....
.....

Bolo aj niečo, čo Ti vadilo alebo čo sa Ti nepáčilo?

.....
.....

V čom Ti pomohol odborný zamestnanec?

.....
.....

Odporúčal/a by si svojim kamarátom spoluprácu s odbornými zamestnancami?

áno

nie